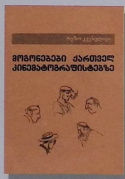

1516
2009

ნიკოლოზ ჩხოტუას რომანი და ანდერძი
სტეფანო ბენი სამყაროს დასასრულზე
ზაალ სამადაშვილის ავტობიოგრაფიული
ემზარ კვიციანიშვილი გალაკტიონზე
დიალოგი გურამ გოგიაშვილთან
ურა ზაქაშვილის მოთხრობა

წიგნის თარო

შინაარსი

გალაპიროვნება	2	უმზარ კვიტიშვილი „წააღს შინაძეს სპარტოველნი...“
წითაბი და წაღაბი	6	ზაალ სამადაშვილი ავტობიოგრაფიული ნიშნების ფონზე
გაიფხვარება	7	ნინო ჩხიკვიშვილი ნონა კუპრიანიშვილი ახალ ამბულაში
არჩა	8	უჩა ზაქაშვილი აბინაური
არეზი	18	ზაურ გერგედავა შინ დავაძეებან უსინათლონი და სხვა ლექსები
არეზილი უთავაშვილები	20	მაკა ჯოხაძე მაცდური სიწუხი
არეზის ართი ლეონი	21	მთავარეპისკოპოსი თადეოზი (მირიან იორაშვილი) ლელა თათარაძეს
ფიქრი და განსა	22	ბაჩანა ბრეგვაძე რელიგიისა და მცენარეობა
საღ წაიწყან საღაურსა	33	პიტერ ნეისმიტი ნინასიტყვა ნიკოლოზ ჩხტუას რომანისა „სამარადისო სიყვარული“
ნათარაბი	36	რომანს სათაურიც უნდა
წანი საღმრთოთა დარგაზი	37	გურამ ბარნოვი „თქმითი მშვენება მინც შეცვირდებიანს“
	44	როსტომ ჩხვიძე წარტილის დასმის ხელშეწყობა (ლია ნერილი გიორგი გოგოლაშვილს)
ღილაგი	46	თუ მათამორფოზა ვინს სიზმარია, თარგმნილი ტაქსტი დედნის სიზმრად უნდა აღვიქვამთ (ივანე ამირხანაშვილს ესაუბრება გურამ გოგიაშვილი)
რეორტაბი	52	ეკა ბუჯიაშვილი „ძარბოვლი ავრეზიში ავრეზი მოვიდა“
ახალი წიგნები	57	ივანე ამირხანაშვილი სბლი კოლხელი — ახალი გმირი
კრიტიკა	58	გუბაზ მეგრელიძე ნუ ცდილობთ ისტორიის გაყვალვას
უარაური წიგნები	60	სტეფანო ბენი ორი წიგნები
ნათარაბი	62	პეიტიშვილი, როგორც დიანოსტიკოსი
მეზაბა	63	პირუთინელები

დამფუძნებელი „ილიონი“
 მისამართი: თბილისი,
 ჩუბინაშვილის №41
 რედაქცია – (995 32) 96-20-62
 რეკლამა – (995 93) 65-93-68
 გაფრცელები – (995 99) 41-95-21
 ფაქსი: (995 32) 96-20-62
 E-mail: info@mtserloba.ge

მთავარი რედაქტორი – როსტომ ჩხვიძე
 პროზის რედაქტორი – ივანე ამირხანაშვილი
 პოეზიის რედაქტორი – მაკა ჯოხაძე
 კრიტიკისა და თარგმანის რედაქტორი – თამაზ ნატროშვილი
 მხატვრული რედაქტორი – კარლო ფარულია დიზაინერი – მალხაზ იაშვილი
 სტილისტი-კორექტორი – ნინო დეკანოიძე დეკორატიული – თენგიზ რომიშაშვილი
 ოპერატორი – თამარ ჩიხლაძე სარეკლამო მენეჯერი – ეკა ბუჯიაშვილი
 გაფრცელების სამსახური – ლევან კიკნაძე

გარეკანზე: ჯორჯო დე კირიკო, კომპოზიცია
 ნატა ვარადა, ბაბუა ალუდაურის ფოტოგრაფია
 „ჩვენი მწერლობის“ მომდევნო ნომერი გამოვა 3 აპრილს

ენზარ კვიციანი

„წყალს მიაქვს საქართველო!..“

გამოჩენილი ინჟექციონისტი, მსოფლიო სამეცნიერო წრეებში კარგად ცნობილი სწავლული, აკადემიკოსი, ჩვენი გვიანის საბავაჟო, თავმოსაწონებელი რბალი, ქალბატონი ეთერ ბოცვაძე ახალგაზრდობიდანვე ლიტერატურის ტრფილი გახლდათ და ეს გატაცება დღემდე არ ვასლენბია. ათ წელზე მეტი გავიდა, რაც მისი დაუვინყარი მუღლ-დე, ასევე სახელგანთმეული ინჟექციონისტი, ჩემი ახლო ნათესავი ამირან კვიციანი, რომელიც დროდადრო მშენიერ ლექსებსაც შერდა, ცოცხალი აღარაა. ქალბატონ ეთერის თხოვნით, შევადგინე მისი ერთჯერადი თანამცხედრის რჩეული ლექსების კრებული — „მე ისევე მოვალ“, რომელსაც ახლობლებს, ნათესავ-მეგობართა წერილები და მოგონებები დაერთო. ნიგნი ახლახან გამოვიდა.

ქალბატონმა ეთერმა, ამ კრებულზე მუშაობისას, ბევრი საყურადღებო რამ მომიყვა თავისი წარსულიდან. ჯერ კიდევ მონახუების დროს, ომამდე, მუსტაფის ბაღში, კოკუერის გაპართულა — ბავშვები, რკინიგზის სკოლის მოსწავლეები, უთვალსაზიროეს ქართველ მწერლებს შეხვედრინა, რათა მათთვის „კუფხისტყაოსნის“ ნაწყვეტები ნაკითხათ.

იმ კოკუერსზე, რამდენიმე მოსწავლესთან ერთად, მეცხრეკლასე ეთერ ბოცვაძესაც გაუმარჯვინა. პუბლიკის ვეება, კარგად გამოცემული ერთტომეული მომცესო, თვალბეგავისკოვანებული ყვება უკვე ხანდაზმული მეცნიერი. იმ საოცნებო ერთტომეულს თურმე გალაკტიონ ტახიბის, გერონტი ქიქოძის, ლეო ქაიხულის, გიორგი ლენინის, იოსებ გრძობაშვილის, სანდრო შანშიაშვილის, სიმონ ჩიქოვანის და სხვათა ხელმოწერები აწებებებდა. მწერლები გულბობლად მიღერსებთან ბავშვებს, სწავლები წარმატებები უსურვებთათ. ყველაზე ძლიერი შობაჭყდილება, თავისი გარეგნობითა და შთაგონებული სახით, გალაკტიონ ტახიბის მთხედვითა. ქალბატონმა ეთერმა სინათლი ვერ დადგრა იმის გახსენებაზე, რომ ის ძვირფასი ვიღელი გრძდენიმე წლის მერე დაეკარგა, ვიღაცამ წაიღო და შერიჩინა.

მეორე მოკონება განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი და ამაღლებებელია. იმ დროს ქალბატონი ეთერი სამედიცინო ინსტიტუტის მესამე კურსის სტუდენტი ყოფილა (მეორე მსოფლიო ომი ჯერ კიდევ მჭენვარებდა). კალინინის ქუჩიდან წამოსული, პეროვსკაის (ახლანდელი ახვლედიანის) ქუჩაზე მიდიდა — ფრამკოლოგიის ინსტიტუტის შენობაში ქიმიის დამატებით სემინარს უნდა დასწრებოდა. ლექტორის გეარვი კი გაისხნა, დადუნაშვილი.

1943 წლის სექტემბრის თბილი საღამო იდგა, თბელი კაბა და მაღალქუსლიანი ფეხსაცმელები მეცემა, ყვება ქალბატონი ეთერი. ვერის ბიღს როცა მიახლოვებია, ბეტონის კედლის დასწრეში, მოაჯირზე გადჯერდნობილი და მდინარეს ჩაქრებული კაცი დაუნახავს. ნაბიჯების ხმაზე იგი შემქრთლმა და თავი აუნეწია:

— ქალიშვილო, საით გავინეციათ? თუ შეიძლება აქეთ მოზრბანდით!

მამხვე უცენია გალაკტიონი და მოულოდნელობისგან შეცხუნებულა.

ქალბატონი ეთერი გუშინ მომხდაროვით აღწერს იმ დაუვინყარი საღამოს; ვეებერთელა, ჩასასვლელოდ გადტენებული მზე ნამოდეგომოდა მტკვარს და თვალისმომჭრელოდ აღმაღლებდა. მტკვარგაღმა, ვერის ბაღის დამრეცხე, მამხინ არ იყო ახორხილი ეს უშნო, მრავალსართულიანი შენობები და ურეულოდ ნითელი მზე მტკვარის ჯერ კიდევ სუფთა, დამწენილი წყლის ზედაპირზე ირეკლებოდა და მდინარე სისხლისფრად ელოდა. ათამამებულ ქაღვებს, მთელ სიგრძე-სიგანეზე, ვეება ნითელი ზოლი მოსდევდა.

პოეტმა მოაჯირთან მიმაყება, გადამახებდა და მკითხა, რას ხედავ? დახებულმა არ ვიცოდი, რა მემასუნბა. აფორიებებ დატყო. თავის მოქნილ, გრძელ, უნტიტეს თითები აყოლოდა მეწნამულ დინებას, რომლის მსგავსი ცხოვრებამი მართლაც არავფერი მეწნა.

მეორედაც ჩამახებდა გადანიღლებულ, უშეღებულ მოზრბა სარკეში და კვლავ რომ არ ამოვიღე ხმა, სიბრზე დატყო. მესამედაც იგივე მითხრა:

— კარგად ჩახებე და დააკვიროდი!
— ბატონო გალაკტიონ, რაც არის, იმის მეტს ვერაფერს ცხედავ — გაეიბრძილე ფრნაცვალმა, აკანკალეულმა.

მამინ ისევე თვითონ ჩახებდა უშომოდ აფორიატებულმა მდინარის თავბრუდამხვევ სრლობას და ხმანაღლა ნამოიხაბა:

— ნითუ ვერ ხედავ, ჩემო ძვირფასო, რომ საქართველო წყალს მიაქვს, საქართველო აღარ ვეცენება, საქართველო წყალს მიაქვს, წყალს მიაქვს, წყალს მიაქვს. — ზედიზედ, მმავე დაფიქრების წამობიხა. მერე გახებულმა გადაუარა, დამიყვავა, თმაზე ხელი აღერსინად გადამახებდა:

— მენ რას მიხედები ამას, შენზე დიდები ვერ ხედებიან. ჯერ პატარა ხარ. ვერავინ ხედავს, ვერ გრძნობს, რომ საქართველო იღუპება!

უცერად მოპირდაპირე მზრიდან ვიღაც გამოწნდა. პოეტო ბავის ფიქრებში ჩაიძირა. მეტი აღარ შემეძლო. ვისარგებელ ამ მცირე დაყოვნებით და დავიძარი, გზა განვაგრძელ. ლასლისთი აფუცევი ელბაქიძის დაღმარება. რა იყო ეს? რაღა მანიცდამაინც მე შეხებულ დღმერთკაცს ასეთი ექსტრინის წითებში. აღბათ ეწადა, ვინმესთვის გაენდო, რაც თვალბეგავი იხილა.

იმ ღამეს არ მიძინებია. კარგად მახსოვს, სწორედ 1943 წლის შუა სექტემბერი იყო. გათენებამი სისხლისფრად მოზრბინარე მტკვარი და ათორბობებელი, ქარისგან თმანენილო გალაკტიონი მელანდებოდა. ახალც, ვერის ბიღზე, გალაკტიონის სახელი რომ ეწოდა, მშვიდად, მულღარების გარეშე ვერ გადამიგლია, სულ ის საღამო მახსენებდა — ასე დამათერა ქალბატონმა ეთერ ბოცვაძემ თავისი მრავალსთქმელი მოკონება.

ამასწინათ ჩემი უფროსი მეგობრის ტაბუა ამირეჯიბის ქემბარტიად ბრძნულ, დიდებულ პუბლიცისტურ ნიგნს („ნაფიქრდან“) ვკითხოვლიდი და პორტრეტების განყოფილებაში უმაღ მიმიხიდა გაპოჩინილი კინოდოქუმენტა-

ლისტის ოთარ ჭიაურელისადმი მიძღვნილმა ესემ, რომელშიც ძალზე სრულად, ხელშეახებულად არის დახატული ამ დემიანის მონაგანი ბუნება, თავისებურებანი. საგანგებოა დაა აღნიშნული, რომ „ოთარ ჭიაურელი სამეცნიერო-პოპულარულ ფილმს პუბლიცისტიკად კი არ თვლიდა, არამედ მწერად, ადამიანის სულის უნახუნ სინად მიან... ამის მიერ გასაკვირი აღარაა, რომ მისი ჩამოშვებების ნახეისას ამალელებული, პოეტური განწყობილება გვეუფლებს.

ჭაბუა ამირეჯიბი ამ კუთხით განიხილავს ოთარ ჭიაურელის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ქმნილებას „სეკეტცხოველს“, რომლის სცენარის ავტორი ჩვენი სახელოვანი მწერალი და გულმზურვალე მამულიერი ლევან გოთუაყოფილა, ჭაბუას ზვედრისა არ იყოს, სიყრმიდანვე გულაგის საყრობილებში საქართველებს უზომო სიყვარულის გამო ნატანევი რაინდი. ლევან გოთუას დაუცხრომელ ჭირისუფლობაზე ბევრი დანერილა. მისი დაუღალავი ზრუნვითა და ძალისხმევით დაედო ვახტანგ გორგასალისა და ერეკლე მეორის სამუდამო განსასვენებელს შესაფერისი საფლავის ქვები. ახტარბანიდან ვახტანგ მეექვსის ნემტის გადმოსვენებაზეც ბევრი იბრძოლა, მაგრამ ხელისუფლებამ მხარი არ აუბა. თავისთავად ცხადია, რა პატრიოტულ სულისკვეთებას შეიტანა იგი ჩვენს უპირველეს ხუროთმოძღვრულ ძეგლზე, სეკეტცხოველზე დანეროლი სცენარში; ჭაბუა ამირეჯიბი სამაგალითო მოყრძალებასა და სულეირ ნათესაობას ამფლავებზე უფროსი თანამო-

ბალაკტიონ ტაბიძე

კალის მიმართ და კინოხელოვნსაც კუთვინის მიაგებს: „...ლევან გოთუას სცენარში ფილმის ავტორმა ყველაზე მნიშვნელოვანი შუნიშა და ეს მნიშვნელოვანი აქცია ნანარსობების პათოსად - პოეზია, ქართული ხუროთმოძღვრების, ქართული კულტურის ერთ-ერთი გოლიათის გოლიათური პოეზია - ამ დიდი ქმნილების ისტორიული ტრაგეზმის ლირიკა. ამიტომ არის, რომ აკლებული სვეტიცხოვლის, ქართული კულტურის ერთ-ერთი მასურებელს დღესაც ახსოვს, ქვის საფეხურებზე ზარის გორვის უმნეო ხმაური დღესაც საკუთარი დედის მიერ ედერებით გამოწვეული ზელების საესავად აღიქმება“.

ამ შეიძლება უნებურად მოგვაგონდეს ეოზნესტინის გენიალური ფილმის „ჯავნოსან პოტიომკინის“ ცნობილი ეპიზოდი - ოდესის პორტის მახლობლად, ქვის კიბეების გაუთავებელ მწკრივზე საგორავ ეტლიში ჩასმული ჩილი ბავშვის დაგორების უკიდურესად დაძახული, სუნთქვის შემკერული კადრები, მაგრამ ეს ოდნავადაც არ აციორებს

ქართული ხელოვანის ოსტატურ ნამუშევარს, პირიქით, ღირსებას მატებს.

კვლავ დავგვრებდებ ასეთივე ზომის ამონარიდი, რომელშიც იგივე სურათთა მიმოწებული, რამაც ვერის ხიდზე გადამოხილი ვალაკტიონ ტაბიძე ასე მონუსხა:

„მასოვს, სვეტიცხოვლის“ ეკრანებზე გამოსვლის შემდეგ ხსენებულ ზარის ეპიზოდი, ვაზის ჩექმურთის ტირილი და ფილმის ფინალში სისხლისფრად მდინარი მტკვარი ყველამ ერთნაირი მოზონებით როდი მიიღო - გულმზურველი ხერხებიო. ოთარ ჭიაურელს მშვენიერად ესმოდა, რომ ეს მართლაც გულმზურველი ხერხები იყო, მაგრამ ისიც კარგად ესმოდა,

რომ გულმზურველი სანდოს, აალს ნიშნავს და, ამდენად, მისი გამომახატელობით სიძლიერე ჩუბინი და უტყუარია მამირ, როდესაც ჩვენმაკელებული და ნაჯახირევი ხერხი ხშირად ცბიერების, სიცრუის შთაბეჭდილებას ტოვებს, შემმარტებად არ აღიქმება და მესსიერებაში დიდი ხნით ვერ რჩება. გულმზურველი უმრალა და არა მარტვიკი კარგი იქნებოდა ეს შემმარტება ჩვენი ლიტერატურისა და ხელოვნების ზოგიერთ ნარმომადგენელსაც გაეზიარებინა“.

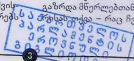
ფიქრობ, ისედაც მისახვედრია, რომ ზემოთ ციტირებული მოზრდილი აზხაცის ამონერის საბაბი „სისხლისფრად მდინარი მტკვარი“ ვახდა. რათა სათქმელს უფრო სრულყოფილი სახე მიეცეს, ორიოდე მარაგულესაც მოვიხიშო. თავდაპირველად უმორავ ნარსულში მოგვინებს გადანიაცლებს.

მეცხრე საუბრის უდიდეს ჩინელ პოეტს ზო ძიუსი აქვს უმშვენიერესი ლექსი „კინშუხრი მდინარეზე“, რომელშიც იგივე მომჯადობელი ეფექტია გამოყენებული, მაგრამ მასში მდინარის მხოლოდ მჭირე ნახევარია მოხსენიდა აღუღარებელი ჩამავალი მზის შუქზე, თუშცა ეს პოეტური ნატიის არსს არ ცვლის. ზო ძიუსი ლექსის ნინა ოთხი სტროქონი ცხოვლად ნარმოგვიდგენს ამ სურათს, რაც თავის თარგმანში თამაზ ჩინეკელმა საუცხოოდ გადმოიტანა:

დამავალი მზის მრუდი ბილიკია,
რომ ჩანს მდინარეთა სივრცით.

ლურჯად, ლურჯად ელავს ნახევარი ნყლისა,
ნახევარი ნითლად იწვის...

მასხვს, სიმონ ჩიქოვანმა, სამოციან წლებში, ახალგაზრდა მწერლებთან ტრადიციად დამკვიდრებული საუბრისას უთქვამდა - რაც ჩვენ საიხლუ, აღმოჩენა გვეკონია, იმას

საუკუნეთა მიღმა სწავებოდა დად შუროქმეთა თავლი და გონება - იმპერსიონიზმის ელემენტები პომეროსის პოე- მებში შეგვიჩინა აღმოაჩინოთ. ამ ქუმპარიტების წინ ვერაფერი დაუდგებია, ბევრ რამეს ფენს ნათელს.

ადვილი შესასმელებია, შორეული სექტემბრის იმ თბილ საღამოს ხიდის მოაჯირს გადავადრნობდი და აცახ- ცახებულთა გალაკტიონის ნათქვამი რომელიმე სხვა გამ- ვლელს გულუბრყვილობად, უბრალო ახირებად მოჩვენე- ბოდა, მაგრამ ეს მის მიუხევედროლობას, პრიმიტიულობას ცხადყოფდა. ქალბატონ ეთერ ბოციფას მესხიერებას უნ- და ვუმადლოდეთ, რომ გენიალური პოეტის სახე ასე ცოც- ხლად შემოგვინახა.

ალანინიზაცია, რომ პუშკინის და ბლოკის გვერდით, გა- ლაკტიონ მისი პოეტიკის უკეთესი ფეხად და ლერმონ- ტოვი, ტიხი ლირიკის კეთილმოყვად გაგვლენსაც განიც- დიდა და, ამდენად, ლერმონტოვის ერთი ნაკლებად ცნო- ბილი და სიმართლად გამოირჩეული ლექსის („Валерик“) გახსენებაც არ იქნებოდა შედმეტო. რუსეთის არმიის უმა- მაცესი პოურჭიკი მიხეილ ლერმონტოვი იძულებული იყო, მისთვის ჩვეული შეუპოვრობით ენაძოლა თავის უფულე- მისმოყვარე ჩენების წინააღმდეგ. ხსენებულ ლექსში აღ- ნერილია გადავრებული, სასტიკი ბრძოლა 1840 წლის 11 ივლისისა (დარწმუნია ლერმონტოვისეული, უალტრისად ექსპრესიული ნახატი ამ ბრძოლის დრამატული ეპიზოდის- ა), როცა გენერალ აპოლო გათავადევის ჯარისკაცები ჩენებს შეუებნა და ორი საათის განმავლობაში მდინარე ვალკის ნაპირას („ვალარგი“ ჩენურად „სიკვილის ვაღინარე“) წინააგ, ერთის სუნჯას, რომელიც, თავის შირვი, თურკის შენჯაიდა) გაიპარია დაუწმინდელი ჩეხვა. შეტაკებას ორმხრივი, დიდძალი მსხვერპლი მოჰყვა. წერი- ლის ფორმით დაწერილი ლექსის ადრესატია ლერმონტო- ვის შვიკარებული (გარემოებათა გამო, იგი იძულებული გახადეს მასზე ხნიერ მამაკაცს მითხოვებოდა), ულამაზე- სი ვარჯაზი ლოპუზინა, რომლის მიმართ ლერმონტოვს მძაფრი გრძობა სიკვილამდე არ განელებია. ლექსში ერ- თმანეთს ენაცვლება ბატალური სცენები, უნაზესი ლი- რიზმი და აღსარება, რითაც პოეტი სინანულს გამოთი- ქვამს, უჯოჯობეთურ ხანძარში რომაა მოხვედრლი. კავკა- სის გრანდიოზული ბუნებით სიყრმიდანვე უსაზღვროდ აღტაცებული, იგი, ერთი მხრივ, თანაუგრძობს ამაყ მითი- ელუმს, სამხნელ ბოროტებად მიამინა ომი და ამავე დროს ფერობს, რომ თავის მხედრულ ვალს იხდის. პოეტი გამ- ყურებს გადახრილ მზეზე მოკლევარე აუბაგვის ქათვლა კონუსს, ჩვენს მყინვარწივს, თოფის კვამლში გახვეულ ტყვეებს და ამქვეყნიურ ამაოებაზე წუსს, მყენესარ, აჩეხილ მომაცედათა ცქერას საშუადამო მილს ამპოზიონებს. ეს ნანტრა მალევე აუბდება; ამ დროს მის ზუსტად ერთი წე- ლი აქვს დაჩრდილი მიწიერი ცხოვრებისა. შეუძლებელია, მისნაირი დიდი შემოქმედი არ აღემოთვინებია კახაკა რაზმების ამაზრზუნ საქციელს; ისინი ყოველი გამმარ- თლებული სისასტიკეს იჩენდენ - ღამის გათავის შემდეგ აულებს ბუკავდნენ და დედა-ბუდიანად ფელტდნენ იქაურ მაცხოვრებლებს. ლერმონტოვი ყოველნაირად ერიდებო- და სადამსჯელო რაზმებში მოხვედრას, დაწინაურებაზე, ჩინის მოპატებაზე უარს აცხადებდა.

11 ივლისის ბრძოლაში ლერმონტოვს არნახული გმი- რობა გამოუჩენია და გენერალმა გაააფვეცა იგი წმინდა

ელადიმირის ორდენზე წარადგინა, მაგრამ თავკაცებმა იცოდნენ, იმპერატორი რომ არ სწყალობდა (უშთავრესად, პუშკინის სიკვდილზე დაწერილი შრისებნად ლექსის დამა) და კუთვნილი ფილოზ არ მისცეს. ერთხელ, პოეტის გარ- ლუბეამდე რამდენიმე თვით ადრე, თვითონ ნიკოლოზ პირ- ველმა ამოხლა იგი დასაჯილდოებელთა სიიდან, ხოლო ფანდარმათა შუფი გენერალი ლერმონტოვი იმთავითვე სულს უხუთავდა, გასაქანს არ აძლევდა. ერთადერთი, დე- დოფალი აღესქანარა, პრუსიის მეფის ქალბატონი უყუ- რებდა კეთილი თვალით, იწონებდა მის ნაწერებს, მაგრამ ეს საკმარისი არ აღმოჩნდა.

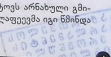
პარათაშოლის გიმნაზის მეგობარი, გამოცდილი არ- ტილერისტი, შემდგომში გენერალი კონსტანტინე მამაცვაძე- ვილი ლერმონტოვის უახლოესი თანამშრომელი იყო და ადღურთოვნების ვერ მალადა ჩეჩნეთის ექსპედიციიში „დემონის“ ავტორის განსაკვირვებელი გამბედაობის შემ- ხედვარე (კონსტანტინე მამაცვაძის ურიად სარწმუნო ცნობებს ხშირად იმინებენ სხვადასხვა დარჯის ცნობილ მკვლევარებში; ჩვენმა საუკეთესო ფილოლოგმა, სამაგლით- თი წყაროებში მოძენე თამაზ ჯილოგუამ მოიხრა, რომ პე- ტრბურგის „პუშკინის სახლში“ ინახება მამაცვაძის მუ- შუარების ვეება, ათას გვერდზე მეტი ხელნაწერი, რომელ- საც მიხედვად და შეცნირულად გამოცემა ესაჭიროება).

თავის საყვარელ თეთრ ცხენზე ამხედრებულ ლერმონ- ტოვს (ლეიბ-გვარდიის უსარებს საგანგებო ბრძანებთი ერგებოდათ თეთრი ფერის ცხენი) ნამდვილი სასწაულები ჩაუდენია. პირველი გადავებებოდა ზოლზე სამკვედრო-სა- სიცოცხლო ბრძოლაში, დასვენებთი ეს ყველაზე ბოლოს ისვენებდა. ამ ლექსში სწორედ ასეთი პასაჟი გაცოცხლე- ბული. შერკინებისგან გათხანული პოეტი ნაპირთან ნაპო- ნილია და შუბლის გაგრალება მოუწინაინებია, როცა მიდ- ნარის კალამობი დასაპირებულთა გვაძინებთ ყოფილა და- დახერგილი. წყალი ავად შემღვრილ ძაღვს. ეს არ ვახლდათ ჩამბეული მზისად მუყერული ცალკები; დახოცილთა სისხლს „სიკვილის მდინარე“ წითლად შევლდა, ავტუტ- ტენიმა:

Хотел воды я зачерпнуть...
(И зной и битва утомили
Меня), но мутная волна
Была тепла, была красна.

რა გარჩევა და დახარისხება უნდა - ეს სხვანაირი სი- ნილოტეა; არა ისეთი, ხიდის მოაჯირიდან მაცქტრალი გა- ლაკტიონი რომ ხედავდა. თუმცა „ეუვემერსა“ დაწმინდა სასაულოებრივად იაზრა, რა სისხლის წინმივი ელვდა მის განანამებე სამშობლოს. არაერთი ფაქტია დედასტურე- ბული დიდი პოეტის წინასწარმეტყველებისა და ხშირად ნურენ ზოლზე, როგორ საბედისწეროდ, რა საკვირველი სი- უხუტით ამხდარა მათი უცნაური, ამოკალიფესური ხილვე- ბი.

გალაკტიონ ტაბიძის ვამაცებული ნამოძახილი: „წყლის მიაცეს საქართველო...“, „ილუგება საქართველო!“ - ამას ნილის აგვისტოს დღეებში გამახსენდა, როცა უში- მესი განსაცდელის ფაში დაგვიდა, შემოჭრილი ტანკები- სა და თვითმფრინავებისგან აოხრებული ჩვენი სამშობლო ცუცხლში იყო გახვეული, იბომბებოდა; დიდი ნაწილი მ-

მაბაბეული მინა-წყლის მომხდურებმა ურცხვად ნაგ-
ბლაყეს.

მათივე გამოჩენილი მოაზროვნე ნიკოლაი ბერდიაევი
ჯერ კიდევ მოოცე საუკუნის დამდეგს წერდა, რომ უკვე
შეუღებელია ხიშტი და ტყიანი იმპერიის შექმნა და შე-
ნარჩუნება, თუ სხვა ერები სივარულით არ მოგენდი და
შენთან ყოფნა არ ისურვან. ეს ვერ შეუცვლიათ რუსეთის ახ-
ლანდელ, ფაშისტურად განწყობილ, მეზობელთა დამონე-
ბის და განადგურების მონადირე ხელისუფალი, ხოლო
მთელი მსოფლიოსთვის აშკარაა, რომ ამოა მათი ყოველ-
გვარი ცდა, როგორც შეაკონინონ და აალორძინონ თავი-
ანთი უკიდევანო „დერფაჟ“.

ათასგვარ საშინელებასა და უსამართლობაზე დაფიქ-
რებულს, უნებურად მახსენდება მოოცე საუკუნის უნიჭიარ-
რესი რუსი პოეტია ნიკოლაი გუმილიოვი (სიყმანვილე სა-
ქართველოში გაატარა, თბილისის გიმნაზიაში სწავლობდა),
ლერმონტოვივით შეუდრეკელი ოფიცერი, რომელიც მი-
სებრ ცენზე ამხედრებული, თავადუზოვად იბრძოდა
პირველ მსოფლიო ომში, ტყვიას წარბს არ უხრდა, ასე
მოვიდა აღმოსავლეთი ევროპა. რუსეთის ბოლო, უიღბლო
იმპერატორს ნიკოლოზ მეორეს მისთვის ჯილდოებს არ და-
უშურებდა, მაგრამ რამდენიმე წლის მერე, იმავე შეიქის
მთელ ოჯახთან ერთად, ბოროტად ძალის მსხვერპლი შეიქის.

ახმაში, თევზისთვალემა, ვერაევი ნიკოლოზ პირველი,
ინაც პოეტთან ხანგრძლივი საუბრის შემდეგ უპუქონი
„რუსეთის უფორიერეს ადამიანად“ აღიარა, პირად ცენზო-
რად დაუდგა მას, ყოველნიარად ბოჭკვდა, სახლერგარეთ
ფეხი არ გადაადგმევინა, ბოროტ, შურანი ცილისმწამებ-
ლებეს დააძიბინა, ნიადაგი შემაშადა და გარეშარათა ხელით
რომ დაღუპულიყო.

დესპოტი ნინაპარისაგან განსხვავებით, ნიკოლოზ მე-
ორე, როგორც ცნობილია, ქვეშევრდომების მიმართ ზედ-
მეტად კეთილი და ლბობიერი იყო. საბოლოოდ, მისმა სუს-
ტმა ნებისყოფამ, უნიათობამ დაღუბა ქვეყანა და კაცოქა-
მია ბოლშევიკებს ჩაუგდო ხელში, რამაც საშინელი დალი
დაატყმ მსოფლიო ისტორიას. ნიკოლოზ მეორეცა და მისი
მოსახლეები, ზემოთ ნახსენები პოეტი გუმილიოვი, ანა ახ-
მატოვას უწირა, ვისაც ფაქტურად არაფერი დაუმავებია,
ნითყო უმრჩელოს, სიფიქსისაგან ტვინდაფქვილი ლინი-
ნის („Космосы и сифитик“ – ასე დაახასიათა იგი ივან
ბუნინმა) მსხვერპლებად იქენენ, ორივენი (დროში გან-
სხვავებასა ნიშელი იყო) მისი ვერაგული ბრძანებით დაიბ-
ვრიტენ.

კატბორიბურგში, „იპატავის სახლის“ სარდაფში შუა-
ღამის ჩარეკილი მეფის მთელი სახლბა ქათმებივით
ამოხოცეს. კემოვილით დაავადებული უფლისწული
ალექსი პირველი გასროლის შემდეგ ცოცხალი დარჩენი-
ლად და ჯალათობით ცნობილმა ჩეკისტმა იურკოვსკიმ
ხელახლად დაახლა ტყევიბი...

სისხლსა, ტყუილსა და ძალმომრეობად დამყარებული
უსაზიზღრესი რეჟიმი, ცხადია, სამუდამოდ ვერ იარსებებ-
და, დემნობოდა, მაგრამ მისმა დანგრევამც ბევრ ქვეყა-
ნას (ცეკლელებ შეტდა კი ჩვენს სამშობლოს) დიდი უზედუ-
რება დაატტა თავს.

რაგინდ მტკენეული არ იყოს, არასაბარბიელი რეა-
ლობას თვალ უნდა გავუსწოროთ – ბერი სიგლახის მი-
ზეზი, რაც ჭკჭკოს, თვით ჩვენს ვართ; წარსულის მწარე
გაკეთილებიდან საჭირო დასკვნებზე ვერ გამოგვავებს, ვერ
ვიჩენს სათანადო გონიერებას, ვუშვებთ სავალლო შეე-
დომებს, რითაც მარჯვედ სარგებლობენ მონარქ და გა-
რემე მტკრები; თავს მოხეველი, მოგონრლი ეთნოკო-
ფლიქტების შედეგად ვკარგავთ ტერიტორიებს, სულზე
ვართ დასული. მინშენილოვანი გეოგრაფიული მდებარეო-
ბის გამო, მოქცეული ვართ ზესახელმწიფოთა ინტერესე-
ბის სფეროში, რაც, მენტნილად, სახარალოა, განადგურე-
ბეს გვიქმდის, თუ წინდახედულებასა და მოქნილობას არ
გამოვიჩენთ.

ეპოქა ეპოქას ცვლის, მქენეულებს ომებია... დროდად-
რო ცდილობენ სამაზოთიანი საზოგადოების შექმნასაც,
მაგრამ მთლიანი მსოფლიოს სურათი ვერ არის საწუგემო.
დიდად დაქვეითებულია, შერყენილია ზელობა. შესამწენე-
ვად შეუსტტებულია რელიგიის რლი. დღე არ გავა, სხვა-
დასხვა საბელმწიფოებში შემზარავი ტერორისტული აქ-
ტები რომ არ მიხვდეს. ყოველი მხრიდან მოედინება სის-
ხლის მდინარეებია... შემთხვევით არ უთქვამს იმავე გალაკ-
ტიონ ტაბიძეს: „ჩვენი პლანეტა სისხლისფერია!“ მილიო-
ნობით ადამიანთა უწყალოდ დანთხული სისხლი არ შორ-
დება უსასრულობად გატყორცნილი დედამინის დაძიბ-
ნილ ფერდებს.

თითქმის საუკუნის წინათ დანერა გალაკტიონ ტაბიძემ
სხვა, უღრმესი ტრაგიზმით აღსავსე სტრიქონები, დღეის
დღეს უფრო მეტი სიმძაფრე რომ შეიძინა:

**ხანმა უნდობარმა, გზა რომ შეეღება,
უხვად მოიტანა სისხლს და ცხედრები,
მადფირ ქარტხილი მას წუ შეეხება,
მხოლო თბათისა, ამას გვედრები.**

დიდი მიხედვარა არ ჭირდება, ვის გადაარჩენას და
ფრთხობით დაფარვას შესთხოვს პოეტის უზენაესს; რაგინდ
დამაჯერებლადაც არ უნდა დაასაბუთოს, რომელიმე კონ-
კრეტულ, თუნდაც საყვარელ პიროვნებაზე ამ მთურველი
მოცუვის დაყვანა არ იქნებოდა გამართლებული. გალაკტი-
ონ ტაბიძეს მკერფზე ჰქონდა ამოჭრილი ფიცის სიტყვები:
„მამბოს გალი, უპირველეს ყოვლისა“. – ეფვი არ უნდა
შეგვეპაროს, ზემოთ მოხმობლ სტრიქონებშიც სამშობ-
ლოს ხატი აღნდადება.

ფიქრით კვლავ მტკერის დაჩვენება საწაიპირებო ვარ.
დიდი ხნის წინათ ჩავლილი ადრიალი შემოღამიოს ულამა-
ზეს, ამფორიპექელ საღამოს ვხედავ – ევებურთელა, გა-
დახრლი მზის ცეცხლოვანი გვირგვინი ჩვენს დედამდინა-
რეზია ჩანურელი.

სწოვანება, ხშირად მრავალსიტყვაობის მიზეზი რომ
ხდება, არ მავლია, თუმცა განსჯის უნარი ვერ არ დამი-
კარგავს. ვიცი, ბევრის უფლება მიეცი თავს, ყოველგვარ
ჩარჩოს გადაციდი, მაგრამ ისიც ცხადზე უცხადესია, ქარ-
თლის ბედის გამო, სა მოუწლებული ტკიული ახლავს
შფოთიანი გენისის სულისმებრავ ნათქვამს, მან შემთხვე-
ვით გაველულს, უცნობ სტუდენტ გოგონას რომ გაანდო
და თავისი უსაშველო მწუხარების თანაზიარ გახადა.

ზაალ სამადაშვილი

ავტოკორტიტი ნიგნების ფონზე

ბოლო ერთი წელია, უცნაურად კითხვას მივყვები... შინიდან წამოღებულ, ანდა ბუკინისტების დახლიდან პირდაპირ საშუალო ოთახში მიტანილ წიგნს საწერ მაგიდაზე ვდებ, მერე, როგორც კი თავისუფალ დროს ვიხელოთ, ველი და კითხვას იმ გვერდიდან ვიწყებ, რომელზედაც გადაშლისას აღმოჩენდები. გადაშლით კი წიგნი შეიძლება სულაც არ გადაგვშალოს მაინცდამაინც პირველ გვერდზე, პირიქით, გაცილებით ხშირად შუა ნაწილისკენ გადაიფურცლება ხოლმე, როგორც საშუალო ზომის, ისე სტელტანიანი ტომი. რომანები იმეათაოდ ზედება ჩემ მაგიდაზე, უფრო ბიოგრაფიულ და ესეისტურ ტექსტებს ვებნები. მათი კითხვა ამგვარადაც დასაშვებია, თუმცა რჩევით არავის ვურჩევ, რომ მომბაძონ და ორი კვირის ან ერთი თვის მანძილზე მეორასე გვერდიდან დაწყებული კითხვა ხან მეთორმეტე და ხან სამასოცდამეშვიდე გვერდიდან გააგრძელონ...

ამაგზად პიტერ აკროიდის ფუნდამენტური, ცხრასავსეგვერდიანი ნაშრომი მიდევს წინ — “ლონდონის ბიოგრაფია”, რომელშიც სამოცდათხუთმეტი ლარი, თითქმის ორმოცდაათი დოლარი გადავიხადე. რამდენიმე წლის წინათ, როცა ეს წიგნი პირველად გამოჩნდა ინგლისის წიგნის ბაზარზე, ლონდონიდან დაბრუნებულმა ჩემმა ძმობილმა, ჩამტრევი რომანების უბადლო მოხვედმა გიო ახელედიანმა მითხრა, ძალიან მიწოდია მისი ყუფა, მაგრამ ვერ შევხვედი, ორმოცდაათი ფუნტი ღირდა...

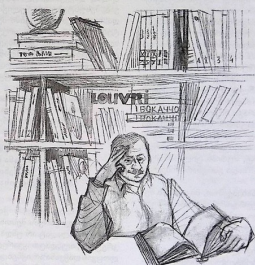
სამი დღეა, რაც ამ განძის მფლობელი ვაგხდი და მხოლოდ ორჯერ მოვახერხე მის წილში ჩაყურყურება. პირველად ის თავი ნავიკითხე, სადაც ლონდონის ლუდხანებისა და ტავერნების ამბავია მოთხრობილი. 1730 წელს თომას ბრაუნს უთქვამს, აქ იმდენი ლუდხანაა, ვგონება, დღერთეზიდან მარტო ბახუსი ეთავყვანებინაო. შემდეგ უბლები ღვინოს ეტანებოდნენ თურქე — რაინისას, ბურგუნდურს, გასკონურს და მადრას, ლარიბები კი — ელს და ლუდს. ამ თავს მოხდენილი სახელი — “თითო ყლოუმი” — ჰქვია.

თითო ყლოუმი ან მოგახსენოთ და თითო კთხის გადაყლოვნაზე შეთანხმებული მსმელი ჰიქები, ვთქვათ, ჯეკი, უილი და ტომი, ბარე ათ-ათსაც შეთანხმდნენ რომელიმე “გაი ფოქსში” ან “რკინის პერკოპში” და ერთი-ორი საათის შემდეგ, ქარხლებივით დაშითლებულები და ტიკებივით გაბეროლები, შიშამე მუშტებსაც დაყლოვნენ ერთმანეთს...

იმ თავში კი, სადაც საუბარია სახრმოებლებსა და სათოკებზე, ასეთი რამ ამოვიკითხე — XV საუკუნეში ჩამოხრხოზით რვა სახის დანამაული ისევზოდა, მათ შორის ბანძრის განზრახ გაჩენა და ე. წ. “მცირე ლაბრატი” (ჯოლის მიერ ქმრის მოკვდინება), მაგრამ თუკი სიკვდილმისჯილი ბიბლიის ნაწიყვტის, კერძოდ — ორმოცდამეათე ფსალმუნის პირველი ლექსის ზეირად ნარმოტქმას შემღებდა, ის უმალ ბერი ზედბოდა და ეკლესიის განარგულეპამი გადადიოდა. თითქმის ორი ასწლეულის მანძილზე წიგნიერება გახლდათ ლირსება, რომელსაც მისი მფლობელის სიცოცხლის გადარჩენა შეეძლო.

გავარჯიშებული ნარმოსახვის მქონე ადამიანს არ გაუჭირდება ნარმოადგინოს ბრბოთი გადავსებული, უბადრუკი მწიბებით გარემორტყმული მოედანი, მოედანზე ეშაფოტი და ეშაფოტზე, სქლად განასკული ყუღფის ქვეშ — გაქვალტავებულნი, სახეწანაცრისფრებული სიკვდილმისჯილი, რომელიც აკანკალებული ხმით იწყებს, — “მინყალე მე, ლმერთო, დიდითა წყალობითა შენითა, მრავლითა მონყალებითა შენითა აღბოცე უსჯულოება ჩემი...”

თუ არ ვცდები, პატრიკ ზოუსკინდის რომელიღაც პესნობავი დარდობს, ბევრს კი ვკითხულობ, მაგრამ ნაკითხული წიგნებიდან თითქმის აღარაფერი მახსოვს. ბოლო დროს მეც ასე ვფიქრობდი და მიმანდა, რომ მეხსიერების საქმე ცუდად მქონდა. არ გამოვირცხვებ, რომ მართალიც ვიყავი, მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ მეხსიერება ნაკითხული წიგნების სავცავი არ არის მხოლოდ, რომელსაც გამოალებ, როცა გინდა, გამოატან

მხატვარი კარლო ფანულა

სასურველ წიგნს და ხელახლა გადაიკითხავ გონების თვალთ. მესხიერება გაცილებით რთული წარმონაქმნია, ის მარტო ტინის ხვეულებში არ გახლავთ განათავსებელი, ის გაფანტული ყველგან — ფეხის თითებიდან მოყოლებული, თვალებით დამთავრებული და გონებასთან ერთად წარმართავს ჩვენი ფიქრების მდინარებას, სხეულის მოძრაობას, ფსიქოლოგიას, მოქიპას. რაც არ ახსოვს გონებას, ახსოვთ კიდურებს, კუნთებს, მხედველობის, სმენის, ყნოსვის ორგანოებს. ნაკითხული წიგნების გარდა, მათ ბევრი სხვა რამაც ახსოვთ, თუნდაც საქციელი ან გამოხატულება პიროვნებისა, რომელსაც ბავშვობაში ამ მონიჭებულბაში მონიშნობთ, სულაც აღფრთოვანებით შევცქეროდით. თავს უფლებას ვაძლევ ვთქვა, რომ ის, რასაც სხვათა მსგავსად, მეც მესხიერებას ვუნოდებ და მისი გაუმართავი მუშაობის გამო ნუხილს გამოვთქვამ, ტრანსფორმირებული სახით განაგრძობს აქტივობას და მისი სახელი — გამოცდილება...

ორხან ფაშუქის ესეების კითხვისას შევიტყვე, რომ თურმე თურქ მწერალ ოღუზ ატაის უთქვამს, — ვილაციის ასლი ვარ, მაგრამ ვისი, აჯარ მასსოვს. ჩემი ბოლო ტექსტი „კლავიკ მოდური სილუეტები“ ნაწილობრივ ეხმიანება ამ თემას — მე ხომ იმ ადამიანებს, იმ სურათებს და იმ ხმებს ვიხსენებ, რომლებმაც დიდი როლი შეასრულეს პიროვნების, სახელად „ზაალ სამადაშვილის“ ჩამოყალიბებაში. მე ხან ვილაციასავით ვიქცევი და მერე გონებას ვძვებ, რომ დაჯადოერი — ვინ არის ის ვილაც? ჯონ ლენონი, ტომას ვულფი თუ მამარეგი, ვისაც სულ უფრო და უფრო ვემსგავსები გარეგნულად, დაბადებიდან ორმოცდაათი წლის გასვლის შემდეგ. უღვაში სწორედ ორმოცდაათი წლისამ მოვუშვი; მიკროსი, როგორ ვცხოვრობდი უსულელოდ და მაგონდება, რომ მაშინ ხასიათიც განსხვავებული მქონდა, უფრო მიმივ, ვიდრე დღეს, თუმცა უქმური არც მაშინ ვყოფილვარ...

გამოხსენება

ნონა კუბრიშვილი
ახალ ამბებში...

„ჩვენი მწერლობის“ ექვსი თებერვლის ნომერმა მორიგი ლიტერატურული სიახლე თუ სურათიზი შემოგვთავაზა: ეს გახლავთ ნონა კუბრიშვილის პიესა ერთ მოქმედებად „თამაში შეყვარობი“.

ჩვენი მკითხველი ნონა კუბრიშვილს იცნობს, როგორც მართლაც გამორჩეულ ლიტერატორსა და გემოვნებიან მკვლევარს. კარგად ახსოვს, თავის დროზე ფურნალ „ომეგაში“ რომ ქვეყნდებოდა მენარმეთა და მეტენატიბა ღვანისადმი მიძღვნილი მისი პუბლიცისტური ნერილები ციკლიც. მაგრამ ძნელად თუ წარმოიდგენდა, რომ მწერლური ალღოც აღმოაჩნდებოდა და თანაც არც თუ ისე ურიგო. რატომღაც მისი პირველი გამოჩენა მწერლურ ასპარეზზე დრამატურგიაში მოხდა, თორემ მე ნონა კუბრიშვილის ვერტიკონდებული ზეიპარი მოთარბებუცი მომხმარებელი და მაშინვე მითხოვია კოდეც; აუცილებლად დანერგ-მეთუი, მაგრამ ნონას, სამწუხაროდ, ამ საქმისათვის დრო ჯერჯერობით ვერ გამოუხასავს. რას იზამ, ჩვენი ყოფა ისეა ანაყოლიო, რომ ყოველგვარი ლიტერატურული მოღვაწეობა ერთგვარ ფუფუნებასაც წინნავს. და ამ უქმურ დროში ერთი ადამიანი, რომელიც ლიტერატურასთან ერთად კარგ მყოფავრობასაც ვასწავს, თავის თავს ფუფუნების უფლებას ნამდვილად ვერ მისცემს.

დიხს, ეს ასეა, ამაში ბევრი დამეთანხმება, ვინც ნონა კუბრიშვილს კარგად იცნობს.

არადა, მეცნიერი სამწერლო ასპარეზზე — ეს მართლაც საინტერესო ამბობდა, შორს წულა ნავალთ და ამის

დასტურად ჩვენს სინამდვილეში შეგვიძლია ქალბატონი გუჩა კვარაცხელიას საინტერესო პოეტური სამყაროც მოვიხმოთ.

ახლა რაც შეეხება უშუალოდ პიესას.

„თამაში შეყვარობი“ ლამის ჩემს თვალწინ იქმნებოდა და იქნებ ამიტომაც მაგონია, რომ აუცილებლად უნდა ვთქვა მასზე ორიოდ სიტყვა.

მასში კარგად აისახა ჩვენი თანამედროვეობა, ჩვენი ყოფა, მართლაც ნუთისყოფელი, და ამ სოფელში ამქვეყნიური საზრუნავით შეზოჭილებმა, ნამცეცა საზრუნავების გამო, გადავივინწყეთ მთავარი — უფლის კეთილი ნება და წყალობა. თითქოს სადღაც მივადგეთ, დაუდევრად გავფლანგეთ ნიჭი, რომელიც უფალმა გვიბოძა, ტლანტი, რომელიც ყველას მიეცა, მაგრამ ჩვენ, სამწუხაროდ, ნებითე დაუვიღებთ და არ ვიბრძოლეთ. რატომ დავითმეთ ასე იოლად ასპარეზი?

იმიტომ ხომ არა, რომ უსუსურნი აღმოვიჩნდით ყოველდღიურობასთან ქედღობა?

ვერც ახლა მოვრგეტი დროებას.

არადა, ვინ აუღებს დროებას ალლოს, ვინ გადარჩება ყოფასთან ქედღობა?

უცნაურია და თურმე ეს კითხვა ერთ „აბატარა ადამიანსაც“ და მეფე ლორსაც ერთნაირად ანუხებს.

აი, ეს არის მთავარი ამ ერთმოქმედებთან პიესაში. პიესა, რომელიც მიუხედავად იმისა რომ გრძობს კულ სოფელურ რკალს ნამდვილად მოითხოვს, ვიშინდებოდ, რომ თავის მცირე სცენას, ანუ სიბრტყიდან სიგრცეში გადასვლას აუცილებლად მოუღოს. შესანიშნავი რეჟისორის ხელში — დარწმუნებული ვარ, მკითხველს ზურბ კანდე-ლაკის სახელი ნამოაკონდებოდა — უთუოდ ჩინებულ რადიოსაუბრეტაჟლად გარდაიხსნება.

უჩა ზაქაშვილი

აზიანური

“მათ უკუე ეამთა ინყის მთიულთა განდგომამდ,
კაცთა ფხოველთა და დიდოთა დიდონი უკუე ბუნებთათა
მშობართა და უბარშავთა ჭამენ, და მრავალნი ძმანი
ერთსა დედაკაცსა მიყვინებენ ცოლად; რომელნი
უჩინარსა რასმე ეშვასა თაყუანისცემენ და ზოგნი
უნძინოსა შავსა ძაღლსა, და ამას ჟყოფენ. ხოლო
ფხოველნი ჟუარის მსახურნი არიან და ქრისტიანობასა
აქემებენ. მათ ინყეს რბევად და ზოცად და ტყუევამდ,
ცხადად და ღამით”

ქართლის ცხოვრება

უშიმა ერთ მცურებელ სოფელში ცხოვრობდა. ხეობის საძოვრები ქრით ჰქონდა გატყვევებული ბარიდან ამოსულ მწყემსებზე. თვითონ არასადროს უშუშავია. დრო ლითონამდ გაჰკავდა. არავინ ემეგობრებოდა ფიცხი ხასიათის გამო, ხატის ტყეებში ნადირობისთვის კი სამუდამად გადაიმეტრა მეზობლები. “ჩვენი მამა-პაპანი ხეს არა სჭრიდნენ ხატის მიმართა, შენ კიდევას სისხლსა ჰღერიან” – სავედურებოზდენ. “ტყეც, მინდორიც და მთებიც ჩემი სახლია და ვერცვას დამიშლითო, სუვეყლას დაგვოცავ, ვინცა ჩემთვის თმის ღერის ჩამოკვდებს დააპირებსო” – იღრინებოდა თვალმუხისხილიანებული. ყველამ იცოდა, ეშვასიგან იყო დანყველილი უშიშაც და მთელი მისი საგვარეულოც, მასთან მტრობა არაფერს არგებდათ, დედაბუდიანად აიყარნენ. ის კი სულ მარტო დარჩა. არც მშობლები ჰყავდა, არც ძმები. მწყემსების ჯარდა ხმის გამოცემიც აღარ დარჩა. მათგან შეიტყო ქალშავას გათხოვების ამბავი. იმ ღამსვე გააჯერითა ცხენი დაბისკენ. ხელიც არ აჰკანკალებია, როცა განთიანებ ხილს მიცემულ ოჯახის საცხოვრის ცეცხლის ენებმა გადააურა. არც მერე უნანია, როცა შეიტყო უბედური შემთხვევის შესახებ, რომელმაც ახლადმეუღლეული წყელი იმსხვერპლა. “ნამგვარა ბუჩავმა დაცოდა და ეხლეო ინენენ ფერულამი ერთიდა” – ბუბუტუნებდა მარტოობისგან გამოფრულული.

ერთხელ გარდაცვლილი დედის სოფელში გამეზავრება გადაწყვიტა, სადაც მხოლოდ მისი დედაშვილის ცოლი ცხოვრობდა. ადრეც უფიქრია მასზე, თუმცა ქმარს ხელიდან ვერ გამოსტაცებდა. ახლა, როცა ჯარჯი საზღვარგარეთ გადახვეწილიყო და ცოლი უშატრონოდ დაეგდო ბევრად იოლდებოდა საქმე. მინანის ნინაღმდგობა არ გაუნჯია, მორჩილად გამოჰყვა. ნათესავისთვის ცოლის ნაგვრა ვაჟაკისთვის საქებარი ვერ გახდებოდა, მაგრამ მის უიმედო და უბედურ სიცოცხლესი მინანის პოვნა ერთგვარი ზედმეტიც იყო. მარტოობისგან გაბეზრებული ქალიც არ გრძნობდა დანაშაულს. ასე დასახლდნენ უშიშას სოფელში და დაიწყეს ახალი ცხოვრება. კაცს საძოვრები ძველებურად ქრით ჰქონდა გაცემული, რამდენიმე ცხენ-ძროხას მინანაც შეუნახავდა. თოვზე ჩამოყრდნობილი ხშირად უშურებდა ეჭონი მოფუსფუსე ცოლს ღლიშლით, ძალიან მშრომელი ქალი გამოადგა, სახ-

ლი სახლს დაამგვანა, ბოსტანი მოაშენა და სხვაჯე რომ არაფერი, შვილები გაუჩინა. ამაზე მეტს ვერასადროს ინატრებდა. ერთადერთი სანუხარი ის ჰქონდა, რომ მინანი მესამე შავშეზე ორსულად დარჩა. რაც უფრო ახლოედებოდა მშობიარობის დრო, კაცო მით უფრო გულწაბრობილი ხდებოდა...

მათე და საბა ბილიკზე შეგვიხნენ უშიშას. იმ დღესაც დარდისგან გახლებლული ტყე-ტყე დაძრწოდა, ნეკრგაპურც მგული, იარებით დაღარული სახით, ნამდვილი ომგამოვლილის იერთი დამთრგუნველად მოქმედებდა მნახველზე. მასპინძლის სახლი მთის კალთაზე იდგა, არც ღობე ჰქონდა, არც კარიბჭე. მაგრამ ციხისმარგუს მოგაგონებდა ფორმებით, მოუდგომელი ადგილმდებარეობით. ეზოში ორსული მინანი შემოგებდა, ორიოდე წლის ბავშვი ხელში აეტატებინა. ქალის შავგერემანი სახე ვერ ფარავდა სილურჯეებს. აწყლიანებული თვალებით მესციცინებდა ქმარს, თითქმის სურდა ხსისამოულებლად, მხოლოდ მოძრაობებით ან გამომხვევით გამოეცნო მისი ნება. მუცლის ზოზის მიხედვით ბოლო თვეში იქნებოდა. ბიჭებს უყვარდა, ამ სიმძიმე ბავშვს ხელთ როგორ დაათრევა.

– გაუმოდ, ქალი, ვატყავსა თავის ფეხით უნდა იაროს – შეუღრინა ცოლს კაცმა, როცა ეზო გადაჭრეს და სახლთან შეერდნენ.

ბავშვ მუკროთა მამის ტონმა და ტრტკელი ფეხები აასავსავა. მინანი მორჩილად დაუშვა ნოტიო მინაზე, თვითონ კი იქვე მდგარ საშარეულოში გაუჩინარდა.

– ეს ჩემი ბიჭია – ნიქა, – გაიცანია! – ავტომატის სროლა იცის უკვე, მამაშ! –ამაყად მოუბრუნდა სტუმრებს.

ეჭონი ათასნარიო ნიეთი მიმოფანტულიყო: უნებრი, დამოხილი შუპა, ცხენის საბმელი თოკები, ლანდია, თეთრგისი უნაგარი, ცულის პირი, ფეხმოტეხილი სკამი, ძირგავარდნილი სათალი... თვალბამორჩინელი თოჯინასა და კარაბინის დაფანგულ ლულასაც კი ნახავდა. ტანტზე ხისხენენ. მთელი ნიქა ეწელებოდათ თვალწინ. სიგარეტს აბოლბენდენ. ხეუპა ნაწუქარ ბუშტებს ბერავდა, კამფეტებით დატენილ ფიჭებზე დროდადრო ხელს ისწყობდა, რომ არ ამოსცვენოდა. ბუნდერი ჩანდა აღმოჩენი – თუ გაბერულ ბუშტს ხელს ვაფრემედი – გაფრინდებოდა. მალე ახლად გამოლოცებული დაც შეუერთდა და რომ არა უშიშას მორისხანე მჭერა, დოვლათის გაყოფაზე დიდი აურხარია ატყუებოდა. დაფუთებულმა ბავშვებმა საქმის ჩუმად მოგვარება გადაწყვიტეს და იქაურობას გაეცალნენ.

– ამ გზით დევიდდაბას ქალაიკენ ნამსვლილი მე არვინ მინახავს და არც უთურგაის ხეზე გადადიან ხოლმე ესრე, ძნელია და ალბათ ამიტომაცა – პირქუშის ხატის გადახასვლეული უფრო ადვილია მინდ ჩასვლა –

ჩახრინწული ბარიტონით დაიწყო მასპინძელმა - ოც ნელზე მეტზე იქნებოდა აქ ცეცხოვრობა, არც გამიგია, ვინმე თათრი ჯიხვის მხრიდან გადასულისთვის... უშიშმა ემწროდა, მარმრუტზე მეტად მათი მგზავრობის მიზეზი აინტერესებდა - არა, მე კი ვამიხარება, ნეტარ, ყველამ ამ ნაწილ იაროს, აღარც მენი მოვიწყენდი მარტოაი - ვალედიანად თქვა და თავი ქალას მოვივლო.

— რატო მარტო, აგე ორი შვილი გყავს, მესამეზე მალე გეყოლებათ ალბათ - ლიმილით ნამოიწყეო მათემ.

— მალე ველოდებით. - დემომნა.

— ბიჭი გინდა ხო? იმდენად დარწმუნებული იყო პასუხში, რომ უფრო თავისთვის ჩიალაპარაკა საბამ, ვიდრე იკითხა.

უშიშმა შეცბა, მოულოდნელად თავი ჩახარა, მინას ჩაამტვრდა, მერე შეეცადა ბუნებრივი ხმით შეეცვალა საუბრის თემა:

— დღოს 6-ზე უნდა გავიდეთ აქედანა, მე ტბებამდე ამოგვევლებით ცხენებითა, უნდა გადაახროთ თეთრ ჯიხვზედ, მინამ ბალახი დაწვლილებოდას - სიტყვა დასრულებულიყო არაჰქნოდა, ნამადგა და სახლისკენ წავიდა...

ცივი ღამისთვის თავდარიგი დროულად უნდა დაეტყრათ. მინანი ვახშამს ამზადებდა. მათე ოთახიდან გაბრუნებულ მასპინძელთან ერთად შუშას აპობდა, თან დატყარებული კამათობდა ნადირობის წესებზე, მისი აზრით, ცხოველის გასართობად მოკვლა არ იყო საქებარი, უშიშა კი ზუსტადაც, გულის გადასაკლვებელის მტკს უფაფერს ხედავდა ნადირობაში. მათეც და მთიელიც საუბრისას მერე პაუზას აკეთებდნენ, მზერას ერთ რომელიმე ნივთილს ამტკიცებდნენ, ნამიერად დემოდენ ბოდნენ, მერე კი ძველებური შემათებოთი აგრვლებდნენ. ისინი ამ დროს ძალიან ჰგავდნენ ერთმანეთს. ბალახზე ნამოწროლით საბა უყურებდა მათ გარჯვას და ღიმილს ვერ იშორებდა სახიდან. სად შავგვრემანი, სახენაიარევი, დაკუნთული, ხელუბაკოერილი უშიშა და სად სუსტი, ონდავ წელში მოხრილი, ლურჯბერტკიანი მათე. თუმცა საინტერესო მსგავსება ისეთი თვალსაზრისო იყო, მის ფოტონდვას არ გამოირჩებოდა. მოგვიანებით დასდენდა საეაშმოდ. შუალაძე კარგა ხნის გადასული იქნებოდა, როცა უშიშამ ტბატზე მიიძინა. ბიჭები მათთვის გაწყობილ საწოდ ოთახში ავიდნენ. განთიადზე სიცივემ გამოაღვიძათ. გვერდი-გვერდ იწვნენ. მატყალს საბამში მოკუთხულები ჩურჩულებდნენ:

— საბ, ბრახა-ბრუნი მესმოდა ნუხელ... და ქალის ტირილი

— მეც... - ლოგინიდან ნამოიგდარი საბა მეგობარს თვალდებში ჩააცქერდა.

— ანუ...

— შეიძლება სიხამარო ვარ-მეთქი, თავს ვაჯერებდი და თუ შენც გესმოდა, უკვე აღარ ვიცი...

— უცნაურია, მეც იგივეს ვფიქრობდი.

ლბანაკი მასპინძლის ბრინინანმა ხმამ შეანყვეტინათ.

— ჩქარე ბიჭებო ჩქარე - უმასხა კარის გარედან.

სწრაფადვე ნამოგდნენ. ჩაცმა დაიწყეს. ალბათ აღარც გაახსენდობათ დაწყებული საუბარი, მოგვიანებით ექვთი კიდევ უფრო რომ არ გამძაფრებოდათ. ბარგასხმულებათა დასამშვიდობებლად მინანი არ გამო-

სულა. უშიშმა ხმას არ იღებდა, ცხენებს კახმავდა, ჩანთებს ამავგრებდა უნაგირებზე. როცა ფერდას აუყვენენ, მხოლოდ ნაწით მოპკრეს თავალი სამზარეულოს ფანჯარაში ჩამომდგარი ქალის მამავეულ სახეს, თუმცა თავს ვერცერთი დადებდა, მოუყვენათ თუ მართლა დაინახა. ბურუსიანი იღებდა იდგა, რაც ხილვადობას ართულებდა. უშიშმა ცხენებს მიერეკებოდა, შეპირებისამებრ თეთრი ჯიხვის გადასასვლელამდე უნდა აეცლებინა...

ფერდობზე ფიქალით ნაშენი სახლის გარშემო ფუს-ფუსი მინყანარდა. თავი ყველას ხის მორებით ავებულ სამზარეულოში მოეყარა. ქვივი იწყებოდა. აქ გოგელი სადილობა ღრეობამდე მოყავდათ მასპინძლებს. გვიან ღამემდე არ იმლებოდნენ. ადგილობრივები ძალაქელ გოგოებს თავს აწონებდნენ ლექსებით, სიმღერით. სამზარეულოდან კისკისი, გიტარის ჰანგები და ქიტების ჭახაჭუხი ისმოდა. მხოლოდ ორი იდგნენ ვარეთ, კარავთან. მათე ზურგჩანთაში ნივთებს აწყობდა. სპირტქუცა, ჩაი, თოკი, ფარანი - ჩურჩულებდა თავისთვის, ცდილობდა არაფერი დაეწყებოდა.

— დღეს რამდენი დაღიუს? - საქმიანად იკითხა, როცა ჩანისა პირი მოეკრა.

— ის, გოგოების მოტანილი ბოლო ლიტრი გამონავის უკვე, მეტა არ ვიცი - უმასხა საბამ.

— ეს ჩვენი ლიტრი დაუმტკე მავას. - ლიმილით თქვა და ხელში ბოთლი შეაჩინა.

— მთელ ღამეს მოგვაგებინებებს, ეს ისეთი ცოფია. - ლიმილითვე უმასხა.

— მილე, შეტყანე, ხეობას უნდა ავუყუეთ ბოლომდე, მთავარს შუქით განათებული ციხის უკანა კედლის გადაღება მინდაო - უთხარა.

— კარგი, - დაეთანხმა საბა. მცირე დუმილის შემდეგ განავრძო - კესო მამინებს, შენი გულისთვის არ აიტებოს ნამოსვლა.

— მავას ჩემთან არაფერი საქმე აღარა აქვს, გაიგე? აქაც ზა ჯანდაბად შევხედი, რაგი, როგორ დაემთხვა ჩვენი მარმრუტები ასე? - დაბნული ლაპარაკობდა მათე.

— ნუ მაკინებ, რაც აქ ვართ, ვაკვირდები ვაკვირებს, ნუ, თვალსაშუილ ხო გამწმენდი, არა?

— დროს ეკარავთ, საბ... - თავმარბილმა შეანყვეტინა.

სამზარეულოს სარკმლებიდან მძუტვაი სინააღე აღწევდა, რომლის ფონზეც აქა-იქ ადამიანების სილუეტები კრთებოდა. მათე ბანაკს შიდადა. მეორე დღეს ისედაც უნდა დაეტოვებინათ ეს სოფელი და საქმეს წინ იგდებდა. საბა მალე დაბრუნდა კმაყოფილი სახით. როგორც ვარაუდობდნენ, მათი იდგა არავის მოეწონა და არც არავინ გამოჰყოლიათ უკან. ვერ ძირითადი ბარგი მდინარესთან მდგარ პატარა ქოხში ჩაიტანეს, მერე კი კლდის ნაწალით დაფინული ფერდობს ცვარდა აუყვენენ. მხოლოდ სავანგებოდა ამ ღამისთვის მერეული ნივთებით გატყნილი ზურგჩანთა მიჰქონდათ. ქარაფების თავზე მოხეტიალედ მოვარი ნელ-ნელა უახლოვდებოდა იმ ნერტილს, საიდანაც კლდეების ჩრდილოეთ ნაწილს გაანათებდა, ეს კი ბიჭებს ცოცვამი შეუნყობდა ხელს. ფოტოგადიდებდა მხოლოდ ადგილობრივების მოსატყუებლად მოიმიზეზა

საბამ, რადგან ფარების გამოყენება გაამძაფრებდა მათ ჩანადიერს და, შესაძლოა, შეეძინათ კიდევ სოფლიდან. ჩქარობდნენ, კლდეებს შორის დეკლანოლი ხეობის გასწვრივ მიიწვედნენ. ციხეს გვერდით აუარეს და უფრო ზემოთ, არჩივის კალსაკე აიღეს გეზი. ციციამ ფერდზე გამოზომილ ნაიჯებს დგამდნენ, წერაყინებით ქვის ზღუდვზე მოსაჭიდებელ ადგილებს ეტმასწებოდნენ, ერთმანეთს ხელს ამკვრივდნენ და ასე ამცირებდნენ მანძილს მიზნამდე. მათეს, როდესაც ადგილობრივებისგან ვაიგო ღმერთკაცი უთურგის სალოცავის შესახებ, მამინვე მისი მონახულების იდეა გაუნდა. გრწმობდა, ყველა დეტალს შეიძლება განსაკუთრებული მნიშვნელობა შექონოდა. ამიტომ არ აქცევდა ყურადღებას სასტიკ გადარხილებას. მთიელთა რწმენით, ღმერთკაცის საცხოვრისში შესვლა თემის შურნაცხვიოდა და უშიშესი დახმარებით იყო, ამ ნების დამორღვევი საბინელი ნყველის მსხვერპლი გახდებოდა.

არჩივის კალთ კლდოვანი მთის წვერს ერქვა. უძველესი წარმართული სალოცავის ნაშთები სწორედ იქ უნდა მოეთებნათ. კლდემი ნაკვეთი უზარმაზარი ტახტრე-ვანი დალანდეს. თითქოს საგანგებოდ მოესწორებინათ იქაურბოძა, ძნელად გაარჩევდი, ბუნებრივი ლანდშაფტი ქვინდა ოთახისებურ სივრცეს თუ საგანგებოდ იყო კლდე ასე გამოჭრილი. სიბნელეთი მეტის გარჩევა გაუძირდათ. პირდაპირ ტახტრევანზე გადახედვის საძილე ტომრები და ზედი ზედი იხილდნენ. მთავრე ნათურასავეთი კეიდა ცაზე. მის შუქზე ცხადად ჩანდა გარშემორტყმული მთების კონტურები და მათ შორის არჩივის კალთ კუნძულოვით ამოზიდულიყო, ყველაფერს ზემოდან უცქერდა. ცა ისე ახლოდნ ჩანდა, რომ ღმერთკაცის სალოცავის ჭერი გვეკრებოდა. ალბათ უთურგის თავადაც სჯეროდა საკუთარი დიდებულების და ამიტომ დაესახლდა მისი ამ ნაწილში, ქვემოთ კი აუღებელი ციხე ააგო, ბუნებრივი კლდის ზღუდეებით შემორავული და მტრისთვის მიუწვდომელი. სიო ქროდა. ზიჭები უხმოდ ისხდნენ, ჩაის ვაშადნენ. დროის შეგრძნება დაჰკარგოდათ. უცნაურ სიმშვიდემ თვლებმდნენ. გრწმობდნენ, როგორ ირყოდა საზღვარი სიზმარსა და ცხადს შორის. გონს მაშინ მოეგნენ, როცა შშის პირველი სხივი ქვის ტახტრევანს დაეცა. უსიტყუოდ წამოდგნენ. კლდეზე ჩაკოცება დაიწყეს, "გზა და ქუშმარტიბა შენ ხარ ღმერთო..." ჩურჩულდნენ, როგორც ყოველთვის, ნებისმიერი მგზავრობის დაწყებისას... აქაფებულნი მდინარე, თითქოს ახლავა გამოცდივით, მთელი ძალით ასკდებოდა უზარმაზარ მოღვებს. ნაცრისფერი ბურუსის სიწუმეს აქა-იქ ქვაზე ლოჭვდროლი წერაყინის ხმა არღვედა...

ჩამოიარეს კლდოვანი მთა და ვიწრო ბილიკს დაადგნენ. მდინარის პირას დატოვებულ ბარგამდე მიღწევის შემდეგ პირქუშის ხატისკენ უნდა ეთქვა გეზი. სწორედ იქით შეგებარებოდა სოფელი, რომლის სანახავადაც დაიწყეს მოგზაურობა. მალე მათკენ მიმავალი ორი სილუეტი დალანდეს. ბაბა და ეკსო იყვნენ.

— სად ხარ, გეძებთ მთელი საათი! — ნამოიყვინა გოგომ მათ დახმავაზე.
დუმოლი შეაგებეს.
ბაბა ნაბახუსევი ჩანდა. სახე აწითლებოდა. ფეხებს ძლივს მოათრევდა.

— ბაბა, ციხის უკანა ქარაფიდან გვიწვდა ფოტოების გადაღებამ? ნამოიწყო ისევ ეკსომ — სულ შემოიარეთ იქაურბოძა და მიერ დაგინახეთ, რო ჩამოდიოდით.

— ახეციეთ ხო მაინცა? ნაისისინა მთიელმა და მათე დაისაყველოვა.

საბა მოყოლდა ლობისგან დაიბნა, მაგრამ სანამ რამეს მოიფიქრებდა, მეგობარს უკვე ძირს ჰყავდა დაგებული მომხდური და ხელებს უგრებდა.

— არ შეგარჩინთ ამასა, ჩამოხოლთ სოფელსა და დაგხოცამთ! — ხრიალებდა მინახე გართხმული ბაბა.

შემინებული ეკსო გაუნძრევლად იდგა, ვერ გაერქვა, რა ექნა.

— საბ, თოკი მომეცი... — გასძახა.
საბამ თოკთან ერთად ცხვირისხორციც მოიტანა პირის ასაკოვად.

გაკოჭილი მასპინძელი იღანდებოდა.

— სად ნამიხოლთ, სად დამემალებით, თქვნივე ხელით გამოგოქო განაწილი, დაგხოცამთ! — მოგულუდად ისმოდა სიტყვები.

მათემ ეკსოს ხელი მძიმედ ჩააგო და თითქმის ძალით ნაიყვანა. გავითრებულ გოგოს სახეზე ერთდროულად ეხატა გაოცება და შიდი.

— დანარჩენი სად არიან? — მკაცრად იკითხა მათემ.

— არ ვიცი, დილის ოთხამდე ვსამდნენ, მერე, გავისიერნითო, მიიხარა ანად და გამოყვევი, ეიფოქერე, განსახედი. — ტროირი ნასკდა.

— ჯერ ექვსიც არაა, იმათ ეძინებათ ალბათ. — ჩაილაპარაკა საბამ.

— მოკლედ, კარგად მომისმინე, ბარჯს ავიღებთ და უკან დაგებუნდებით თეთრი ჯიხვის უღელტეხილისკენ, გაიცი? შენ ხარ ამ ამბის შემსწრე და გკითხავენ იცოდ. ზოგა, უთხარი, პრობლემა არაა. — ამბობდა და თან ეკსოს თვალს არ ამორებდა მათე.

— მერე რო დაგვინი? — ცრემლებს იწმინდდა.

— ვერ დაგვეწვიან. — უთხრა და აკოცა.

— ამათ არ იციან, რატო ვართ აქ ან საით გაპირებდით ნასვლას. ასე რომ, დაიჯერებენ. — დაამატა საბამ.

— მიდი, აზრუნიდ ეხლა ბაბასთან და შეხსენი თოკი, შენ არაფერს გიზხებ, ტყუილ, დავიბნითი, ვერ მივხვდი ვერაფერსო, თავი მოისანყლე რა, მოკლედ.

გოგო მოჩლიდად უქნევდა თავს მათეს, თან იცრემლევბოდა. ბიჭებსა ქონიბად ბარჯე გამოზიდეს. სწრაფად დაადგნენ ბილიკს, რომელიც პირდაპირ ძილსმიცემულ სოფელზე ვადიოდა. შშის სხივებს ხეობაშიც ჩამოვლინა. კლდის ნაშალით ნაშენ სახლებს აორთქლებული ნამი ოხმივარეით ასდრიდა.

— მე ნელანვე მომადიქრდა გამოხავალი, იმიტომაც ეუთხობი, თეთრი ჯიხვისკენ ნავალი-მეთქი. — ნამოიწყო მათემ, როცა სოფელი უკან მოიტოვეს.

— რა გამოსავალი?

— მდინარეს თუ გადავალთ და აი, იმ ქვეს გადავივლით, ზუსტად იქ მოვხვდებით, რისთვისაც ვართ ჩამოსულნი. მართალია, ბილიკი არ გადაიხს, მაგრამ ზუსტად ეგ გვაძილებს ხელს. მდევარი დაიბნევა.

— შეხედე, რა ციციბო ფერად აქვს! — ხელით მიანიშნა მეგობარს საბამ.

— ეს აქედან ჩანს ეგრე, თორემ გადაუსტელები არ იქნება. ესე დიდ დროს მოვიგებთ, მთავარია დაღამებამდე გაძლოთ, მერე გვექებოში, რამდენიც უნდათ, კვალსაც ვერ მოავსებენ.

— რა ვიცი, კაცი ვცემთ და უკან დაებრუნდით იმავე გზით, რითიც აოვედით — ეჭვი რატომ უნდა შეიტანონ? — თავს იმშვიდებდა საბა და გასასვლელს მარშუტს უკანასკნელად ათვალიერებდა.

გზიდან ბურქნარისკენ ჩაუხვიეს და ცოტა ხანში მდინარის ქვიან ნაპირზე გავიდნენ. ფონის პოვნა არ გასჭირვებიათ. ნაპირს ტყიანი ზოლი გასდევდა. ჯერ ტყის სიღრმეში შევიდნენ, შემდეგ სვლის მიმართულება შეცვალეს და უკვე აღმა აუყვენენ ნაპირს. ხშირ-ხშირად ზეწრავდნენ შარაგზას, სადაც მდევიარს უნდა ჩაეცლო. მალევე მოკერეს თვალი სოფლიდან გამოსულ ორ ცხენოსანს, რომლებსაც, ვარაუდისამებრ, გეზი თეთრი ჯიხვის გადასასვლელისკენ ეჭირათ.

...სამოცდაათ წელს გადაცილებული იქნებოდა. ებო-დემბოფდნენ შეწუხებისთვის. ქალი უემოციოდ მიუძლოდათ ნინ, ტყის პირას მდგარი პატარა ქობისკენ. სახლის განაპირას ნახევრად ჩამოცველი კოშკი იდგა, მთავარის შუქი ფიქალს ვერცხლისფრად აელვარებდა და ნანგრევებს უჩვეულო ელფერს სძენდა. მოხუცს შორიდანვე შეეშინა მათი ფარნების შუქი და მიმხედარყო, გზააბნეულები რომ იქნებოდნენ. "მანდ ბილაკი არსად გადის და სხო აბა ვინ იქნებოდა?" — ჩიფჩიფებდა საშველად გამოსული. ცალბელში თოფი ეკავა, მეორეში ჭრაქი. ბიჭებს მთელი სხელი უზურდათ, ფეხები ეწვოდათ... იცოდნენ, ბაბა ადვილად ვერ მიხედებოდა მათ ჩანაფიქრს, მაგრამ მაინც ნერვიულობდნენ. ხის სკამებზე ჩამოსხსხდარიყვნენ. დედამისის მორთმულ მანონს გამხმარ პურს ატანდნენ, თან თვალებით სუსტად განათებულ ოთახს ზეწრავდნენ. ირვლივ სინესტის და სიძველის სუნნი ტრიალებდა. ის იყო საბამ გაიფიქრა "როგორ ძლებს მარტო ეს ქალი?", რომ მათემ დედაბერს მიმართა:

— მარტო ცხოვრობთ?

— მარტო არა, ქმარად ერთად, ქალაც გავეშვი წამლებს ამოსატანადა — ამოილაპარაკა და ღუმელის ქვეშ შემებნი ბანაყი — ადრე სხო სოფელში ცვხოვრობდით,

მაგრამ აქ კაი საძოვრებისთვის გადაშველეთ ათი წლის წინედა — გააგრძელა დინჯაბ.

— დევთდედას ქალა რატომ ქვია ამ სოფელს? — იკითხა საბამ, როცა მოხუცი მათ შორიხლოს ჩამოუჯდა და თავდაც მანონს შეექცა.

— დაიდებოდათ თორე ვიამობდით, არ მეზარების. გამიტყავა ძილიც, ვედარ მოხუჭავ თოლსა,

— გვიანტერესებს, მოგვიყვიეთ — თითქმის ერთხმად თქვეს.

— აეს კომპაის ნანგრევები ციხურაიდან არის დარჩენილი. მანდ უნინ სოფელი ყოფილა და აბიანურების გვიარი სახლობდა თურმე. ერთხალ სოფლისთვის,

დევთდედას პერანგი უპოვინა, ისრეთი ძვირფასი ყოფილა, თოლი მოსჭრია. ნყულ ემშაკსაც იქვე სძინებია. როცა ვაუღვიძინა და სამოსი ველარ დაუნახავს, კივილი აუტებია დამფრთხალსა. ისრეთი ხმით გააკიოდა, მთებშიდან ზეავებნი ნამოსულა, ადიდებული დეღე სათივეებში შევარდნილა, ნახევარი სოფელი ჩაურევებია ხეეში ტიალსა. სოფლისთავს არ შამინებია, ჩაუვლია ემშაკისთინ ყურებში ხელანი, ის კი ეხვეწებოდა: „დამიბრუნე პერანგი და რაც გინდოდეს, ავისრულებო.“ ასე დაუმონჯებია აღქაჯი უფროს აბიანურსა. პერანგი სკიერამი ჩაუქცავს, დევთდედას კი ქალოს მკაში, თიბვაში და სხვა საქმეებში იმნარეობდა თურმე. დიდი მოსავალიც აუღიათ იმ წელსა. აღარცსად კაცის კვლა ყოფილა, აღარცსად სხვა ცოფვიანობა. სუყველას ვაეგო აბიანურების სოფლის ამბავი. სხო ხეობებიდან მოდიოდა ხალხი დაბეწავებული ემშაკის სანახავად. იმ ხანად მეფე უთურგის ნითილი ხარის ყმეთან ჰქონია ომები. ხარის თავის ნიღებში დამალულ შემორებს ხლის გაქმევით ცეცხლის გაჩენა შასტლებით. უთურგის თანდაყოლილი აბჯარიც შემორდევია ბრძოლაში, მაგრამ მარტაიო მაინც გამოშქველდა მიმხედურებას. შინ დაბრუნებულს გამოუცხდა მემოდიოდას შეეპრობის ამბავი. პირდაპირ აბიანურებს ადვთადობდა და როცა დევთდედას გამოაზხად უარი უთქმის, ხმლით თავი გადაუწხავს სოფლისთავისთვისა. პერანგი ემშაკისთავს დაუმრუნებია, თავად კი უფროსი აბიანურის საშველად გამოსული სოფელისთვის ფლეტვა დაუწვია. არც ქალები და ბავშვები მაუნანებია, ბოლოს ყველაი დაუწვია. ყოლიფერი ნყვდაადით დაფარულა. მარტო ეს

მხატვარი სოფო ვლიაშვილი

კოშკი გადარჩენილა განადგურებასა, რადგან აღ
დეკოდედას და უთურგს უთევითი ღამე.

— უთურგი რატო მიხშირა დეკოდედას?

— მეფე ნანილიანი ყოფილიყო დაბადებისას მარჯვე-
ნი განასხლავდა უჭონია - ნიშანი კაცისეკვლევისა,
ტანაზე აბჯარი დაყოლია, უკვდავობის მანიშნებდალო.
ამაზბდნენ, დეკოდედა, ყველა ეშმაკის დედაი, მისი
შობოლეც იყო - დედაბერი ნამით გაჩუშდა, მანენის
ქილა მავიდაზე გადადო და თბობა განაგრძო - ციხურაში
ღამისთევის მემრე ისევ ის აბჯარი სცმია მეფესა და
კოშკის წინ, რკინის საჭურველში ჩასმული ბევრი მერ-
მარი ელოდაო. ომში ნასულსა გამარჯვება აღარ
გასჭირვებია. იმათ ქვეყანამდე გადასულა რბევითა და
დედუნეობიანად დაუხოცნია ნითელი ხარის ყმები.

— მერე? — ქლივგასადგინად ამოლულეულა საბამ.

— იმ აშბების მემრე დეკოდედაი აქვე დარჩენილა
საცხოვრებლად. ახლივაც შუაღამისას ღღეს გადღმა
დაბორილობს, გეძახის სახელსა - თუ გამოუბასუხე
აგძირბახეს ან თავს მოიკლავ, თუ არადა, თეთონ გკლავს
ბოლოსა. ღამე იქით არ გავედვიარ ხოლმე ცეცხლას
გარეშე. სინათლის ემინია მემრე, რაც აბიანურების
სოფლის გადწევისას დაემართა - ჩიფიფებდა მობუცი და
თან ღუმელს შეშას უმატებდა.

— რა დაემართა?

— ცეცხლომდებელი ნარი დასცემია კუდზედა და
მოუღვევია.

— გააბუ, დაგტოვებ ყველაფერს, რაც მაქ. — თქვა
შთაბრებული სახით მათემ და საბას თვალი გაუსწორა,
მერე დედაბერს გადაეხდა. ქალი გულგრლად გასცქერო-
და ჩაბნელებულ ოთახს.

— ჯვარიც უნდა მოიხსნა შეილო, თორემ არ მოვალის,
ჯვრისაც ემინია დეკოდედასა. — ჩაიბუტბუტა როცა მათე
ოთახიდან გადოდა.

— დანა დაეტოვო?

— გაეჯობა დატოვო, უბედურება რამ არ ჩაგადენინოს.
ბოქმა მხოლოდ ეკვია დატოვა და გაუსწორდა.
ჭინჭრებში გამავალი ბილიკით ავიდა დღემდე, ნანგრევე-
ბამდე აღმართი აათავა და ლოდზე ჩამოყვდა. საბა ოთახში
დარჩა და მოხუცთან საუბარი გააგრძელა.

— აბიანურებიდან გადარჩენილი ვინმე?

— იმ აგბეით დღესა ორი ბაღლი გადაურჩა ცოცხალი,
მაგრამ დეკოდედამ დაწყველა გორი. ორ კაცზე მტიკ ვერ
მრავლდებოდა. მესამე ჩნდება თუ არა, ან ახალბობილი
კვდება, ან მამა, ან სხო, ვინც იქნების ცოცხალი. ეგენი ბედ-
ნიერები ვერცროდის იბოვნენ, შეილო. აი, უცხადა ერთი,
გარმა ხევაში ცხოვრობს. იმის ამბავი ყველამ ოცმა და ყვე-
ლას ემინია. დედამვილე ჯარჯის ნაართო ცოლიო, ამბობენ.

— უშობა ბოლო აბიანურია?

— არა, ბიჭიც ყავს ერთია. ორინდა არიან გვარში კაცე-
ბი, მაგრამ ახლა ცოლი დარჩენია ორსულადა, თუ ისიც
ბიჭი იქნა, არმოიმეს ნაიყვანს დეკოდედაი...

საბამ დააბირა თეთვა, მათე აბიანურისძეა და წყველა
რომ არსებობდეს, მასზეც გაგრცხვდებოდა, რადგან
გვარში სამნი არიან დარჩენილები, ესე იგი მითი გამოდის
ეგ ისტორიო, მაგრამ გადაიფიქრა.

— აბიანურისძეებზე თუ გაგიგიათ რამე? — მხოლოდ ეს
ჰკითხა.

— ამბობდნენ, უშიშის პაპა ქალაქს ჩასახლდო, გორი
შეიცვალა და აბიანურისძე გახდაო, მემრე ომში
ნაუყვანიბა, მაგრამ ფაშისტების მხარეს გადასულა და
მალევე მოუკლეთ ბეჩია, ცოლი კი ფუნქშიმდე მარ-
სამშობლოში. გავო თუ დიბაბა, თორე, იმ ხანად ცოცხ-
ალ უშიშას მამას ან მის ძმას ნათყვანად დეკოდედაი.

ლომდებე გადწევილი მათე არ ინძროდა. კოშკის
შუანელიდან გამოზრდილი ბაბასის ღერები მის თავთან
ქანაობდნენ. ცდილობდა, მზერა გაეყრლებინა მათთვის.
მოლოდინლად იგრძნო, როგორ დაკარგა ფეხებში ძალა
და ტინტის ღერობიდან ერთდროულად რამდენიმე მერ-
ნაისი თვლი დამატრედა. სურდა ნამომდგარიყო, ან
გვერდი ეცვალა, მაგრამ ხმა მოესმა, გაშრა, უცნაურ სტუ-
მარს ბირი არ მოუჩანდა, თუმცა გარკვევით აწყობდა
წინადადებებს:

არასდროს ამბობ უარს, შეიცვალეო, იყო მერცხეი და
არასტაბილური, მაგრამ ყოველთვის ნუნუნებ ამაზე. შენ
ყოველთვის აბრალებ რადაცას ან ვიღაცას, მერე ისევე
ჩვეულებრივად აგრძელებ ცხოვრებას, მიუხედავად იმისა,
რომ შიგნით სულს სიღრმეში გტყავ, გრძნობ რომ თავს
იტყუენობ, გრძნობ, რომ მიზეზი შენშია, მაგრამ ჩქმალავ,
ცდილობ, მინა მიყარო, იქვე დამარხო, სადაც ვაჩნდა. ასე
გრძელებდა სულ. ფიქრობ, რა არის შენი ცხოვრება,
როდის ხარ ბედნიერი ან უბედური. იხსენებ ცხოვრების
ყველა ეპიზოდს სიყვარულთან მარტობამდე და მარ-
ტობობთან სიყვარულად და ამჩნევ, რომ ისევე,
როგორც ადამიანებისგან გარბოდი, გარბოდი მარ-
ტობისგანაც. დინამიკა არ ირყეოდა და სადაც ვარბო-
დი, ის იყო ყველაზე ძვირფასი შენთვის. აღბათ დღეი ხანია
მიხვდი, რომ ეს შენი მიზეზა და სწორედ ეს გამოგზაურებს
ერთი ტკივილიდან მეორეში... გამოგზაურებს მარტობიდან
ბილიკებისკენ და ბილიკებიდან ცისკენ, იქითვე, სადაც
არაა ტკივილი, არაა სიყალბე. იქ ყველაფერი ნაღლია.
უბრალო ქვის ლოცვი კი იმდენად საჭიროა, ზუსტად იქ
ეგდოს, სადაც იმ ნუთას აგდია, რომ ხედეგი, მითხუტეს
ადამიანის სიცოცხლე არ შეიძლება იყოს უშიზონ ან ფუტო.
ბრუნდები ისევ ქაოსში. ისევ სამოგზაუროდ, ისევ
საქებრად და თივანდ ცდილობ, გაელო მზვარი მარ-
ტობისა და სიყვარული შორის, როცა ორივე ასე საე-
ლდაფულოდ გკავს ჩასახლებული სული.

მათეს ტანში სკრინა, იმშუმენობა, განძირევის ვერ
ახერხებდა. მზრნყარია თვალმდე მზერას არ აცილებოდი,
დინჯად აგრძელებდა მონოლოგს:

დაკვირვებისარ, ადამიანი საკუთარი თავის შეცნობას
სხვისი ქვეცნობების ამოხსნის მცდელობით იწყებს.
როგორი უშედეგო ცდაც უნდა გამოადგეს, ყველაზე
მძაფრი ეფექტი შეცნობის სურვილის გაზრდაა ყველა
ასეთი მცდელობის შემდეგ და ეს გრძელდება დაუნორულე-
ბლად. ერთ უშედეგო ცდას მეორე მოყვება, მეორეს მესამე
და მიდის ასე დაუსრულებლად. სანამ არ დაასკენი, რომ ეს
დროის კარგავა, ან საკუთარი თავის შეცნობას შინს
მიღმიერის ამოხსნით არ გააგრძელებ. გიტყობ, ამ დროს
ყველაზე მტად გიტყობ, როცა სარკეში თვალში უნდა
გაუხსნარი ორულეს და უთხრა, მე ლოთია ვარ, მე ნარკო-
მანი ვარ, მე უიღბლო ვარ. არა აქვს მნიშვნელობა, რას
ეუბნები მას ან რა გქვია. სირიულეს აწყდები სადაცაც
მიგნობ, როცა ცდილობ, შეწყვეტო თავის მიტყუება და

სახელი დაარქვა იმას, რაც გჭირს, რაც განუხებეს. ამ დროს ყოველთვის მარტო ხარ და მხოლოდ ამ დროს აღიარებ, რა გინდა, სად დგახარ, მიუხედავად იმისა, სად გვერია, რომ იდეტი ან სად გინდა, რომ მდგარიყავი. და აცნობიერებ, რომ მძივა უნდა განაგრძო და ისევ სხვების მიღმერში აღათურო სურვილი, რომ რამდენიმე თვის მერე საარქეო ცოტა უფრო გაზრდილი, მაგრამ ისევ ცარიელი მოგქვენის ნაცნობი იყრი, ნაცნობი თვალები. საკუთარი თავის შეცნობის ეს ბალანსი იმდენად შენეული გგონია, რომ ყველაფერზე მალა აყენებ და მერე რა, რომ ხანდახან არ გეცრის, აღარ გვერა. ასე მოახდენ ამ იდიტური თივისთვის წერტილის დასმას? და რომც დასვა, ეს ხომ საკუთარი სიცოცხლისთვის იწენა წერტილის დასმა, ეს ხომ აზრს დაგაქარგვინებ? განა ტყუილად გჯეროდა, ცხოვრების აზრი ცხოვრების აზრის ძიებადა, და ხან ლოთობდი, ხან მასუთმი ამოგანგულული მოულობდი ღარინანს და ხან ბეჯითად სწავლობდი და უკეთესი პერსპექტივისთვის იღრმავებდ ცოდნას. რა შეგრა ხელში? ხარ ერთი უზადრუკი ადამიანი, რომელიც არაფრით გამოირჩევა სხვივნიგან. ბედნიერება? შო, თუ ბედნიერება დაარქმევ, ეს მხოლოდ იდეალია იწენა. ამას არაფერი აქვს საერთო ნამდვილ ბედნიერებასთან, ხომ იგი. აი, არსებობს ზომბური ბედნიერებაც, როცა გგონია, რომ აკეთებ იმას, რაც გინდა, და როცა სწავლობ, როგორ არ მოსწონია შინაგან ხმას, რომელიც გუებნება "შენ ეს არ გჭირდება", "შენ ეს არ ხარ", "შენ იტყუები". ამ დროს ადვილა გამოვიწილი სიხარულით ტკბობი. და თუ ვინმე ტყვეყის, ჩემი ძალე უფრო ბუნებრივია, ვიდრე შენი, არ უნდა გაგვიკვირდეს.

რატომ გაუშვი ხელი, რამდენჯერ გინანია მარტო დარჩენილს, კიდევ კარგი, გავუშვიო, რამდენჯერ გაგახარებია ახალ სიყვარულზე ჩაბლაუჭებულს. შენ დგახარ მუდმივად შეყვარებული და ობიექტები იცვლებიან. ვინ შენი ნონაა, ვინ ქვემუხუტი, ვინ აბსოლუტურიდან მიმიმი გამოსული. როცა ამაზე ფიქრობ, გელმება, რა მაგარია ცხოვრება. თითქოს შენ არ იყავი ანგლოზიდან ჩემამდე ათასგვარი იდეტი შეპყრობილი ყველა პერსონაჟი. თითქოს შენ არ გარბობდი, სხვას არ ქავდი და საკუთარ თავსაც ზედ არ აყოლებდი, იმ სურვილით, რომ რაღაც საბოლოოდ დაგემთავრებინა, ჩაგვალღებინა, და მერე ახლადან დაგეწყო. სისულელეა, ხე? ხომ არაფერი იცვლებოდა?...

ნიაჟმა ძლიერად ნამოუბერა, ბალახები კოჰკის კედელს აკარა და მათემ იგრნობ შეება, მამინვე ნამოუბდა. ნალად შეძლო დაენახა მის ხელთ ვარსკვლავები მოქედლი ცა, ალბათ ეს ვარსკვლავები შეგონა თვალემო — გაიფიქრა, თუმცა ხმა და საუბარი რითი აესხნა? გარინდელი ცდილობდა კარგად დაეყურადებინა, მაგრამ ამაოდ, აღარაფერ ესაუბრებოდა.

— მათე, წყველა არ არსებობს, მათე, უშმივა აზიანური, გესმის, სწავნი ხართ, მათე, რას შევნი, ზოჟო... გულ ამოვარდნაზე ჰქონდა სახას, — მათე არ ქნა, მათე...
 ლუარდბერძენიანი გაუმრევლად იჯდა. გაშიშვლებული დანის წერი ყელთან მიეტანა.

— რას შევნი, ზოჟო — ხელი დაუკავა, დანა გამოართვა — რა გჭირს, ა? არ მითხრა დედელედა მელანაპარკებოდა? აზრზე მოდი რა, სამნი ხართ, სამნი, გაგეპარა?

— რას მერი? ნიკაჟს ვიფხანდი მაგ დანი, რას პანიკირობ? — მუტია მეგობარს, ფეხზე ნამოუდა და თაქვე დაეშვა.

— რას ამირებ ელნა? — უკან აედგენა.
 — ხარგი უნდა ავილო და ნაივად პირქუშისკენ, ნამო, თუ გინდა

ნისა გაცივებული უყურებდა მეგობარს და ფეხდაფეხ მიჰყვებოდა. ახლა, როცა გაარკვევს ის, რისთვისაც ამდენი იბოდილეს, ვეღარაფერი გაეგო. კოხში დაბრუნებულემმა დედაბერს პირქუშის ნატისკენ მიმავალი გზა ჰკითხეს და მამინვე ზილიკს დაადგნენ. მათე ისევ წინ მიდიოდა, თავჩარბილი, გაბელებული, სწრაფ-სწრაფად დგამდა ნაბიჯებს და უკან არც იხედებოდა.

მისთვის ყველაფერი მამინ დაიწყო, როცა სასწაულით გადაურჩა სიკვდილს. გაყინულ ტბაზე თევზაობისას ყინული ჩატდა, ქვემ მოყოლა. აზრზე მოსულს აღარაფერი ახსოვდა. უყურებდა ექიმებს, რომლებიც თავს დასტრინალებდნენ, მომჭირალ ბებიას, რომელიც პალატის კუთხეში მობუხული იჯდა. ვერაინ გაარკვია, როგორ გამოიღწია ნაბირამდე, ან ვინ გადაარჩინა. მხოლოდ ამის მერე გაანოდ ბებიაშ წყველის შესახებ. უზარბლო დაკვირვებაც საკუბრისა, რომ დაიფერი, შვილო, — უბუნებოდა ავლრსიანი ხშიო — ყველა აბიანრისძე უცნაური და უბედური გზით მიდიდა ცხოვრებაში და ასევე ილუკებოდა, ბაბუის მამა ნაცისტე გახდა და 1946-ში გარშევაში მოკლეს. მისი შენაერთის ნანილები კი ბოლომდე გაანადგურეს, ბაბუა მეზღვარი იყო და ღელავდა იმსხელებლა, ბაბუის ერთ მისს აკანშივე დავიც ქარისდა ჩალენილი შუმა და ადიგლზე მოკლა, მეორე ძმა კი მატარებელმა გაიტანა, მამა ხიდან ჩამოვარდა მაინც-და მაინც იქ, სადაც ნეერბარის სარი დაესო ვილავა.

ტყის უმღერედა ბებიის მონახობრიმ და გული გახეთქავაზე ჰქონდა. შენისა დამრი, შვილო, თავს ხიფათში ნულარ ჩაიგდებ, ნულარ ნახვალ ევთა სახიფათო ადიგლზე, გეხეწები, შვილო! — დასტროდა მოხუცი. მათე ცდილობდა, გაეჭყყლებინა წყველის შესახებ ქვები, თუმცა ნინაპრების ამბავი უდავოს ხდიდა, რომ ორკაციან ზუგარს ვერ ასცდა გვარი. ხომ შეიძლება, უბედური შემთხვევითაა ყოფილიყო ყველაფერი? ბებიის მტკიცებით, აბიანრისძეების ნინაპრები მთელი აბიანურიტი იყვნენ და მოგვიანებით ჩამოსახლდნენ ზარში. მიზეზად ბანალური ამბავი მოჰყავდა, თითქოს იქ თუცაც მოკლეს და შურისძიებისგან თავის დასალწევად გამოიქცნენ. იქნებ ყველანი არც ჩამოსახლბულან? იწენბ ახლაც ცხოვრობს ვინმე მისი მოგვარე მთაში? მხოლოდ ეს კითხვები უტრიალებდა თაქმი გამოჯანმრთოლებამდე. ფეხზე დადგომის შემდეგ კი მტკიცედ გადაწყვიტა სიპართის გაკრევა, სხვანიარად აღარ შეეძლო ცხოვრება, გულს ვეღარაფერს უღებდა, სამსახურსაც შეეშვა. წიგნებში ჩაიძირა, ბიბლიოთეკიდან ბიბლიოთეკაში მოგზაურობდა, კვლს ეძებდა. საჯულის სამართლიდან დაწყებული გეოგრაფიით დამთავრებული ყველაფერს ეცნობოდა. უძველეს ქართულ გვართა საბიბლიო მწიერი მონაცემები მინც ნახა ნინაპრებზე: "აბიანრის — უძველესი გვარი. სახლობდნენ სოფ. დევთედდეს ქალაქი". მათეს არ დახარებია სატელეფონო ცნობარებსა და კომ-

პოეტურულ ბაზებში ძებნა, სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის სამსახურებში სირბილი. ამაოდ, ცოცხალი მოგვარე არსად ირიცხებოდა. რჩებოდა უკანასკნელი გზა, საკუთარი თვალით ენახა საგვარეულო სოფელი — იმ მიწით, რომ განგება რაიმე მინიმუმის იქ მიანაც შემოერნახებოდა. საბა ერთადერთი მეგობარი იყო და ასეთ საქმეში მხოლოდ მისი იმედი თუ შეგნებოდა. უჭირდა ბებიის ნების წინააღმდეგ წასვლა, რომელიც ემუდარებოდა ხელი აეღო განზრახვაზე, მაგრამ მაინც გათენდა ის დღე, როცა ექსპედიცია დანიშნულების ადგილისკენ დაიძრა...

მათეს ბერეტზე ფარანი დემადგობინა და ბილიკზე თითქმის სირბილით მიდიოდა. მგზავრობისგან გადადილილ საბას უჭირდა მისი რიტმის აყვლა, თუმცა ხახვსა გზა არ ჰქონდა, თავს ძალას ატანდა, ცდილობდა ფეხების ტკივილისთვის ყურადღება არ მიექცია. ქალაქში სპორტს მიხედვდა, მაგრამ რელიგიით ცხოვრობდა. მოუსვენარი წლების მერე სიმშვიდე ეკლესიაში იპოვა. ახლა უსიტყვოდ ასრულებდა მოძღვარის ყველა მითითებას. მოსწონდა ასე. შინ მარტო იმხვე უჩხუბებოდნენ, ცოლი რატომ არ მოგვყავს, დაბერდი ქაციო. საბა ფიქრობდა, სიყვარული ზუსტადაც ღმერთის წყალობაა, არ შეიძლება გაკადნიერედ და ეძებო, თხარო, ჩიჩქნი. მარტოე მიზეზს ვაპო, ის თვითონ მოვა შენამდე, როცა ღმერთი მოსურვებს. შენ, უბრალოდ, უნდა ელოდე, იმარზულო, მეტანიები შეასრულო, მოძღვარის მითითებები შეასრულო. მას შენმდე, რაც უნდაგებაზე მოძღვარი წამოსცდა, ქართული სუფრა წირვის გაძრძღვებაო, საბა ყოველდღე სვამდა და სანიწაღმდეგოს მოსმენა აღარ სურდა იგივე მოძღვრისგანაც კი, ვინც პირველად წარმოთქვა აღნიშნული სიმბრძნე. მშობლების მორჩილებაც ვერ შეეწვია, მოკლედ, ეკლესიაში დიდად ვერ შეცვალა, თუმცა მიზანი დაუბრუნა, ძალა მისცა. მათეს აზრით, ის ძიების გარეშე იღებდა ყოველგვარ ინფორმაციას რელიგიაზე, არ აპრეტეტებდა და არც სხვას მისცემდა ამ თემაზე დაუდგენიად საუბრის საშუალებას. მონასტერში მიდიოდნენ, საბასაც დაურეკეს, მაგრამ: მე მაგის ღირსი არ ვარო, თქვა. მათ ძალიან გაბრაზდა და ერთი მეგობრის ხუმრობა გაახსენდა, როცა აღსარებაზე უარის თქმას მოუშაადებლობით ხსნიდა, "განა როდის იქნები მომზადებული ადამიანი, ღმერთს საკუთარ ცოდვებზე ელაპარაკო?" იმ ბიჭებიდან, რომლებიც მაშინ მათესთან ერთად მიდიოდნენ მონასტერში, ერთი ნარკომანი იყო, მეორე მხატვარი, და რომელი იქნებოდა იქ ჩასვლის დღის, საბას ლოგიკით? ნარკომანი იმიტომ მიდიოდა, რომ ნაკლებ ეკაიფა, მხატვარი იმიტომ, რომ მკრეხელიური ფანტაზიის დასათრგუნად ელოცა. რომელი დგნდა თავს ღირსეულობაზე? მათე იცოდა, ამაზე კამათი არ ღირდა, რადგან საბაც ზუსტად ისეთიანად იქცეოდა, სხვას საკუთარ აზრს არ ახვევდა თავზე და ამით განასხვავებოდა ისეთი მორწმუნეებისგან, რომლებიც მარხვამი ჩაიხვე ფუნთუშის მიტანებაზეც მოძღვრისგან იღებენ კურთხევას, ტამბუკის მოსალაცად წასულები კი ღამღამობით მოსაფსმელად არ მიდიან დალოცვის გარეშე.

მდუმარე მსვლელობა გრძელდებოდა, საბას თითქმის ყინა და სიმშარმი ხედავდა ყველაფერს, მათესაც ძალდა

დატყობოდა, წელა მიდიოდა. მხოლოდ დილაბინდებე შეჩერდნენ. ბერეტისას სახეზე ფერი არ ეგო და არც დეკანონზე იმყოფებოდა ფიქრისგან გათანხული. საბა ცდილობდა, როგორმე საუბარი წამოეწყო მასთან, — ამაოდ — ყურადღებას არ აქცევდა, ცეცხლის პირის ჩამომჯდარი გაურკვეველი მიმართულებით იმზირებოდა...

საბა უცნაურმა გუფუნმა გამოაფხიზლა. თითქმის ზეავი ჩამონვაო. შიშისგან კარვის კედელს აუტმანა. კარებში წვერგაბურთმენული ოჩოპინტრეს გაღიმებული სახე გამოჩნდიოყო. გვერდით დაიხედა დაბნეულმა. მათე არსად ჩანდა.

— ღმერთმა მშვიდობა მოცუდა, მგზავრო... — რობროხა ხმით დაიწყო უცნობა — მე ხიოს ვარ, ამ სივარის ხუცესი. — ბოლო უსიტყვები განსაკუთრებით ხეამაყო წარმოთქვა.

— დღა მშვიდობისი — უმასუხა, თან გაიფიქრა, ამ უდაბურ ხეობაში ხუცესი ვის სჭირდებოაო.

— ბოო, — თითქმის მიუხედაო, წამოიწყო წვეროსანა — აქ დიდხანია კაციმელი აღარ ცხოვრობს, ზოგი ბარში ჩავიდა, ზოგი მოკვდა, მეღა შემოვრმი აჭაურობს. რამდენიმე ძროხა მყავს და ეხლა ყინულის წყალზე აყავდა, საძოვრად.

ნამით ჩაჩუქდნენ.

— მარტო რამ მოგვყავანა აქა? — იკითხა ისევ ოჩოპინტრემ, თან კარავში ტანით სანახევროდ შემოიწია და კიდებე ჩამოვდა, ხის კომბლი იქვე დადო.

— არა, მარტო არა, მეგობრთან ერთად ვარ, პირქუშის ხატის გადასაცვლელი ვაპირებთ გადასვლას, — თქვა და გარეთ გაიხედა, სანეშარი ღრუბლები მუხს ენაფეხობდნენ. აღბათ ამიტომ დილისთვის შეუფერებლად ბნელოდა.

— და, საიდან მოხვედით? — გაისმა ხიოსის ხმა ისევ.

— ყინულის იყო ზე ჩამოვიარეთ ნუხეობა. — იცრუა.

— იქ ვიყავი ნუხელის, ბოსლები გამოვხევეტე საქონელისთვის და არ შემეშინევიხარო.

— მო, ძალიან გვიანი იყო. — სცადა სიმშვიდე შეენარჩუნებინა.

— ორი ბიჭი ასულა უთურგის ხატში გუშინნენ. ბაბას რომ შეუტყვიან, დასჯა მოუნდომებია და ჩახდომია ბილიკზე, მაგრამ შეუპყრათ ისიც და თეთრი ვიხვის უღელტეხილისკენ წასულან. ყოჩაღები თუ იყვნენ, თორმე ბაბა არაა ოღონ წასაქცევი. მგონი თუ, დაკარგულან. იმის მერე ეძებენ იყოლი ბიჭები, ვერსადღა ნახეს. გაეფიქრე, თქვენ ხომ არა...

— არა, ჩვენ არა — აღარ დაასრულებინა და მიხედა, აღელვების დაფრავა გაუჭირდებოდა.

ზურგჩანთაში სივარტის მოსაძებნად გადაიხარა და ახლავა შენიშნა, მათესთან ერთად ბარგიც გამქრალიყო.

— აბა, ვე მოსილ, — გაუნოდა ხარის რქის ფორმის მოსანეჭე მონეხილობა ხიოსომ, როცა შენიშნა, ბიჭი თამბაქოს ვერ პოულობდა. საბამ ჯერ გაევირეებთ შეათვლიერა უცნაური ჩიხუბი, მერე სწრაფად მოუკიდა ნაფხუმი ხომ არა... ბეღლა აუტყავა.

— შეილო, მე იმ ხნის მომყარა ღმერთმა, რომ ჭიანჭველების ენაც მესმის უკვე, რას ზურაულებს ნიათ, ენაც ციცი. ისე შევეზარებე აუპურობას, დღედავ კვლარც ვარჩევ ჩრემს თავს გარემო მყოფი არსებებისაგან, მითებისგან, ბალახისგან — მრავალმნიშვნელოვნად ტკეპინდა სიტყვებს. საბა აგრძელებდა ხარის რქიდან მოთევას და გრძობდა უჩვეულო სიმძივდეს, რომელსაც თითქოს ამ ოროპინტრეს მოსმენა ანიჭებდა.

— დედ-მამაც წარმართი მყავდა, პატარაობიდანვე დამატარებდნენ სალოცავში. მაშინვე არ მჯეროდა. გული მსხვა რამეს მკარნახობდა. ვგრძნობდი, რომ ღმერთი ადამიანებისგან ცხოველების შენირვას ან ძველის მირთმევას არ მოითხოვდა — მშვიდი ხმით განაგრძობდა უცნაური სტუმარი — მაშინველი ხუცესიც მახსოვს, მაძახებო ჩვენი თანასოფელი ხირწლა მოიტაცა და მოკლაო, გვიარწმუნებდა, დეფაფედა გაგვიარწმუნებებოდა და მისხვერბლი უნდა შეგნორითო — გაიძახოდა. საქონლის იმ წლის მონაგებიც ციხურას დღემში ნაიფანა ხალხმა და დეფთედვას ხატს შესწირა. არადა, რამდენიმე თვის შემდეგ დამადრ ზევაში ეპოვევ გარდაცვლილი, მაგის თოფ-არალს ათასშიც ამოვიცნობდი. აფელიად მივხვდი, რო ხირწლა იქნებოდა. ეტყობა, ზევამა ჩაიტანა სანჯალი. აბა, მართლა მაძახებოდა ხო არ გააჭრობდა?

— მერე რა თქვეს სოფელში, გაუკვირდებოდათ ალბათ?

— არა, იქავე დავგრძალე, ხალხს მაინც ვერ გადავიარწმუნებდი. მათ სჯეროდათ მაძახებოდას და უხევევ ხირწლასაც არ აღიარებდნენ მინას, როგორც ეშმაკისგან მონაწილეს, ცეცხლში დანჯას დაუფდებდნენ განაჩენად. იგრე ვამჯობინე და არც არავისთვის მომიყოლია მერე.

საბას ნაშით ვახსენდა მათეს ნასკლის ამბავი და შეიმშუმნა. ხთვის კი ამ ქვეყანაზე აღარ იყო, ახლა თეთიონ ურტყამდა ნაფაზებს ხარის რქისკად და შთავიანებელი სახით საუბრობდა:

— ათი წლისა ვიქნებოდი, როცა მამას მძადნაფიცთან გავყვეი სტუმრად. საშინელათ თოლოანი ზამთარი გვტონდა იმ წელს. მაშინ ენახე პირველად, როგორ მარსავს ზეავი სოფლებს, ჩვენ თვალწინ ჩაიტანა ყველაფერი თავისი მაცხოვრებლებით, ძროხებით, ძაღლებით, კომპებით. მამამ ხელში ამიტაცა და გულში ჩამიკრა, ეგონა, შევმინებდებოდი და არ უნდოდა მეუსურებისა. ნაშით გავიარინდა ოროპინტრე — და მე, იცი, რას გვრძნობდი? — მოჭრუნვდა ბიჭს.

— ...

— ვგრძნობდი, რო ღმერთი არის ყველაფერში — ხეებში, ქვებში, ადამიანებში, ქარში, ზეავის ჩამორწოლაშიც არი...

— უთურგი ხო ისტორიული პერსონაჟია და მისი სისხლისმსმელობა და სიძლიერე არაფრით გამოდის მოგონილი. — ჩაილაპარაკა ოროპინტრეს საუბრით გაოცებულმა საბამ.

— შეილო, მე რახან მარტო კაცი მნახე აქ მამაში, უსწავლელი არ გვგონო. განა უთურგზე ძველპროსილი არაქნე გაივირა დედამჩინა? განა ათასჯერ მეტ ადამიანზე არ ბატონობდნენ ისინი? ათასჯერ მეტ მიწებს არ იპყრობდნენ? მაგრამ რომელი იყო ღმერთის სწორი?

ბიჭი არ მოელოდა ასეთ გაგრძელებას. დადუმებული იჯდა.

— თუ ღმერთის განმს, ეშმაკისაც უნდა გჯეროდეს, ხო ასეა? — სახე ვახსივოსნებოდა ხთვის ან კარავც მომდგარი მზის სხივები თუ აელვარებდა ასე მის ნაკეთეს.

— კი! — დაეთანხმა საბა.

— ეშმაკი კი, აი, აქ გვერძების — თქვა და ხელი თავზე დაიდო. აი, აქ — კიდეც ერთხელ გაიმეორა მოძრაობა — კერძოთყავინისძებებიც კერპების და გამოგონილი სინმინდების გარდა ძველს არავის სწირავდნენ, შეილო. მერე გამოჩნდა ეს წყველი, განათლებული და შეუსწარებელი მეომარი. ჯერ აუღებელი ციხე ააგო, მერე ყველა დააოკო, ყველას ხარკი დაედო. ასე გაბატონდა მთელ მთაზე. ხშირად მეზობელ ტომებს და სამეფოებსაც ესმობდა თავს. ყველას შმის ზარს სცემდა. წარმართების ცხოვრებაში კი მხოლოდ ის შეიცვალა, რომ უსულო კერპების ნაცვლად ახლა ცოცხალ ადამიანს ემსახურებდნენ. მას გაღმერთდა იგი მათ ტონებაში, ტესსის, შეილო? ასეც მოჰყვა უამრავი ლეგენდა და არწივის კალოზე დღესაც მდგარი მისი საცხოვრისის ნაშთები, რასაც ეხლა სალოცავად დანიშნულბაც აქვს.

საბა გარინდელი უსმენდა.

— თორემ როგორ მოკლავდნენ ღმერთს? როგორ? — აღტაცებით განაგრძობდა ოროპინტრე.

— ჯავჭის პერანგი ჰქონდაო — რაე, ისარი არ ატანდაო... — სცადა სწინააღმდეგება.

— მაგას სწინადრე არ აკლდა, შეიძლება ჭიურჯასი ფოლადით ნაწირებით აბეჯოს მართლა ჰქონოდა, რაც გაოცებს გამოიწვევდა ადგილობრივ წარმართებში.

— როგორც კორტესის ცხენოსნები ეგონათ ღმერთები ინდიელებს, არა? — უნებურად წარმოთქვა.

— დიდმა მეფემ, როცა კანონები დაუდგინა მთიელთა და მთაში ნესხრისგან დამყარება დაინიჭო, უთურგი თათისთან მიიწვია, მაგრამ გზაში მისერკ ჩაესაფრა, რომელმაც ერთი გასრლით გაათავა ამათი ღმერთთაი — აი, ეგ იყო სულ — მოტრილდა და მეგობრულად დამკრა ხელი — გეკაცეს არ უნდა სჯეროდეს ბეჩავეებისთვის მოგონილი ზღაბების.

მოხუცის საუბრისგან თავებრუდახვეული იჯდა, უსურბდა და სიტყვებს ფუჭად ეძებდა.

— ნაღი, მოქებენ შენი მეგობარი, შენი დახმარება სჭირდება, ნაღი! — გაუთურა კიდეც ერთხელ და ტყავის ქისა შეაჭრა.

დაბნეულმა საბამ შექანიკურად ნაშოკიფა ბარჯი, კარავი აშლა და, როცა ხთვისთან დამშვიდობება დააპირა, თვლი ველარსად მოკრა. აღარც წვეროსანი ჩანდა, აღარც მისი ძროხები. მერე ნაფხებურებს დაუნყო ძებნა, რომელიც წამისგან დასველებულ მინას უნდა დამწნეოდა. ამაოდ. მხოლოდ მომძრო ტყავის ქისა ადისტურებდა ოროპინტრეს სტუმრობას. გულის გამალებულ ცემას მოუსვენრობის შეგრძნება დამეძატა. ხელის კანკალით გახსნა დახვეული ქალადი და უამრავი სიწყველზე, ერთადერთი წინადადება მოახვედრა მზერის ფოკუსში: "ვითარცა მოკლდეს კვამლსა მოკლდეს, და ვითარცა ცვილი რა დასდის ნინაშე ცეცხლისა, იგრეთი წარსწყმდენ

ემშაქნი პირისაგან მათისა, რომელთა უყვარსთ ღმერთი და გამოისახავენ პირ-ჯვარსა."

საბა აზრმოუცემლად მიაბიჯებდა, საშინელ გადაქცევას გრძნობდა, მთაში პირველი ნაბიჯები ბევრად ერთლია. გიძიძის სუნთქვა, გაცხალებული ზურგჩანთა, რთული გამოზომილი ნაბიჯების გადადგმა. ერთი სიტყვით, კოსმოსიდან ჩამოფრენილით ხარ. თუმცა ორიოდე დღეში კარავი გადაიქცეულს გიწინდება შეგრძნება, რომ შინ ხარ, აქ დაბაზედ, გაიზარდე. ამის მერე აღარაა აქვს მნიშვნელობა, წვიმს, ქარია, დაღამდა თუ კვირა არ გიტყვია. მიდიხარ, მიდიხარ, ფეხებით გრძნობ მთელ დედამიწას, თითქოს შენ ატრიალებ მას წრეზე, შენგან იღებს სათავეს სამყარო და შენშივე მთავრდება. სრულად შეიგრძნობ ბუნებას, ისე, როგორც შენს ძალუთარ ტყილის თუ სიხარულს. ქალაქში ვერასდროს ნარმოიხდენ, როგორ შეიძლება ერთად ცხოვრობდეთ, შენ, ქროჩინა, თავი და კალია. ბუნებაში კი ეს იმდენად ჩვეულებრივია, ისეთი უბრალოა, არ გიწინდება დისკომფორტი. აღიქვამ, გრძნობ - ესაა შენი საკვები, ესაა შენი ყველა შეგრძნების მიქსი, ბედნიერებაც ისეთივე ძვირფასია, როგორც უმედურება, ყველაფერი ერთმანეთშია აზულილი და გამოცალკევალკევება არ ძალუთარ. აქ პირველქმნილი ადამიანი ხარ და ღმერთი ბევრად უფრო დიდია, რადგან ახლოს ხარ მასთან. ასე უფრო ადვილია, ვაგიო, შენგან არაფერი ითხოვენ, შენ შეგიძლია, იყო უბრალოდ მშვიდი. ასეთს არასდროს მოგიხდენ, მოკლა ადამიანი, ცემო მძულნი ან გააუბრალონ მემზობილი. საბას გაეღიმა, ომის დაღმრთებოდა, ჩემი ნაზრები ფურცლებზე რომ გადაიტყვანია, და გადააფურხა. მესსიერებში ოქსიანტრესთან საუბარის აღდგენა სცადა. ხთისას გახსენებაზე წინა წელს მათესთან ერთად მწვერვალზე ასვლის ამბავი და იქაური მეგზური ნამოუტეტივად გიწინდება, რომელსაც მხოლოდ ერთი მიუვალბა შექონდა - ევლო ნინ და ნაბარბო ჩაჯარდნაც ჰურველს ეგემა საკუთარ თავზე, რათა უკან გაყოლილ ჯგუფს მოესწერებინა უზიფათო ვასასეველის ამორჩევა. ამით ირჩენდა თავს. ეს მარშრუტი ასევე მინაც ექნებოდა გავლილი და ნაბარბოდან ათასჯერ მაინც ექნებოდა დანახული თოქით მასზე ჩაბმული ადამიანების შეშინებული თვალები. მეგზური სასახლური ზომით ცხოვრობდა და ხშირად ხედავდა, როგორ ესარდნენ ადამიანები ერთმანეთს ტელეკრონის მითვისების გულისთვის, უბრალო მინის გულისთვის როგორ უზოცავდნენ ერთმანეთს დედებს, შვილებს. ძმებს. მას კი მარტო მთა უყვარდა, მთა, რომელიც წმინდა ადგილები იგივედებოდა მის გონებაში, მთა, სადაც ბერები ლოცულობდნენ, წმინდანები და მოციქულები ღმერთს ესაუბრებოდნენ. როგორ შეიძლება გაისარლო სახლურის გადაწვევისთვის, როგორ უნდა გაუფლო ღმერთს სახლვარი, რა მნიშვნელობა აქვს, მთა რომელ ქვეყანაში იდგებო? განა ღმერთისთვის სულ ერთი არაა, სად ილიცებ? ეკითხებოდა საკუთარ ძმებს და პასუხებიც იწმამსვე მოსდიოდა - საზღვრები, მტერი, - უღუთო ხაზის მოგონილი სიტყვები. ასეთი უბრალო ფილოსოფიით ცხოვრობდა მეგზური. ხეობები, ქოხები, მწვერვლები - ამაზე უკეთესი მისაუბრე არ უკავდა. მათი შვილი იყო, მათი გაზრდილი. ხშირად დახეტიალობდა მარტო და თავისდაუნებურად ამე-

ტყველებული ჩურჩულებდა "თქვენი შვილიც ვარ და ტყვეც, თქვენი შვილიც ვარ და ტყვეც" - მერე გარგნებული იდგა, მეთაოსედა იგივენიარად გრძნობდა ბუნების სიდიადეს. გარნდელი უფროდა კლდეების მათ ტრავერსებს, მათ დიდებულებას. ხშირად ეუბნებოდა ტურისტებს "მთაზე აუბი არ თქვათ, თქვენ არ იპყრობთ მწვერვალს, მწვერვალში გიშვებენ ან არ გიშვებენ თავისთან, ან ადობარ მთაზე, ან ვერა, ნუ შევწინააღმდეგებები თუ გინდა გადაარჩე, უნდა უსმინო და დაუფერო მათ". ეს ფრაზა არაერთგვაროვან რეაქციას იწვევდა მსმენელებში, ზოგს კითხვებს ურინდა, ზოგს მეტი დასაბუთება სჭირდებოდა, ზოგი ყურადღებას არ აქცევდა. მეგზური ნებისმიერ რეაქციას მდუმარებით პასუხობდა, პირქუში სახით კი მრავალწერტებს უსვამდა საკუთარ გამოზნთქვანს...

შესუგნებლად მიდიოდა საბა. ბილივიდან ბილიზე უხვევდა, ფერდობიდან ფერდაზე გადადიოდა. მზე კი საცდელი გვაგებივით ფატრავდა სააფერი ღრუბლებს და დღეს ხასხასა ფერებით აფერადებდა...

შორიდან მარცაღწახდით ბიჭუნას მოპკრა თვალა. ახდენი სიარულისგან მეჭყვებოდა, სცადა თავის დაწმუნება. მალე უზარმაზარი მთის ძირას გვერდი-გვერდ ჩამყრივებელი გამოურები დაღანდა. უმრავლესობას ქერი ჩააქველიდა, ქრჩხის დაფურა კედლები. მათგან ერთი განცალკევებით იდგა, ფანჯარაზე გაქონილი ქალაქების აეკრთ. ასეთებზე მხოლოდ ნიგუნებში ნაკლებია აქამდე. შენობების წინ მდინარი მოედნებოდა. ზედ მორისგან შეტრული ხიდი გაედოთ. უკვე ახლოა და ხედავდა ლოყებმოთხუბნულ ბიჭუნას, რომელსაც დამოუწყებელი ხელები მოეშუჭა, მარცლის ანევა მოესწრო და უცნობს გაკვირვებით უყურებდა. საბამ მიმოხებდა, მათ გარდა არავინ ჩანდა.

- აი, მე რა მაქსი - ნამოიყვრა ბავშვმა, ისე, რომ არც განძრეულა და არც საბასთვის მიმტერებული ლურჯი თვალები მოუშორებია.

მეგზური კარგად ხედავდა, როგორ ნამოინია ბიჭუნას მომუჭულმა ხელმა, შემდეგ როგორ გაიშალა ნელ-ნელა და როგორ გაფორნდა გასრესვას გადარწმენილი ერთი ხარბაზა, დახოცილები კი ძირს დაცვივდნენ. ბიჭუნა უღიმოდა. დაკბენილი და დასისხლანანებული ხელი არც ადარდებდა. საბა მორზე ჩამოუჭა.

- რა გჭკია? - თითქმის ჩურჩულით ჰკითხა.
- უთურგი მქვია - სხარტად უპასუხა და გვერდით მოუჯდა.

საბას ნერწყვი უშრებოდა.
- არ გტკია ეგ? - ამოილულულა და თვალით ხელზე მიანიშნა.

- ციტებს ვაგროვებ - ნამოილულა ბავშვმა.
 - ციტებს?
 - ციტებს, ჩიტებს - ნარმოთქვა, როგორც იქნა.
- პატარა უთურგი მინდორში მოხალახე ცხენისკენ გაქანდა. როცა მიუახლოვდა, ნაბიჯი შეანელა, მოიუბნა. საბამ ხელის სწრაფ გაქნევასაც მოპკრა თვალა, თუმცა ვერ გაიგო, რა მოხდა. ბიჭუნა ისევ მასთან მივიდა.
- მამა ხარ?

არ იცოდა, რა ეპასუხა, უსიტყვოად უყურებდა... ბავშვს მუჭაში მომწყვედილი ხარბაუბა პირთან მიეტანა, გაურკვეველ ბგერებს გამოსცემდა. უცებ გააქინა და მწერი ცაში ააფრინა. მერე გვერდით მოუჯდა. ჯერ ღოფაზე აკოცა, მერე კი კისერზე ჩამოეკონჩინალა.

— არა ხარ მამა! — ჩურჩულდა კიბით.
— დედა სადაა? — დახმურვდა პითობა.

უთურგიმ ხელი ზემოთ აიშვირა "იქ" — მამასთან. — მამა ძოხების მოსაკვანად ნავიდა "იქ" — და ხელი ისევ ცისკენ გაიშვირა — ციტს დაეპარებ, უთხარი რო უკვარხარო.

მოუნდა სასწრაფოდ გასცლოდა იქაურობას, მაგრამ მათეზე უნდა ეკითხა ვინმესთვის. მხოლოდ ეს აკავებდა. გომურის ფანჯრის ღრქოში გაქონილი ქაღალდი გადინა ვიდაცმა, ნაშთი ქალის გაბურძნვული თვალი გამოჩნდა, სწრაფადვე გაუჩინარდა. ცოცხა ხანში კარი გაიღო და მუახნის ქალი გამოვიდა — რუსა, მამობიდიდვე სახლში — დაუძანა ბავშვს. ბიჭუნა არ აპირებდა მრძანებას შესრულებას, ისევ მინდარებისკენ გაეკურცხლა. "აბა, უთურგიო, რუსა როგორ დაარქვა ბიჭს" — თავში უფლულდა ყველაფერი. ქალი ერთხანს უხმოდ იდგა და დაჭინებული შესცქეროდა საბას, მერე კი დაინყო:

— იმ გადაგრულს თუ ეძებთ?
— მათეზე შეუბნებთ? ნახეთ? აქაა? რატო გადარეულ? მიაყრა სხაპასხუბით.

— არ ვიცე შე, ვინ არის ან რა ქვანა. წუხელის ძაღლმა ატეხა ყუფა. გამოვედ ვარეთ და რას ვხედე, გალუმბული, თველდდაფაქტილი ადვილა აი, იქითა, ზოგერთანა. არ ინძროდა. მივედ, ტანისაშოს აქაურს არ უგანდა, მივცადი, მამახურა არ იქნებოდა, თორემსა დაეკლავდი მაგ უბედურსა, აი, ამ თოფით გაუბურძნვითა ვეცლა. — თქვა და სრულადვე მოულოდნელად ახლა საბას მოუშვირა ღულა — მერე ისევ ჩასწია და გაავრქელა — აი, ქაღალდი რამ დატოვა! რალაცა ნამოღვარია შიგნითა, — და გაიქცა, ბომბორა გაეკიდა ყეფითა, ძლივას მოვაბრუნე უკანა, თორემსა შესქამდა, ისეთი რამ არის.

— არაფერი უთქვამს?
— ხმა არ გაუღია, ვგრევე მოპკურცხლა. ეშმაკი თუ შაუნდა, აბა, რამ უნდა შავანგენოს ესერ სხობა.
— საით გაიქცა? — დახმურვლისგან ხმა უკანკალეზება უკმა.

— იქითა — ხელი პირქუშის ხატის გადასახველისკენ გაიშვირა. — წუხელ მანდ გადამსოლო არ იყო, ისრეთი საველია, დღევ სახიფათოა, ვერაფერი გავიგე თქონი, დადისართ, დაუბეტებით უგვანოდა — მარჯი შერია ხმავი.
— და, ის ბავშვი თქვენი შვილია ალბათ. — ჩაილაპარაკა ჩუმად.

— არა.
— უთურგზე გეკითხებით
— ვისზე? არავინ არ არის აქ უთურგაი.
— აბა, ის ბავშვი ვინაა, რუსაო, რო დაუძახეთ ნელან?
— თვლების ცეცება დაინყო, რომი როგორმე დაენახა სადმე, მაგრამ ბიჭუნა აღარ ჩანდა.
— გადდი ჩემი ესოდანა, სანამ დაგაკაცა! — მოულოდნელად განრისხდა ქალი და კვლავ თოფი შემართა.
— დიახ, მიგდვარ უკვე, მადლობა! — დახმურვლი ამბობდა, თან მიდიოდა.

ქალი გომურში გაუჩინარდა. საბა კი გრძობდა, როგორ ცვლებოდა ძალა მუხლებში, ქაღალდი გაახსენდა უცებ. იქვე დავდოე უცნობს. ჩემად მიიპარა, აიღო და თავუდმოგლავილი მისწყდა აფეკლიდან. მომორებით შედგა, ფურცელს დააკვირდა, მკრთალი ფანქრით დაუჯაბნლილი ასოები ძლივს გასაჩინებდა ჩანდა: "საბ, მამინ არ მოვეტენიანა, მართლა გეცნობა, მართლა ისმოდა ტირილი. მოკლავს. მავას სჯერა რო წვეკლა არსებობს. უნდა მივასწრო..." ჩაიმხულა, უკან გადაინვა, ცას აამტერდა. უშობა ცემს მინანის, რომ მუცელი მოეშალოს, რომ ბიჭი არ განრდეს — გონება უნათებოდა. ფიერის დრო აღარ იყო. სასწრაფოდ დაადგა ბილისს. უკვე ზუსტად იცოდა, სადაც უნდა ნასულიყო..

"კაცმა კაცსა თუ ცოლი ნაართუას, იგი ცოლ-ნაგურული კაცი რასაც ვის ემტეროს ერთს ნლაშის — დანებას, მოტავებებას, დაძრებას, — არა მიუფასოს, რა რივად ნაულის სისხლის ენისავან მტეცა."

გიორგი ბრნიცხელის ძეგლის დადება, მუხლი 22, 1334-1335 66.

— ექსო? — ვერ დამალა გაკვირება საბამ, როცა ბილითმა ჩამხულულ გოგონას მოპკრა თვალი.

— სულზე მოეუწნარი, თავს იკლავდა. — ამოილაპარაკა ექსომ და ფერნასულ მათეს თავზე ხელი გადაუტყა — თავს იკლავდა?
— ჯარჯი დაბრუნდა...
— ჯარჯი დაბრუნდა?
— აქაური მწყემსები ვნახე ნელან და იმათ თქვეს, ჯარჯი იყო, მინანის ნამდვილი ქმარიო. საბა გამშრალი იდგა.

— ამოხოცავდა ყველანი, გადაუშუგია იქაურობა, აი, ჩანს კიდეცა იქედან, — ხელი პატარა ბორცვისკენ გაიშვირა, მათგან ათიოდე ნახიჯში.

— მათე ნახა?
— არ ვიცი, რომ მოვედი, იქ იდგა, აი, ის ხეზე ყულუს ნასკვავდა — ვერ გადავარჩინეო — ჩურჩულებდა — სახეზე მეკდრის ვერი ედო — რალა აზრი აქ ჩემს ცხოვრებასო, ვერაფერს ვერ ვცვლი მაინცო.
— და შენ ჩვენ საქებნელად იყავი ნამოსული თუ როგორ?

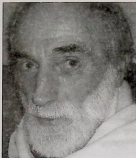
— თქვენი გამოგზავრებიდან მეორე დღეს უცნაური მოხუცი შემხვდა ბილიცზე, ნამდვილი ორპინტე იყო. გამარჯობაც არ უთქვამს, პირდაპირ აზიანურისძებზე დაინყო მოყოლა. მერე თქვა, აუცილებლად ნაფი შენს მეგობრებთანო და ბიჭებს უთხარი, ბაბა აღარაფერს დაგიმავებთო, უცნაურად მომჩვენა, მაგრამ გამოკითხვის დრო აღარ იყო, ბაბას ცხენი მოეპარე და მამიწევი გამოქვანდა.

— გზად გომურშიდა და უთურგი ხომ არ გინახავს?
— ქედ-ქედ გადაწვიედი და სოფლები არ შემიმჩნევია — უთურგი ვინაა?

საბას აღარ უპასუხია, ბილიკის ვასწრევი გამოტოლ მეგობრას გვერდით მიუნდა და ცას ამტერდა. მათე არ ინძროდა. ნიავს ეკვამლის სუნი მოპკონდა უშობას სამოსალოდნად.

6767

საქართველოს ენების მეცნიერების ინსტიტუტი

ზაურ გერგიძე

სინჯის მხრე

ნეტავ ხე ვიყო — ხე — მოთმინების: თუნდაც ბებერი, მენლე, უნაყოფო, ტილი მინდორზე სიჩუმის მებრე; ჩიტუნები ხომ ჩამოსხდებოდნენ ჩემს მფეთქვე კვირტთა ნაგულსხმეზე, ჩრდილქვე მწყემსი ან მონადირე სიზმრებს ნახავდა ყრმობისდროინდელს, ადგილიდანაც ველარ დამძრავდა შემცხვადებელი ქარების ექო; ბოლოს და ბოლოს, მები მიიჩნე დამკრავდა ერთხელ.

თეატრალური შიშის რაფსოდია

იმ შიშველ დღეებს რას მოსთხოვ ანი... დაგაგვიანდა შერყენილ სურვილთა გაქირავება. მოინანიეს წვიმებმა გვალვიანი ლეინობისთვე და, ალიონზე, უკანასკნელი დედა-პეპელა გარდაიცვალა. ვერ გაიგებდი: გალობდა დღლა თუ შეღამების რეკვიემს რთავდა; გახსოვს? მოულოდნელად, კულისებში შევარდა ქარი და კეთილმოხილ დეკორაციებს მიაყენა შურადაცხოვდა; უშალ იყნოსა მაყურებელმა ტრაგედიის ცხარე სურნელი, შიშმა უსიტყვო წუთშესვენება გამოაცხადა... მაგრამ, ტყვობა, ველარ გაუძლო ცდუნებას ბავშვმა და სცენისაკენ ისროლა ქუდი, თუმცა... უკვე დამძვებულიყო გულგრილი ფარდა.

უთმეალის გულში გაყრილი სხივი

საჯობა იმ გაბზარულ თავის ქალათი შენს გაოგნებულ ლანდეს დაუსტყინო, და სულში ჩამდგარ თაკარა იგლისს თოვლის ეული ფანტელი სიხოვო, და კვლავ სიჩუმის შრიალს უსმინო, ჯერ არშობილთა ღვთაებრივ ექოს, მერე აკვანში ჩანვე და ბნელი დედის ქაოქათა ძუძუმ გახსიპოს, და მოგვეღონოს სიზმარ-ცხადე შორის უთქმელის გულში გაყრილი სხივი, საბედისწერო.

ცინდალი

შვიდს შვიდი წამით უსრრბე და მაინც, სააბლაბუდე ჯირკვლის სუნს აფრქვევს გარდაცვალების მოვინაზე ელდა.

გამორიყულის ცხედარს ნუ წინწი, შაშვო, გაგტანჯავს ბნელმდუმარება. კატებისა მშურს, უფრო — ცინდალის, უთენია რომ შემოპინკინდა; რა მოხდენილად გახტება მხრებზე, გყნოსავს, კრუტუნებს, გელამუნება, გეტყვი მე შენ და, ცხრა სასაფლაოს ვერ მოივლიდა? ამასობაში, თქვე დალოცვილნო, ის ჩენი ზღვა კი, საცრით, სანაყით ამოუბაპავთ უკვე გიტებს, და, ახლა იქ მხოლოდ მშუდეკრულ აფრის ნაფლეთებიდა მიმოირხევა.

გაოგნებული შევეყურებ კედელს, კედელი — მე და, ჩვენს შორის მანძილს კემსავს პეპელა.

სუციფოლოტა საყურადღებოდ

...ხვალ რა მოხდება?... აელანება ლოყები დილას. ათიბავს ბალახს ნაზმანვე ველზე. დაათარღებს დღეს ახალ ნიშნით, და საგალობლად განეწყობიან მაცენნი ცისა.

სინჯინი ქანდაკება

შენ რომ იცოდე: რას ნიშნავს ჩემთვის ხელმოცარული ჭიანჭველების ფერებში ხატვა მქრქალ აბრეშუმზე; სიჩუმით თრობა. ვირთხის შრიალი. შიში მარტოობის. უსიყვარულო, ტლუ ღამეებში ბოდეა სარკის ნინ და მორიალე ჩრდილთა თვალებში დაღანდეა მეტის, ვიდრე იქ არის; რა იცი, ჩემო, იქნებ მართლაცდა ზღვა სიზმარია მაკე ზვიგენის, იქნებ და მამლის დაყვილებამდე გაენვიმდე კიდევ იმ სიცხინი ქანდაკებისთვის, ნუხელ გენოს* რომ შემოვხვია გაშიშვლებული ნატურის ჯიბრზე.

შენ დაგაქვანე უსინათლონი

ო, საოცრება, შხამცურვილო თილისმავ ღამის; შენ დაგაქვებენ — ჯოხის კაკუნით — უსინათლონი — უტყუარ სმენას შეხიზუნლი, და განთიადის მაცნედ შემოსულ ხრიოკ ნაირზე

* გენო ზაქარია — ცნობილი მოქანდაკე

თესავენ საუთქვის მენამულ მაროლს —
 კალთამადლიანთა ნალამეუ სურნელს.
 ყეფენ ძალელები — მაყორიონი სიხმართ ნადიშის,
 და იმ ნაპირზე, იმ ფერადოვან ქართა მხარეში
 უკანასკნელ პანაშვიდს უხდის
 ხიზლდამქნარ ფოთლებს შთორის არილი,
 და ხმები, ხმები! — განინორულნი დუმილის ექოდ,
 ფხრენენ სივრცეთა უნახეს პერანგს,
 და სახელიო დღის უკოცნელ მკერდზე
 შესეულ ვარსკვლავთ
 ევდრებიან ნმინდა თევზები:
 ო, თქვენ შეუნდეთ მდინარეებო, გაქარჩხულ ღრუბლებს
 უნებლიე შეცოდებანი და თქვენ, ველებო,
 უნაყოფო, შავ ნელდინადმი ნუ დააფჩინებ პირს
 ახალგაბნოლ სამარესავით,
 თქვენ კი — ხეებო, გეყუთ ზეტიალი გულელები მინის,
 ამოსხლტით აქეთ, ცად აფრენამდე
 დაიგვირგვინეთ სიძიმეველ მუხით...
 და ა.შ. და ა.შ.

ტარორი ცაში

ევდმარებდით და გავხმინადით და ჩაფრიადით ჩვენსავ
 უკვარამში;
 უპოეზიო ველი დავლანდეთ, სადაც მთიბავის ცელზე
 ანახსლელტ
 სხივებს ჩიბიავდა ქვეწარმავალი,
 ყაყაოებში გაშვართულ ქალის
 ჯერაც უკოცნელ თუძუებს შორის პეპლების ჩრდილთა
 ენთო ხანძარი;
 ჩვენ იდუმალი აღფროთოვანებით ვაყურადებდით
 სულთქმას არაფრის,
 როგორც ცალხელა ბავშვის ტაშისხმას,
 სირუმის ტერორს მშობლურ ცაში.

სიმორღის ზრანა

ყრუანჩელაზე გადამხხერული იგლოვს ფლიტა?
 მიაყურადე:
 ეღერს უანგარო ნიაგზე შურით აღძრული ტყის
 მდუმარება,
 ამოტვიფრული სამარის ქვაზე,
 მშობიარობას გადაყოლილითა განხმულ ბაგეებს
 მიმქარი ბნელთქმა;
 ეს — სიცოცხლეში სიკვდილის ხმაზე რომ დამენერა,
 და ამესხლიტა მსახვართა მზერა ავბორც-გრძნეულთა,
 პირი გამეცხო პატიოსან ქვევის თარს კამათლებითი;
 ძირს ჩამომელო, შემომეხატა ყაყაოს ირგვლივ
 სიმორღის ფრენა,
 სული ცაბნელზე მიმომენისლა,
 და უსაშველო სიპარტოევიმ მგერძნო, მესმინა:
 ჯერ არშობილის
 დედის თუძუთა ციმციმი, ღრქოლა, ნამოტირება.

• • •
 არა, ეს სიტყვით არ გამოითქმის, არც არყოფნიდან
 მომსკდარ აკორდთა სულზე ნალესი ციმციმა ხიზლით,
 არც სანახელიმ დაფულულ ცხედრის — მაჭრიდან
 ამორცივით,
 არც კი გვიცდია შეჯგარება ციცართან ნელკის.
 ბნელ მდუმარებას ანათროთოლ მზეფით ვიკლავდით
 ნყურვილს,
 და ტაშით ორსულ თვატრალეების გარდასახეებით
 უსიხმრო ბინდში,
 და ნათლისღების მხარდ მოლოდინში გატრუნულ ნიაგს
 გვწინქინდა ჩიტა.

ეპ, ქალბატონო, რატომ გამოიშვლდით?

გაძეული ნაპირი

მაცი ხორავას ბსოუნსადაში

მ 1/2-ჯერ შემოუარა შამოტის ქანდაკს, ვერ იხვენებდა
 სახელს ბედაურის, იმპერატორი რომ დაუმინხალეს...
 დააგდო სტეკი, გაეარდა ქარში, პირქვე დეცნო
 ჩრდილქვემ შუშმალის, —
 და იქცა ბავშვად.
 „რძე დამიშრება“, — შეტკივლა ქალმა ოთახს, რომელიც
 განწირულ გემის ლურჯი კვამლივით გაქცეულ ნაპირს
 შესცივნიებდა;
 საათამაც ზურგი შეაქცია და ფეხაკერფით სარკესთან
 მისულს
 თუთიყუშმა ნყალი მოსთხოვა.
 „ყველა-ყველა და მის მწვიდ გარდაცვლას ევლარ ავიტან, —
 (განაგრძობდა ქალი საუბარს საკუთარ თავთან),
 ხან მშიშარაა, ხანაც — გრაალის რაინდი, გახსოვს?
 შროპორციებზე
 რომ ნაკამათდნენ, უცებ — ნიშნობის ბეჭდში გაძვრა,
 მაგრამ თვალები, თვალები მისი — საკიფეთის ცა —
 მიყვარს და, რა ექნა?!
 შენ არ გესმისო, მომახლის ხოლმე აღფოთებულო, და
 შავ არშიას
 გარშემოავლებს იმ ქიჩაგვარდნილ მენატურ ქალს,
 ბებიამემის
 ნამზითეე ტახტზე დედმშობილა რომ გაშვებართულა“.

ლექსის მანიერ

ეინ მანებიერა ძილისპირულით, ჯერ განბანილიც
 არა ვყოფილვარ,
 ბებიაქალი რბილ ხერხემალზე ნალამეუ ნანახავს
 ნიტლაშუნებდა;
 დედინაცვალმა გერცხლის დილას ანოვა ძუძუ-
 მე გამომზარდეს
 ბალახებმა, სივრცის სინაზემ, თოვლის ბაბუა
 მყავდა ნუგეშად.

და შემოიჭრა ჩემში არსება, აღმატებული
წარმოსახულზეც,
და გარინდებას მოჰყვა სიგიჟე, სიგიჟეს — თრობა,
თავდავინებება;
გამოხდა ხანი, უკლო ნათებას, მერე კი სულაც
გაუჩინარდა.
დავემგვიდობე ყველას, ყველაფერს, უვარსკვლავებო
იყო ზესკენილი,
და შუალამის კუზიან ზურგზე ცეცხლმა საგანე
ამომიშინათა,
სადაც ვმარნივარ და ახლაც ვსუნთქავ.

უწვამო ფოთლის კივილი

ნეტავ იცოდე, როგორ მშურს
შენი უმფოთველობის;
თითქმის ყოველჯამს შეგიძლია შეინარჩუნო
ნ.ო.ნ.ა.ს.ნ.ო.რ.ო.ბ.ა...
როს შორეული ჩქამის ექო და
უნუგემო ფოთლის კივილიც
ძარღვებს მიზეთქავს.

სიზმრებს აყოლილი

მზის ამოსვლამდე, სიზმრებს აყოლილი
ჩურჩულით, სტვენით ვუნებო ტოროლებს;
შემოვაჯდეგი ორფა ონიანარს, ჭიდან
წყლის სვეტი ამომყავს ქმენით;
სუნის სდის დილას, საიმეგანცადელ ქალის ზომრების;
ვესაუბრებო ხეებს, ჩიტუნებს აღარ სცალიათ,
ჩიტურ ენაზე ქსოვენი სიჩუმეს.
რა სიგიჟია!

გინდა დაუსხლტე საკუთარ თავს და გადუშვილო,
შეასკდე იმ კლდეს, რომლის ჩრდილშიაც გაბმული მხეცი
შეჰმუხის მთვარის მაცდურ ანარკელს.

სიჩუმის ნიშვა

შუალამეა. უმთვარო. შემთვრალს
მიმაცილებენ ხეები ჩემქვენ.

ქარი მძუნაობს, ასცდება, აცხრობს ტანატეხილ კლდეს,
და უსამელო ნამნამებსშუა
მთლად დაცხრილული ცის ნაფლეთები შემამფოთებლად
ყვითლად უღლავს.

ვემშვიდობებით ხეებს მე და მე, ვეხვევით, გვიყვარს:
აგერ, ჩვენშორის ჩამსკდარ ჭის ფსკერზე
ბლუჯა იების გარშემო მსხლტომარ
ხელიკუნების და სიჩუმის ნიშვას.

ნიმოსადმი

მიილე ის, რაც ვერ შემოგწინრე:
მების სვირინგი შუბლზე წყვდიადის.

ნაღვერდალზე რომ კუდს იგესლავდა,
ის ხომ არ იყო გავას ვერ გამსხლტარი?

უცეცხვ-ერთმანეთს შევასკდით, გავქრით,
სიზმრებს ვსურავდით სიჩუმის ბზარში;
მერე არც მასსოვს:
ლუკვით მიჩრენდი ჭრილობას შენ თუ
მე ბრმა სხივებით სულს გიკეცმავდი.

პირველი შთაბეჭდილება

მაცდური სიჩუმე

ზაურ გერგედავა... ჩვენ აღბათ არა გაქვას უფლება ვიკითხო
სად იყო ეს კაცი ამდენხანს? რადგან იგი, რა თქმა უნდა, იყო
ბევრისთვის, ოჯახისათვის, მეგობრებისათვის, მტერ-მოვერი-
სათვის. მაგრამ მთიხველის სრული უფლება აქვს გაიოცოს —
სად იყო ეს პოეტი ამდენხანს...
რა კარგია, რომ გამოჩნდა!

ეს ლექსები ირეალურისა და რეალურის საზღვარზე მყოფი
ხილვებით სუნთქავს. დიახ, იგი ერთი ადამიანის, კონკრეტული
კაცის გუმანმა ამოიჩინა და ამოზიდა ჯიღლიდ თუ სასჯელად
ტყვეული სსონის სამშობლოდან.

ამ ლექსებს ეიზუალურად, თუ გნებავთ, აქუსტიკურადაც სი-
ჩუმის ფერი ადგეს. ეს მაცდური სიჩუმეა, ემოციური სიჩუმე,
რომლის ნიაღვრე თვით შორეული ჩქამი, „უნუგემო“ ფოთილ-
ცვენა, ანდა „ცხრასაფლავილილი“ ცინდლის ნახი მოლოამუნე-
ბა მზაკერული, ბრძნული (არც კი ვიცი რა დავარქვა) შეფარვით
გვატყობინებს დაუდევრობის მარადიულ შედეგს, დაკარგული
მთებისა და ზღვების საგანგაშო შემოტევაებს:

... ის ჩვენი ზღვა კი, საცრით, სანაყით
ამოუხაპავთ უკვე გივებს, და,
ახლა იქ მხოლოდ მზვადკარულ აფრის
ნაფლეთებია მიმოიჩნება.

ეს პოეტური განცდა რეალობიდან ამომწვეარი დალია, რომე-
ლიც ვინ იცის რდიის მოშუშებმა. ამ ლექსებში ვველაფრის არსე-
ბის გვერა „ლურჯი ლეინისაც“ და იმისაც, რომ „ზღვა სანაყით
მავე ხვიგენს“.

და რაც მთავარია აეტორი გაჯერებს, რომ საქართველო ვერ
ივხოვრებს, მოკედება, გაქრება ლექსის ვარემუ.

უპოეზიო ველი დავლანდეთ, სადაც შთიბავის ცელზე
ანახლზე
სხივებს ჩიხბადა ქვენარმავალი.

ამიტომ ლექსსაც და მოღვესეც კაცსაც ისევე უნდა გაფრთხი-
ლება, როგორც მოშუშებულ თავისუფლებას.

გააკა ჯროხამ

ხანდახან მოვლენები ისე ბუნებრივად და ლამაზად ემთხვევა ერთმანეთს, რომ ასე გგონია ყველაფერი კანონზომიერად, უზენაესი რეისურსის წეს-განგებობით ხდება.

ორი-სამი თვის წინააღმდეგე თათარიძე სტუმრობდა ჩვენს რედაქციას, ლიტერატურულ სალონში შეხვედრა ჰქონდა თავის თაყვანისმცემლებთან, ქარღვიანი ქართული სიმღერის მოყვარულებთან. ორი საათის განმავლობაში ვისმენდით დიდებულ პანკებს, რომელიც ქართული ცისა და მიწის ხილრმისეულ ტექსტს გვაკითხებდა მუსიკის ენაზე.

ორი-სამი თვის შემდეგ მოხდა რედაქციამდე მთელი თვეუდი თავი — შთაგარების კოპოსი თინათისა და ფაგ-ხეცურეთისა. სიყვარულით მოვიკითხა, დავალოცა, გვესაუბრა და მორიდებით დამოვკვცა ერთადერთი ლექსი. თუ მოგეონებათ, იქნებ დაბეჭდოთ, ამით მიიწა მადლობა გადაუხადო ლელა თათარიძეს იმისათვის, რასაც ის ქართული საქმისთვის აკეთებს.

იყო ამ ფაქტში რაღაც ღვთისმირი. სხვაგვარად ვერც იფიქრებდი. ხანდახან მოვლენები ისე ბუნებრივად და ლამაზად ემთხვევა ერთმანეთს...

ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების ეგვიფთ გამოცემულ ზარე ნაქაძის წიგნი „ჰორია ოთარმინდამდე, ოთარ!“ არის ერთი ასეთი თავი „მაშა თავიანთის დაბრუნება“. მასში მოთხრობილია ამბავი, თუ როგორ შეუდგა მეუფე თავიანთი სასულიერო ცხოვრების რთულსა და სიკეთით აღსავსე გზას. პირველი დალოცვა მწერლისგან მიიღო, ყველაფერში, ოთარ ჩხვიძისგან. ამიტომაც არ არის ვასაკვირო, რომ ჯვართან ერთად ლექსითაც ლოცვას თავის მრევლს. ლექსი მიხთვის ლოცვის ერთ-ერთი ფორმაა. ამიტომ სხვაგვარად ვერც ვერსი ყურს მიიხ პოეტური სიტყვა, სხვა ფერებს ხედავ, სხვა ბგერას ვესმის.

აქაც, ამ ლექსშიც ისმის უცოფველი სულიერების ის ბგერა, რომელიც მშობლიური ცის გუმბათში იხადება სინრფელისა და სინათლის აუქსტიკად, სიყვითისა და სათნოების ექოდ.

მთავარების კოპოსი თავდოზი
(მირიან იორამაშვილი)

ლელა თათარიძე

სულში გალობ, გულში გალობ,
საქართველოს ეშხით მთვრალი,
იებრ ნახობ, ელევბრ მწყრალით,
უმრეტე წყაროდ მოციცხალობ,
ხან მინახე შევხად დახვად
ხან ღრუბლებში პატარალობ
ზოგჯერ წყრები, ზოგჯერ გვეწყალობ
თათარაანთ ტურფა ქალო!...
გონამვილის სიმღერის დავ,
საქართველოს მზეც მცინარო,
უცოდველო — დიდო ბავშვო
კეთილო და უწყინარო,
ერთგულთათვის იის ბალო,
მტრისთვის ციხე შევულო,
ცისარტყელას ტყუპის ცალო,
აემა თვალმა ვერ გავცეთალოს.
აქ ედემის უჭკნობ ბალო,
შეჯებრია ციორ დასთა...
ბევრი ნაწალი ჩაიარა
ბევრი პანგი გადაფასდა,
გონამვილი კრძალვით მოვა
სიმღერის და ვარდის დასთან,
უქვადეება არ თავდება —
ნიღნაყარი გალობასთან.
ცამი გაკურთხა და მამულმა
სულის სიმად აგათრთოლა,
მწყემსი ბიჭის საღამურმა
ცის კიბებებს ავაყოლა,
ემაყოს თუშეთს მარად

გაჩენა და შენი ყოლა,
სიხარულის ლეგენდა ხარ,
ათასწლებში მოსაყოლად.
მზის ღიმილით გაგვიქრია
წუთისოფლის სიაცენი,
ჩამოქროლდი ციდაე ქრიაან
სასიციოცხლო ნიაგენი...
მამულისთვის ანთებულხარ
ვით ბატს ელოლიავები
ხარ სიცივის ანგელოსი
მტრისაც ვი ვერ ვეფები.
დამძიმებულ საწმურთომი
კრთის სამოთხის სიმსუბუქე,
იტორე და აგვატირე,
სულის მუქად მოგვემუქე,
წინაპართა სიწაუქეს
ერთგულების მადლი უქე,
ცამი ელვად ანთებულებს
აქაც მუქე, არ ჩაუქრეთ...
რამდენ ცრემლს და ტკივილს იტევს
ეგ ღვთიური დიდი გული,
კვლავ მოუხმე ვარდის ჩიტებს,
ვით მზეს უხმობს გაზაფხული
აღვყევადეხს ხე ნატყრისა;
იმედებით დახუნდელი,
სხივის ციმციმს ელაპტრისა
ცად აწყეება ლოცვა ბრძნული,
წუთისოფელს ატკრებეს,
„გოდება იერემიასი“ —
ცამი ამსველეს უბაროდეს
დასტოვა ქვეყნის ვნახი
ანგელოზთა ნაკვალევში
ცრემლი ჩადგება იისა
არ მოუმზარდეს აროდეს
ნათელი გამთენიისა.

ბაჩანა ბრეგვაძე

რალიზია და მეცნიერება

მეცნიერების ისტორიამ კიდევ ერთი მარტილი მოითვალა. მაგრამ მისი საქმე ცოცხლებია. სერვეტისაგან დაამოუკიდებლად სისხლის მიმოქცევის მცირე წრეს ხელახლა აღმოაჩინეს იტალიელი სხავლული რეალდო კოლომბო (გარდ. დაახლ. 1577 წ.) „Sanguis per arteriam venam ad pulmonem fertur, ibique attenuatur, deinde cum aere una per arterialem venam ad sinistram cordis ventriculi defertur“ („სისხლი ფილტვის არტერიით მიედინება ფილტვისაკენ, სადაც თხელდება, შემდეგ კი პაერთან შეერთებული ფილტვის არტერიითვე მიედინება გულის მარცხენა პარკუჭს“) ... მიგლე სერვეტისა და რეალდო კოლომბოსთან ერთად კიდევ ერთი იტალიელი მედიკოსი ანდრეა ჩეზალპინო (1519—1603) იზიარებს სისხლის მიმოქცევის მცირე წრის ერთ-ერთი პირველდამომჩენის პატივს (იხ. მისი „vaestionum peripateticarum lib. I“, 1569, — პერიპატეტეკულ საკითხთა I ნიშნი). და ბოლოს, ევროპულ მედიკოსთა თავგანწირული ძალისხმევა, კლერკალური წრეების სასტიკი რეპრესიისა და ტრადიციონალისტ — პოპულარატისა შუა გაღუნულის ბრძამ მიმდევარ-მიმბაძველ ფიზიოლოგთა მხრე გაათრებელი წინააღმდეგობის, გამუდმებული დევნისა და ცილისწამების მიუხედავად, კიდევ ერთი ბრწყინვალე მიღწევით — სისხლის მიმოქცევის დიდი წინის აღმოჩენით გვირგვინდება, რომლის ავტორიც დიდი ინგლისელი სხავლული უილიამ პარეი (1578—1657) გახლავთ. ზემოხსენებულ სწავლულთა ტრადიციულ ხევედრს იზიარებენ სახელგანთქმული ფრანგი ქირურგი ამბროზე პარე (1510—1592), მეცნიერული ანატომიის ფუძემდებელი, ფლამანდიელი ანდრეას ვეზელიუსი (1514—1564) და სხვანი, რომელთა სიცოცხლის არცთუ უმნიშვნელო ნაწილი კათოლიკური ეკლესიის რეპრესიებისა და რეტორორად ცილისწამებელთა წინააღმდეგ უკომპრომიზო ბრძოლას შეენარა (თვით ვეზელიუსი სწორედ ამ უთანასწორო ბრძოლამ იმსხვერპლა)...

კონსერვატორ კლერკალებს და მათი მფარველობით დასაყრდენ სქოლასტიკოს სწავლულთა წინააღმდეგ შეუპოვარ ბრძოლაში იბადება მეცნიერების კიდევ ერთი დარგი — ახალი ფიზიკა. ჩვენი შრომის ფარგლებიდან გამომდინარე, აქ მხოლოდ ერთი კონკრეტული მავალით შემოვიფარგლებით: გაგაცნობთ გულ-მხურვალე ქრისტიანის, დიდი ფრანგი სწავლულის და მოაზროვნის ბლენ პასკალის (1623—1662) ღვაწლს ჰიდროსტატიკის მეცნიერული თეორიის ჩამოყალიბებისა და დისფუნქციის საქმეში, რისთვისაც მცირეოდენი

მოდიფიკაციებით მოვიხმობ ფრანგმენტს მეოთხედი საუკუნის წინათ გამოქვეყნებული ჩემი ვრცელი გამოკვლევიდან „ბლენ პასკალი“:

„...პასკალის ცხოვრება ამკარად და თვალნათლივ გვიმონებებს ჩვენ, რომ ქრისტიანული სარწმუნოებისადმი მთელი თავისი გულმხურვალე სიყვარულის მიუხედავად, მას არასოდეს უარუყვია მეცნიერება, და მის სულშიაც არასოდეს დამცხრალა მეცნიერული კვლევა-ძიების შმაგი წყურვილი. „ნიშნთა-ნიშნმა“ — ბიბლიამ მის თვალში ვერ დაჩრდილა უთვალავ ფერად, ურიცხვ ენიგმად გადაშლილი ბუნების დიადი ნივნი, ღმრთისმეტყველებამ — ბუნებისმეტყველება, ეპიკანონმა — ბუნების კანონთა არსნი წედომისა და მათი შეცნობის გოვლისძმულ ფინო; კის ამბობდა, რომ საღმრთო წერილის ყოველ სიტყვას არ არის, არამედ — გულისა (Il disoit que l'écriture n'était pas un science de l'esprit, mais un science du coeur), როდის გასაგებთა მხოლოდ გულმარათალთათვის, და რომ სხებში მასში ვერ პპოვებენ ვერაფერს, სიბნელის გარდა“.*

მას, ასე, არსებობს გულის მეცნიერება და კონების მეცნიერება, ღმრთისმეტყველება და ბუნებისმეტყველება, ანუ „ფიზიკა“, ამ სიტყვის უზოგავისი, პასკალის დროინდელი გაგებით. პირველისათვის მთავარი და გადამწყვეტია საღმრთო წერილის, ღვთაებრივი გამოცხადების ურყევი და ექვემდებარე ავტორიტეტი, მაშინ როდესაც მეორისთვის ავტორიტეტს არავითარი ძალა არა აქვს; აქ მის ადვლას მთლიანად იკავებს ცემა, პრაქტიკა, ექსპერიმენტი, — ამ აზრს მკაცრი თანამიმდევრობით ავითარებს პასკალი თავისი თბზულებანი — „ტრაქტატე სიცარელის შესახებ“ („Traité du vide“) წინასიტყვაობაში...

ზემოთქმულიდან უშუალოდ გამომდინარეობს შემდეგი დასკვნა: თუ ღვთაებრივი გამოცხადების ავტორიტეტი მოუღველია მეცნიერებისათვის, მის უმეტეს, მოუტყვევებელია მონური ქედმოდრეკილობა ადამიანური სიბრძნის ყოველგვარი ერთპიროვნული ავტორიტეტის წინაშე. სახე-მწიფო და ეკლესიის კი სწორედ ამნაირ ავტორიტეტს ახვედნენ თავს შუა საუკუნეების საღათას ძილისგან რის ვიავგლასით გამორკვეულა და ახლად ფეხადგმულ მეცნიერებას. „აიღე და ნაიკითხე“, — ამბობდნენ სქოლასტიკოსები. იგულისხმებოდა: ნაიკითხე, უნარდაც ყოვლისა“ არისტოტელეს თბზულებანი, რომლებსაც მეცნიერებაში ჭქმმარტების წვდომის ისეთავად უზუნაეს გამოხატულებად თვლიდნენ, რიგორც საღმრთო წერილს — თეოლოგიაში...

მართალია, ეს ხეება არა იმდენად საკუთრივ არისტოტელეს მოძღვრებას, რამდენადაც მისი ჰედატი მიმდევრების — პერიპატეტეკოსების მიერ ხმარ შემოხვევაში მცდარად გაგებულ, კათოლიციზმის პრაქტიკული მიზნებისთვის თვითნებურად მისადაგებულსა და სქოლასტიზორებულ არისტოტელეზმს, რომლის სულსმეშუმთეველად ვინრო ჩარწოებში უკვე ველარ ეტეოვად ბუნებაზე უშუალო დაკვირვების, ოსტატთა და გამომგონებელთა გამოცდილების, ახალი გვოვრადფიული

* ამ სიტყვების ავტორია პასკალის და და ბიოგრაფი ვილბერტა პასკალი, ავტორი ფსადადუბელი ცნობებისა თავისი დიდი მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ.

გაგრძელება იხ. 2, 5

აღმოჩენებისა და მეცნიერული კვლევა-ძიების შედეგად დაგროვილი ცოდნა... მეცადარი ასოს ინერტული მარნუხი უკვე ვეღარ აოცებდა ცოცხალი აზრის უჩვეულო გაკანონებას და აღმოფრენას. ჩვენ ვიცით, რომ პირველი გამანადგურებელი დარტყმა სქოლასტიციზმს მიაყენა ახალმა ასტრონომიამ. ნიკოლუს კოპერნიკის (1473—1543), ტიხო ბრაჰეს (1546—1601), ჯორდანო ბრუნოს (1548—1600), გალილეო გალილეის (1564—1642), იოჰან კეპლერის (1571—1630) დიადმა აღმოჩენებმა საფუძველი გამოაცალეს არისტოტელეს კოსმოლოგიასა და პტოლემეაოსის ასტრონომიულ სისტემას. ჩვენ ისიც ვიცით, რა სისხლის ფასად დაუჯდა ეს ტრიუმფი ასტრონომიულ მეცნიერებას. საკმარისია გავისენოთ ჯორდანო ბრუნოსა და გალილეო გალილეის პირადი დრამა.

ძველი ასტრონომიის დამბობის შემდეგ ჯერ უშუალოდ არისტოტელეს ფიზიკური თეორიის გადაფასებაზე შედეგად. მეცნიერების განვითარების ახლებურმა ტენდენციამ, უწინარეს ყოვლისა, კვლევა-ძიების ახალი, თვისობრივად განსხვავებული — ექსპერიმენტული მეთოდის მომარჯვება და მისი რაციონალური დაფუძნება მოითხოვა... რენე დეკარტი (1596—1650) მწარედ დასცილდა იმ მეცნიერებს, რომლებიც «უგაფუძელყოფენ ცდას და ფიქრობენ, რომ ქუქმარიტება ისევე მზამარეული სახით გამოვა მათი თავებიდან... როგორც მინერვა დაიბადა იუპიტერის თავიდან... სქოლასტიკოსების მიმართ არანაკლებ დაუნდობელი იყო გალილეო გალილეი. 1640 წელს, თავისი დადი სოციალის მიმწერის, ინკვიზიციის მიერ ნაშეული, თვალდამრეტელი და სწულელებით გატანჯული, მაგრამ მაინც უტყბი და ქედურული მეცნიერი მისთვის ჩვეული ირონიით წერდა: «თუ ფილოსოფია არის ის, რასაც არისტოტელეს თხზულებები შეიცავს, ჩემის აზრით, ისე გამოიძის, რომ თქვენი მოწყალემა ყოფილა სამყაროს უდიდესი ფილოსოფოსი, ვინაიდან მამის ის მთლიანად თქვენს ხელთაა და ამიტომ შეგიძლიათ ყველაფერს თავისი ადგილი მიუწინოთ. მე კი მგონია, რომ ქუქმარიტი ფილოსოფიის ნივინ არის ის, რაც ერთთავად გადახალილია ჩვენს თვალწინ, მაგრამ რაკ ეს ნივინ თქვენი აზნანისაგან განსხვავებული ასოებითაა დანერილი, ყველას როდი

შეუძლია მისი ნაკითხვა: დაიბ, ამ წიგნის ასოები სამკუთხედები, ოთხკუთხედები, წრეები, სფეროები, კონუსები, პირამიდები და სხვა მათემატიკური ფიგურები». ამ სიტყვების უშუალო ადრესატია ფილოსოფიისა და მედიცინის პროფესორი, არისტოტელეს დიდი მოყვინი «ნატურალურ მათემატიკაში» განაფული პერინაპტიკუსი ფორტუნო ლიონტი, რომელიც ცდილობდა ბერძენი ფილოსოფოსის თხზულებებიდან ამოკრეფილი, ერთმანეთზე დახვავებული და უთავბოლოდ შეკონინებული ციტატების შემკვებით გაებათილენინა გალილეის კონტრეფიტი მთვარის შეფასებებრი ნათების უქსახებ.

ეპოქის საერთო განწყობილებითაა განპირობებული მეცნიერთა და მოაზროვნეთა ამ ბრენინაულ პლედების განსაცვიფრებელი ერთსულოვნება. სახელგანთქმული ინგლისელი ნატურალისტი რობერტ ჰუკი (1635—1703), თითქოს დეკარტისა და გალილეის სიტყვებს იმეორებსო, თავის მხრივ, აღნიშნავდა: «ის, რასაც ჩვენ ვკითხულობთ არისტოტელეს, პლინუსისა და ნატურალური ისტორიის სხვა ავტორთა თხზულებებში, მეტბად არასანადგო, ხერეულ და ზედამიწული, ვინაიდან ისინი აღნუსხადენენ მხოლოდ ზოგიერთ უმნიშვნულ და თვითცხად მოვლენებს, თანაც ისე

შუა საუკუნეების სკრიპტორიუმი

დაუდევრად, რომ მათ აღნერეებს თითქმის არავითარი მნიშვნელობა აღარ აქვს. ეს ავტორებმა საჭიროდ არ თვლიდნენ მოეხსენებინათ ბუნებრივ სხეულთა უფრო დახვეწილი კვლევა დისექციის, ექსპერიმენტებისა თუ შევანიკური ცდების შემეყოებით. მეტიც, მათთვის საერთოდ უცხო იყო ამგვარი კვლევა. მე ვერხად შევნიშნე მათი მიდრეკილება ექსპერიმენტებისადმი, დერც მათი სიმარჯვე და საზრანობა ცდების დაფენებისას, განსაკუთრებით, ისეთი ცდებისა, რომელთა ჩატარებაც დად ყურადღებასა და ყველა დეტალის გულდასმით აწონდნობას მოითხოვს. მათ არ გააჩნდათ არც სათანადო სიზუსტე და მკაცრი თანმიმდევრობა, აუცილებელი ყოფილიე იმის სარეგისტრაციოდ, რაც მათ თხზულებებში გვხვდება... ამ ავტორთა ურავადულობას მხოლოდ ერთი რამ აინტერესებს: საგანთა გარეგნული ფორმისა თუ ფიგურის, მათი სილამაზის, ან კიდევ ცერურმენების მიერ ამ საგნებისათვის თვითნებურად მინერილი მაგიური თუ

სხვაგვარი თვისებების ფუჭი აღწერა. ისინი მიზნად ისახავენ ჩვენს გართობას, სიამოვნებას, განცვიფრებას თუ აღტაცებას, მაგრამ არაა დაგიფრთხილები საგანთა იმნარი კლდეებს, რომელიც პრაქტიკაში სასარგებლო და გამოსადეგი იქნებოდა*.

ცხადია, ამ საყოველთაო ანტისტიქოლოგიურ განწყობილებას სრულიად სხვა კალაპოტით უნდა წარემართა მეცნიერული აზრის შემდგომი განვითარება. დრომოქმედებისა და თანადროულის დაუნდობელ ურთიერთქიდილში თანდათანობით იკვეთება სამყაროს ახალი ფიზიკური თეორიის კონსტრუქციები, მაშინ როდესაც ანტისტიქოლოგიის ფიზიკური კონცეფცია ნაწილ-ნაწილ ბარდება მეცნიერების მტერთან არქებს და ამერიდან ფილოლოგთა თუ ფილოსოფიის ისტორიკოსთა კუთვნილებით იქცევა. ჩვენ მხოლოდ ერთ კონკრეტულ საკითხზე გავამახვილებთ ყურადღებას: საკმარისია ენახობ, როგორ დაასრულა არსებობა არისტოტელეს-სული ტრადიციისგან რომდინარე ე. წ. „სიცარიელის შიშმა“ („horror vacui“), რაშიც გადახმევეტი რელი თიამბა პასკალის მეცნიერულმა აღმოჩენამ. დიხ, მხოლოდ პასკალმა შეძლო საბოლოოდ ემხილებინა ძველი ფიზიკის ერთ-ერთი უმძიმესი შეცდომა, მიუხედავად იმისა, რომ, ამ მხრივ, მას ჰყავდა ისეთი სახელოვანი წინამორბედი, როგორც იყვნენ ნიდერლანდელი სიმონ სტეინი (1548—1620), იტალიელები: გალილეო გალილეი და მისი მოწაფეები — ევანჯელისტა ტორიჩელი (1608—1647) და ვინჩენცო ვინჩენი (1622—1703). თუ პასკალი დაიტრქეს-და ზემოაღნიშნული პრობლემათ, ეს, უწინარეს ყოვლისა, მათი ექსპერიმენტული კვლევა-ძიების შედეგია. ნაწილობრივ, მასივად მოშობეს უნდა უშაღლოდეს იგი თავის ერთ-ერთ უთვალსაზიროვან შემოქმედების მიღწევას, რამაც საშუალოდ დაამკვიდრა მისი სახელი საბუნებისმეტყველო მეცნიერების ისტორიაში. „თუ ჩემი თვალსაზირობა უფრო ფართო იყო, ვიდრე სხვებისა, მხოლოდ იმიტომ, რომ გვიანტა მხრებს ვეყრდნობოდა“, — უთქვამს ისავე ნიუტონს. პასკალს, მართალია, უფრო მოკრძალებულად, მაგრამ მაინც უეჭველ უფლებამოსილებით შეეძლო გაემეორებინა გენიალური ინგლისელის ეს სიტყვები.

„ბუნებას ემინია სიცარიელის“ — ამბობდა არისტოტელე, რომელიც გადაჭრით უარყოფდა ცარიელი სივრცის არსებობის შესაძლებლობას როგორც კოსმოსის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთაც. სქოლასტიციზმმა უყოყმანოდ აღიარა, და არა მარტო აღიარა, არამედ ყუველგვარი სიცარიელის დაუყოვნებლივ შევსების ანთროპომორფული ტენდენციაც მიანერა ბუნებას და ამ სახით გაიზარა არისტოტელესული კონცეფცია, რომლის სიზუსტისა და უტყუარობის უეჭველ საბუთად ორი ათასი წლის მანძილზე ითვლებოდა დიდი სტავიერლის ავტორიტეტი, ვიდრე პრაქტიკამ პირველად არ დააუჭრა ადამიანის მცდეელი აზრის მის სისწორეში.

ეს ვერ კიდევ გალილეის სიცოცხლეში მოხდა: ხელის-ხელი, რომლებსაც სადრენეი ამოჰყავდათ ფლორენციის დიდი შერევის კოზიმო II მეფისის სასახლის ბაშიშ, უცნაურ დაბრკოლებას წააწყდნენ: წყალი მილში მხოლოდ 34 ფუტის (10,3 მ) სიმაღლეზე აყვავა დაუშეს; იქ კი ვიუტიტი თეორიით „გაიზინდა“ და ვერაეთიარმა მცდელობამ ველარ

შეძლო მისი ადგილიდან დაძვრა. საბრალო ხელისნები, რომლებსაც სამხედრო, რომ ბუნებას ემინია სიცარიელის, საგლობელში ჩავარდნენ. ვერ ეკონათ, ალბათ, ჩვენს მანქანა მოიბალო, მაგრამ რაკი ბევრი კორკისი მოხედავდა, საქვს სამველი არ დაადავ, დაბრწინებისთვის გალილეის მიმართეს. მხვრავანმა მეცნიერმა მისთვის ჩვეული ირონია მოიშველია: ბუნებას დაიხავ ემინია სიცარიელის, მაგრამ, როგორც ჩანს, ეს შიშო 34 ფუტის ზევით არ ვრცელდება. ხომ მახვილგონიერული სიტყუე-ბია, მაგრამ გალილეზე უკეთ ვის ესმოდა, რომ მოსწრე-ბული ზუმრობა მეცნიერებაში დამაქმავყოფილებელ პასუხად ვერ ჩაითვლება, და მან თავის უნიჭიერეს მონაღეებს — ტორიჩელის და ვივიანის დაავალა ამ უცნაური მოვლენის ასხსნა.

1643 წელს, უკვე გალილეის სიკვდილის შემდეგ, ტორიჩელიმ წაატარა თავისი სახელგანთქმული ცდა. მან აიღო 1 მ სიგრძის მინის მილი, რომლის ერთი ბოლო დარჩილული იყო, და ვერცხლისწყლით აავსო იგი. შემდეგ მაგრად დაუცო თავი შორე — ღია ბოლოს, ვადმოაბრძ-ვავე მილი და ვერცხლისწყლით სანახვეროდ საქვე-ფინჯანში ჩაუშვა. საცობის მოძრაობისთანავე ვერ-ცხლისწყლის ნაწილი ფინჯანში ჩაიღვარა და მილში დარჩა დაახლოებით 76 სმ სიმაღლის ვერცხლისწყლის სვეტი. ტორიჩელიმ საქვებთი სამართლიანად დაასკვნა, რომ მილში, ვერცხლისწყლის სვეტის ზემოთ, ცარიელი სივრცეა (უფრო გვიან მას ტორიჩელის სიცარიელე ეწოდა). მანვე მართებულად იფარაუდა ისიც, რომ ფინჯანში ჩასხმულ ვერცხლისწყალზე ზემოქმედებას ახდენს ჰაერის წნევა, რომელიც ანთონსორცებს მილში დარჩენილი ვერცხლისწყლის სვეტის წონას. მანასადმე, ტუმბოს დატუმის მიერ წყლის ვერცხულ სიმაღლეზე შენოვის, ისევე, როგორც მინის მილში ვერცხლისწყლის სვეტის ამა თუ იმ დონეზე დგომის მიხეზი „სიცარიელის შიში“ კი არ არის, არამედ ჰაერის სვეტის წონა, რომელიც სითხის ღია ზედაპირზე მოქმედებს...

მიუხედავად იმისა, რომ ტორიჩელის ზოგიერთი პიოთეტური მოსაზრება პიოთეტებადვე დარჩა, ძველი გადაჭარბებით შევაფასათ ამ ცდის მნიშვნელობა. ადამიანს თითქოს პირველად გასცდა უშუალო გარემოება აღქმის ტლანქ მონახვემებს; მან პირველად აღმოაჩინა, რომ ყოვლისგანანონი ნიეთიერება, რომელიც ვარს არტყა ჩვენს პლანეტას, რომლითაც ვსუნთვით და ვსულადგმობით და რომლებიც, ყოველდღე ამის მიუხე-დავად, ისევე ვერ ვგრნობთ და ვერ განვიცდით, როგორც თევზი — წყალს, თურმე ჩვენი გრნობებისათვის სრულიად მიუხედავებელი და მოუხედავებელი ეთერული სუბსტან-ცია კი არ არის, არამედ მას თავისი კონკრეტული ფიზიკური თვისებები, ყოველ შემთხვევაში, წონა მიიძე-ვს. „ჩვენ ვცხოვრობთ ჰაერის ოკეანის ფსკერზე, და ვქვემოუტანელი ცდებით ვამტკიცებთ, რომ ჰაერი მძიმეა“, — ნერდა ტორიჩელი.

თავისი მეგობრის პიერ პეტის მემუვობით პასკალი ვერ კიდევ 1646 წლის ოქტომბერში ვაეცნო ტორიჩელის ცდის შედეგებს. იტალიელი კოლეჯის ექსპერიმენტმა აღაფრთოვანა და სიცარიელის პრობლემის არსზე დააფიქრა იგი, ინტერესი ისეთი მძაფრი იყო, რომ მძიმე ავადმყოფობის მიუხედავად, პასკალმა დაუყოვნებლად

გამიგონა ტორიელის ცდა, თანაც სხვადასხვა სითხე — წყლით, ზეთით, ნითხით ღვინით... ზუსტად ერთი წლის შემდეგ — 1647 წლის ოქტომბერში — პარიზელი გამომცემლის პიერ მარკის ტიპოგრაფიამ დაისტამბა პასკალის ტრაქტატი „ახალი ცდები სიცივლის შესახებ“ („Nouvelles experiences touchant le vide“), რამაც უშუალოდ დააჩინუნა იგი ტორიელის დასკვნის უეჭველობასა და უმცდარობაში: „...აღმოჩნდა იგივე, — ნერდა პასკალი, — რაც მიკვლეულ იქნა იტალიაში... აქედან მოყოლებული, მე ბევრს ვფიქრობდი არ საკითხზე და საბოლოოდ განმამტკიცდა რწმენა, რომ სივარიელე არ არის რაღაც შეუძლებელი, და რომ ზუნება სულაც არ გაუარბის მას ისეთი მიზით, როგორც ეს ბევრს ეჩვენება“.

ახალი ფიზიკა სქოლასტიციზმთან ისეთივე უღმობილო და დაუდომბელი ბრძოლთ იკავებდა გზას, ისეთივე თავგანწირული ძალისხმევით იმკვიდრებდა არსებობის უფლებას, როგორც ახალი ასტრონომია. პასკალის ტრაქტატს ჯერ კიდევ სტამბის საღებავი არ შემრიბობდა, რომ მის წინააღმდეგ გაილაშქრა იეზუიტური „კოლეჯ-დე-კურეირისი“ (დღეს „ლუი დიდის ლივეჟში“) რექტორმა ეტიენ ნოელმა, რომელიც გადაჭრით უარყოფდა, საერთოდ ყოველგვარი სივარიელის არსებობას და, ცხადია, არც ე. წ. „ტორიელის სივარიელისათვის“ უშეშებდა გამოწკლის: „მართლაც, იმის ვარაუდი, რომ ესა თუ ის სივრცე ვარილია, როცა სივარიელე ყოველგვარი სხეულის არარსებობას ესახებთ, არა მარტო ეწინააღმდეგება საღ აზრს, არამედ, ამასთანავე, წინააღმდეგობის შემცველიცაა. ამ ვარაუდის მიხედვით, ეს ცარიელი სივრცეა და, იმადროულად, არც არის სივრცე, რაკილა გულისხმობს, რომ ის — სივრცეა, მაგრამ თუ ის სივრცეა, შეუძლებელია ყოველგვარი სხეულისაან დატლილი სივარიელე იყოს, ვინაიდან ყოველი სივრცე მხოლოდ და მხოლოდ სხეულად გვევლინება... და რაკი ის სივრცეა, ჩვენ ვასკენით, რომ ის, იმადროულად, სხეული არის — დიდი, მცირე, მრგვალი, კვადრატული; და ყველა ეს განსხვავება, რასაც სივარიელისთან საერთო არა აქვს რა, უარყოფს არარას და აღიარებს რაღაცას, რის გამოც არისტოტელე ამბობს: იმას, რაც არ არის, განსხვავება არ გააჩნია“.

სქოლასტიკოსები ისევე ჰგვანან ერთმანეთს, როგორც მათი მოპირისპირენი: კვლავ დახასჯებულ აზრებში ქექვბ, კვლავ მკვდარ ტექსტებში კირკლბი, ყოველივე ახლის ხელაღებით უარყოფა, განუსჯელად უკვადება ყოველივე თანადროლის. ბევირი, ჩემს შრომებს რომ წაიკითხავს, იმას კი არ ეცდებდა, როგორ გაერკვეს ჩემს აზრებში, არამედ იმას, რომ ხრიკებით თუ მანქანებით, სიმართლით თუ სიმრუდით უარყოფ ყველა ჩემი საბუთი“, — გულისტყვილით აღნიშნავდა გალილე. და მახინჯ, ყოველივე ზემოთქმულის მიუხედავად, „პერიპატეტეტიკოსთა ბელადის“ („princes peripateticorum“) ავტორიტეტი უკვე უშლური იყო ჭეშმარიტების წედიოში ფრთაშესხმული აზრის წინაშე. „ყველაფერში, რაც მეცნიერებს ეხება, ჩვენ ეკნობით მხოლოდ გონებას და გრძობებს“, — ნერდა პასკალი თავის საპასუხო წერილში 1647 წლის 29 ოქტომბერს...

* არისტოტელეს ტიტული.

პოლემიკა გაჭიანურდა. რაც უფრო მშვიდი, აუმჯერდეული და თავდაჯერებულთა საკუთარ სიმართლბში დარწმუნებულთა პასკალი, მით უფრო ნერვიული და ისტერიული ხუნება მომომრებიდან გამოსული და აღმთიფებული ნოელის ტონი, ყოველად ღირსი მამა აქედნებს სპეციალურ ნაშრომს „სივარიელის სისავსე“ („Le plein du vide“), რომელსაც პრინც დე კონტის უძღვინს. იეზუიტური დემაგოგის მთელი არსენალი — სივრცე, მახეობობა, ცილისანება, მონინაღმდეგის მოყენება და, ბოლოს, მუქარანარევი ლანძღვა-გინება მრისხანებდ მგრვენიავ ანათემად თავს ატყდება და მინასთან გასწორებით ემუქრება „პუნების თავებდ ზრალმბებულს“. მაგრამ პასკალი ყველაზე მეტად გაოგნებულთა იეზუიტის უპრინციპობით: „ნეტავი გამაგებინა, ვინ მისცა მამა ნოელს იმისი ძალა, რომ თავის ნებაზე თამაშობს ზუნება? ძალა, რომლის წყალობითაც სტიქიონები ისევე იცვლიან თვისებებს, როგორც თეთონ იცვლის თვალსაზრისს; ასე რომ, სამყარო მისი ზრახვების გამუდმებულ ცვალებადობას ექვემდებარება და ესადაგება. არ შეეცდები, თუ ვიტყვი, რომ თითქმის შეუძლებელია უარყო ამ ღირსი მამის აზრები, ვინაიდან ის უფრო სწრაფად იცვლის მათ, ვიდრე პასუხის ეცვებას მოსწრებდეს კაცი“.

ერთხელ კიდევ გაემიჯრება, რომ „სქოლასტიკოსები ისევე ჰგვანან ერთმანეთს, როგორც მათი მოპირისპირენი“. მკიხობელი თავად დარწმუნდება ამ აზრის სიმართლბში, თუკი ერთმანეთს შუღვარებს მამა ნოელის პასკალისეულ დახასიათებას და იტალიელი სქოლასტიკოსების მისამართით წარმოქმნულ სიტყვებს, რომელთა ავტორთა გალილეო გალილეო: „როგორც კინდა მოდრაკო ბრიყვი, თუკი იმ მომენტში, როცა მის ერთ სიბორიყვის აბათილებდ, დაყოფებდლე მეორე — უფრო დიდი სიბორიყვის მტიკებბას იწყებს და ასე შემდეგ, დაუსრულბლე“.

თუმცა პასკალმა ისიც მშენიერად იცის, რა შედეგი შეიძლება მოჰყვეს იეზუიტის ამნარ გამძმინვარებას. სქოლასტიკოსი სწავლულბში მარტოოდენ თეორიული მსჯელობის მანერით რუდი ჰგვანან ერთიმეორეს. არა, საოცრად მსგავსია მათი სიმუბთლბე, ვერავთბაც, საზარელი შურისსიბებაც. პასკალი ასბოს მიგულ სერვეტის, ჯორდანო ბრუნოს, ლუჩილიო ეანინის, გალილეო გალილის, ტომაზო კამპანელას და მეცნიერების სხვა დიდ მარტელთა ტრაგული ხუნდერი. ამ მხრივ, არც მისი თანამემამულენი წარმოადგენენ გამოწკლისს. კათოლიკური რეაქცია ერთნაირად დაუნდობელია იტალიაშიც და საფრანგეთშიც. სწორედ კლერიკალთა რისხვას გაუბრის რენე დეკარტი საფრანგეთიდა — პოლანდიაში, პოლანდიიდან — შვედეთში... ლუი XIII-ის დრის პარლამენტის (უმაღლესი სასამართლო) მიერ გამოიტანლილი საგანგებო დადაგნილბა კატროლით ემუქრება ყველას, ვინც გაბედავს არისტოტელეს მოძღვრების ხელყოფას, მის წინააღმდეგ გალაშქრებას. აღბათ ამიბომ ფრანგი მედიკოსი სტეპანტენ ბისონი 1621 წელს პარიზში კი არა, ენგევამი აქედნებს „ანატურალური ფილოსოფიის თორმეტ წიგნს არისტოტელეს წინააღმდეგ“ („Philosophiae naturalis adversus Aristotelem libri XII“). საბი წლის შემდეგ მისი თანამოაზრენი — მედიკოსი და ქმიკოსი ეტიენ დე კლავი, ჟან ბიტო და

ანტუან ვიონი პარიზში აკრავს არისტოტელეს ნინაღმდეგ მიმართულ თეზისებს, რომლებითაც საჯარო მიმართობაში ინვევენ ბერძენი ფილოსოფოსის ყველა მიმდევარი. დისპუტი არ შედგა. დე კლავი დაამატირებს, ვიონი მიიშალა. პარლამენტის განაჩენით, თეზისები დაწესეს, ხოლო დისპუტის სამივე ორგანიზატორს ეგრძანა 24 საათის განმავლობაში დატოვებინათ პარიზი, სამუდამოდ აკრძალათ იქ დაბრუნება და ლექციების კითხვა...

აქ შევწყვეტ ჩემი ძველი შრომის ციტირებას. მამა ნოელთან პაექრობა მხოლოდ ერთგვარი პოეზიულია იყო იეზუიტების ნინაღმდეგ მომავალი გააფთრებული ბრძოლისთვის, მაგრამ ამჟერად უკვე არა მეცნიერული აზრის, მეცნიერული მსოფლმხედველობის, არამედ ქვემაროტი რწმენის დასაცავად, რის შედეგადაც შეიქმნა მისი სახელგანთქმული ნიჭი „ნერიღები პრივიციელისადმი“. რაც შეეხება ფიზიკურ მეცნიერებას, პასკალი მიხვდა, რომ პერიპატეტიკოსების ნინაღმდეგ საბრძოლველად, უნიხარეს ყოვლისა, აუცილებელია ახალი, ორიგინალური ცდების სერიით სათანადო ფაქტების დაგროვება და მათი ინტერპრეტაციის მემოტიური პერიპატეტიკოსთა მსაქიერი მეცნიერული მეთოდის გაბაიოლება.

ცდების შედეგთა ანალიზისა და სიცარიელის ბუნების თეორიული კვლევის პროცესში პასკალი, ბოლოს და ბოლოს, აღმოაჩენს ქვემაროტების ნეფომის უტყუარ გზას. მის სულში ანახდელად იკვეთება თავისი სისხარტით და სისადავით ვასაყარი აზრი: თუკი მიღმი ვერცხლისწყლის სვეტის დონეს „სიცარიელის მიში“ კი არ გასახლდებოდა, არამედ სიონის ან ზედაპირზე პაერის სვეტის სიმიში, მაშინ ამ უკანასკნელის სიმაღლის შემცირება უშუალოდ გამოიწვევს იმას, რომ ვერცხლისწყალი მიღმი დაბლა დაიწვეს. ამისთვის კი სკამარისა მადალი მითის ძირას ჩაეინიშნათ ვერცხლისწყლის დონე და შემდეგ მწვერვალზე აიჭიანოთ ხელსაწყო. ამ ვარაუდის მიხედვით პოუ-დე-ფიონის მთის ძირას და მის თხემზე განხორციელებული ცდების სერიამ მოილანად დადასტურა პასკალის პიოთეზის სისწორე.

პოუ-დე-ფიონის ექსპერიმენტმა „დაამტიკა, — წერდა პასკალი, — რომ წყალი ტუმბოში სხვადასხვა დონეს აღწესს სიმაღლის, ადგილმდებარეობის თუ აინიდის მიხედვით; რომ ის ყოველთვის პაერის სიმიშიის პროპორციულია და, ამრიგად, დაასრულა ამ მოკლენის შენობა. მან გვიჩვენა წყლის დონის ცვალებადობის ქვემაროტი მიხეზე და ბოლო მოუღო ყოველგვარ ეჭვს; მან ცხადყო, რომ არ არსებობს სიცარიელის მიში და სრული სინათლე მოჰფინა ამ საკითხს. დაე, დაამტიკოთ ახლა, თუ შეუძლიათ — პაერის სიმიშიის გარეშე, — რატომაა, რომ შემწერი ტუმბოები წყალს ერთი მეოთხედით დაბლა ქაჩვენ პოუ-დე-ფიონზე, ვიდრე დეიპში, ან რატომაა, რომ ერთი და იგივე სიფონი წყალს მაღლა სწევს დეიპში, მაგრამ ვერ „ახერხებს“ ამას პარიზში?.. განა ბუნებას მთის მწვერვალზე უფრო მეტად ეფინათ სიცარიელის, ვიდრე ხეობაში, ან უფრო მეტად უფრთხის მას ავდარში, ვიდრე ავდარში? ან, იქნებ, ეს შიში სხვადასხვაინარია სამარეკლოზე, სხეენში, ეზოში?

დაე, არისტოტელეს მიმდევრებმა შეკრიბონ ყველაფერი, რაც მათ მოკლვარს ან მის კომენტატორებს

დაუნერიათ და, თუ შეუძლიათ, ახსნან ყოველივე ის სიცარიელის მიში. ნინაღმდეგ შემთხვევაში, დე, აღიარონ, რომ ექსპერიმენტის ის მომდევარი, რომელსაც უნდა მისცდით ფიზიკაში; რომ პოუ-დე-ფიონის ექსპერიმენტმა საფუძველი გათავადა სიცარიელის მიშის საყოველთაო რწმენას და ერთხელ და სამუდამოდ დაადგინა ნარეული ქვემაროტიც. რომ ბუნებას სულაც არ ეძინია სიცარიელის და არ გაურბის მას; და რომ, ბოლოს, პაერის მასის სიმიშია ყველა იმ მოკლენის ქვემაროტი მიხეზე, რასაც აქამდე ამ მოკლენების მიხეზს მიაწერდნენ...

ჩვენ თვალი გვაადვენეთ რელიგიისა და მეცნიერების არცთუ მშვიდობიანი თანაარსებობის მრავალსაკუნუნვან, ნარეულიან გზას. ენახეთ, რომ არც ანტიკური პოლითეიზმი და არც რომელიმე ქრისტიანული ეკლესია — კათოლიკური, ლუთერანული, კალვინისტური თუ ანგლიკანური — არ გამოირჩეოდა ნოვატორი სნაგულთა მიმართ გარკვეული ტოლერანტისმიით თუ შეშენარებლობით. ამ მხრივ, თითქმის ერთგვარ განმარაგებას უნდა მივაჩნდეს აღმოსავლეთ ევროპული მართლმადიდებლობა. მაგრამ აქვე უნდა ითქვას, რომ XVIII საუკუნის დამდეგს მართლმადიდებლურ ქვეყნების მეცნიერება ვერ კიდევ ჩანასახვან ფახნობ. ბიზანტიის იმპერიის დამბობამდე (1453 წ.), როცა სამუდამოდ შეწყვიტა არსებობა კონსტანტინოპოლის სახელგანთქმული უნივერსიტეტმა, კვლავლეთ ევროპაში უმარტესი განათლების მძლავრ ცენტრები: ინგლისში — ბოლონიის (1158), ინგლისში — ემბრიჯისა (1209) და ოქსფორდის (XII ს. II ნახევარი), საფრანგეთში — პარიზის (1215), ესპანეთში — სალამანკის (1218—1226), პორტუგალიაში — ლისაბონის (1290), ჩეხეთში — პრაღის (1348), პოლონეთში — კრაკოვის (1364), ავსტრიაში — ვენის (1365), გერმანიაში — ჰაიდელბერგის (1386) უნივერსიტეტები აღმოცენდა. უფრო გვიან დაარდა მეცნიერებათა აკადემიები: საფრანგეთის (1635), ინგლისის („სამეფო საზოგადოება“, ლონდონი, 1660), რუსეთის (ბერლინი, 1700), რუსეთის (პეტერბურგი, 1724), ერთი მთლიან შემდეგ კი მ. ლომონოსოვის თოსნობით საფუძველი ჩაეყარა „აკადემიის უნივერსიტეტს“ — უმაღლესი განათლების პირველ რუსულ ცენტრს, რომელსაც ბოლონიის უნივერსიტეტის დაარსებისგან თითქმის 700 წელი აშორებს.

ახლად შექმნილ აკადემიას და უნივერსიტეტს ნაადვილ დევის წყალბადე მოევიანა „რუსეთის განმანათლებელი“ მიხეილ ლომონოსოვი (1711—1765), ფიზიკოსი, ქიმიკოსი, ასტრონომი, პოეტი, ისტორიკოსი, რუსული სალიტერატურო ენის შემქმნელი. მისკოვის უნივერსიტეტის ლეთისმეტყველების პროფესორი ნ. ბოგოლიუბსკი ლომონოსოვის დაბადების 200 წლისთავთან დაკავშირებით წერდა, რომ თვით მისი მოვლინება ამ ქვეყნად ესაა თითქოს „განგების განსაკუთრებული და უიშვითესი წყალბადე. იმისათვის, რომ ლომონოსოვს მხოლოდ ბუნებრივ და ისტორიულ ფაქტორთა ნაყოფად ვთვლიდეთ, საკმარისი საფუძველი არ გვაქვია: ეს ისევე უწევს და მოკლედნელი, როგორც არსებობდა მნიშვნელოვანი ხალხის ცნობიერების განვითარებისა და ზოგადსაკაცობრიო პროგრესისათვის. გენიას რომ შობს, ბუნება, როგორც

ჩანს, ევოლუციამ აუხსნელ ნახტომს აკეთებს და თავისებურ სასწრაფს ქმნის... მოსკოვის უნივერსიტეტი ღრმა პატივს მივაცხადებ ლომონოსოვს, როგორც ჩვენი რუსული მეცნიერების მამას და თავის ერთ-ერთ უშუალო მემკვიდრეს. რუსეთი იცნობს მას, როგორც თავის დიდ მოსწავლეს, მთელი თავისი გენია და ძალა რომ შეხინარა სამშობლოს წინსვლისა და ზოგადასაკაცობრიო კულტურასთან მისი ზიარების კეთილშობილურ საქმეს".

პანგიეროული ტონის მიუხედავად, ლომონოსოვი შთამომავლობისაგან (შთამომავლობისაგან მიიწივ) ღრსი იყო არ სიტყვებისა. მან, არსებითად, საფუძველი ჩაუყარა რუსულ მეცნიერებს. მაგრამ გაცილებით უფრო მოკრძალებული, მეტიც, უმნიშვნელოა მის მიერ მსოფლიო მეცნიერების საგანძურში შეტანილი ნეღლი. თუმცა კლასიკის ყველა უფრო დიდი „არმინით“ ზომავს და, ამ შიშვე, რა თქმა უნდა, არც რუსები არიან გამორაკლისი. გამონაკლისი არ არის არც ლომონოსოვის ზედრი სიცოცხლეში: კლდეებისა და კლერკალების სიძულელი, შური, დევნა, ცილისმამბავ; დიდი ევროპული სწავლულების არ იყოს, მანაც შესვა შხამ-სამშალი სასეც ფილა.

პეტრე I-ის (1672—1725; მეფე — 1682-დან) მსგავსად, ვისი პოლიტიკური მოღვაწეობის უმაღლესი მიზანი იყო რუსეთის სახელმწიფოს ევროპულ ყაიდაზე გარდაქმნა, ლომონოსოვს, უწინარეს ყოვლისა, რუსული მეცნიერების ევროპიზაცია მიაჩნდა თავის უზუნავს ვადა. აგროპული კულტურის დანერგვა — ნერდა 1911 წელს რუსი სწავლული ა. პოპოვი, — ლომონოსოვისათვის რელიგიურ მისიად იქცა, ისევე, როგორც მისი იდეური მონიზაღმდეგების, ყველა ჯარის „სტაროვერების“ რელიგიური საქმე იყო მეცნიერების ნინაღმდეგ ბრძოლა. თუ ძველი ყაიდის რუსი ადამიანის თვალში რელიგია იყო უპირველესი ფასეულობა, ლომონოსოვმა რელიგიური ფასეულობის რანგში აიყვანა მეცნიერება, რაც ესოდენ უხერ იყო მისი წინარებისათვის“.

თავისი დიდი ევროპული წინამორბედების — ჯორდანო ბრუნოს, გალილეო გალილეის, იოჰან კეპლერის, რენე დეკარტისა და ისააკ ნიუტონის კვლადაკვალად, თარგამედებით რომ იცავდნენ და შემოქმედებითად ავითარებდნენ კოპერნიკის პელიცენტრულ სისტემას, ლომონოსოვიც ცდილობდა თანამემსულეთა შეგნებამი დაემკვდრებინა სამყაროს ახალი ასტრონომიული კონცეფცია. 1740 წელს სწორედ მისი მხარდაჭერით გამოქვეყნდა ფრანგი მწერლის და მეცნიერის ბერნარ ლე ბოვიე და ფრანტენელის (1657—1757) თხზულების — „სახურები სამყაროთა სიზრავლის შესახებ“ ანტიბის კანტეზირისული (1708—1744) თარგმანი. უმნიშვნესა სინოდმა“ სასტიკი პრეტესტი განაცხადა ამ წიგნის გამოსვლასთან დაკავშირულად და კატეგორიულად მოსთხოვა იმპერატორა ელზავეტა პეტრის ასულს სასწრაფოდ აეკრძალა იგი: *„Давы никто отнюдь ничего писать и печатать как о множестве миров, так и о всем другом, вере святой противном и с честными нравами не согласном, под тягчайшим за преступление наказанием не отожавися“*.

ამ მკაცრი მოთხოვნის მიუხედავად, მრისხანე გაფრთხილებად რომ აღიქმებოდა თანამედროვეთა მიერ,

ლომონოსოვმა — იმხანად აკადემიის კანცელარიის ერთ-ერთმა მრჩეველმა — გახედა პირადი პასუხისმგებლობით ხელმოკრედ გამოუვა ეს „არამოლური“ წიგნი აკადემიის ტიპოგრაფიში. მეტიც, ის თვითონვე უნევეა პროპაგანდას კოპერნიკის ღიად აღმოჩენას: „Коперник возобновил, наконец, солнечную систему, каковая имя его ныне носит; показал преславное употребление ее в астрономии, которое после Кеплер, Невтон и другие великие математики и астрономы довели до такой точности, какую ныне видим в предсказании небесных явлений, чего по земнотоятельности системы отнюдь достигнуть невозможно“.

და პირიქით, სარკასტულად დასცინოდა გეოცენტრისტებს, რომლებიც „принужденны были выдумывать для изъяснения небесных явлений плутовые и с механикою и геометрию прекославящие пути планетам, шиплы и зыщиплы (круги и побочные круги)“, და მათი ამსურდელი სისტემის განსაკუთრებლად დასტენდა: „სამუხაროა, რომ მაშინ არ იყვნენ ისეთი მახვილგონიერი მხარეულები, როგორც შემდეგა:“

**Случилось вместе два астронома в пиру,
И спорили весьма между собой а жару.
Один твердил: Земля, вертясь, вокруг Солнца ходит;
Другой — что Солнце все с собой планеты водит;
Один Коперник был, другой слыл Птоломей.
Тут повар спор решил усмешкою своей.
Хозяин спрашивал: — Ты звезд течение знаешь?
Скажи, как ты о сем сомненье рассуждаешь?
Он дал такой ответ: — Чтено в том Коперник прав,
Я правду докажу, на Солнце не бываю.
Кто видел протаста из поваров такого,
Который бы вертел очар кругом жаркого?..**

მშვენიერი იუმორია, დიდ ფრანგ მწერალს სირნამ დე ბერვერას (1619—1655) გაცილებით უფრო ადრე რომ არ ეთქვა: „სასაცილოა იმაზე ფიქრი, თითქოს ისეთი უხერმავარი მნათობი, როგორიც მზეა, პანანია ნერტილის ირგვლე ბრუნავდეს, რომელიც მას, საერთოდ, არს არგია; ეს ხომ იცავია, რომ შამფურზე ნამოკრებულ ტორლავს ეგონოს, მე კი არ ვბრუნავ. არამედ მთელი ლუმელი ან სამხარეული ტრიანებს ჩემს ირგვლეო“...

თუმცა ლომონოსოვი მარტოოდენ პელიცენტრულ სისტემას კი არ იცავდა, იმავდროულად, თავგამოდებით იბრძოდა სიზნელით მოცულ რუსეთის პირქუმ სინამდვილეში დღესავით ნათლ მეცნიერულ ქემპროტებათა დასაკვიდრებლად. მისთვის სრულად მიუღებელი იყო სამყაროს ასაკის ბიბლოური ინტერპრეტაცია, სულ რაღაც ექვსიოდე ათას წელს რომ მოიცავდა. ლომონოსოვის მტკიცებით, კლიმატის რადიკალურ შეცვლას მზის მიზართ დედამინის ლერძის დახრილობის ამქარა ცვლილების შედეგად, საბოლოოდ უნდა დაეყრდნეებინათ იმამი, რომ ჩვენი პლანეტის თანდათანობით ფორმირებას გავარგარებული მდგომარეობიდან მის დღევანდელ იერსახემდე წარმოუგენლად ხანგრძლივი დრო — მრავალი ასეულობით ათასი წელი მიიწივ დასტინდოვდა.

ლომონოსოვი ცდილობდა მეცნიერულად აეხსნა და დასაბუთებინა ბუნების ყველა მოვლენა. ის ანტიკიკება და

რომ, ბიბლიურ გადმოცემათა საპირისპიროდ, მარტოოდენ მეცნიერებას შეეძლო სათანადოდ განეტყობა თვით დედამიწის ყველაზე შორეული ნარსული. ასე მაგალითად, მთის თხემზე აღმოჩენილი ნივთები მხოლოდ იმას მონიშნობდა, რომ იქ ოდესღაც ზღვისა თუ ოკეანის ტალღები დათაროვებდნენ: „Есть против возвышения гор со dna морского и поднятия с собою раковин другое мнение, за которое стоят писатели не из черни ученого общества, приписывая оное действию единственно Ноеву потопу, однако и сие важными доводами легко уничтожается“...

„კუდიანი“ კომეტების გამოჩენა თავზარს სცემდა უზარმაზარი სახელმწიფოს ცრუმორწმუნე მოსახლეობას. კომეტებისა და „მრდლოეთის ციალის“ კვლევამ ლომონოსოვი დარწმუნა, რომ ამ ციური სხეულების კუდები ელექტრული ბუნებისაა და, ამ შირვი, ისინი „მრდლოეთის ციალს“ შევანან; ასე რომ, — ანუგეშებდა იგი თავის თანამემამულეებს, — სრულიად უსაფუძვლოა თქვენი შიში, თითქოს ისინი საზარელ კატასტროფათა წინასწარმაცნეებად გვევლინებოდნენ: „Хвосты комет не суть пары, из них восходящие, но такое движение эфира, от электрической силы происходящее, того ради неосновательны суть оные страхи, которые во время явления комет бывають, затем что многие верят, якобы великие потопы на земле от них происходят“.

მაგრამ ბაბლის „სულიერი ცხოვრების“ შესეუერი და წარმმართველი ლომონოსოვი და მისი მცირერიცხოვანი კოლეგები კი არა, გაუთლელი და გაუნათლებელი სამღვდლონი იყვნენ, თვით ლომონოსოვის დახასიათებით გარკვეულწოდ რომ გვაგონებენ პოპების კალმით დახატულ ხეზე, უფვი, აყია და მუცელმერთა პერსონაჟებს: „При всякой пирушке по городам и деревням попы — первые пляшущи. И не довольствуясь с тем, с обеда по кабакам ходят, а иногда и до крови дерутся... Попы сами чуть столько грамоте знают, столько там мужицкий батрак или коровница умеет“...

სწორედ მათ წინააღმდეგაა მიმართული ლომონოსოვის ლექსი „Гимн бороде“ რუსული სატირული პოეზიის ეს შედევრი, სადაც ავტორი დაუნდობლად აშხელს და აპირობებს წყროსან სამღვდლოთა სიხარებს, ანგარებას, უსამართლობას, ესოდენ უგვანს, უკადრის და მიუღებელს ქვემარტივი ღვთისმოსაობისთვის:

**О коль в свете ты блаженна,
Борода, глазам замена!
Люди обще говорят
И по правде то твердят:
Дураки, врали, проказы:
Были бы без ней безглазы;
Им в глаза лгевал бы всяк;
Ею цел и здрав их зрак...
Борода в казне доходы
Умножает по вся годы.
Кержинцам любезный брат
С радостью двойной оклад
В збор за оную приносит
И с поклоном низким просит
В вечный пропустить покой
Безголовым с бородой...**

ამ ლექსმა თუ „პასკვილმა“ (ლომონოსოვის დროს „პასკვილად“ — „пашквилъ“ — იწოდებოდა), როგორც ჩანს, ააგონ „უწმიდესი სინოდის“ მოთმინების ფაღა. დიდი ხნის დაგუბებულმა რისხვამ, ჯგებრი გადმოხეტება და მკრეხელს გმობის, ლანძვევა-გინებისა და ცილისწამების ნიაღვარი დაატყდა თავს. ამასთანავე, „სინოდმა“ უმორიღესი თხოვნით მიმართა იმპერატორსა ელიზავეტა პეტრეს ასულს:

„...Всерадуйшего Вашего Императорского Величества родителя, блаженные и вечныя славы достойная памяти, Государя Императора Петра Великого, правами, жестокия казни хулителям закона и веры чинить повелевающими, Военного Артикула главы 18, 149 пунктом, такихых пашквильей сочинителей наказывать, и пашквильные письма через палача под виселицею жець возложено: того ради со оных пашквилей восподанейше Вашему Императорскому Величеству подносит Синод копии и... просит, чтоб Ваше Императорское величество, яко Богом данная и истинная церкви и веры святой и духовному чину защитница, Высочайшим своим указом таковыя соблазнительныя и ругательныя пашквилы истребить и публично съечь и вперedy то чинить, запрятить, и означенного Ломоносова, для надлежащего в том увещания и исправления, в Синод отослать. Всемилостивейше указать соизволили.“

Вашего Императорского Величества всепокорные рабы и богомольцы:

*Смиренный Сильвестр архиепископ С.-Петербургский
Смиренный Дмитрий епископ Рязанский
Смиренный Амвросий епископ Переяславский
Сиренный Варлаам архимандрит Донской
Марта 6го дня 1757 г.*

მართლმადიდებლური სარწმუნოების გმობა და სასულიერო ნოდების პირთა შეურაცხეუა — ბრალდების ორივე ეს მუხლი მძიმე სასჯელს უქადდა. მკრეხელს და ღვთისმგმობს*. მხოლოდ ყოვლისშემძლე დიდაკაის — გრაფ პეტრე ივანეს ძე შუვალოვის (1710—1762) მფარველობამ აარიდა მას მრისხანე მტრების შურისძიება. და მაინც ლომონოსოვმა უსიხარულად გაიღო სიცოცხლის დარჩენილი დღენი, ტანჯულ-წამებული აღესრულა 1765 წელს, მაშინ ის მხოლოდ 54 წლისა იყო...

ჩვენ თვალს გაუადგენით რელოგიისა და მეცნიერების შინაგანი წინააღმდეგობებით აღსავსე ურთიერთობის 25 საუკუნოვან გზას და XIX საუკუნეს მივადგეით, სადაც თავს იჩენს კიდევ ერთი კონფლიქტი რელიგიასა და აშხერად უკვე ბოლოგორ მეცნიერებას შორის, რომლის ყველაზე თვალსაჩინო წარმომადგენლადაც ევოლუციური თეორიის ფუძემდებელი ჩარლზ რობერტ დარვინი (1809—1881) გვევლინება.

სიტყვა „ევოლუცია“ წარმოსდგება ლათინური ზნიდან „evolvere“ რაც „გაშლას“, „განეთარებას“ ნიშნავს. საშყაროს თანდათანობითი განვითარების კონცეფციას რელიგიურმა სახით ჩვენ ჯერ კიდევ ძველ ბერძენი ფილოსოფოსების — პერაკლიტე ეფესელის (დაახლ. 520 — დაახლ. 460), ემპედოკლეს (დაახლ. 490 — დაახლ. 430), დემოკრიტეს (დაახლ. 460 — დაახლ. 370) და

სხვათა ნააზრევში ვხვდებით. თუმცა უკვე გლენოსტურსა და, მით უმეტეს, შუა საუკუნეებში გამოქმნილ თუნდაც რწმუნებული ევოლუციური იდეებისათვის ადგილი აღარ რჩება. აქ ერთპიროვნულად მგრანბნობის კრეაციონიზმი — რელიგიურ დოგმებზე დაფუძნებული მსოფლმხედველობითი სისტემა, რომელიც ამტკიცებს შემოქმედის მიერ შექმნილი სამყაროს უცვლელობას. მაგრამ ყოველგვარი დაბრკოლებისა და დამამხრუჭებელ მიზეზთა მძლავრობის მიუხედავად, ადამიანის მახებელი აზრი კვლავინდებურად განაგრძობს კვლევადობას. აღორძინების ეპოქის მიღწევები მყარ საფუძვლეს უზამდებენ. „ტრანსფორმიზმის“ განვითარებას (სახელწოდება წარმოსდგება ლათინური სიტყვიდან transformare, რაც „გარდაქმნას“ ნიშნავს), ანუ ახალი წარმოდგენის ჩამოყალიბებას სამყაროს ევოლუციისა და ბიოლოგიურ ორგანიზმთა ისტორიული ცვალებადობის შესახებ. „ტრანსფორმისტთა“ შორის, უნიბარეს ყოვლისა, უნდა დავახაზოთ: რობერტ ჰუკი (1635—1703), ჟოზეფ ლეი ლეკონტი ბიუფონი (1707—1788), ეოლიენ ოფერ დე ლამეტრი (1709—1751), დენი დიდრო (1713—1784), იოჰან ვოლფგანგ გოეთე (1749—1832), ეტიენ ჟოფრუა სელტენილიერი (1772—1844) და სხვ. ყველა ტრანსფორმისტი აღიარებდა ორგანიზმთა ცვალებადობას გარე პირობების ცვლილებათა ზემოქმედების შედეგად. თუმცა მათ უმარავლესობას ჯერ კიდევ არ ჩამოყალიბებინა თანმიმდევრული კონცეფცია ევოლუციის შესახებ.

ამ მხრივ, უთუოდ გამოწამლისად უნდა მიგვაჩნდეს იდეი ფრანგი ბიოლოგი ჟან ბატისტ ლამარკი (1744—1829) — ორგანული სამყაროს განვითარების პირველი ევოლუციური თეორიის შემქმნელი. ლამარკის ევოლუციური თეორია ჩამოყალიბებულია მის ფუნდამენტურ შრომაში „ზოოლოგიის ფილოსოფია“ (გამოცემდა 1809 წელს, სწორედ იმ წელს, როცა დაიბედა ჩარლზ დარვინი). ლამარკმა პირველმა დასაბავილია ცხოველის ორი ზოგადი მიმართულება: აღმავალი განვითარება სიცოცხლის უმარტოვესი ფორმებიდან ორგანიზმთა სულ უფრო და უფრო რთულსა და სრულყოფილ ფორმებამდე და, ამასთანავე, მათი შემგულებლობითი უნარის გრადუაცია გარემო პირობების ცვლილებათა კვალდაცვალ. (ე.წ. „ვერტიკალური“ და „ჰორიზონტალური“ განვითარება). აღმავალი, ანუ პროგრესული განვითარება ლამარკის თეორიის ყველაზე არსებითი და ორიგინალური ნაწილია. სწავლულის აზრით, ორგანიზმთა ისტორიული განვითარება შემთხვევითი კი არა, კანონზომიერი ბუნებისა და განუხრელი სტრუქტურული, ისევე, როგორც ორგანიზაციის საერთო დონის თანდათანობითი ამაღლების, ანუ „გრადაციის“ გზით წარმართება. „გრადაციის“ მიმორავებები ძალა ლამარკს პროგრესისაკენ ბუნების სწრაფვის“ არსებით ფაქტორად მიაჩნია, რაც დასაბამითვე ნიშნულია ნებისმიერი ორგანიზმისთვის და მათთვის შემოქმედის მიერაა მინიჭებული.

აღარ შეგერდებოთ ლამარკის ევოლუციური მოძღვრების სხვა ასპექტებზე, ვიტყვით მხოლოდ, რომ მის თეორიის ცვალებადობა იდეები დამხედ იმპრობენტ შეცნაობა ყურადღებას და ისინი საფუძვლად დაედნენ თანამედროვეობის ნეოლამარკისეულ კონცეფციათა ჩამოყალიბებას.

და მაინც, ევოლუციის ჭეშმარიტ დაფუძნებლად დარვინი ითვლება. ლამარკის კონცეპტებითი თეორიისაგან განსხვავებით, ინტელისეული სწავლულის თეორია, უნიბარეს ყოვლისა, ფაქტობრივ მონაცემებსა და მათ სკრუპულოზურ ლოგიკურ ანალიზზე დაფუძნებული, რასაც ბევრჯერად აზრობდა-დარწმობდა დასკვნები ავირცხვინებს. დარვინმა ხანგრძლივი ძიების შედეგად შეაგროვა, დანერღებით გამოიკვლია და განახალა როგორც გარეულ, ისე შინაურ ცხოველთა და მცენარეთა ცვალებადობის შრავალი ფაქტი, ეჭვმუგულად რომ მოწმობდა ახალ სახეობათა წარმოქმნას ბუნებრივი თუ ხელოვნური შერჩევის გზით. ასე მაგალითად, შინაური მტრედების 150 სხვადასხვა სახეობის ურთიერთმედარების შედეგად მან ცხადვად, რომ ყველა ისინი თავიანთი გარეული წინაპრების ერთი ან რამდენიმე ჯიშისაგან უნდა გამოეყვანა სელექციონერთა ხანგრძობისა და შესაბური მოთმინებით აღსაცხე შრომას.

ორგანიზმთა ცვალებადობა გარტვან პირობათა ცვლილებებითაა განსაზღვრული. დარვინი გამოყოფს ამ ცვალებადობათა ძირითად ფორმებს: ა) გარკვეულს, როცა ორგანიზმთა თითქმის მთელი შთამომავლობა საარსებო პირობათა ცვლას ექვემდებარება (ასე მაგალითად, სიდიდე თუ სიმცირეს საზრუნო სიუჟე თუ სიმრედი განაპირობებს) და ბ) გაურკვეველს, რომლის ბუნებაც არ შეესაბამება გარეგან პირობათა ცვლას. თუმცა მარტოღოლენ გაურკვეველი ცვალებადობა აშკარად არასაკმარისა მომინაზრებულ ცხოველთა თუ მცენარეთა ახალი ფორმების გამოსყვანად. მექანიზმს, რომელიც უხეშვლბობა თუ მცენარეების ცვლკულ სახეობათა ცვლილებულ განსხვავებებისაგან აყალიბებს მყარ ბუნებრივ ნიშნებს, დარვინმა მიაკვლია სელექციონერთა პრაქტიკაში. ისინი არჩევენ მხოლოდ იმ ორგანიზმებს, რომლებსაც შერეუბათა ადამიანისთვის სასარგებლო ნიშნები, მერჩევის შედეგად სულ უფრო მყოფოდ გამოკვეთილი სახით რომ გადაეცემიან თაობებიდან თაობებს.

ბუნებრივი ახალგაიურ პროცესთა დაუცხრომელმა ძიებამ დარვინი დაარწმუნა იმაში, რომ აქაც უსუსტად ისეთსავე ფორმებს ვხვდებით, რასაც უნიბარეობულ მდგომარეობაში. მხოლოდ აქ ბუნებრივ შერჩევას განაპირობებს, ერთის მხრე, არსებობისათვის ბრძოლა (შედასახებობრივი თუ სახეობათაპირისი), მეორეს მხრივ კი — ბრძოლა გარემო პირობების წინააღმდეგ. ბუნებრივი შერჩევა, დარვინის მიხედვით, ესაა არსებობისთვის ბრძოლისა და ორგანიზმთა მექვიდრეობითი ცვალებადობის გარდულული შედეგი.

ბუნებრივი შერჩევის პროცესში ხდება ორგანიზმთა ადაპტაცია საარსებო პირობების მიმართ. ერთნაირი საარსებო მოთხოვნილების მქონე სხვადასხვა სახეობათა კონკურენციის შედეგად ნაკლებად შეტყუებული სახეობები იღუპებიან. ორგანიზმებში საადაპტაციო მექანიზმთა სრულყოფას, დარვინის მიხედვით, იქნებ შევყავართ, რომ გამოდგებით რთულდება მათი ორგანიზაციის დონე, რაც ევოლუციური პროგრესის გადაწყვეტ ფაქტორად იქცევა. თუმცა ბუნებრივი შერჩევა არ შეივას არავითარ წინამძღვრებს, რომლებსაც შეუძლიათ ორგანიზაციის აუცილებელი სრულქმნილების გზით წარგმართათ ევოლუცია: თუ მოცემული სახეობისთვის აწინარი

სრულქმნილება არახელსაყრელია, შერჩევა ხელს ვერ შეუწყობს ამას. დარწმუნს მაინცა, რომ მარტივ სასიცოცხლო პირობებში ორგანიზაციის მაღალი დონე, უმაღლესი, მაინც (რთული აგებულების ორგანიზმთა მეტი მონყვლელობის შედეგად). ამიტომ დედამინაზე ყოველთვის ერთდროულად არსებობენ მაღალორგანიზებული სახეობებიც და ფორმებიც, მარტივ აგებულებას რომ ინარჩუნებენ" (ნ. იორდანისკი).

1859 წელს გამოქვეყნდა დარწმუნის მთავარი შრომა "სახეობათა წარმოშობა ბუნებრივი შერჩევის გზით", რასაც მოჰყვა „ცვლილებების შინაურ ცხოველებსა და მცენარეებში" (1868), „ადამინის წარმოშობა" (1871) და სხვ. ეს, როგორც იტყვიან ხოლმე, მოწმენდილ ცაზე მების გაჯერდნას ჰქვამდა. საღვთო წერილით საკრალიზებულია და საუკუნეებით განმტკიცებულ რწმენებს, რომლის მიხედვითაც სწორედ ადამიანი იყო ღვთაებრივი შესაქმნის ვივრგვინი, დაიმტკარლურად დაუპირისპირდა მცენიერული კონცეფცია ადამიანის ცხოველური წარმომავლობის შესახებ. და სათანადო რედაქციაშიც არ დაახანა. ცნობილი ინგლისელი გეოლოგი ადამ სეჯვიკი, რომელიც დარწმუნს თავის მასწავლებლად მიაჩნდა, 1859 წელს, „სახეობათა წარმოშობის" გამოსვლისთანავე თავის ყოფილ მოწაფეს სწერდა: „ჩვენ ყველანი ვაღიარებთ ღვთაებრივებას, როგორც ისტორიულ ფაქტს, მაგრამ რითი დაიწყა იგი? აი, აქ კი ჩვენ სიტყვებიცაა და, მით უმეტეს, აზრითაც, სრულიად განსხვავდებით ერთმანეთისგან. არსებობს ზნობრივი თუ მეტაფიზიკური ბუნება, ისევე, როგორც ფიზიკური; კაცო, რომელიც ამას უარყოფს, სიცივის ქაზმბია ჩაფლული". თავის წერილს კი ასე აწერდა ხელს: „ამჟამად — მაიმუნის ერთ-ერთი შთამომავალი, ოფელს კი — თქვენი ძველი მეგობარი".

ამ ფაქტთან დაკავშირებით, დარწმუნს გულისტკივილით სწერდა ა. გრისს: „მე არასოდეს არ მეგონა, რომ ინციპიტორი შეიძლება კარგი ადამიანი ყოფილიყო, ახლა კი ვფიქრობ, რომ მან შეიძლება დამწეს კოცონზე და ისეთი კეთილი და დიდებული გული კი ჰქონდეს, როგორც სეჯვიკს".

იმავე 1859 წლის 19 ნოემბერს „ათენუმში" გამოქვეყნებული ანონიმი თოლოფის საღანდღავი რეცენზიის გამო დარწმუნს თავის გულისტკივივს უზარადად ცნობილ ინგლისელ ბოტანიკოსს უილიამ ჯექსონ ჰუკერს: „მანერა, რომლითაც ის საქმეში რთავს უკდაგებას და, ამრიგად, ჩემს დასაფლეთად აქეუტებს სამღვდელთებას, — უსაბავლესი მანერაა. თვითონ, ალბათ, მე არ დამწვავდა, მაგრამ ფინის კი მიიტანდა კოცონთან და ეშმაკის მოიქცეულებს მისანავლდა, როგორ დამფლეთონ".

და იმავე 1859 წელს კიდევ ერთი წერილი ლებოკის მიმართ: „როცა პირველად დამტკივდა, რომ ელვას და მუხთატებას მეორეული მიზეზები იწვევენ, მორწმუნე-თათვის აუტანელი იყო იმის გაგება, რომ ყოველ გაულებებში უფლის ხელი არ ურევია".

აი, კიდევ ერთი ამონარიდი მომდევნო — 1860 წლის 22 მაისს ა. გრისისათვის გაგზავნილი წერილიდან: „რაც შეეხება საღვთისმეტყველო წარმოდგენას მოცემულ საკითხზე, მას ყოველთვის უსიამოვნება მოჰქონდა ჩემთვის... მე სრულიადაც არ მიცდია ათეისტური სულისკვეთებით მენერა".

და ბოლოს, ტკივილით გულშემძრული კაცის წერილი დიდი ინგლისელი გეოლოგის ჩარლზ ლაიელის მიმართ: „რა მწარეა იყო ისე საძულელი, როგორც მე ვუსულავი".

შეიძლებადა უსასრულოდ დაგვემონებინა მსგავსი ექსცენტები, მაგრამ გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, მორწმუნე იყო თუ არა ევოლუციური თეორიის ფარგლებში. თუმცა ამითათვე უნდა შევინშნით, რომ საბოლოო დასკვნის გამოტანა ძალზე ძნელია, რადგანაც დარწმუნის რელიგიურ წარმოდგენათა ანალიზი თანაბრად გვიმონებებს მის რწმენასაც და ურწმუნეობასაც. აქ, როგორც ჩანს, გადამწყვეტ როლი უნდა შეესრულებინა დარწმუნის აღზრდას, მის სოციალურ მდგომარეობას, ოჯახურ გარემოცვას, იმდროინდელი ბრიტანული საზოგადოების, უნივერსიტეტისა, ინტელექტუალური ფენის მსოფლმხედველობრივ ორიენტაციას, და, ბოლოს, რაღა თქმა უნდა, დიდი ბიოლოგის სუსტ ნებისყოფას და მრეყვდ ხასითს (ამ მხრივ, ის ძალიან მოვავაგონებს თავის დიდ თანამედროვეს, გენიალურ რუს მწერალს ლევ ტოლსტოის). დაუკვირდით ქვემოთ მოტანილ, თავიანთი არსით დაიმეტრალურად ურთიერთსაპირისპირო ციტატებს და, ჩემი მხრივ, ყოველგვარი კომენტარის გარეშე, თავად განსაჯეთ:

„იმ ხანად ჩემს ჯონებში გამუდმებით იმადგებოდა ერთი კითხვა, რომელიც ვერასდგებობით ვერ მომეცილებინა თავიდან: ღმერთს რომ ენებებინა ახლა გამოგზავნა გამოცხადება ინდოელებსათვის, ნუთუ დაუშვებდა, რომ ეს დაკავშირებული ყოფილიყო ვიწწს, შივას და სხვათა რწმენასთან, შივასთან იმისა, როგორც ქრისტიანობა უკავშირდება ძველ ადელფას? ეს მე სრულიად წარმოუდგენლად მეჩვენებოდა. შემდეგ იმაზე ვფიქრობდი, რომ საჭირო იქნებოდა ყველაზე ნათელი მტკიცებულებანი, რათა ეთძლებინა ნებისმიერი ნორმალური ადამიანი, ვრწმუნე ის სახანალები, რომლებითაც დასტურდება ქრისტიანობა; რომ რაც უფრო მაყარად შევიცნობო ბუნების კანონებს, მით უფრო წარმოუდგენელი გვეჩვენებდა სახანალები; რომ იმ შორეულ წარსულში ადამიანები სრულიად უფიცნი და მალეწმენნი იყვნენ, რაც თითქმის შეუძლებელი გგონია დღეს; რომ ძნელი დასაჯერებელია, თითქმის სახარებები შედგენილი იქნენ იმ დროს, როცა მათში აღწერილი მოვლენები ხდებოდა; რომ ისინი სხვადასხვანაირად გადმოგვემცნენ ბევრ სხვათა წერილმანს, ჩემი აზრით, ძალზე მნიშვნელოვანს საიმისოდ, რომ ეს სხვადასხვაობა მოწმენთა ჩვეულებრივი უზუსტობებისთვის მიგვეწერა".

„ამაიერი და ბევრი სხვაგვარი მსჯელობის გამოც, თანდათანობით იქამდე მივედი, რომ უკვე აღარ მწამდა ქრისტიანობა და ღვთაებრივი გამოცხადება. ჩემთვის გარკვეული მნიშვნელობა ჰქონდა იმ ფაქტსაც, რომ ბევრი ცრუ რელიგია ზებუნებრივი სისწრაფით ვრცელდებოდა მთელი დედამიწის ზურგზე... მაგრამ მე სულაც არ ვაპირებდი საბოლოოდ უარი მეთქვა ჩემს რწმენაზე. დარწმუნებული ვარ ამაში, რადგანაც კარგად მახსოვს, რა დაფინებით ვუბრუნდებოდი ფანტასტიკურ ოცნებებს,

რომ პომიკეში ოდესმე მაინც აღმოაჩენდნენ ძველებურ მიმონერას სახელგანთნ რომელია შორის, ან ძველთუძველეს ხელნაწერებს, გამოაგნებლად რომ დაგვიდასტურებდნენ ყველაფერს, რასაც ვადმოგვეცემენ სახარებები. მაგრამ მთელი იმ თავისუფლების მიუხედავად, მე რომ ვანიჭებდი ჩემს ფანტაზიას, სულ უფრო და უფრო მიჭირდა იმნაირ მტკიცებულებათა მიკვლევა, რომლებიც შეძლებდნენ ჩემს დარწმუნებას“...

II

„თვით უკიდურესი ყოყმანისას მე არასოდეს ვყოფილვარ ათვისის, იმ გაგებით, რომ ღმერთის არსებობა უარმყო“.

„კარაულ, თითქოს თვლი ველოუციის შედეგი იყოს, მე აბსოლუტურად აბსურდულად მეჩვენება“.

„დედამინაზე სიცოცხლის წარმოშობის ახსნა მხოლოდ შემთხვევითობის ძალით, იგივეა, რაც მტკიცება, თითქოს ლექსიკონი ტიპოგრაფიაში მომხდარი აფეთქების ძალას შეექმნას“.

„შეუძლებელია ვეღარიოთ, რომ ეს დღიად და საოცარი სამართო, ისევე, როგორც ჩვენ — ცნობიერი არსებები — შემთხვევითი ვიყოთ შექმნილნი, რაც ღმერთის არსებობის ყველაზე ნათელ დასტურად მეჩვენება. სამაჟერ კანონ-ზომიერებებზეა დაფუძნებული და თავის ყველა გამოვლენაში გონების პროდუქტად წარმოგვიჩნდება, რაც ჩემს შემოქმედზე მიგვიანიშნებს“.

„მე არასოდეს უარმიყვია ღმერთის არსებობა. ჩემი აზრით, ევოლუციის თეორია სასებებით შეთავსებადია რწმენასთან; — აკი შეუძლებელია დავამტკიცოთ, რომ ის დღიად და გამოაგნებელი კოსმოსის, ისევე, როგორც ადამიანი, სრულიად შემთხვევითი არიან“.

ღარვინცა ეს სიტყვები შეიძლება და ეპიგრაფად ნამძღვრებოდა მისი დიდი კოლეგის, სახელგანთნებული ფრანგი ევოლუციისა და პალეონტოლოგის, არქეოლოგის, ანთროპოლოგისა და თეოლოგის ტიარ დე შარდენის (1881—1955) მოძღვრებას, ვადმოცემულს მის შედეგში „ადამიანის ფენომენი“ (დაინერა 1938—1940 წლებში; გამოუცყვდა ავტორის სიკვდილის შემდეგ), რომელიც შემდეგი ძირითადი ნაწილებისაგან შედგება: „სინარესიცოცხლე“, „სიცოცხლე“, „აზრი“, „ნესიცოცხლე“.

„სინარესიცოცხლის“ დასაწყისშივე ტიარ დე შარდენი ავლენს „სამაჟაროს ქსოვილის“ — ელემენტარული მატერის საშხაბოან არსს:

ა) უნარეს ყოვლისა, მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ო ბ ა. უნივერსუმის აბსოლუტური ატომურობა თვალნათელი ვლინდება ყოველდღიურ ცდაში. ის გამოხატულებას პოლომბს ნეიმის ნევეტშიც და ქეიშის მარცვლებშიც. ის გრძელდება ცოცხალ არსებათა სინარესული და ცოურ

* იგულისხმება თვალის და, საერთოდ, მხედველობის შექანიზმის გამოაგნებლად როდული და ზუსტი სტრუქტურა. — ბ. ბ.

სხეულებში. მისი ამოცნობა შეიძლება თვით მკვდართა ფერფლიც, ადამიანს არც მიკროსკოპი სტრუქტურა და არც ელექტროლი ანალიზი, რათა მიმწვდარიყო, რომ მისი სიცოცხლე მტერიცაა გარემოცული და მტვერზედგვა დაფუძნებული. მაგრამ ამ ნაწილაკების გამოთვლამ და აღწერამ მოითხოვა თანამედროვე მეცნიერების წარმოუდგენელი მოთმინებით აღჭურვილი მთელი გულმოდგინება და გამჭრიახობა... რაც უფრო ქვემოთ ვეშვებით დაღმავალი საფეხურებზე, როცა თანდათანობით მჭირდება ზომები და, პირიქით, იზრდება რაოდენობა, სამაჟაროს მთლიანი სურათი ძირფესვიანად იცვლება, თანდათანობით იძლება და იცრცება მისი კონტურების სიმკვეთრე. სიღრმისა და დაქუცმაცების გარკვეულ ზეგარეს მიღმა ჩვენი სხეულების ყველაზე ჩვეულებრივი თვისებები (სინათლე, ფერი, სითბო, შეუღწევადობა და სხვა მისთანანი) თავიანთ აზრს კარგავენ...

ბ) მაგრამ რაც უფრო ხელოვნურად ვხლერთ და ვაქუცმაცებთ მატერიას, მით უფრო თვალსაშინო ხდება მისი ფ უ ნ დ ა მ ე ე ტ რ უ ი ე რ თ ო ბ ა.

თავისი ყველაზე არასრულყოფილი, მაგრამ ყველაზე ადვილად წარმოსადგენი ფორმით ამ ერთობას გამოხატავს გამოვლენილი ნაწილაკთა განსაცვიფრებელი მსგავსება. მოლეკულები, ატომები, ელექტრონიები — ეს ნამეტაც სხეულები, მათი სხვადასხვა სიდიდისა თუ სახელმწიფების მიუხედავად, მასისა და ქვევის სრულ იგივეობას ავლენენ (ყოველ შემთხვევაში, იმ დისტანციიდან, საიდანაც მათ ვაკვირდებით). თავიანთი ზომებისა და მოქმედების ისინი განსაკვეთრებლად უმადარტულნი და ერთფეროვანი ჩანან. თითქოს ყველა ზედაპირული, ეგზობი მომზუნხველი ლივილი თანდათანობით ქრება სიღრმეში. თითქოს ყველა ქსოვილის ქსოვილ სუბსტანციის მარტვისა და ერთიან ფორმაზე დაიყვანება...

გ) ე ნ ე რ გ ი ა მატერიის მესამე სახეა. ამ ტერმინს, რომელიც ფსიქოლოგიურად ძალისხმევას აღნიშნავს, ფიზიკამ მაინცა ზუსტი მნიშვნელობა — მოქმედების, ან, უფრო სწორად, ურთიერთმოქმედების უნარი. ენერგია იმის ზომაა, რაც ერთი ატომიდან გადაცემა მეორეს მათი გარდაქმნის პროცესში. ამრიგად, ესაა კავშირურთიერთობის უნარი და, იმადროშულად, შედგენილობის გამოხატულება; რაკილა ატომი ვაცვლავა-გამოცვლის პროცესში, როგორც ჩანს, მიდრედება ამ ფორტება.

ენერგეტიკული თვალსაზრისით, რომელიც რადიოაქტივობის მოვლენებითაა განახლებული, მატერიალური ნაწილაკები დღეს შეიძლება განვხილეთ მოვლელთ კონცენტრირებული ძალის დროებითი რეზერვუარები. და მართლაც, მუდმივად გამოვლენილი წინმდა კი არა, მეტწილად გრანულირებული სახით (თვით სინათლედგე), ენერგია, თანამედროვე მეცნიერების მტკიცებით, უნივერსუმის ქსოვილის ყველაზე პრიმიტიულ ფორმად გვეცნობინება. აქედან, ჩვენი წარმოსახვის ინსტინქტური სწრაფვა: განხილოს ენერგია როგორც ერთგვარი დასაბამიერი ნაკადი, ხოლო ყველაფერი, რასაც ამ ქვეყნად ფორმა აქვს, როგორც მისი „მსწრაფლანარებალი „ტალღები“...

თუცა ტიარ დე შარდენი იქვე დასძენს, რომ უნივერსალური მატერიის ამ სამი ასპექტის ცალ-ცალკე, იზოლირებულად განხილვა მხოლოდ ხელოვნური

მეთოდია, რადგანაც „თავისი ფიზიკური და კონკრეტული რეალობით აღებული უნივერსუმის ქსოვილი ურღვევია. როგორც ერთგვარი გვიგანტური „ატომი“, ის თავისი მონაირებით ქმნის ერთადერთ რეალურ განუყოფლობას [გარდა აზრისა, სადაც ის მეორე პოლუსზე კონცენტრირდება].“

ყველაზე შორეული ნარსულიდან მოყოლებული, მატერია, ტვიარ დე შარდენის მიხედვით, ევოლუციის პროცესში წართულად წარმოგვიჩნდება. „დასაბამისს, ყველაზე დაბლა, სინათლის ბუნების ჯერ კიდევ უშუალო, ენით უთქმელი და გამოუხატავი სიმარტივეა. შემდეგ, ანაზღაურება, ელემენტარულ ნაწილაკთა ფთოფთობა; იგულისხმება როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი ნაწილაკების (პროტონები, ნეიტრონები, ელექტრონები, ფოტონები...), რომელთა სივც გაფუნჯეკლები იზრდება. შემდეგ მოდის მარტივ სხეულთა პარამიონული მწკრივი, ატომური გამშის ნობტებით რომ მისდევს ერთიმეორეს ნალობადიდან ურანამდე. ბოლოს, რთულ სხეულთა წარმოუდგენელი სიმრავლე; მათი მოლეკულური მასებები გარკვეულ კრიტიკულ სიდიდემდე იზრდება, რომლის შემთხვევაში, როგორც ენახათ, ინებათა სიცოცხლეზე გადასვლა.“

„ადამიანის ფენომენის“ ავტორი საგანგებოდ ამხვილებს ყურადღებას და ხაზგასმით აღნიშნავს სხვაობას ელემენტარულ ნაწილაკთა ორ, არსებითად ურთიერთსაპირისპირო ინტერპრეტაციას — ფიზიკისა და ბიოლოგიის სფერო ინტერპრეტაციებს შორის: ფიზიკოსისათვის ელემენტარული ნაწილაკები, ატომები-და მოლეკულები უნივერსუმის ქსოვილის, უსიციველო მატერიის თავიდაც უსიციველო აგრეგადი საცენი ავლენება“. მაგრამ მე, ტვიარ დე შარდენის მტკიცებით, მხოლოდ „გარეგნული მხარე“ მატერიისა, რომლის ჩვენული წარმოდგენაც არამც და არამც არ იქნება სრული „შინაგანი მხარის“ გარეშე:

„ფიზიკოსის თვალში, ყოველ შემთხვევაში, აქამდე მანც, არავითარ კანონიერ, გარდა საგანთა „გარეგნული მხარისა“. ამანარი ინტელექტუალური პოზიცია, ასე თუ ისე, დასაშვებია ბაქტერიოლოგისათვის, ვისი უკულტურებიც გაიხილებიან (მართალია, არცთუ ზოგიერთი არსებითი სიმულის გარეშე) როგორც ლაბორატორიული რეაქტივები. მაგრამ ის უკვე საკმაოდ უხერხულია ენაქარეთა საწყაროში. იგივე პოზიცია საეჭვოა ბიოლოგისთვის, მწერებისა და ნაწალაფურთათნა ცეკვას რომ წაწალობს. ის უუარვისა ხერხეშლიანთა შესწავლისას, და ბოლოს, აბსოლუტურად ფუჭია იმ შემთხვევაში, როცა ადამიანს ეტება საქმე, ვისი „შინაგანი საწყარო“ იგნორირება უკვე შეუძლებელია, რამდენადაც ეს ფაქტი უშუალო ინტელუციის საგნად და ყოველგვარი შეფენების საფუძვლად გვევლინება.“

საგანთა „შინაგანი მხარე“, ამბობს ტვიარ დე შარდენი, სხვა არა არის რა, თუ არა „ცნობიერების ფენომენი“, რომელიც მხოლოდ სიცოცხლის უხუნესი ფორმებითაა შემოფარგლული, რაც მენიერებას საკმაოდ დიდხანს აძლევდა იმის საბაბს, რომ საწყაროს მისულები მოვლდებოთ საერთოდ არ გაეთვალისწინებინა იგი... „ცნობიერება სრული სიცხადით ვლინდება მხოლოდ ადამიანში. მაშასადამე, ის კერძო შემთხვევა, და ამიტომ სანიტრე-

სო არ არის მეცნიერებისათვის“. აღბათ, ასე ვიტყვიდით უნინ. დღეს კი სხვაგვარად უნდა ვთქვათ: „ცნობიერება ცხადად ვლინდება ადამიანში; მაშასადამე, ამ ერთადერთ ნაწილ-კალში გამოვლენილი — მიუღო კოსმოსში ვრცელდება და გარემოსილია შარაგანდით, დრისა და სიერცემი უსასრულოდ რომ აგრძელებს მას... ეს საკ-მარისია, რათა საგანთა „შინაგანი მხარე“ ყველაზე და ყოველთვის არსებობდეს ბუნებაში. რაკელა უნივერსუმის ქსოვილის თავის ერთ ნერტილში მოქმედება შინაგანი მხარე, მაშასადამე, ეს ქსოვილი აუცილებლად ორმხრივია თვით თავისი სტრუქტურით, ისევე როგორც, ვთქვათ, მარცვლოვანია სტრუქტურულად-ამრცად, საგნებს აქვთ არა მარტო გარეგანი, არამედ მისი თანაერცველი შინაგანი მხარე“.

როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, პირველად მატერიის ელემენტები თანდათანობით რთულდებათ ევოლუციის პროცესში, ხოლო უნივერსუმის ქსოვილის თანდათანობით გართულებას კვალდაკვალ იზრდება ფსიქიკა თუ ცნობიერების ელემენტოც. საგანთა „შინაგანი მხარის“ ცვალებადობას პირდაპირ პროპორციულია მათი „გარეგანი მხარის“ ცვლილებისა, რაც რადიკალიზაციის თვისობაობა-ბით გადასვლის კანონს ექვემდებარება:

„ცნობიერება მით უფრო სრულყოფილია, რაც უფრო რთული და უკეთ ორგანიზებული მატერიალური სტრუქტურის თანხმდება გვევლინება. სულიერი სრულქმნილება (ანუ „ცნობიერების კონცენტრაცია“) და მატერიალური სინთეზი (ანუ სირთულე) სხვა არა არის რა, თუ არა ერთი და იმავე მოვლენის ორი სხვადასხვა მხარე. ამ თვალსაზრისით, შეიძლება ითქვას, რომ ყოველი არსება ავტენტული (დენომინოლოგიურ სიბრტყეზე) ელემენტის მსგავსად ორი ურთიერთმუდგებელი ფოკუსის — მატერიალური ორგანიზაციისა და სულიერი კონცენტრაციის ფოკუსისა ირგვლივ; ამასთანავე, ორივე ფოკუსი ურთიერთმთავანხმებულად იცვლება ერთი და იმავე მიმართულებით“.

ეს ორი ფოკუსი ორი სხვადასხვა ენერჯის — ფიზიკური და ფსიქიკური ენერჯის წყაროა, თუმცა ტვიარ დე შარდენის მიხედვით, ორივე ენერჯია, არსებითად ფსიქიკური ბუნებისაა (ელემენტარული მატერიაში — ლატენტური, ევოლუციური განვითარების პროცესში კი — თანდათანობით მზარდი და სულ უფრო და უფრო აშკარა სახით). მაგრამ აქვე უნდა ითქვას, რომ „ყოველ ელემენტსა თუ ნაწილაკს ეს უნდაემკვეთი ენერჯია ორ შემადგენელ ნაწილად იყოფა: ტ ა ნ ე ც ა ლ უ ლ ე რ ე ნ ე რ გ ი ა დ, რომელიც მოცემულ ელემენტს იმავე რიგის ცი-მავე სირთულისა და იმავე შინაგანი კონცენტრაციის“ ყველა სხვა ელემენტთან აერთებს; ტ ა ა დ ი ა ლ უ რ ე ნ ე რ გ ი ა დ, სულ უფრო რთული და შინაგანად კონცენტრირებული დეგომარეობის მიმართულებით რომ ამორავებს მას“. წარმოდგინით ევოლუციის აღმავალი სპირალის სახით: ტანგენციალური ენერჯია ევოლუციის პროცესს წარმართავს სპირალის ერთი ხვეულის განსწრვ, მაშინ როდესაც რადიალური ენერჯია ახალ ხვეულზე, ე.ი. ორგანიზაციის უფრო მაღალ დონეზე გადასვლას იგივე პროცესით.

მატერიალურ სტრუქტურებში ლატენტური, ფარული სახით არსებული ცნობიერების ელემენტი ევოლუციის პროცესში იზრდება და რთულდება კიდევ ამ

სტრუქტურათა ზრდისა და განვითარების კვალდაკვალ, რათა ბოლოს ევოლუციის დომინანტურ ფაქტორად იქცეს. რელიგიაში დღეობრივი შესაქმის გვირგვინად დასახული ადამიანი ტვიარდინში ევოლუციის გვირგვინად გვევლინება თავისი ფსიქოფიზიკური სირთულისა და სრულყოფილად ორგანიზებული ცნობიერების წყალობით, ასე რომ, ცნობილი ინგლისელი ბიოლოგის ჯულიან ჰაქსლის თანახმად, ევოლუცია სწორედ ადამიანის მეშვეობით შეიცვალა საკუთარ თავს. ადამიანი უნივერსუმის ცენტრი კი არ არის — ამბობს ტვიარ დე შარდენი, არამედ, რაც გაცილებით უფრო მშვენიერია, — დაიდი ბიოლოგიური სინთეზის მაღლა მსწრაფი მწვერვალი. ადამიანი, მხოლოდ და მხოლოდ ადამიანი, — აი, წარმოშობის მიხედვით ყველაზე ცინცხალი, ყველაზე რთული, ცისარტყელასებრი მოღვაწე და მრავალფეროვანი ფენა სიცოცხლის თანმიმდევრულ ფენათა შორის“.

ადამიანის მოვლინებით დასაბამი ეძლევა სრულიად ახალ ერას კოსმოგენეზის ისტორიაში, კოსმოგენეზისა, რომელიც, ადამიანის ფეროშენის“ ავტორის აზრით, სამ

ძირითად ეტაპს მოიცავს — არაცოცხალ, ცოცხალსა და ადამიანურ სინამდვილეს. ამ ევოლუციური სპირალის ბოლო ხვეული, მთელი მისი თვისობრივი სხვაობის მიუხედავად, უშუალოდ აგრძელებს წინა ხვეულებს, რასაც ევოლუციური პროცესის დასაბამითვე წინასწარ განსაზღვრული მიზანმიმართულება განაპირობებს, თავისთავად რომ გამოირჩევა შემთხვევითობის როლსა თუ ვიტალურ ძალთა ქაოტურ თამაშს. „სიცოცხლისა და ადამიანის შემთხვევითი წარმოშობა — შენიშნავს რუსი აკადემიკოსი ვლადიმერ ფორტოვი, — ისევე წარმოუდგენელია, როგორც „ბოინგის“ მარკის თვითმფრინავის მომენტალური აწყობა ნავის გროვანზე გადაქროლილი ქარიზლის მიერ“. (მდრ. დარენის ზემოთ ციტირებული სიტყვები: „ადამიანზე სიცოცხლის წარმოშობის ახსნა მხოლოდ შემთხვევითობის ძალით, იგეგვა, რაც მტკიცება, თითქოს ლექსიკონი ტიპოგრაფიაში მოხდარი აფეთქების ძალას შეეძნას...“).

დასასრული შემდეგ ნომერი

სად ნაიყვან სადაუსრა

ჟიჰერ ნეისმიტი

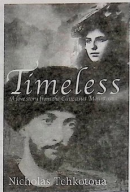
წინასიტყვა ნიკოლოზ ჩხოტუას რომანისა „სამარადისო სიყვარული“

1988 წლის მაისში ახალგაზრდა ქართველი ქალბატონი გაეშურა წმინდა პანტელეიმონის სახელობის ეკლესიასთან მდებარე სასაფლაოზე. ეს მოხდა თბილისში, იმდროინდელი საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის დედაქალაქში. ქალბატონს ახლად ორი უცხოელი, რომლებიც პირველად იყვნენ საბჭოთა კავშირში. ერთ-ერთი მათგანის ზურგჩანთაში იდო რომელიც, რომელიც მათ მოსკოვის საბაჟოს გამოპარავს. რკინის კოლოფში ადამიანის გული იყო — ახლა უკვე ფეხფულად ქცეული. ისინი მოუახლოდნენ მე-19 საუკუნის ულამაზეს ეკლესიას, საიდანაც დედაქალაქისა და კავკასიონის შესანიშნავი ხედი გადაიხალა. მათ კარგად იცოდნენ, რომ თავიანთი ქმედებით საბჭოთა ხელისუფლებას პრძოლას უტყაფებდნენ. ისიც მშვენიერად იცოდნენ, რომ მათი ამბოხი, ალბათ, მხოლოდ უშიშვნელი ფესტი იქნებოდა იმ უდიდეს საბჭოთა უსამართლობაში, რომელიც ამ სისტემამ თავის მოახვია უძველეს ერს 67 წლის მანძილზე.

კაცი, ვისი გულიც ჩამოიტანეს, ნიკოლოზ ჩხოტუა იყო, ამ რომანის ავტორი. 1921 წელს, 16 წლის ასაკში, როცა მან საქართველო დატოვა, ვერც ის და ვერც მისი ოჯახის წევრები ყველაზე კომპარულ სოხმარშიც კი ვერ წარმოიდგენდნენ, რომ მათი სამშობლო სრულყოფილ მოსყდებოდა დანარჩენ სამყაროს მთელი სამი თაობის სიცოცხლის განმავლობაში. ვერც იმას იფიქრებდა, თუნდაც ნ-

მით, რომ მთელი ცხოვრების მანძილზე თავისი სათაყვანებელი სამშობლოდან მონყვეტილ ლტოლვილად იქცეოდა. ისევე, როგორც ბევრი სხვა ქართული ოჯახი, ნიკოლოზ ჩხოტუაც იძულებული გახდა, გაქცეოდა 21 თებერვლს ქვეყანაში შემოჭრილ ბოლშევიკურ არმიას. იმ დღიდან მოყოლებული 1984 წლის ჩათვლით, გარდაცვალებამდე, მან სამშობლოში დაბრუნება ვეღარ შეძლო. აღსანიშნავია, რომ 60-იანი წლების მიწურულამდე, როცა მუხლმდული სატელეფონო კავშირი უკვე რეალბად იქცა, იგი სამშობლოში დარჩენილ ნათესავეებს არ შეხმიანებია. ემიგრანტთა უმრავლესობა უფროსობდა საბჭოთა კავშირში დარჩენილ ნათესავეებთან კავშირს, რასაც, მათი აზრით, მხოლოდ ზედმეტი პრობლემების გამოწვევა შეეძლო.

ისევე, როგორც მილიონობით რუსი, ქართველი, აზერბაიჯანელი თუ სომეხი ემიგრანტი, რომლებმაც თავი დააღწიეს რევოლუციას, ნიკოლოზ ჩხოტუაც მთელი ცხოვრება სათუთად ატარებდა თავისი დაქარგული სამშობლოს ნახვის დაუოკებელ წყურვილს. მრავალი წლის შემდეგ, როგორც კი სამშობლოში ჩამოსვლის ციგურ შესაძლებლობა გაჩნდა, ამ განზრახვის განხორციელებამ მას, სამწუხაროდ, უკვე ჯანმრთელობამ შეუშალა ხელი. დაბოლოებით ამ დროს ითხოვა — გული მინც დამარხათ ქართულ მიწაში, ქვეყანაში, სადაც გაიზარდა, რომელიც ასე უყვარდა და რომლის განუყოფელი ნაწილიც იყო...

მიუხედავად იმისა, რომ სხვა წინგების დანერგვისას გვემედა, „სამარადისო სიყვარული“ აღმოჩნდა ნიკოლოზ ჩხოტავის ერთადერთი დასრულებული ნაწარმოები. 40-იან წლებში ინგლისურ ენაზე დაწერილი წიგნი მოგვითარობს ახალგაზრდა კაცზე, რომელიც ემიგრაციის შემდეგ ბრუნდება საქართველოში. ალბათ, დიდი ფანტაზია არაა საჭირო იმის მისახვედრად, რომ ეს მოგზაურობა ავტორის მიერ განსაკუთრებული სიმძაფრითაა განცდილი. არც ისაა შემთხვევითი, რომ იგი თავის წარმოსახვით მოგზაურობაში აღმოაჩენს ყველაზე წმინდა და იდეალიზებული სიყვარულს და ეს ყველაფერი უკავშირდება მინაწყალს, სადაც მან ბავშვობა გაატარა. მკითხველი აქვარად გრძნობს მშობლიური მიწის მონატრებასა და დიდ სიყვარულს, რაც მთელ წიგნს გასდევს. როგორც 1949 წლის გამოცემის წინასიტყვაობაში აღნიშნავდა ალფრედ ნოელი, ბრიტანელი პოეტი, „სწორედ ეს დახვეწილი მწუხარება განსორბობსა ქმნის რომანის სტრუქტურას და ანიჭებს მას უძლიერეს მუხტს“.

ამის მიუხედავად, უაქველი, ისაა, რომ მოქმედების ძირითადი ნაწილი ნამდვილ ამბებს ემყარება. უზარალოდ, საჭირო ვიცოდეთ თუნდაც მხოლოდ მშრალი ფაქტები ავტორის ცხოვრებამდე.

თავადი ნიკოლოზ ჩხოტავა დაიბადა ბათუმში, საქართველოს შავი ზღვის სუბტროპიკულ სანაპიროზე 1905 ან 1906 წელს. დაბადების ზუსტი თარიღი უცნობია, რადგან მოქალაქეთა მრავალი დოკუმენტი ახალგაზრდა და ხანმოკლე მემწეიკური მთავრობის (1918-1921) სასწრაფო გამგზავრებისას დაიკარგა. მამამისი, შალვა ჭყონია, მდიდარი ქართველი ბიზნესმენი იყო, რომელიც თავადივილ კელაძეა ჩხოტავაზე დაქორწინდა. მოგვიანებით სწორედ ეს გვარი აიღო ნიკოლოზმა — მას შემდეგ, რაც ბაბუამისმა (მედის მხრიდან) მასზე მხრუნველობა იკისრა (იმ ემიგრანტებისაგან განსხვავებით, რომელნიც ლამის ვაზში, უცხოეთისაკენ მიმავალი, იკონტინდეს საკუთარ თავადურ ნარმომავლობას). თუმცა საქართველოში ერთ სულ მოსახლეზე, ალბათ, ყველაზე მეტი თავადი მოდის ნებისმიერ სხვა ქვეყანასთან შედარებით. ჩხოტავა ახლა უკვე ვალაქატეხული საგარეულო ერთ დროს მამულს ფლობდა სამურხავეთში (დღევანდელ გალში).

ნიკოლოზმა ცხოვრების პირველი 16 წელი გაატარა ბათუმში, თბილისსა და ზაფხულობით — მონაქვარში (საფრანგეთი), სადაც მის ოჯახს საკუთარი სახლი ჰქონდა. განათლება ძირითადად თბილისის გიმნაზიაში მიიღო და მის მხატვრული წარმოსახვაც სწორედ თბილისთან არის დაკავშირებული. როდესაც ბათუმში 1918 წელს შეიქმნა ბრიტანეთის არმიის 20.000-იანი გარნიზონი, დამხმარე თანამშრომელთაგან ერთ-ერთი, სახელად ვერონიკა (იგი ნიკოლოზ ჯერის ვეილი მუშაობდა), ნიკოლოზის მამის ზიძაშვილს გაჰყვა ცოლად. ეს ქალბატონი, „ვერონიკა მამი-

და“, როგორც შემდეგ შეიტყობთ, მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს ახალგაზრდა ქართველის ცხოვრებაში.

1921 წელს, როგორც კი ბოლშევიკურმა არმიამ ქართული წინააღმდეგობა გაანადგურა, ოჯახმა გადაწყვიტა, ნიკოლოზი საფრანგეთისათვის მოიზარდებინა და ყმანელი თავადი, გაქცეული მემწეიკური მთავრობის მსგავსად, საფრანგეთისაკენ მიმავალ გზას გაუყუცარაველი ემიგრანტის დარად, მან განათლების მიღება გააგრძელა პარიზსა და ბერლინში, ვიდრე ტუმბერკულოზის მწევე შეტევა აიძულებდა შვეიცარიის სუფთა პაერთი ემქურნალა. როცა „ამივამ“ გაიყო მის დემოკრატიის შესახებ, შესთავაზა მკურნალობა დაგსრულებინა ინგლისში, სადაც ნიკოლოზი 1931 წელს ჩაევიდა (და საბოლოოდ გამოჯანმრთელდა). იქ, ჩელსიში, მან სწრაფად შეისწავლა ინგლისური (მისთვის მეხუთე ენა) და, მამიდის მიერ გაწმენებული, 1933 წელს გაემგზავრა აშშ-ში.

გარკვეული დროის განმავლობაში ნიკოლოზ ჩხოტავა მღეროდა და მსახიობად მუშაობდა ჰოლვუდში, სადაც გაიცნო და ცოლად შეირთო კერილ მარშონი — მარშონთა საავტომობილო კომპანის დამაარსებლის ჰოვარდ მარშონის შვილი, რომელსაც მიუძღვას კიდევ „სამარადისო სიყვარული“.

1940 წელს ნიკოლოზი აშშ-ის მოქალაქე გახდა. ოჯახი ცხოვრობდა სანტა-ბარბარაში (სადაც დაიწერა „სამარადისო სიყვარული“), სან-ფრანცისკოსა და შექსიკაში. ცოლ-ქმარს ექვსი შვილი ეყალა. 1954 წელს ოჯახი გაემგზავრა ევროპაში და დასახლდა ლონდონში (შვეიცარიაში), სადაც დარჩა სიცოცხლის ბოლომდე, 1984 წლამდე. უკანასკნელ წლებში ნიკოლოზ ჩხოტავას სხედასხვა ქვეყანაში უწევდა ცხოვრება, მათ შორის: ესპანეთში, იტალიასა და მცირე ხნით — პერუში.

მთელი ცხოვრების მანძილზე, ნაწილობრივ მეუღლის სმიდირის წყალობითაც, თავადმა ჩხოტავამ მოახერხა არასტატუსითი იდეალისის ერთგული დარწმუნეობა, მრავალი ემიგრანტისაგან განსხვავებით, რომელნიც ცხოვრება რესტორნების მიმტანებად ან ტაქსის მძღოლებად დასრულეს ისეთ ქალაქებში, როგორებიცაა ნიუ-იორკი ან ლოს-ანჯელესი. უფრო მეტიც, მან აიხიწა დიდი ხნის ოცნება — გამმდარიყო დიპლომატი. იგი წარმოადგენდა მაღლის ორდენს როგორც სრულუფლებიანი ელჩი კოსტა-რიკაში, ჩილენში, ზერუსა და ესპანეთში. ამ ქვეყნებში მან საელჩოებიც დააარსა.

თუმცა ნიკოლოზ ჩხოტავას მრავალფეროვანი ცხოვრებაში ერთი რამ მუდამ უწყველი რჩებოდა — ვულმურეალებ და მარადიული ლტოლვა სამშობლოსაკენ. მისი ვაფი, ჩარლზი, ისინებს, რამდენადა ხშირად უთითებდა შოულებს ქუჩაში ვამფლუნებზე და ამაზობდა, როგორ გვაედინენ ისინი ქართველებს. მისი ბიძაშვილი, რომელიც სამქოთა თბილისში გაიზარდა, ისინებს მათ პირველ სატეფფონო საუბარს 60-იანი წლების ბოლის. ტელეფონმა

ბაკურიანში (სამხრეთ საქართველოს კურორტზე) დარეკა. მიუხედავად იმისა, რომ ჩხოტუა უკვე ორმოცდახუთი წლის წასული იყო საქართველოდან, მისი ქართული „სახესებით ბუნებრივად“ ედურება.

რაც შეეხება შორეული ქვეყნის ლიტერატურულ წარმოსახვას: იგი, ვარკვეული აზრით, ზღაპრულობის განცდას ტოვებს მათში, ვინც წამყოფია საქართველოში, ამ 4,5 მილიონიან, დიდსა და მცირე კავკასიონს შორის მოქცეულ ქვეყანაში. ბუნებისა და ხალხის აღფრთოვანებული აღწერა ერთობ დამაჯერებელია. რომანის მთავარი გმირის შოთას განცდები კავკასიონის ქედის ხილვისას უაღრესად შთამბეჭდავია.მე-19 საუკუნეში ამ ხედამა ალფრეთიანა პუშკინი, ლერმონტოვი და ტოლსტოი. კავკასიონის მთაგონებით მრავალი ლიტერატურული ნაწარმოებია შექმნილი მარკ პოლის ეპოქაშიც და უფრო ადრეც. ალექსანდრე შედრეებით კავკასიონი მაღალია და უფრო ხელუხლებელიც, ხოლო ადამიანებს, რომლებიც ამ ვეებერთელა მწვერვალთა კალთებზე ცხოვრობენ, საკუთარი თვითმყოფადი კულტურა, ენა და დამწერლობაც აქვთ. ეს ხალხი საუკუნეების განმავლობაში ცხოვრობდა ევროპისა და აზიის სტრატეგიულ და კლდეზე მიჯნულ მენეჯერების, ზვაგების, ნიაღვრების და სურვიები მტრის შერწყნების მოლოდინში. სწორედ ამის შედეგია, რომ დღეს საქართველოში ნახავე უთავალაქ კლდისპირა იცხისმაგურეს, მე-12 საუკუნის სათვალთვალო კოშკებს. ის კი არა, მრჩეველთა სოფელი შუასაოლა დღემდე მხვდვით სისხლის ადვისსა თუ პატარძლის მოყვაცების ამხვს (როგორც ეს რომანშია აღწერილი). ამასთანავე, ქვეყანაში ნახავე მთაღმართიან უდაბნოს, მიდარა ალექსიურ ველებსა და მსოფლიოში უძველეს ღვინის კულტურასაც ყველავფურც ქვეყნის უკადფურესი დასახლებით შავი ზღვის სანაპირო აკერებს (სადაც სამეფოზაყანი მდებარეობს). ამის გამო საქართველო იზიდავდა დანარჩენ სამყაროს ვერ კიდევ ძველ ბერძენებამდე. ისინიმა „ოქრის სანმისის“ მოსამოვებლად იმოგზაურა კოსხეთში (დასახლებულ საქართველოს უძველესი სახელია). რაც შეეხება ლანდშაფტის მრავალფეროვნებას, საქართველო მსოფლიოს თორმეტქი წამყვანი ქვეყნიდან ერთ-ერთია – ეს ნარმოვადგენელი ირატისტტიკაა ისეთი ქვეყნისათვის, რომელიც სიდიდით ირატინდაის არ აღემატება.ამიტომაც არ უნდა იყოს გასაკვირი, რომ ქართველთა უზრავალსადა ქვეყნის დატოვების შემდეგ ნოსტალგიით იტანჯება და სამშობლოში დაბრუნების დაუოკებელი სურვილითა ბუყყროლილი.

და მართლაც, მთავარი პერსონაჟი შოთა რომანის დასაწყისში იმონიშებს ბაბუსა, რომელმაც შეიღვიმელს ურჩინა, ემოგზაურა მთელს მსოფლიოში იმ მიზნით, რათა „კიდევ ერთხელ დარწმუნებულიყო — მის სამშობლოზე უკეთესი ქვეყანა არ არსებობს“.

შეიძლება ვთქვაოთ, რომ ეს სწორედ ისაა, რასაც ნიკოლოზ ჩხოტუა, შესაძლოა მისდაუნებურად, მთელი ცხოვრების მანძილზე აკეთებდა.მიუხედავად იმისა, რომ მან „სამარადისო სიყვარული“ შექმნა სამშობლოსთან 25 წლის განშორების შემდეგ, მისი მესხიერება უნაკლოა და რეგულარულად ახლსაა. მაგალითად, „ჯერიითობა“, სახეუმონსო შეჯგობრი, თუმცა კი მცირე მასშტაბით, მაგრამ დღესაც იმართება მაღალითიან სოფლებში – თუნ-

დაც ხევსურეთში. იმ ძველ წინაშე ის კი, ალბათ, ისევე მომაჯადოებელი იქნებოდა, როგორც წიგნშია აღწერილი. მაშინ ბომ ვერ კიდევ არ იყო დაწყებული საბჭოთა მთავრობის მიერ კავკასიონის მაღალმთიანეთიდან ხალხის ჩამოსახლება. არანაკლებ ინტერესს იწვევს ეპიზოდი, როდესაც ახალგაზრდა ქართველი თავადი ბრუნდება შინ და ხედავს, რომ ბაბუსისის მისი კუთვნილი მიწები (რომელიც მემკვიდრეობით შეიღვიმელს უნდა დარჩენოდა) გლეხებისათვის გადაუღოცა. ასეთი ფაქტები მრავლად იყო საქართველოში.ბეკერი მკვლევრის აზრით და, როგორც ჩანს, ნიკოლოზ ჩხოტუაც მათ შორისაა, იგივე რუსეთის იმპერიაში რომ მიმდებარეყო, რევილუციია უეჭველად თავიდან ექნებოდა ვიღებულა.

რომანის ერთი ეპიზოდი, ალბათ, უნდა განვუშარტოთ თანამედროვე კრიტიკულს.ეს მეხება ამ უკვეულო რეაქციას, რომელიც რომანის გმირებს აქვთ ტუბერკულოზის დიაგნოზთან დაკავშირებით. აღსანიშნავია, რომ იმ დროისათვის, როდესაც რომანის მოქმედება მიმდინარეობს (1897–1899 წლები), ეს სულაც არ იყო ვასკვირი. მაშინ ექიმებს ვერ კიდევ სჯეროდათ, რომ ეს დაავადება შთამომავლობით და განუკურნელი იყო, ე. ი., ფაქტობრივად, სასიკვდილო განაჩენი გამოქობდათ თამბუქნისათვის. ტუბერკულოზის იმდროინდელი დიაგნოზი შესაძლოა დღევანდელი კომის დიაგნოზის შეგადმარემტობ, პირადი გამოცდილებიდან გამომდინარე, ნიკოლოზ ჩხოტუამ ამ დაავადების შესახებ ბევრი რამ იცოდა.ამის უდასტურა, რომ ცნობიერების ნაკადის მისეული აღწერა უსახელოდ შთამბეჭდავია და ძლიერ ეხმარება ავტორს დროისა და მესხიერების ღრმა, უზიჯავა ნაკადების ნარმოვინობა.

ეს რომანი ლონდონის ქმედებთ თავისი ერთ-ერთი ბუკინისტური მაღაზიის თაროზე აღმოჩნდა.ამ აღმოჩენას გამოავგებელი ეფექტი უქონდა. დღესაც კი იმიჯითად თუ მოიძიებთ ქართულ ლიტერატურულ ნაწარმოებს ინგლისურად, რომ ალარაფერი ეუქვით მათ საქრთაშორისო ცნობადობაზე. საბჭოთა პერიოდისდროინდელი რამდენიმე იმიჯით თარგმანისა და თითო-ორილა თანამედროვე ნაწარმოების გარდა, ვაკციორდებთ მოიძიებთ გამოჩრეულად „ქართული“ ხასიათის, მისი მინაგანი ემოციებისა და ნაპრრევის ამასხველი სხვა მაღალერული ნაწარმოები.

ამ თვალსაზრისით, ზოგმა შესაძლოა პარალელი გაავლოს კიდევ ერთ გამოჩრეულ სასიყვარული რომანთან, რომელიც იმავე ხანაში შეიქმნა კავკასიაში – ეს ვახტანგ ალი და ნინო ურბანა საიღისა (ეს არის ფსევდონიმი აზერბაიჯანელი, რუსი თუ ებრაელი ლეე ნუსემაბაუისია). საყურადღებოა, რომ ორივე ებრაელი დაბნობებით ერთ დროს დაიბადა – 1905 წელს, ორივე კავკასიიდან სარწანეთში გაემგზავრა საქართველოს საზღვაო პორტ ბათუმთან 1921 წელს.ორივემ მდიდარი აშერიკელი შერთოს ცოლად და ორივემ აღწერა სიყვარულის უაღრესად რომანტიკული ისტორია, რომელიც მათ სამშობლოში ვითარდებდა,ორივე კავკასიურ სამშობლოს ახალგაზრდა კაცის თვალსაზრისით კვიხტავს, რომელიც ისტორიულ დროებისათან ორგანულ გაბნობაშია.

თუმცა, თუ „ალი და ნინო“ ავტორი უკვე პროფესიონალი მწერალი იყო, როცა თავისი ცნობილი რომანი დაწერა (მოქმედებათ ძირითადად ბაქოში მიმდინარეობს), „სა-

მარადისო სიყვარულს" შემთხვევაში საქმე გარკვეულნილად სხვაგვარადაა. რომანი ერთგვარი სულიერი რეჟიკია იმაზე, რაც საქართველოში მაშინ ხდებოდა. მანამდე ნიკოლოზ ჩხოტყავა ცოტა რამ ჰქონდა დაწერილი - მცირეოდენი ჟურნალისტური ჩანაწერები. მისი სტილი ბევრად სადაა, ვიდრე ჟურნალ სიდიდისაა, ალბათ, უფრო ნრფულიც - ეს თავისი ეპოქის ახალგაზრდა კაცის ხმაა. ყმანწილი შოთას მყისიერი სიყვარული ტიანახადში - სრული და უყოყმანო ერთგულების ერთი მაგალითია.

საინტერესოა, რომ ქართულ კულტურაში არსებობს სიტყვა ამგვარი აბსოლუტური ერთგულების გამოსახატავად - ესაა ქართული სიტყვა „გული“. მიწნულია, რომ თუ რაიმე კეთდება გულით, თუნდაც ეს იყოს შეცდომის აღიარება, პატიება არ დაეკადრება. ეს ნიღბი ამ პოინციპის უაღრესად შთამბეჭდავი მაგალითია. იგი, ასე თუ ისე, გამოხატულია VII თავში („იმტვან რიში“) უნგრული მეციოლინის განაცხადებით, რომ ტუმპარიტი მუსიკა უნდა იყოს შედეგი, „გულის, გონებისა და სულის“ პარმოინისა.

ნიღბი სწორედ ასეთი ქართული „გულითაა“ დაწერილი და, სავარაუდოდ, სინამდვილეში არსებული სიყვარულის ამბავს მოგვითხრობს (არსებობს ვარაუდი, რომ ავტორის ცხოვრებაში არსებობდა ნამდვილი ტიანა). უთუოდ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ შეინიშნება ამ ნიღბის კავშირი ქართული კულტურის ელემენტალურ ელემენტთან - ესაა სიყვარულის კულტი ქართველთა ეროვნულ პოეტთან - შოთა რუსთაველთან.

ეს გალათი კავკასიის კულტურათა მთავარი შემადგენელი ელემენტი. რუსთაველი, მე-12 საუკუნის ეპიკური პოემის ავტორი, რომელიც რამდენჯერმე მოხსენიება. 1631 სტროფიანი პოემის შესავალი ინცხბა თვით ავტორის ხსენებით, რომელიც მორიგებით შეუკადრებს უკვდავ სიყვარულს თამარ მეფეს. „სამარადისო სიყვარულიში“ ნიკოლოზ ჩხოტყავას შოთაც დაატარებს წმიდათაწინადა და ამაღლებული სიყვარულს ტიანახადში. სწორედ აქ იმისი ძელთაძველი „სიყვარულის ხმა“, რომელიც ძლიერ წააგავს სასიყვარულო ამბებს, მთარულს სპარსეთის სუფიურ კულტურაში. ცნობილია, სიყვარულის მიძინდა მუსლიმურ, არაბულ ან ინდურ კულტურებში ჩიხსაბა, მაგრამ შოთას სიყვარული ქრისტიანულია, რაც კიდევ უფრო საინტერესოს ხდის ამ ამბავს. იმასაც ფიქრობენ, შოთას სიყვარული იმდენად ღრმაა, ვერ იქნებოდა უზრუნოდ ადამიანური. ნაწარმოებში შემოღის წმინდანის მსგავსი შიშა და იგი მყვება რუსთაველის უმეტეს სიყვარულის ამბავს თავისი დედოფლის მიმართ, როგორც იმის მგავართის, რომ პიროვნული სიყვარულის დილეგმის მხოლოდ მისი „ღუთურ სიყვარულად“ გარდასახება თუ გააქვრის. თანამედროვე დასავლელი მკითხველი, რომელიც გავიზარდა სამეფო კარის სასიყვარულო ამბებზე, შემდგომ კი მე-19 საუკუნის რომანტიზმზე, ამაღლებულ პოეზიასა და ტუმპარიტ პოეტურ სიყვარულზე, ნათლად დაინახავს კევშირს მე-12 და მე-20 საუკუნეებს შორის, ისევე, ახლო აღმოსავლეთისა და დასავლეთეოპულ რელიგიებს, ქალისა და მამაკაცის თავბრუდამბევვ სიყვარულს შორის.

მე-6 თავის დასაწყისში ახალგაზრდა შოთა განაცხადებს, „მე სიყვარდა ტიანა მაშინ, რომ დესვაჲ დედამიწის არ ჰქონდად ფორმა და იყო სრულიად ცარიელი, ოკეანის ზედაპირი კი უკუთნი იყო შემოსილი. და მეცვარება იგი მამიანაც, როცა დედამიწა იქცევა უწყლო. უპაირო, გაყინულ ბურთულად, რომელიც უაზროდ იტრიალებს მზელ და უსიციცხლო უსასრულობაში“.

ახლა, როცა რამდენიმე თვეუელი გავიდა მწერლის გარდაცვალებიდან, ხოლო სამოცი წელი — ამ სიტყვების დაწერიდან, მათ გარკვეული სიმრავე კვლავ ახლავს. ძველ მწერლებს და მისი სიყვარულიც, როგორც თვითონ ამბობდა, ფიზიკურად სრულიად „უფორმო და ცარიელი“ არიან. მათთვის უკუნეთი ოკეანის ზედაპირზე და დედამიწა უპაირო და უსიციცხლო სიცარიელები ტრიალებს. მაგრამ ამგვამად მათი სიყვარული უეცრად გაიცოხლდა. ახლა, ამ რომანში, ცოცხლდება მათი წმინდა გრძნობები, განცდები, სიყვარულის მალალი სულიერება იმ დიდებული დღეების თბილისში, სამურზაყანოსა და პარიზში და ყველაფერი ეს უზრუნდება დედამიწას. როგორც ავტორმა იდუმალებით ინიხანსარმეტყველდა, ამ სიყვარულმა თავისებური მარადიულობა უკვე მოიპოვა.

2008 წლის სექტემბერი

ნეგისურიდან თარგმნეს
ირაკლი თოფჩიანი
და კახა ჭავჭავაძის

ნამცვრეკი

რომანს სათარის უნდა

უღიათ ფოლკნერი, ჩვეულებიამებერ, შუადლისას, მეულესთან ერთად, მოკალათებებდა ხოლმე სახლის აღმოსავლეთ კერანდაზე — აბერტყით თავმესტყვედა. ერთხელაც ესტელმა თვალს შეაღწა ფერნასულ ბაბასს, საყუთლემპარულ ფითლებს ხაუბზე და თქვა: „ბილ, შენ არა გგონია, რომ ჩვენში ავტისტის ნათელი რაღაც სხვაანირია, ისეთი არ არის, როგორიც ყველაგანა წელთაწინა ამ დროს?“ ფოლკნერი სკამიდან წამოუდგა. „აი ისიც“ — ჩაღაპარავდა და გავიდა კაბინებში. მალევე მიბრუნდა, მაგრამ ერთი სიტყვითაც არ აუხსნა თავისი საქციელი. ესტელმა იცოდა ქმრის გულწაიხობილობა და ხმა არ აძოვლია.

ზარი რასს პნემივის

როდესაც ფოლკნერიმა შუიტკო უემინგუვის სიკვდილი, ეციც არ შეჰპარეცა, რომ ეს იყო თვითმკვლელობა (ოოფე გაუკვარდაო — ასეთი გაზიხალი ფოციცალური ეჭვისია), ფოლკნერის ქალიშვილი იგონებს, რომ ეს უბედურება მოხუცუნებას არ აძლევდა მამამისს. მთელი კვირა სხვა ვერაფერზე ეღვარ ფიქრობდა და ბოლოს მკაცრად წამოიხტა: „პა, რა თქმა უნდა, ვიცი, რომ ავად იყო. და მაინც არ შეიძლება მის ნასულას ესოდენ მოკლე ზოი“.

ეინ იცის, ევან ღრძობდა, რომ მისი დღეებიც დათვლილი იყო. თურმე ერთი წელიდა დარწმუნდა ყოფნა ამყვენად — მიწნასვლამდე.

გურამ ბარნოვი

„თქმით ჭეშუნა მაინც შემიცირდავისა“

ოფიციალურ დონეზე უკვე დასრულებულია სოციალ-დემოკრატებისა და მათი ლიდერის ნურ ჟორდანიას, როგორც „დამოუკიდებელი საქართველოს“ შემოქმედისა და „ეროვნული მოღვაწის“ რეანიმაცია-რეაბილიტაციის პროცესი, რომელიც განსაკუთრებული ინტენსივობით გასული საუკუნის 90-ანი წლებიდან დაიწყო.

სწორედ ამის გამო გამოთქვამდა თავის შემოფთობებს ცნობილი ისტორიკოსი, პროფესორი ლევან სანიკიძე 1992 წელს გამომქვეყნებულ წერილში — „ილია თუ ... ნოე?!”:

„ამ პარტულ ზედაბოროტში „სოციალ-დემოკრატიული პარტია“ შემოუპარებითა გუგულის კვერცხებით. ამ ახალ „ნოე-მშენებლებს“ ნაუმღღერებიათ „ძველი მენშევიზმი“ — ვითომ ნამდვილი, უმნიშვნელო და უტოვადელი, ნამდვილად ერისთვის თავდადებული „მობრობა“, ლამის თვით ილია ჭავჭავაძის ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის „ლეგიკური“ გაგრძელება“ (იხ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1992 წ., 16 ოქტომბერი).

ნ. ჟორდანიას რეაბილიტაციის პარალელურად კი ხდებოდა ილია ჭავჭავაძის დასკვნებითა. ამასში საკვირველი არაფერია, რადგან შეუძლებელია, რომ ეროვნულად თანაბარი პატივი მიეცოს ანტიეროვნულ და ეროვნულ მოღვაწეს.

გამაინკველებულმა ქართველმა ქალბატონმა დოდონა კიხიამ პროფ. ლევან სანიკიძის წერილის გამოქვეყნებიდან ერთი თვის შემდეგ გახ. „ლიტერატურული საქართველოში“ (27 ნოემბერი, 1992 წ.) დაბეჭდა სტატია სათაურით „ოთხანთ ქვრივი — ქართველი ქალის ზნეობრივი იდეალი“.

რამდენიმე ათეული წლის „სესენების“ შემდეგ ეს იყო პირველი ღია ლამქრობა ილია ჭავჭავაძეზე, როგორც არშემდეგარ მწერალზე და იმ „დროშოქმედ“ კულტურულ და ყოფით ტრადიციებზე, რაც თურმე ძალიან უზღის ხელს საქართველოში თანამედროვე მსოფლიო სტანდარტების დონის ზნეობრივ-ეთიკური ნორმების დანერგვა-დაპყდერებას.

ისტორია ზოგჯერ მეორდება ხოლმე და კვლავ იმავე საშიშროების წინაშე აღმოჩნდით, რასაც უკვე დაძლეულ საფრთხეზე თვლიდა ილია ჭავჭავაძე:

„იყო დრო, როცა ელამობით, რათა ყოველი ჩვენი დაგვეკარგა, სხვას დაგვმავაგებოდით როგორც საქმიოა, ისე აზრითაც, ჩვენ ჩვენება აღარ დაგეტყობოდა. ერთის სიტყვით, მოგვინილ დროთა ვითარებას მივცემოდით სულითაც და ხორციითაც.“

და ის, რასაც XIX საუკუნეში სამოციანელთა ძალისხმევით მიიწვ გადაურჩა ქართველი ხალხი, XXI საუკუნეში ისევ უმწეავეს პრობლემა გადაჭრა. იმ განსხვავებით, რომ ილია მაშინ რუსულ სინდრომზე ლაპარაკობდა, დღეს კი ეროვნული გადამწეების სხვა არანაკლები საფრთხე დაგვეუქრა: დღევანდელი „გლობალიზმი“ და „ინტეგრაცია“ იგივეა, რაც „ინტერნა-

ციონალიზმი“ და „კოსმოპოლიტიზმი“ მარქსისტული გაგებით.

სოციალ-დემოკრატების მიერ კოსმოპოლიტიზმის ანტიეროვნულ ცნებად გააზრების სანინაღმდეგოდ წერდა ვაჟა-ფშაველა:

„ზოგს ჰგონია, რომ ნამდვილი პატრიოტიზმი ენინა-აღმდეგება კოსმოპოლიტიზმს, მაგრამ ეს შეცდომაა: ყოველი ნამდვილი პატრიოტი კოსმოპოლიტია ისე, როგორც ყოველი გონიერი კოსმოპოლიტი (და არა ჩვენებური) პატრიოტია... ყველა გენიოსი ნაციონალურმა წინადაგმა აღზარდა, აღმოაცენა და განაფუა იქამდის, რომ სხვა ერებმაც კი მიიღეს ისინი საკუთარ შვილებად... ღმერთმა დაგვიფაროს, ისე გავიგოთ კოსმოპოლიტიზმი, ვითომ ყველამ თავის ეროვნებაზე ხელს აიღოს.“

ვაჟა-ფშაველას ამ სიტყვიდან კარგად ჩანს, თუ რა აზრის იყო იგი „ჩვენებურ კოსმოპოლიტიზმზე“ ანუ სოციალ-დემოკრატებზე, რომლებსაც „ხელი ჰქონდათ აღებულმა“ თავის ეროვნებაზე.*

ამასთან დაკავშირებით ზემდეტი არ იქნება გავისხენით ქართველი სოციალ-დემოკრატების ერთ-ერთი ლიდერის ირაკლი (კაკი) წერეთლის სიტყვი:

„დღეს საზოგადოებაში არის ძალიან დიდი ნაწილი, რომელსაც ვერ აკმაყოფილებს ვერც გაცვეთილი პატრიოტიზმი, ვერც „საქართველოს“ და „ქართველი ერის“ ყვირილი, მისი იდეალა საქაობრიო იდეალია.“

ამსვე ქდაგებდა ნ. ჟორდანიაც:

„ჩვენ ერთ ხალხს ისე ნაკლებად არ აინტერესებს ნაციონალური კითხვა, როგორათაც ქართველ ხალხს.“

ნ. ჟორდანიას აზრით, ქართველი ერი ყველაზე მარქსისტული ერი ყოფილა მსოფლიოში.

ქ-ნ დოდონა კიხიას ზემოხსენებულ პუბლიკაციას ახლად რედაქციის შენიშვნა:

„ჩვენი უცხოელი თანამემამულის, ქალბატონ დოდონა კიხიასის (ის მოღვაწეობს აშშ-ში) სტატიაში ბევრი რამაა სადაო და, ალბათ, მიუღებელიც კი.“

ჩვენმა რედაქციამ მიინც საჭიროდ ჩათვალა ამ მასალის გამოქვეყნება, მაგრამ აქვე ვაცხადებთ, რომ დავუძლეავთ სტაბიაში განვირთავებული მოსაზრებების-აგან განსხვავებულ აზრს.“

და მართლაც, როგორც „ლიტერატურული საქართველოში“, ისე სხვა გაზეთებშიც არაერთი კრიტიკული წერილი

* გასული საუკუნის 40-იანი წლების ბოლოს კომუნისტურმა პარტიამ თითქმის სრულიად მოულოდნელად გაილაშქრა კოსმოპოლიტიზმის წინააღმდეგ, მაგრამ გაილაშქრა არა ზოგადად კოსმოპოლიტიზმის, არამედ კაპიტალისტურ სამყაროსთან კულტურული ურთიერთობის წინააღმდეგ.

დაიბეჭდა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ქართულ პრესაში კვლავ გრძელდებოდა ილია ჭავჭავაძის, როგორც მწერლის, პუბლიცისტის, ეროვნული და საზოგადო მოღვაწის აღსანიშნავი. ამის გამო იყო, რომ გაზეთ „კალანძობა“-ში (7-8, 2005 წ.) დაბეჭდულ ნერილი სათაურით: „სმენით გესმოვდის და არა ხელობისა შკოთი, ახეობით ხედვდით და არა იხილით“, სადაც ზოგჯერ სხვა ავტორების უბულოკავიანობა ერთად, კრიტიკულად შეეფასა პროფ. სოსო სიგუას ამავე გაზეთის ორ ნომერში (4-5, 2001 წ.) გამოქვეყნებული სტატიაც, რომლის სათაურია: „მოდერნიზმი, როგორც განახლება“.

ჩემი ნერილის პასუხად ბ-მა ს.სიგუამ „მწერლის გაზეთში“ (17, 21 ნომერები — 5 დეკემბერი, 2005 წ.), დაბეჭდა სტატია: „კომუნისტური დროის ნოსტალგიით“. თავის პასუხში ბ-ნი სოსო წერს:

„ბატონო გურამი ეროვნულ ღირებულებათა დაცვი-სკენ მოგვიწოდებს, რაც საჭიროა და აუცილებელი, მაგრამ არაკნობიერად მისი განზება კომუნისტური დროის ნოსტალგიითაა შეპყრობილი, როცა მიღებული იყო ერთი, ოციკოზის მიერ მოწონებული აზრი“.

თურქუ შუ იტყვიო, ვინც ნ.ეორდანიას ანტიეროვნულ მოღვაწედ თვლის, ის საბჭოთა ოფიციოზის მიერ მოწონებული აზრს იზიარებს და ამდენად „საბჭოთა დროის ნოსტალგიით“ არის შეპყრობილი.

ნათუ ილიაც, აკაციც და ვაჟაც მომავალი კომუნისტური დროის ნოსტალგიით იყვნენ შეპყრობილები, რაკი ნ.ეორდანიას ანტიეროვნულ მოღვაწედ თვლიდნენ?!

ისიც სათქმელია, ბოლშევიკები და მენშევიკები ეროვნული პრობლემის გამო არ დატკივანა ერთმანეთს: ისინი ძუძუტუტები იყვნენ და მათი განხეთქილების მიზეზი ის გახდა, რომ ბოლშევიკებს მარქსის მარცხენა ძუძუ ჰქონდათ ნანოვი, მენშევიკებს კი — მარჯვენა.

ბოლშევიკებიც და მენშევიკებიც მარქსისტები იყვნენ, ხოლო „მარქსისტი ეროვნული მოღვაწე“ კი ისეთივე აბსურდია, როგორც „ეროვნული მარქსიზმი“.

„კომუნისტური დროის ნოსტალგიის“ გარდა, ბ-ნი სოსო შევარდნაძისხალასაც მახარალებს, რადგან მისი თქმით:

„სწორედ შევარდნაძის მეორედ მოსვლის შემდეგ, რამდენიმე თვეში გახდა გაპარნიო ლიტერატურის ინსტიტუტის დირექტორი, თუმცა ორი წიგნის ავტორი იყო.“

ჩემი პოლიტიკური ორიენტაციის გასარკვევად თუკი ასეთი დიდი მნიშვნელობა ჰქონია იმას, თუ რომელი პოლიტიკოსის ზეობის ფაზს დაგვიწინე ინსტიტუტის დირექტორად, მაშინ არანაკლები მნიშვნელობა უნდა ჰქონიდა იმასაც, რომ შევარდნაძის „მეორედ მოსვლის“ პერიოდშივე საკუთარი განცხადებით გადაადგილ დირექტორის პოსტიდან 1997 წლის 4 თებერვალს.

ბ-ნი სოსო იმე უტყვრად მნამებს შევარდნაძისტობას, თითქოს, შევარდნაძის „პირველად მოსვლის“ დროს (ე.ი. მაშინ, როცა იგი საქართველოს კომპარტიის ცკცას პირველი მდივანი იყო), თვითონ ბ-ნი სოსო კი არა, არამედ მე ვასხამდი დაუმსახურებელ ქება-დიდებას ნომენკლატურული მწერლობას, თითქოს მე ვიღვნიდი ნომენკლატურული კრიტიკისის სახელოს დასამკვიდრებლად და ბ-ნი სოსოს პარტიბლეთი მე მელო ვიბეძი.

ამაზეა ნათქვამი, „ჩემი შენ გითხარო“...

ბ-მა სოსომ თავისი მრავალპარტიული გამოცდილების წყალობით, ახალ დროებასაც მშვენიერად აულო ადლო, კარგადაც მოიგრო და კარგადაც შეიგრო, ხოლო „კომუნისტური დროის ნოსტალგია“ კი ყველა დროის ქრონიკულ უპარტიოს გადამძობილიცა.

სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ ზოგ შემთხვევაში ბ-ნი სოსო უტყვრობასთან ერთად „თავმდაბლობასაც“ კი ამჟღავნებს. თავის პასუხში იგი წერს: „პუტჩისტების ხელისუფლებას შეძლებისამებრ გურამ ბარნიოვიც ნაეშველა: 1992 წელს გამომიყვანა სამეცნიერო საბჭოდან, 1996 წელს არ დამნიშნა განყოფილების ხელმძღვანელად.“

„თავმდაბლობაც“ ამას ჰქვია: ბ-ნი სოსო დაარწმუნებულა, რომ სამეცნიერო საბჭოში მისი ყოფნა უტყვრობის ხელისუფლებას უქმნიდა დაეკომფორტს, ხოლო განყოფილების ხელმძღვანელად მისი დანიშნობის შემთხვევაში კი ე.შევარდნაძე ვეკარ გალაღებდებოდა.

მე თუ პუტჩისტების ხელისუფლებას და ე.შევარდნაძეს „ნაეშველუ“, ხანტერვსოა, 2007 წლის 14 ნომერის ვილას „ნაეშველა“ ლიტერატურის ინსტიტუტის საერთო კრება, რომელმაც ბ-ნი სოსო სამეცნიერო საბჭოს ნევრად არ აირჩია?

ესეც ჩემი ბრალი ხომ არ არის, ბ-ნი სოსო?

ბ-ნი სოსო „კომუნისტური დროის ნოსტალგიის“ გარდა, ცილისმამებლობაშიც მადანაშაულებს, რაკი ნერილიმ ნათქვამი მარქს, რომ მას „ერთი კვილი სიტყვაც კი არ დაეცდენია ილიაზე, როგორც შემოქმედზე და საზოგადო მოღვაწეზე“.

იომნებს რა რამდენიმე ფრაზას თავისი ნერილიდან, ბ-ნი სოსო ამაყად აცხადებს:

„ამ გვერდნახვერიან ესესუმი არა თუ „ეეთილი სიტყვა“, დითირამში მქონია აღლული დიდი წინაპრის მიმართ.“

ილია ჭავჭავაძეს დითირამბეტი არ ჰქირადება, მით უფრო ბ-ნი სოსოსაგან, რომელიც იმავე ნერილიში ცდილობს დაგვარწმუნოს, რომ „ილია მწერლად ან პუბლიცისტად არ ყოფილა დაბადებულ“! ამიტომ არის, რომ ბ-ნი სოსოსეული „დითირამბი“ ცინიზმად აღიქმება.

ბ-ნი სოსო საპასუხო ნერილიმც მტკიცედ დგას თავის პოზიციაზე და სასურათ მოსაზრებებს ასე ორიგინალურად ასახებთებს:

„ზომ დატკია, რომ ილიას ოცი ტომიდან მხოლოდ ორი ძეღვება მოეზიასა და პროზას“.

ბ-ნი სოსო მსოფლიოში აღბათ პირველი მკვლევარია (და იმედია, უკანასკნელიც), რომელიც მწერალს მისი ლექსების, პოემების თუ პროზაული ნაწარმოებების რაოდენობის მიხედვით აფასებს.

ილია ჭავჭავაძის, როგორც პუბლიცისტის გამოის საქმეში კი ბ-ნი სოსო პირველობას ნამდვილად ვერ დარჩებებს, რადგან ნ.ეორდანიას ვერ კიდევ 1895 წელს წერდა: „ილიას აწებს დანაშაულად ის, რომ ქართული მრესხა ერთიანად გათასიარებულა, როგორც გონებერვად, ასე ზნეობერვად. მას აღრავითარი უმაღლესი და უწინდისი იდილო არ იტკაცებს.“

თუ რას ვულისხმობდა ნ.ეორდანიას „უმალეს და უწინდეს იდეალებში“, ამას შეიძლება ბ-ნი სოსო თვითონაც კი მიხედოს.

ჩემს შენიშვნაზე, რომ „ბ-ნ სოსოს საკმაოდ ძნელი მისია უყისრია, კერძოდ, იმის გარკვევა, თუ ვინ როდის უნდა დაბადებულიყო“, ასე მხასუხობს:

„ბატონი გურამი მე რას დამიჯერებს, ამიტომ უკეთესი იქნება, თუ სხვებს დავესვსებინა.“

და მოაქვს სტრიქონები გრძილ აბაშიძის, შოთა ნიშნიანიძის და ტარიელ ქანტურისას ლექსებიდან. მაგრამ მის მიერ ციტირებული ავტორები არაფერს ამბობენ იმაზე, თუ რომელი ისტორიული პიროვნება როდის უნდა დაბადებულიყო. ასე მაგალითად, რა კავშირი აქვთ ადრე თუ გვიან დაბადებულთან ტ.ქანტურისას ლექსის დამომწებულ სტრიქონებს:

**მე ვინები პერშიმ შეკერილ პიჯაკს
და ცოტნის გვერდით ამაყად ვწვები.**

და თუ მაინც აქვთ, მაშინ ბ-მა სოსომ ეს უფრო ცხადად უნდა განგვიმარტოს, თორემ ამ სტრიქონების მიხედვით ამკარად ჩანს, რომ ავტორს ცოტნე დადიანი თავის დროზე დაბადებულიად ესაზება.

ისე საინტერესოა, ბ-ნი სოსო რას ფიქრობს — ილია ქაჭავაძისაგან განსხვავებით, თვითონ კი ნამდვილად თავის დროზეა დაბადებული?

ბ-ნი სოსოს თქმით, „ილია პრეზიდენტად იყო დაბადებული და არა მწერლად ან პუბლიცისტად, მაგრამ ძალიან ადრე მოველინა ამ ქვეყანას“.

ილია ქაჭავაძე თუკი მწერლად ან პუბლიცისტად არ იყო დაბადებული, გამოდის, რომ მთელი ცხოვრების მანძილზე ის უკეთობია, რაც მისი საქმე არ ყოფილა. ასეთ აღმანიშნებს კი თვითონ ბ-ნი სოსოს განმარტებით, „ზედმეტად ადამიანებზე“ ჰქვიათ.

მიუხედავად ამისა, ბ-ნი სოსო ცდილობს იმით „დაგვამყიდოს“; რომ „არც ვარიანტი, არც მარტაბა განდი, არც დენ სიაოპინი პრეზიდენტები არ გამხდარან, თუმცა თავისი ხალხის ლიდერები კი იყვნენ“.

მაგრამ ბოლომდე არც ქართველი ხალხის ლიდერობა ემეტება ილიასათვის:

„გი იმპერიის სახელმწიფო საბჭოს წევრი იყო და ეს უფრო ზრდიდა უფსკრულს ილიასა და აზერბაიჯანულ მასებს შორის“.

„უფრო ზრდიდა უფსკრულს“ იმას ნიშნავს, რომ ეს უფსკრული მანამდეც არსებობდა, სანამ ილია იმპერიის სახელმწიფო საბჭოს წევრი გახდებოდა. ხალხის ლიდერი კი ვერ იქნებოდა პიროვნება, რომელსაც თავისი ხალხისაგან უფსკრული ყოფდა...

ბ-ნი სოსო ამგვარი გალიმპტიების გამო ალბათ კიდევ ბევრჯერ აღმოჩნდება უზუსტულ მდგომარეობაში, თუკი, რა თქმა უნდა, ამას მიხედვით.

ბ-ნი სოსო თავის პასუხში წერს:
„გურამ ბარნოვის დაკვირვებით, თორემ, დონალდ რეიფის მსგავსად, მეც ქართული ლიტერატურის ისტორიას ვაჭა-ფანველიათ ვიწყებ!“

საინტერესო მიგნებაა!
მაგრამ რა უწყობ იმ ფაქტს, რომ მე დანერვილი და დაბეჭდილი მაქვს მონოგრაფია VI საუკუნის პატიოკრავილე ძეგლზე — „ვესტატი მცხეთელის მარტილობაზე“, რაც, ალბათ, არ იცის პატიოკრავილმა მიმოძივლელმა.

რომ სცოდნოდა, უქველად მიხედებოდა, რომ თუ V საუკუნით არა, VI საუკუნით მაინც ვიწყებ ქართულ კლასიკურ ლიტერატურას!

თქვენ რატომღა ვერ მიხვდით, ბ-ნი სოსო, რომ დ.რეიფელი თლიანად ქართული ლიტერატურის ისტორიას ის კი არ იწყებს ვაჭა-ფანველიათი, არამედ, XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიას.

ისიც საკითხავია, ბ-ნი სოსო, ქართული ლიტერატურის მკვლევარს თუ ავესტატი მცხეთელის მარტილობაზე“ არაფერი დაუნერია, ეს იმას ნიშნავს, რომ მას არაფერი სმენია ვაჭა-ფანველ ქართულ მწერლობაზე?

ბ-ნი სოსოს ყველა სხვა წერილშიან თუ მსხვილშიან „მეცნიერულ“ ცოდულობაზე ალარაფერს ვამბობ, თორემ მაშინ მთელი მისი პასუხი უნდა გადმომეწერა.

ბ-ნი სოსო მიუტეველ ცოდვად მითელის იმას, რომ სათანადო პატივს არ მივაგებ ნოე ეორდანიას, როგორც „დამოუკიდებელი საქართველოს შემოქმედსა“ და „დიდ ეროვნულ მოღვაწეს“.

ბ-ნი სოსო გვარანმუნებს, რომ სოციალ-დემოკრატებს საქართველოს დამოუკიდებლობის მისაღწევად, მეტად მძიმე ზღის გავლა მოუხდათ:

„ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა აღასრულეს ველურთა წესი — მოკლეს ერის ბელადი, ერის მამა, რათა მისი ადგილი თავად დაეკავებინათ.“

ათილედ წლის შემდეგ მათმა ლიდერმა ნოე ეორდანიამ საქართველოს დამოუკიდებლობა გამოაცხადა და აღასრულა ის, რაზეც ოცნებობდა „მგზავრის წერილების“ ავტორი.“

ბ-ნი სოსო, „მგზავრის წერილების“ ავტორს არასოდეს უოცენებია იმ ქვეყანაზე, რომლის აშენებასაც სოციალ-დემოკრატები აპირებდნენ, რადგან ძალიან კარგად იცოდა რისი აშენებულებიც იყვნენ:

„როცა ნ.ეორდანიამ და მისმა კამპანიამ ამ გზით ქვეყანა ააშენონ, მე წილს ნუ დამიბედებ, არ დავემდურები“, — წერდა ილია.

ბ-ნი სოსო ეტყობა შიშობს, რომ შეიძლება სწორად ვერ გაიგონ ნინაპურის ტრავადიის ზემოთ მოტანილი მისი გაზრება და თავს ახე იზღვევს:

„თითქოს ეს არის პარადოქსი, ნამდვილად კი გახლავთ ულმობელი ცხოვრების დიალექტიკა, რაც ზნეობას არ ემორჩილება.“

„თითქოს“ კი არა, ბ-ნი სოსო, ნამდვილად პარადოქსია, როცა ცდილობთ დაგვარწმუნოთ, რომ სოციალ-დემოკრატებმა მხოლოდ იმ განზრახვით მოკლეს ილია, რათა მისი ოცენებრისათვის ღირებუ შეესაბინა, ხოლო სოციალ-დემოკრატების ლიდერს ნ.გორდანიას კი წარმოადგენაც არ ჰქონია, რომ ეს სამიწელი მკვლელობა მზადდებოდა.

და რაც მთავარია, ბ-ნი სოსოს თქმით, „ილიას მკვლელობა განახლების ძლიერ იმპულსად იქცა“.

უცნაურია, მაგრამ თანამედროვე პრესაში გამოქვეყნებულ ზოგიერთ საინტერესო და სერიოზულ სტატიაშიც კი დომინირებთ ხოლმე აზრი იმის თაობაზე, რომ ილიას მკვლელობამ უმედურებისთან ერთად, დიდი სიკეთედ მოუტანა ჩვენ ქვეყანას. ასე მაგალითად, გახუთ ასაკადა-დასავალი“-ს 2007 წლის პირველ ნომერში გამოქვეყნებულ წერილში — „არ ესროლოთ, ილია!!!“ — ეკითხებით:

„სწორედ წინამართლი გასროლილმა ტყვიამ და იქ დაღვრილმა წინმა და სისხლმა მოუტანა საქართველოს წინაჭერი დამოუკიდებლობა“.

„საქართველო დღევანდელ დღემდე წინამართან დაღვრილმა სისხლმა მოიგვანა“.

წინამართის ტრაგედიის მომხდელ ცნობილ მეცნიერთა და საზოგადო მოღვაწეთა აზრით კი, ილიას მკვლელობას უმედურების მეტე არაფერი მოუტანია საქართველოსთვის: „ილია დედა იმ ბრძოლაში, რომელიც წარმოებადა საქართველოში ილიას ეროვნულ იდეოლოგიას და უცხო, შორიდან შემოტანილ მარქსიზმს შორის“ (მხაკო წერიელი); „ქაჭავაძე აღარ იყო, ამირანდ მარქსიზმს გზა ხსნილი ჰქონდა საქართველოს ასაბრებლად“ (სპირიდონ კვიციანი);

„პეტეარტურის ყველა ის ქართველი სტუდენტი, რომლებმაც ხელი არ მოაწერეს ილიას მკვლელობასთან დაკავშირებით თბილისში გამომავალი სამხმომის დეკლარაციას, იმ მოძღვრების მიმდევარია, რომელიც გონებას უზმობს ადამიანს“ (სამსონ ფირცხალავა).

ისტორიკოსი ლევან სანიკიძე ზემოთ ნახსენებ სტატიაში (ილია თუ... ნოე?!) წერდა:

„ხდება ილია ქაჭავაძის მკვლელობის რეაბილიტაცია.“

დღეს უკვე არა მარტო ილიას მკვლელობის, არამედ მკვლელობის რეაბილიტაციაც ხდება. ხომ არ დადგა დრო, რათა დაარსდეს:

„ილიას მკვლელობის და მკვლელების ერთობლივი რეაბილიტაციის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი“?!

საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა თავის დღემდე მიზნად არ ჰქონია სოციალ-დემოკრატებს, მაგრამ ამირეჯავასის ფედერაციის დამაღის შემდეგ დამოუკიდებლობის გამოცხადების გარდა სხვა გზა არ არჩეოდა.

რეგულ გვაბაძეების თქმით, ეს იყო „ეგამა ვითარებით მოტივირებული დამოუკიდებლობა“.

„მთავრობამ მხოლოდ გარემოების ძალდატანებით

ჩაიბარა უკვე დამოუკიდებელი საქართველოს მართვა-გამგება“, — აცხადებდა სპირიდონ კვიციანი დამოუკიდებელი კრების მებრეუ სხდომაზე 1919 წელს.

სპ.კვიციანი მთავრობის პოლიტიკურ ორიენტაციასზეც ლაპარაკობდა:

„მთავრობის მოქმედების ხაზი მუდმივი მერყეობა-ქანაობა ინტერინაციონალურ პოლიტიკასა და ნამდვილ ეროვნულ სახელმწიფოებრივ პოლიტიკას შორის“;

„მთავრობას, მართალია, მოსკოვის ცენტრისადმი ფრაქციული სოფელიური აქცეს, მაგრამ მეორეს მხრივ მასთან პრინციპული სიყვარული აკავშირებს“;

„დამოუკიდებელი კრების იმავე სხდომაზე სპ.კვიციანი ასე შეაფასა „ეროვნული მთავრობის“ საქმიანობა:

„სახანმართოს დამოუკიდებლობა საქართველოში არ არსებობს. სასამართლო ადმინისტრაციის გაფლენის ტვემ იმყოფება... სასამართლოს გახრწნას თან მოვლენის საზოგადოების დამლა-გთახსრებაც“;

„ეკონომიკურ ცხოვრებაში რევოლუციონერულ ღონისძიებას პირდაპირ წერდება და განადგურება შემოაქვს. ამ ნესმა საზოგადოების ერთი ნაწილი ქუჩაში უსახსროდ დააყარა, ხოლო მეორე ნაწილში მტაცებლობისა და წარმოების ინსტიქტი აუშმა“;

„გარემად რომ არავითარი ხიფათი არ მოგველოდეს, ჩვენი ეკონომიკური ცხოვრება ისეთი ნესით მიდის, რომ შეუძლებელია კაპიტალიზმის არ ჩავახნოთ. ფულის მესი ეცემა და ცხოვრება უფრო და უფრო ძვირდება“...

ფაქტობრივად, რამე ხომ არ გვინდნა? მართალია, სპ.კვიციანი 1919 წელს ამბობდა, მაგრამ დღევანდელ საქართველოზე ნათქვამი ეგონება ადამიანს. საქართველო მართლაც უნიკალური ქვეყანაა, სადაც მზე ხან ჩრდილოეთიდან ამოდის, ხან — დასავლეთიდან.

ბ-ნი სოსო როდესაც გვარწმუნებს, რომ „ნ.გორდანიამ აღასრულა ის, რაზეც იცნებოდა „მგზავრის წერილების“ ავტორი“, ფაქტობრივად იმეორებს ნ. გორდანიას მიერ ემიგრაციაში გამოცხადებულ მოგონებას: „აკაკის და ილიას იდეალი საყვარელი აღსრულდა, ქართველი ერი გამთელდა ხალხის ნიადგზე და მან მამნივე ნაციონალური თავისუფლება გამოაცხადა.“

ნუ დავივიწყებთ ილიას სიტყვებს:

„ერის პირველ დამოხმბა, გათახსრება, განყალბება იქი-დამ დაიწყება, როცა იგი თავის ისტორიას ივიწყებს, როცა მას ხსოვნა ეკარგება თვისი წარსულისა“.

მართლაც უმედურებაა, როცა ერთი თავის ისტორიას ივიწყებს, მაგრამ როდესაც გამოხუთად ცდილობენ დაავიწყონ ან დაუმახინჯონ ერს საკუთარი წარსული, ეს უკვე სისხლის სამართლის დანაშაულის ტოლფასია.

ერის ისტორიის გაყალბებაზე არანაკლები დანაშაულია, როცა ნ.გორდანიას არა მარტო ეროვნულ მოღვაწედ, არამედ ილიას გზის გამმგრებლადაც კი წარმოაჩენენ ხოლმე, რადგან ეროვნული ნიღბით შემოპარებულ მარქსისტ კიდევ უფრო საშიშა ქვეყნისათვის.

სრულიად გაუგებარია, რატომ არ უკვებდა ბ-ნი სოსო თვითონ ნ. გორდანიას, რომლისთვისაც ეროვნული მოძრაობა, „რეაქციული მოძრაობა“ იყო, ხოლო ილიას წინააღმდეგ ბრძოლა „ქართული რადიკალიზმის დიდ დამსახურებად“ მიჩნევადა.

„უტყვათ, სოციალ-დემოკრატების მიერ მომზადებულია ნიდავმა დაბადა ეს შეკვლეობა, მერე ამისთვის დასაპრობო ეს ნიდავგი? ამ ნიდავგზე აღმოცენდა კავკასიის რევოლუცია, მთელი ახალი ისტორია... NEC pyხят, шешки летят“, — ნერდა ნ. ფორდანი.

სოციალ-დემოკრატების ერთ-ერთი ლიდერი კარლ ჩეიტი კი ამ სიტყვებით დაემშვიდობა ილია ჭავჭავაძეს:

„...დაე, გიტრიოს შენ, როგორც შეგნებული მესაკუთრე, თავად-აზნაურობამ, საზოგადოთ, ჩვენი საზოგადოების იმ ნაწილმა, რომელიც მშრომელი ხალხის შრომის ნაყოფით ცხოვრობს, დაე, გაქონ და გადიდონ შენ შოეინისტებმა, როგორც მამულის შვილი. ჩვენ, რა თქმა უნდა, არ შევერთდებით ასეთების ქებათა ქებას!“...

სოციალ-დემოკრატებისა და მათი ლიდერების ეროვნულ მოღვაწეებად წარმოშენის მცდელობაც კი უკვე უზენობაა.

ბ-ნი სოსო ნ. ფორდანიას დიდი დამსახურებად უთვლის იმას, რომ

„მისი ხელისუფლების დროს საქართველოს ტერიტორია მოიცავდა 93 ათას კვ.კმ-ს. ნ.ფორდანიას არ დაუკარგავს არც ცხინვალი, არც სოხუმი, არც ლორე, არტაანი და სახენილო“.

სამაგვროდ, ბ-ნი სოსო, როცა რუსეთმა ჩეჩნეთის მოიცავა, ნ. ფორდანიამ მთელი საქართველო უბრძოლველად ჩააბარა ბოლშევიკებს.

გენერალი გიორგი კვინიტაძე თავის მიგონებებში ასევე აღწერს თავს უძღვის 1921 წლის თებერვალ-მარტის მოვლენებს და საცანგებოდ აღნიშნავს, რომ მთავრობის სურვილისა და სწორი სამხედრო პოლიტიკის შემთხვევაში „შეგვეძლო აგვემორბინა დაპყრობა“.

ცნობილი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის შალვა ამირეჯიხის მიგონებების მიხედვით:

„ბ-მა ნოე ფორდანიამ ქვეყანა ვერ ააშენა. ქვეყანა მტერს ჩაუვლო ხელში და თვითონაც ქვეყნიდან გამოიქცა. მაგრამ ბ-ნი ფორდანია უფარდელი კაცია. ჯიბეში ხელი ჩაუწყვია და იძახის, საქართველოს მარტო ჩემმა პოლიტიკამ არკოვო!...“

თავში დიდი ჭაჭაყაძემ და ეროვნულად აღზრდილმა საქართველომ არ მიიღო, ბოლოში საკუთარმა მიმდევრებმაც უბრძოლველად კეცა.

ფორდანი — რუსული სახელმწიფოს ცენტრალიზმის მომხრე და საქართველოს ავტონომიის წინააღმდეგი, დამოუკიდებლობის ხანაში საქართველოს პრეზიდენტი და ერის ბელადი შეიქმნა.

სოციალ-დემოკრატები საქართველოში ამყარებდნენ ახალ ცივილიზაციას, რომლის ძალით ქართველებს ქართველობაზე ხელი უნდა აეღოთ და მსოფლიოს მოქალაქენი გამბდარდებოდნენ, ვინაიდან ამას მოითხოვდა მარქსიზმი და მარქსი“ (გაზ. „საქართველოს გუმაგი“, 7, 1934 წ., პარიზი).

ამის გამო იყო, რომ მენშევიკებს ბოლშევიკები ბოლომდე ახლობლად მიანდნათ. ამდენად, სულაც არ არის საკვირველი, რომ ემიგრაციაში მიმავალი ცნობილი მენშევიკი პეტრე გელეიშვილი ასე ამშვივებდა აქ დარჩენილ პარტიულ ამხანაგებს: „ქართველი სოციალ-დემოკრატები მიუდევართ, რუსი სოციალ-დემოკრატები მოდიან, საღელვო რაა?!“

უკვე ემიგრაციაში მყოფი ნ.ფორდანი და მისი თანამოაზრეები ისევ მოსკოვისაკენ იყურებოდნენ და ცდილობდნენ რაიმეით არ გაელხიანებინათ ცნობილი მენშევიკები, ამიტომ იყო, რომ საფრანგეთში ჩასული ქაქუცა ჩოლოყაშვილი და მისი რაზმელები, რომლებიც 1921 წლის 17 მარტს ემიგრაციაში არ წასულან და თითქმის ოთხი წელიწადი იარაღით ხელში ეწიროდნენ ბოლშევიკ დამპყრობლებს, ლევილის მამულში არ შეუშვეს, ხოლო როცა ქაქუცა ჩოლოყაშვილი გარდაიცვალა (29.VII.1930წ.), მის თანამებრძოლებს უფლება არ მისცეს ლევილის ქართველთა სასაფლაოზე დაეკრძალათ. მხოლოდ სამოცი წლის შემდეგ გადაასვენეს იგი ლევილის სასაფლაოზე. მისი საფლავის ქვაზე ამოკვეთილი იყო:

„ქაქუცა ჩოლოყაშვილი — ეროვნული გმირი“

თავის დროზე სწორედ იმიტომ არ მიიღეს ლევილის მამულში, რომ ქაქუცა ჩოლოყაშვილი ქემშირტად ეროვნული გმირი იყო, ხოლო სოციალ-დემოკრატებისათვის ყველა და ყოველივე ეროვნული მოღვაწეელი გახლდათ.

ბ-ნი სოსო კი ცდილობს შეგვაბარალოს და ეროვნულ გმირად წარმოგვიჩინოს „ბოლშევიკების მიერ განდევნილი და შერისხული ნოე ფორდანი, ვინც ემიგრაციაში საქართველოს დამოუკიდებლობა, ვინც ემიგრაციაში დაპყრო 32 წელი და საფრანგეთში ჰპოვა განსასვენებელი“.

რა თქმა უნდა, ყველა ცოდაო, ვინც სამშობლოში ვერ ჰპოვა სასუქო განსასვენებელი, მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ყოველი მათგანი ეროვნული მოღვაწე იყო.

ისიც სათქვამია, რომ ყველა, ვინც იძულებული გახდა ბოლშევიკებზე გაიღებოდა და სამშობლოდან გადახვეწილიყო ამ შემდეგ შეუერთდა ემიგრაციას, ნ.ფორდანიას და „ეროვნული მთავრობის“ მხარდამჭერი არ ყუილა. შეუძლებელია, რომ მისაკი ნერეთელს, ზურაბ ავალიშვილს, ვიტკორ ნოზაძეს, შალვა ამირეჯიხს, სპირიდონ კვიციანი, კალისტრატე და ნინო სალივას, რევაზ გაბაშვილს, ივანე ზურაბიშვილს, გიორგი კვინიტაძეს და სხვა სახელგანთ მენშევიკებს, მწერლებს თუ პოლიტიკურ მოღვაწეებს „ნ.ფორდანიას ჰუიანის“ ადამიანები უწოდონ ან მისი თანამოაზრეობა დასწამონ.

იმის დასტურად, რომ ნ.ფორდანიას სრულიად დამსახურებულად მიაგებენ ეროვნული მოღვაწის პატივს, ბ-ნი სოსო წერს:

„ნოე ფორდანიას სახელი დაერქვა ქუჩებს, გამოდის მისი ნიგნები, მასზე იწერება სტატეები და გამოკვლევები“.

ბ-ნი სოსო, მარქსისტ-რევოლუციონერთა სახელები არა მარტო ქუჩებს, არამედ ქალაქებს და სოფლებსაც დაარქვეს, მაგრამ ლენინგრადს დღეს ისევ სანტ-პეტერბურგი ჰქვია, ხოლო მახარაძე კი კვლავ ოზურგეთია.

„გურამ ბარნოვი ავტრ უკვე ოცი წელია დაუღალავად იღვწის, რათა ქართველი ხალხს შეაპულოს ნიკო მარი —“

გენიალური ლინგვისტი და ფილოლოგი, მაგრამ პირდაპირ უნდა ითქვას: მოუხედავად იმისა, რომ თავისი უნარის მაქსიმალზე აწევნა, ჯერჯერობით შედეგი ნულის ტოლია! — წერს თავის პასუხში ბ-ნი სოსო.

ძნელი გასაგებია, რას მედადგება ბ-ნი სოსო, რადგან ნ.მარხ, როგორც ლინგვისტზე ან ფილოლოგზე, არასოდეს არაფერი დამინერია, მაგრამ თუ მაინცდამაინც ანტიტრესებს ჩემი აზრი, ვეტყვი, რომ ბოლომდე ვიზიარებ ჩვენი დიდი მეცნიერების მიზაკო ნრეთელისა და ივანე ჯავახიშვილის კრიტიკულ შეფასებებს ნ.მარხის იაფტური თეორიის შესახებ და არ ვიზიარებ ნ.მარხის, როგორც „გენიალური ფილოლოგის“ აზრს იმის თაობაზე, რომ „ვეფხისტყაოსანი“ და „თამარის“ თანაბარი მხატვრული დონის პოეზებია.

ბ-ნი სოსო ნ.მარხის რუსთველოლოგიური გამოკვლევების არაადეკვატური შეფასების გამო ვაკაკრიტიკებ. მაგრამ რაკი ბ-ნი სოსო არაფერს ან ვერაფერს მასსუხობს, ამიტომ აღარც მე გავიმოვრებ ჩემს მიერ მოხმობილ არგუმენტებს.

ნ. მარი იმის გამო აღიარებს რუსთველოლოგიის ფუნდამენტად, რომ იგი ცნობილი მეცნიერი იყო და მისი დახმარებით ცდილობდნენ მსოფლიოში „ვეფხისტყაოსანს“ პოპულარიზაციას. მაგრამ სხვა საკითხია, თუ როგორ ახერხებდა საბჭოთა რუსთველოლოგია ნ.მარხის ნააზრევად გაესაღებინა ის, რასაც ასე დაფინებით უარყოფდა ამოღთა თავისი მოვლანობის მანძილზე.

მისი კარგი წინაპირობის ის გახლდათ, რომ რუსულ ენაზე დაწერილი ნ.მარხის რუსთველოლოგიური ნაშრომები ბიბლიოგრაფიულ იშვიათებად იქცა, ხოლო მათი ქართული თარგმნები კი უდრედ არ არსებობს, რაც კარგ სასულებებს იძლევა მეცნიერული მანიპულაციებისათვის. როგორც ჩანს, ბ-ნი სოსო ნ.მარხის ნაშრომებს სხვების ინტერპრეტაციებით იცნობს, ნინააღმდეგ შემთხვევაში, მისი „პროქართული“ ორიენტაციის ასეთი თავდადაკეული დამცველი ვერ იქნებოდა.

მაგრამ დაუშუალო, რომ ბ-მა სოსომ მართლა მოიძია და რუსულ ენაზე ნაკითხა კიდევ ნ. მარხის რუსთველოლოგიური ნაშრომები, მანამ აშკარად ვერ გაუგია, თუ რას წერს ავტორი. ამას გვაფიქრებინებს რუსული პოეზიის, კერძოდ, ალექსანდრე ბლოკის ბ-ნი სოსოსეული თარგმანი. სუსტი თარგმანი ბევრი მიზანსაც, მაგრამ მთარგმნელს ამდენად არ ესმოდას, თუ რა წერია დედანში, ძნელი ნარმოსადგენია. მრავალთაგან მხოლოდ ერთ მაგალითს მოვიტან. ალბლოკის ცნობილი პოემის „თორმეტი“-ს ამ სტროფის: „Должно быть писателю – Вития“, ბ-ნი სოსო ასე თარგმნის: — „ალბათ მწერალია ვიტია“.

„**ВИТИЯ**“ — ნიშნავს რიტორას, მჭევრმეტყველს, ორბოროს. ვისაც რუსულ დებსათან რაიმე მხედავს ჰქონია, იმას მაინც მიხვდებოდა, რომ „**ВИТИЯ**“-ს არაფერი აქვს საერთო ადამიანის მოფერებით სახელთან — „**ВИЯ**“ (მახვილზე აღარაფერს ვამბობ).

ბ-ნი სოსოს კი „**ВИТИЯ**“-სა და „**ВИЯ**“-ს სრული განსხვავება ვერ დაუნახავს, სამაგიეროდ ერთი აქამდე უცნობი რუსი მწერალი აღმოჩენია“ — ვინც **ВИЯ**.

ღასუსლი ყველას შეიძლება მოუხედავდ ამატომ ჩვენი „ვიტილოგის“ ამ ლაფსუსს არც ვახსენებდი, ბ-ნი სოსოს მეცნიერული კეთილსინდისიერებისა და ჭეშმარიტების

მოძიების სურვილის დეფიციტს რომ ამ გავეყვირებინე. როცა ზემოხსენებულ სტროქისას თარგმნიდა, ნუთუ არ გააჩნდა სურვილი ლექსიკონში ჩაებედა ან ბლოკის სხვა ქართული თარგმანი მაინც ნაეყთხა, რათა გავრკეია, თუ ვინ იყო ეს სვედასული „**ВИЯ**“, ხაჲ, როდის დაიბადა და რაც მთავარია, დროზე ადრე თუ არ დაიბადა?

როგორც ჩანს, ბ-მა სოსომ არც ის იცის, რა თავგამოდებით იბრძოდა ნ.მარი თბილისში ქართული უნივერსიტეტის გახსნის ნინააღმდეგ. 1917 წელს (ჯერ კიდევ რევოლუციამდე) რუსეთის იმპერიის განათლების მინისტრისადმი გავზავნილ მოხსენებით ბარათში ნ.მარი წერდა: „ქართული უნივერსიტეტი ხელს მისცემს მხოლოდ ილიასა და აკაკის მიერ გამოზრდილ ნაციონალისტებს, ხოლო თბილისში მცხოვრები სხვა ერების ნარმომადგენლები კი დანიშნულნიან“;

„უნივერსიტეტის საგარაუდო პროგრამიდან ამოღებულია ტერმინი — „იაფტური“ და მის მავიერად ჩანერილია „ქართული“, რათა ნაციონალისტური მიზნებით სახეობრივ ტერმინს „ქართული“ მიეცეს გვარის მნიშვნელობა, რითაც ლახარის სცემენ მეცნიერულ კავასისმიცოდებობას“;

„პროგრამაში განსაკუთრებით ფართოდაა გათვალისწინებული ქართულ-მცოდნეობის დანერგვა, მდგალითად, ქართული ენათმეცნიერებისა, შემოღებული იქნება ლექციები ქართულ არქეოლოგიამი, ეპიგრაფიკასა და პალეოგრაფიამი, საქართველოს ეკონომიკის ისტორიამი, ქართულ საერო ლიტერატურის ისტორიამი. მანასადამე, ქართული უმაღლესი სკოლის ამოცანები პირველ ყოვლისა მეცნიერული კი არ არის, არამედ — ეროვნული“.

ეს თუ დასმენა არ არის, მაშინ დასმენა რაღას უნდა დაეარქვათ?

ნ. მარხის ამ სიტყვებში აშკარად ჩანს იმპერიული დამპყობებულება ყოველივე ქართულ-ეროვნულის მიმართ.

რუსეთის იმპერიის მინისტრისადმი მიწერილი ნ.მარხის მოხსენებით ბარათი თბილისის უნივერსიტეტის გახსნის შემდეგ, 1918 წლის ოქტომბერში გამოქვეყნდა „რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის უწყებებში“ (14, VI სერია, გვ. 1493-1516).

მოუხედავად ნ. მარხის უკადრისი მცდელობისა, როდესაც ივანე ჯავახიშვილისა და სხვა ქართველ მეცნიერთა ძალისხმევით 1918 წლის 26 იანვარს მაინც გაიხსნა თბილისის ქართული უნივერსიტეტი, ნ.მარხმა გამოთქვა სურვილი ახლადგახსნილ უნივერსიტეტში ლექციების კურსის ნაკითხისა. ძნელი გამოსაცნობი არ უნდა ყოფილიყო, თუ რა სულისკვეთებით იქნებოდა გამსჭვალული მისი ლექციები. ივანე ჯავახიშვილმა წერილობით შეუთვალა უარი. ივანე ჯავახიშვილი თავის წერილში აღმფრთხილებთან ერთად, იმედავ გამოთქვამდა, რომ მომავალი გარკვევდა, ვინ იყო მართალი და ვინ მტყუნა:

„დაე, ჩვენმა მეცნიერულმა მუშაობამ, თუ ვინდ კეთილშობილ მეცილებსა და მეტოქობის შედეგებში, დაანახოს ყველას და პირუთენელმა ისტორიამ დასდოს

თავისი თვალუხვამი მსჯავრი, თქვენ თუ თქვენგან ათვალისწინებული ტფილისის უნივერსიტეტის მცენერნი არიან მტყუანნი“.

ივანე ჯავახიშვილის ამ იმედს აღსრულება ამ ენერა — ნ. მარის აპოლოგეტების წყალობით, ისტორიამ დღემდე ვერ მოახერხა პირუთენელი მსჯავრის გამოტანა.

„მოყვარეს პირში უძრახე, მტერს პირს უკანაო“, ამ ანდაზით იწყებს ილია ჭავჭავაძე თავის მოთხრობას „კაცია-ადამიანი?“

„სად ხარ ეხლა ამ გონიერის სიტყვის მთქმელო?“ — კითხულობს ილია და თვითონვე პასუხობს, — „ვიცი სადაცა ხარ: ხალხში ხარ, უხილავე, და ხალხისა ხარ. ისიც ვიცი, რაცა გქვია: შენ ხალხის გენიას გეძახიან. ისიც ვიცი, რა თვისებებსა ხარ: მუქცდომელი და ყოველთვის მართალი ხარ“.

ეს, ჩვენი დიდი ილია! ბევრ რამეს, რაც შენ მარადიულ სიბრძნედ და ჭეშმარიტებად მიგჩანდა, ჩვენმა დღევანდელობამ აზრი დაუკარგა. „სახელის გატეხვას, თავის გატეხვა სჯობიაო“, უთქვამს ჩვენ ხალხს, მაგრამ დღეს ცოტა თუ მოიძებნება ისეთი, ვინც თავის გატეხვა ამჯობინოს სახელის გატეხვას.

„დღეს ღარიბსა და მდიდარს შორის, ძლიერსა და უძლურს შორის უფრო დიდი ზღვარია, ვიდრე ოდესმე ყოფილა და აქ არის იგი სიმწვავე იმ ტკივილისა, რომლის მოჩვენა XIX საუკუნემ უანდერძა ან მომავალს სასურეს“, — ნერდა ილია ჭავჭავაძე 1899 წელს, მაგრამ ასეთ ღრმს ზღვარს, რომელიც დღეს არსებობს ღარიბსა და მდიდარს შორის, ძლიერსა და უძლურს შორის, ალბათ ვერც კი წარმოიდგენდნენ XIX საუკუნის ეროვნული მოძრაობის მოღვაწეები.

დღეს დიდიმ და ძლიერმა სახელმწიფოებმა პატარა ქვეყნების შიდა საქმეებში ჩარევის ახალ, „ცივილიზებულ“ გზას მიაგნეს და როგორც ნესი, უწინდებურად უხეი ძალადობას კი არ მიზარდვენ, არამედ ეკონომიკურ რეკრეტებს იყენებენ. ქართველი ხალხი კარგად ხედავს, რაც ამ ვერაგულმა პოლიტიკამ თავს დაატეხა — უმუშევრობა, გაჭირვება, შიმშილი... უმუშევრობის, სიღარიბის მოსასპობად, ქვეყნის

ასალორძინებლად აუცილებელია მეცნიერების, განათლების მაღალი დონე, მრეწველობის განვითარება.

ვერ დავიხსახებლებენ ისეთ ყოფილ განვითარებად ქვეყნას, რომელიც ამ დახმარებების წყალობით განვითარებულ ქვეყნად გადაქცეულიყოს. ამის გამო იყო, რომ ზოგიერთმა ქვეყანამ საერთოდ უარი თქვა ასეთ დახმარებებზე.

როდესაც ხალხი მთავრობის მიერ ოფიციალურად აღიარებული საარსებო მინიმუმის ზღვარს მიღმა ცხოვრობს, მაშინ თვით ფიზიკური არსებობაც კი ადამიანის შეიძლება დანაშაულის სამიზლად ჩაითვალოს და ხელისუფლებას შეუძლია სტრასბურგის სასამართლოში უჩივლოს თავის ხალხს იმ ბრალდებით, რომ რაკი ამდენი ხანი ვერ კიდევ ცოცხლები არიან, ჩანს, საარსებო მინიმუს არაკანონიერ გზით შოულობენო.

მსოფლიო ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა, რა თქმა უნდა, საჭირო არის და აუცილებელიც, მაგრამ რამდენად გამართლებულია, როცა ჩვენისთანა მრავალმხრივ შეჭირებული ქვეყანა ვრაცა და ავღანეთში ჯარის წანაილებს აგზავნის? და ეს მაშინ, როცა ზოგ ევროპულ სახელმწიფოს სურთოდ არ გაუფხავნიან, ხოლო ზოგმა უკან გამოინვია თავისი ჯარები.

ერთი რამ კი აშკარაა, ოკეანისგალმელის იმედით კარის მხოლოდ ზედმეტად არ უნდა გააღიზიანო, მით უფრო, როცა ძალიან კარგად იცი, რომ ყველაფერზე ნამსვლელია და თანაც, თუ ოკეანისგალმელზე გიქმნის პრობლემებს ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნების გზაზე.

„ყურებში ბამბა გვაქვს დაცული და თვალებზე ხელი აგვიფარებია. არც არაფერს ვხედავთ და არც არაფერი გვესმის. უხარმაზარი თხრილია ჩვენ, ქართველების წინ, ამ თხრილის პირას ვდგევართ და საკმაოა ხელი გვეკრან — შიგ გადავირჩებებით დედაბუდიანად. ვდგევართ და უღონოდა ვბზუით „მე ვარ და ჩემი ნაბაიო“...“

ახალი წელიწადო, თუ რამ შეგიძლიან, თვალი აგვიხილე, ყურებიღამ ბამბა გამოგვაქვალე, გვასწავლე დროთა შესაფერისი სამშაფაციონი ზენე“...
ესეც წმინდა ილია მართალის ნათქვამია.

ძრონიკა

4 მარტის შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის სხდომათა დარბაზში შედგა პროექტი — ინტერდი-სციპლინარული დიალოგი:

„ესამა ონიანი — მოეზია და ფერერა.“
სადაცო ვახსნა ინსტიტუტის დირექტორმა პროფესორმა ირმა რატიანამ.

უძლეობდა განყოფილების გამგე, ფილოლოგის მეცნიერე-ბათა დოქტორი მანანა კვაჭატაძე.

როსტომ ჩხეიძე

ნართლის დანების სელოვნება

ღია ნართლი
გიორგი გომოლაშვილს

ბატონო გიორგი,

თქვენი გამოპასუხება — საგულისხმო და სასათურებელი „მე მიხილე ჯავახიშვილისა მეფრა...“ („ჩვენი მწერლობა“, 2009, 5) — ჩემს სტატიაზე „ორმაგი ფინანსის დრამატიზმი“ (ამავე ჟურნალის შარშანდელი მე-5 ნომერი), უფოად გამოადგებათ უმცროსი, საშუალო და უფროსი თაობის პოლიმსიტებს ქრესტიანობით ნიშნავდა, თუ როგორ უნდა ნარიმართოს ლიტერატურული — და მხოლოდ ლიტერატურული — ინტერესით ნაკარნახევი კამათი.

თავდაჭრა და ტაქტიკა არც გამოპასუხების სიმახფრეს ანელებს და არც საკამათო პრობლემის მნიშვნელობას აცინებს.

— მე მიხილე ჯავახიშვილისა მეფრა...

საითურად გაბნეულ ამ ფრაზის სტატიის ფინალშიც იმორჩებო და საილუსტრაციო მასალასაც უხვად იმონებო იმის დასამტკიცებლად, რომ მწერალს „ჯავაოს ხიზნები“ არ მიაჩნდა დამთავრებულად და მის გავრცელებას დასრულებაც განუწყვეტლივ და დიდხანს ფიქრობდა.

მეც... მიხილე ჯავახიშვილისა მეფრა.

ამ შემთხვევაშიც და საერთოდაც.

მამ სადაფო რაღა შეიძლება გამხდარიყო?!

ეგაა, რასაც თქვენ წრფელ და ბუნებრივ განზრახვად მიიჩნებო, ჩემს თვალში ტაქტიკური და მარტოაღენ ტაქტიკური სვლაა — ხელოვნური ფინანსის დართვის აუცილებლობა მაშინ, თუკი „ჯავაოს ხიზნების“ ახალ გამოცემაში დაბეჯითებით მისთხოვიდნენ კონონტრტურული ცვლილებების ჩართვას.

ცხადია, მწერალს არაფერსიღებოდა არ სურდა, რომ სახელდახლო ნარეკით ნახებინა რომანი. ამიტომაც აშხადებდა იმგვარ ჭარბას, რაც კომპოზიციური კანონების მიხედვით თუ ზედმეტი იქნებოდა, მაგრამ „ჯავაოს ხიზნების“ მხატვრულ-იდეურ მრანამს ძალიანაც არ დაარღვევდა.

ნიჩიკა რომ ახალ ჯავაოდ უნდა მოეცილინოს ნაწინადარს, მისი სახე ისე უნდა შეფერადდეს, თან მკითხველმაც იგრძნოს ეს გათვება და თან ჩვეისტური კრიტიკაც ადვილად ვერ ნაიშოდავოს.

„უფის ნიგბაკის“ ჩანაწერები სწორედ ამას მეტყველებს — ტაქტიკური მონახაზის მონმეს გვხვბის.

საერთოდ კი ეს კამათი არსებითად იმის ირგვლოვ ტრიბუნებს, პქონდა თუ არა მიხილე ჯავახიშვილის მეკეთილად გამახვილებული კომპოზიციის გრნობა.

ჯერ მარტო „ჯავაოს ხიზნები“ იმ სახით, რა სახითაც ხელთ გვაქვს ეს რომანი, გვიდასტურებს, რომ კომპოზიციის ასეთი გრნობა ცოტა მწერლისათვის თუ ყოფილა ნიშანდობლივი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში.

მის გავრცელებას მხოლოდ ინტერპოლატორები თუ მონდომებდნენ, „ეფუხისტყაისნი“ გავრცელებულთა ავტორებით, რომელთაც გულს აკლდათ, პოემა უფროოდროს წყდება და მკითხველის ცნობისმოყვარეობას ბოლომდე ვერ აკმაყოფილებს, ამიტომაც აუცილებელია გველაფერს ნათელი მიუფინოს და მთავარ გმირთა მთამომელობის ამბებიც არ დარჩეს სიუჟეტური ქარგის მიღმა.

„ჯავაოს ხიზნებსაც“ ამ აზროვნების ინტერპოლატორი თუ დაურთავს რაიმე ეპიზოდსა თუ ეპიზოდთა მთელ წყებას, თორემ აპოთეოზის იმ მწვერვალზე გვირგვინდება თბრობა, ერთი სურათი და ერთი ფრაზაც კი უფას მოქრის მკითხველს არამცთუ თბრობის გავრცელება.

ჯერ მარტო „ჯავაოს ხიზნები“...

საერთოდაც ყველა მისი თხზულება — რომანებიც, მოთხრობებიც, ნოველებიც, ლიტერატურული და პოლიტიკური ესეებიც, კომპოზიციური სრულყოფილებითაც მნიშვნელოვანია და ქრესტიანობითი. ყველა ერთი რანგისა არ არის და არც შეიძლება იყოს, მაგრამ კომპოზიციური დასრულებულობითა და ექსპრესიულობით ყველა თანაბარია. დაიხ, არამარტო თბრობაა ექსპრესიული, არამედ კომპოზიციური ქარგის კლასიკური აღნაგობაც — სისადავით, თანახმივნებით, ნერთილის ზუსტ ადვილას დასმის უცთომელი განსაზღვრით.

ამიტომაცაა მისი ყველა ფინალი ასეთი შამამქვედა.

თვითონაც ჩინებულად მოესტეგებოდა თავისი დიდი ხელოვნება კომპოზიციის სფეროში და, როდესაც „ფუნთუსა“ შემოქმედდა უძღვნიდა დითირამბს, მოიარებოთ საკუთარ თავსაც გაულისხმობდა:

— დღემდის ათასი საზომი და ფორმულა მოუგონიათ ხელოვნური ნაწარმოების ფორმის დასაფსებლად, მაგრამ ამ ათასიდან ერთი საზომია მუდმივი და სწორი: მკაფიოა, მარტივია და ზომიერია. ეს ერთადერთი საზომი ქემარტივი ხელოვნებისა ზედგამოცემა მოპასანის შემოქმედებაზე, ან თუ გნებავთ, პირიქით, მოპასანის შემოქმედება ზედგამოცემაში ან საზომზე.

ოთარ ჩხეიძისათვის ეს პასაკი იმ მწივიცაა საგულისხმო, რომ თვითონ მიხილე ჯავახიშვილიც აქამდე უმეკდა, ხლო „ჯავაოს ხიზნები“:

— ქმნილება უმაღლესი ამა საზომისა უყუყმანოდა და უაჭველდა.

და ამას ირწმუნება მწერალი, თვითონაც უაღრესად რომ გამახვილებოდა კომპოზიციის გრნობა და ამიტომაც ნარმოვიდებდა მისი მხატვრული ქმნილებანი (რომანებიც, ნოველებიც, პიესებიც, ლიტერატურული და პოლიტიკური ესეებიც) ქრესტიანობითულ ნიშნულად, თუ რას ნიშნავს კომპოზიციური სრულყოფილება.

ნაკლებადან რომ გრევენბოდეს, ამის თქმას მაინც მოერიდებოდა: უყუყმანოდა და უაჭველად. მითუმეტეს, ქემარტივი ლიტერატურული საკომებით შესანიშნავ მხატვრულ ქმნილებას არაფერი აკლდება დამთავრებლობით. მაშინ ხომ არავის აღიარებდა ჯეფრის როსტომ „ქნტრებრეოლ მოთხრობებს“, ლორენს სტერნის „ჯენტლმენ ტრისტრამ შენდის ცხოვრებასა და შეხედულებებს“.

ბებს“, ლორდ ბაირონის „დონ ჟუანს“, ფრანც კაფკას სამი-
ვე რომანსა თუ რობერტ მუზილის „უფიესებო კაცს“ საკა-
ციბრო მოწაპორად, და დასაყენებლადაც ადვილად გა-
იმეტებდნენ, როგორც მოთხოვნილებ ემიგრირებულნი.

ეს მაინც ზოგადად.
ახლა იმ გარემოებასაც დავუხირობდეთ, „ჯაყოს ხიზნე-
ბი“ საარაკო სისწრაფით რომ შეიქმნა: ორ თვეში, 1924
წლის სექტემბერ-ოქტომბერში.

ავგისტო-სექტემბრის სისხლიანმა დღეებმა ძალიან
იმოქმედა მიხეილ ჯავახიშვილის ფსიქიკასა და მხატვრულ
წარმოსახვაზე და ამანაც ძალიან ააჩქარა წერის პროცესი.
თუმცე სისწრაფე საერთოდაც სჩვეოდა და ამიტომაც დახ-
ვავა მოკლე ხანში ამდენი თხზულება.

ყოველთა, კვაჭი კვაჭანტირაძე ორ წელიწადში მოათავა-
ძის „არსენ მარაბდელი“, „ჯაყოს ხიზნებთან“ შედარებით
სამჯერ უფრო დიდი მოცულობით, თითქოს უფრო გაუჭი-
ანურდა — 1925-დან 1932 წლამდე, მაგრამ ამ რომანში
მწერალი წარმოგვიდგება მეკლევიარადაც. იმხანად დაუ-
მუშაველები და გამოუცემელი გახლდათ 1832 წლის შუთ-
ქულეების საგამოჩიბო ოქმები, ამიტომ მიხეილ ჯავახიშ-
ვილს თვითონ დასჭირდა მთელი ამ მასალის შესწავლა, გა-
ახრება და ისეთ ქარგაში მოქცევა, რომ რომანის ამ მონა-
კეილებს მხატვრულ-დოკუმენტური ღირებულებაც აქვს და
ისტორიკოსებს მის გაუთვალისწინებლად გაუძლედათ
სრული და მოუკერძოებელი სურათის აღდგენა.

თანაც, ამავე მონაკვეთში შეიქმნა მისი კიდევ ორი რო-
მანიც: „თეთრი საყულო“ და „კვი შადური“.

და ამ ფონზე რა გახდა ამისთანა „ჯაყოს ხიზნებისათ-
ვის“ კიდევ ერთი თავის დაერთვა, თუკი მწერალს ამის სურ-
ველი მართლაც ჰქონდა?

თქვენ არავითარი შეკითხვა გვაბედავთ ამ რომანის შე-
საძლო ფინალის ირგვლივ.

ჩემთვის კი ეს კითხვაა ყველაზე დამაფიქრებელი.
მართლაც რა გახდა?

ათი წელი წერდა, წერდა და... ერთი ფურცელიც ვერ
დაწერა?

ოღნადავად ვერ გავცა უბის წიგნაკის ჩანაწერებს?
მითუმეტეს, სიუჟეტის ზოგადი ქარგა იქ უკვე აღნიშ-
ნულია.

როგორი დასაჯერებელია:
რომ თვეში დაწერო რომანი.

ნაკლები გემგნებუდეს, გაგრძელებას აპირებდა...
ათი წლის მამობლე ერთი თავი კი არა, ერთი ფურცელიც
ვეღარ შემიტო.

არადა, გაუნელვებლად გაფორიბებებს და არ გასე-
ნებდეს.

და, რაც მთავარია, ზუსტად იქ გქონდეს მოთავებული
რომანი, კომპოზიციური სრულყოფილების კანონი რომ
მოითხოვს.

ავტობიოგრაფიკალიცა რატომ უნდა მიჰყო ხელი, აუხ-
სნელია.

მაგრამ ეს სამწერლო ცხოვრების ბუნებრივ პირობებში.
სასტიკი პოლიტიკური რეჟიმი კი არავფერს დაგვიდეს,
თავისი მოთხოვნებების გარდა, და იძულებულს გხდეს,
თუნდა ამგვარ ავტობიოგრაფიკალიცებსაც დავმორჩილო.

ისე თუ სამუშაოება გაქვს, იძიბო, ვემორჩილები, მაგრამ
იცადო მის გადგაფება-გაჭიანურებას.

მიხეილ ჯავახიშვილის უბის წიგნაკთა ის უსახებები,
„ჯაყოს ხიზნების“ ირგვლევ რომ იყრის თავს, ამ წინააღ-
მდეგობას არცელავს თავისებურად — მწერალსა და ტი-
რანულ სახელმწიფოს შორის.

...ეჭა-ფშველასაც რომ გართულვებოდა ყოფა,
ვთქათა, „ალვად ქეთულურის“ შექმნისათვის, ისეც მოპ-
ყვებოდა მტკიუნებას, პასუხი ჯერ არ მოეკითებთა ამ მოე-
მას, რადგანაც დაუმთავრებელია და შესაფერისი დასას-
რული რომ მოპყვება, შემდეგ განსაჯეთ მისი იდეური
მრწამსიო.

მერე იქნებ არც გავდენოდა უბის წიგნაკის ჩანაწე-
რებს... იქნებ კიდევ შეგუებოდა ავტობიოგრაფიკალიცის
და გამყოლოდა გმირისა და მისი ოჯახის შემდეგ მოთავა-
დასავალს... მაგრამ ჩვენ მო გვეკუთვნებოდა, სინამ-
დვილში სადაც მთავრდებოდა ამ პოემის სიუჟეტური
ქარგა, ანტიკური ტრადიციის შესაბამისი კომპოზიციური
სრულყოფილებით: ერთი მაისნა შორითა მხარეთ ქეთული
ქალისაო...

ჩვენის ფოსტა

როსტომ, მოგესალმები!

ძალზედ ვამხარა თქვენმა მესამე ნომერმა. მართლაც
ვერსად ვიპოვე და ისევე და ისევე თქვენმა გულთადაც ვამო-
ცილებელმა ლეენამ მიწეხა. ყოვეტყას მოგონებებთან
დაკავშირების გზერ.

აი, რა მოხდა: დედაქმნის უფროსმა ძმამ — შოთამ (იბ-
ჩიძე) ტაბახელასთან და ნაილა ემერჯიანი (იბ) და ვიქო-
ვლინა — გიორგიმ — დები დამამაძიებში შერთეს მისამ-
— შედია და ყორწყება. ახლა ვრედაქტორობ ნიგნს, რომელ-
იც შოთას ვაჟმა რუზი ნიკოლაძემ დაწერა (კოლთან ერ-
თად) „ქართვლები საფრანგეთში II მსოფლიო ომის დროს“
(თარგმნის გოგი ანთილავა, უნდა გამოსცეს კახა კუდაბანი).
ხომ არ ამბებდავი რამე ნაწვეტებს ამ მოგონებებთან, შე
მგონი სინტეტრესო იქნება.

და, ჩემი მორე შეთავაზება: ვარგა ხნის წინათ, 1983
წელს გამოვეყი პატარა ნიგნს გიორგი ნიკოლაძის „პირვე-
ლი ქართული ასედა მყინვარგვერზე“ (მოქალაქეებულ წი-
ნაოქმს დავერთო, რამდენს ადამიანმა მიხილა მის შემდეგ,
მაგრამ, აბა, სადაა?! შე თვითონ ერთადერთი ეგზემპლარი
შემომჩრია, ახლახან 120 წელი შესწავლა გიორგის დაბადე-
ბიდან. თუ გგონია ვინმეს გაბასუნდა ამ საგვეტოში? ჩემ
ურწანულ ავტობიოგრაფიასთანა მოუხვეს და მანა არა მათეს
თუნდაც პატარა პროექტი განახიორციელო. თქვენ ამ დანი-
ტრესებულთან ამ იდეით, ცოლ-ქმრის მოგონებები რომ
გაგვერთობებინა და ერთ ნიგნად გამოვეყივა? გიორგის
„მყინვარგვერზე“ ჯიბის ფორმატის 90 გვერდი. ყოვეტყას
ტექსტი, ალბათ, ამდენიც არ იქნება. შენ რომ ათავაზო მის გა-
მიცემა და რედაქტირება, შე იმ, ძველ წინათქმის რამდენიმე
დებულს მიუგეტებდი ჩვენი „საოჯახო ისტორიადან“. ისე
მაგონია, ახლავი წიგნი დღეს ვალა ჩვენგანის სიმბოლო
ვალის მოხდა იქნება ნიკოლაძეთა დიდი დინასტიის წინააღ-
მ. აი, ასეთი ფიქრები და იდეები მიკარანაბა შენი
ურწანლის ერთმა პუბლიკაციამ.

ზაზა აპხინაძე

თუ მატაფორა ენის სიზმარია, თარგმნილი ტექსტი დედნის სიზმრად უნდა აღვიქვამთ...

ივანე ამირხანაშვილს ესაუბრება გურამ გომიანაშვილი

— ბატონო გურამ, რა ხდება ადამიანში, რომელსაც ერთ მშვენიერ დღეს სურვილი უჩნდება — ადვილად და დაიწყოს უცხო ტექსტის მშობლიურ ენაზე გადმოტანა?

— რასაკვირველია, ეს ერთ მშვენიერ დღეს არა ხდება, ჩემო ვანო, იმ დღეს მხოლოდ კარგა ხნის წინათ ქვეცნობიერად გარეწილი სურვილი, უკვე „დაცარ-გებული“ და „დათავთავებული“ თუ „დამტყვევებული“, ითხოვს „მონამ-გვლას“ თუ „მოსთვლას“. ეს ის სურვილია, რომელიც თითქმის ბავშვობიდანვე თან დღეებს მშვენიერების დაუფლების ერთი შეპყრობილ ადამიანს და აიძულებს, რომ აედევნოს ლამაზ პეკელას, თუ დაიჭრის, ხომ კიდევ უფრო უკეთესი, შეკონოს ფერად-ფერადი მინდვრის ყვეალებები, თეთრად აფეთქებულ ხებილს ჩამოატეხოს თუნდაც პატარა ტოტი... ხოლო მერე, უკვე მოზრდილს, ის სურვილი ათასი რამ საგნისა თუ ნივთის შიქვრის წყურვილად ექცევა, მტადრე თუ უცხოეთშიც უხდება მოგ ზაურობა... უნდა, რომ რაც სხვასა აქვს, თეთრინაც შექონდეს. ამით კი ის ადამიანები გაახაროს, ვინც უყვარს. განსაკუთრებით სხვაგანინდან ჩამოტანილი სახსოვარი რამ მოსწონთ ადამიანებს...

აი დაახლოებით ამგვარ ამბავთან გვაქვს საქმე. რა თქმა უნდა, არაის ისეთი ადამიანები, ვინც არც პეკელას ასდევნებია, არც მიდვრის ყვეალებები შეუკონია და არც გაზაფხულზე აფეთქებული ხებილისთვის ჩამოუტეხია ტოტი. ანდა ისე დაბრუნებულა შორეული მოგზაურობიდან, არაფერი უცხოური არ ჩამოუტანია. მაგრამ აკი მოგახსენებ, ასეთების საბირსპირნიც არიან, რომელთაც, ნივთიერად გამდგრების მსურველთაგან განსხვავებით, სულიერი გამდგრების წყურვილი „ახრჩობთ“. თუ პირველი საკუთარ ნივთიერ კონებას იმრავლებენ და ეს მაინცნათ თავიანთ ცხოვრების მთავარ მიზანად, მეორენი სულიერ გამდგრებაში ხედავენ ამქვეყნად თავიანთ არსებობის მთავარ აზრს. ცხადია, მიმხედით, რასაც ვამბობ: აქ ორი სხვადასხვა კატეგორიის ადამიანებთან გვაქვს საქმე — შემოქმედ და არამექმედ ადამიანებთან. ეს შედარება, მეორე, ნამდვილად უფრო ნათელს ხდის სათქმელს.

როგორ ფიქრობთ, თუნდაც „ვისწინააღიწი“ მთარგმნელს რა, ერთ მშვენიერ დღეს გაუჩნდა იმის სურვილი, რომ ამდგარიყო და დაეწყო უცხო ტექსტის თარგმნა? გინდაც ათონიელი გაიფხინებოდა ანდა „ქილილას და დამანას“

ქართულად მგადმოეცებდნენ (თუ გამაჩარხებდნენ). რასაკვირველია, ერისა თუ ჩვენი ეროვნული კულტურის სულიერი გამდგრების სურვილმა თუ წყურვილმა მიიყვანა მარჩბელი შექსპირამდე. მანამდე კი თითქოს იმიტომ იცხოვრა, რომ ბოლოს და ბოლოს ამ ერთი უდიდესი ბრიტანელისთვის „ესნაელებინა“ ქართული, რადგან მთელ საქართველოს ინგლისურს ვერ ასწავლიდა, უშეძლოდა კი საქართველო ნამდვილად ის საქართველო არ იქნებოდა, რომელიც დღეს არის. ეს აზრი, ბუნებრივია, ვრცელდება ყველაზე, ვინც უკვე შეიღო ის მომავალში შეძლებს უცხო ტექსტის მშობლიურ ენაზე ისე გადმოტანას, რომ ეს „უთუც“ სისხლბორცულად ეროვნული გახადოს, რათა,

როგორც იტყვიან, ჩვეს კულტურას მიეცეს და მიემატოს. ერთი სიტყვით, მთარგმნელის შინაგანი სულიერი საზნადის სათარგმნელ ტექსტამდე მისასვლელად ძალიან დიდი ხნის განაწელობაში „მწიფდება“.

— მაშინ, თუ ნებას მომცემო, სხვანაირად დავსვამ შეკითხვას, თქვენ რატომ დაინტერესდით თარგმნა?

— თქვენს პირველ შეკითხვებზე გაცემული პასუხით, ვფიქრობ, ნაწილობრივ ამ კითხვაზეც ვიპასუხეთ. მაგრამ მაინც შევეცადები ჩემი აზრის რამდენადმე განვრცოხას.

როგორც ყველა ადამიანს, და, მით უმეტეს, ქართველს, მეც შექონდა ჩემი „გვიგოებობის“ ხანა, როცა რაღაცა შინაგანი ძალა, შთაგონება თუ აზროვნება, მოსვენებას მაკარგვინებდა და სიტყვასთან მჭიდრადვდებდა ჩემი აზრების „გარეთ გამოსატანად“. როგორც ახლა მეტყვინება, ეს უთუოდ იმ უამრავი წიგნის ნაკითხვის შედეგი იყო, რომელთა ნაკითხვაც ჩემს ყრმობასა და სიჭაბუკეში მიხდებოდა.

ისე მოხდა, რომ დიდების იმ ქუჩასთან, სადაც ვცხოვრობდი, სულ ახლოს იყო ერთ-ერთი ნიგნზდადარი საქალაქო ბიბლიოთეკა, საიდანაც ერთბაშად თითქმის ყოველდღე გამოქმონდა რომელიმე ქართული ან უცხოელი ავტორის წიგნი. დილით რომ გამოვიტყევი, საღამოს მიმქონდა, საღამოთი გამოტანილს კი მეორე დილითვე ვაბრუნებდი. ასე რომ ნაკითხულს უდიერი მორიგე ვუყურებულაბოდი. ყველაფერს წიგნის გადასაბედიდან ვუსურვებდი და ეხედოდამე...

რაც რამ მომეწონებოდა, აუცილებლად რომელსამე აბლობელს ან ამხანაგს ვუყვებოდი. და ამასობაში რამდენ-

ჯერმე გულ წავეთამამე კალიმა. ზამთარში, ნამდვილი პოეტისთვის, ყინვა-თოვლა და გაძარცვულ ბუნებაში ვეძებდი შთაგონებას, ვაზაფხულზე — გამოზამთარებული ბუნება იყო ჩემი „პოეზიის“ საფანი. ზაფხულში კი, როცა არდადეგები გვეღვნივლიდა, მთელი ორი-სამი თვე სიყოფად ვიყავი. მამარბის დედა, ნიკოლაური თამარე, მთელი ქალი იყო, ვარჯჯარული. აღბათი, სულაც არ გადავატარებ, თუ ცოცხვი, რომ დილიდან საღამომდე შეუსვენებლად შევიძლია ხალხური ლექსის ლილინი. ეს „როსტომიანიო“, ეს „პეტეანიანიო“, ეს „ყარამანიანიო“, არ ვიცი, რომელი ერთი გავისიყენო. ამით იმის თქმა მინდა, რომ ჩემდა უნებურად სულ მუდამ „ნყობილისტყევაობის ჭრქვეშ“ მიხდებოდა ცხოვრება.

ჩემს დროს პაერიც კი თითქოს ლიტერატურით იყო გატყვევნილი. როგორც ხელოვნებაზე ზიბილით თუ ვაპირ, ისე კალიაში, სადაც ვხმარებოდი, ყოველდღე თუ არა, კვირასი ორჯერ-სამჯერ მაინც წყობილია ან ცოცხალ მწერლებთან შეხვედრა ან კლასიკური მწერლობის რომელიმე ნიმუშის გახილვა...

ძალიან დიხვანს გულდამწყვეტილი ვიყავი იმის გამო, რომ ის ნიგნები, რომელთაც რუსულად კვითხულობდი, თითქმის არც ერთი ქართულად ითარგმნილი არ იყო. უმეტესად უცხოელი ავტორთა ნიგნებს ვკვლიხსხმობ. როგორც უკვე ვთქვი, თუ ნიგნი ძალიან მომეწონებოდა, ერთი სული შექონდა, სანამ ჩემს ალტკიანას სხვასაც გადავუღებდი არ, უფრო სწორად, სხვასაც გადავადებდი. თანდათან ეს ალტკიანის გადაცემა თუ გადადება სულ უფრო და უფრო არ მაქაყყოფილებდა. ვატყობდი, რომ ნელ-ნელა ჯერ რაღაც გაურკვეველი ამბიკია გამიჩნდა... თუკი შეიძლება, რომ რუსულად ყოფილიყო როგორც მთელი დღი, ისე ახალი მსოფლიო ლიტერატურა თარგმნილი, რატომ არ შეიძლებაო, რომ იციე ნიგნები ქართულად გადმოეწევა ნაკითხვა ქართულად მოიხვედს? ეს აუცილებელი და გადაუდებელი საქმედაც კი მივიჩნიე და ჩემი ახალგაზრდული მოკლე პერიოდში მთელი ჩემი დარჩენილი სიცოცხლის უმთავრეს ამოცანად დავიხსახე. თანაც მარტო პროზა კი არა, პოეზიაც და დრამატურგიაც. მაგრამ, ერთგვარი შავი სამუშაო პროსპექტი რომ შევადგინე, მალევე მივხვდი, რომ ეს შეუძლებელი იქნებოდა ერთი ადამიანისთვის და ჩემისთანე რამდენიმე „დამოხვეულის“ ძებნა დაიწვიე, რაც ასევე შეუძლებელი გამოდგა...

ერთი სიტყვით, მიხეცისის ერთ ცნობილ აზრს თუ ოდნავ გადავასხვავებრე, მე, ადამიანი, როგორც ფროსოსანი არსება, შემიძინების ნათელში ფრთების მოქნივას ჯერ ვერ ვახერხებდი...

— გასოვით, სულ პირველად რა თარგმნიე?

— სხვათა შორის, ის ერთი, რაც სულ პირველად ვთარგმნიე, მკაფიოდ აღარც მახსოვს. ან იქნებ ის სულაც არ არიერო მშვენიერ დღეს ქვეცნობიორად გაჩენილი სურვილის თუ ნურსურვილის გაცნობიერება იყო, რაც თან ახლავს შემოქმედებას.

ისე, მე თითოთი მიკვირს, მაგრამ ვეუღლავი დრამატურგიით დანიყო. როგორც ჩანს, შექმნილის მამაბლისთვლმა თარგმნიებმა მეც ნაადრევად „გამაგრებამატურგის“. ბუნებრივია, მამაბლის შემდეგ თავად შექსპირის თარგმნა ვერ ვაბედე და საქართველოს ისტორიიდან აბეუღე სიუჟეტებზე რამდენიმე ტრადიცილა დაიწვიე (ერთ-ერთი დღესაც მახსოვს, მთავარ გმირად დემნა უფლისწული გამოიყვანა, რომელსაც შეთქმულების გზით მეფის ტახტის ხელში ჩავადების განზრახვისთვის თვალბნა სობირანი). ეს ჩემი „ტრადიციები“ იმ-

დენად დიდი ზეგავლენით იყო დანერული, რომ საბოლოოდ მაინც თარგმნიებდი იყო, ვიდრე ორიგინალური ნაწარმოებები.

სკოლაში უცხო ენად გერმანულს ესწავლებიდი. ჩემს გარდა ჩემს კლასში სხვებზე „პოეტურადმნი“. ჩემს გერმანულს მახსოვდა, მთელი ორი-სამი თვე უკეთესად „შეხმატკილებოდი“, ერთი თავისებური ენაპირი ხერხი ჰქონდა: გოთლას „ტყის მეფე“ რომ გავიხსნა, გერმანული ლექსის ქართულად ლექსადვე თარგმნა დაგვავალა, ახვე გზით „გვაახლოებდა“ მიღერს და ჰაინესაც. ასე რომ, როგორც მახსოვს, ასე თუ ისე, მეტ-ნაკლებად რაღაც ხარისხით თუ, უფრო სწორად, ჩემდა ასატანად რაც ეთარგმნე პირველად, გოთლას „ტყის მეფე“ და ჰაინეს „ლორელია“ იყო.

იშხანად [„Иностранная Литература“, მაგონი, ჯერ არ გა-მოლილია] მოის შემდეგ იჯერ არ იყო აღდგენილი, მაგრამ ვერნალ „СОНЕК“-ს ყოველკვირეული პატარა-პატარა დახატებები ჰქონდა, სადაც როგორც თვითონ რუსების, ისე საბჭოთა კავშირში შეშავალი ხალხების მწერალთა და უცხოელ ავტორთა ახალი ნაწარმოებები იბეჭდებოდა.

მახსოვს, ძალიან გახმაურდა მაშინ რუმინელი სადღოეიანუს „ლორის სიმღერა“ და ისლანდიელი ლაქსნესის მოთხრობები, განსაკუთრებით კი — „ნაპოლეონ ბონაპარტი“ (ლაქსნესი მალე ნობელიანტიც ვაბდა). დაბეჭდვით არსად დამიბეჭდაცა, მაგრამ თარგმნილი სადღოეიანუს ეთარგმნე და ლაქსნესიც. ეთარგმნე იმ ერთადერთი მიზეზით, რომ სხვებისთვისაც განხეცდევინებდა ის სისარული და აღტკიცება, რაც ამ მწერლებს პროზაში მე განმსაცდევინა.

მაშინ აგრეთვე დიდად პოპულარული იყო თურქი ნახში ჰიქმეთი, რომლის სახელიც იშხანად მთელ მსოფლიოს პირზე უკერა, რადგან თავისი ქვეყნის მთავრობისგან შერისბული იყო როგორც თავისუფლებისა და ხალხის კეთილდღეობისთვის მებრძოლი. ჰიქმეთის პოეზია ქართულადაც ბევრი ითარგმნიებოდა. მე პირა ეთარგმნე — „თავის ქალა“ და სანიტარული კულტურის თეატრს შეეთავაზე (მაშინ თბილისში იყო ასეთი თეატრი). ეტყობა, ჩემი ძველი „დრამატურგობა“ თავს არ მანებებდა, მაგრამ ამჯერადაც აბაოად დაეშვრე — როგორც წინა თარგმნიებს სტამბა, ისე არც ამ პიესას უნახავს სცენა. ასე რომ ჰიქმეთის „თავის ქალა“ ტყუილად შევიჩნე ჩემი თავის ქალა. თუმცა, იმდენ მაინც არ ვტარებდი, თითქმის ყოველდღე ვწერდი ან ვთარგმნიდი.

— ამბობდ, ლიტერატურა ამის სულს გამოხატავსო. თუ ასეა, მაშინ თარგმანი იწო საქმე ყოფილა — სულად გადატანას არ ევეუშვებარება.

— ეს ცოტა გაზვიადებული ნათქვამი მაგონია. უკეთეს სიტყვა ღმერთია, როგორ შეიძლება, რომ სულ ღმერთის არ დაგმორჩილოს. ამიტომ, ჩემი აზრით, ღმერთის, ანუ შემოქმედის ვაჟანია.

რასაც შემოქმედზე წამოყარდა სიტყვა, მარმაცა გავიხსენებ, რომ დიდოსტატ მთარგმნელს, რომელსაც მოსკოვში თავის ზინამი შეხვედრად მურმან ლებანიძის დავალებული, იქნებ ეურნალ „პოინერისთვის“ რამე გამოართავა და თარგმნილი (მურმანი მაშინ „პოინერის“ პასუხისმგებელი მდივანი იყო და ვატყობიდი, რომ ყოველმხრივ მაგულანებდა უფრო მეტად მთარგმნელობისთვის, ვიდრე ჩემი საკუთარი „პოეტური შემოქმედებისთვის“) ... ბერიკაცი მარმაცა ფრიალ ვულთბილი მასამინელიც გამოდგა. მარმაცა გამოხატავს ქართველი ბავშვებისთვის ერთი პატარა პოემა („УГОМОН“) და იქვე ხელდახალე დანერული მიძღვნა ლექსად (ორივე ეს ნა-

წარმოები მალევე დაიბეჭდა „კომინერში“. „ყარში“-ს ქართულად „ბუა“ დავარქვი).

მაგრამ მარშაკი ამისთვის არ გამიხსენებია. ის სწორედ თქვენმა კითხვამ გამახსენა: თუ ლიტერატურა ერის სულს გამოხატავს, მაშინ თარგმანი ამაი საქმე ყოფილა, რადგან სულის ვადაღან-ვადაღმანას არ ექვემდებარებოდა... მარშაკი იმხანად ძალიან პოპულარული იყო არა მარტო როგორც ჩინებული საბავშვო პოეტი, არამედ როგორც შექპიბირის სონეტებისა და ბერნისის პოეზიის მართლაც უბადლო მთარგმნელი, რომელმაც დიანაც რომ ამ ირო უდიდესი პრიტანელის სულის ვადმეოტანა მშელი რუსული სიტყვის მეშვეობით (ქემი აზრით, ბერნისის „სულს“ ქართული სიტყვის მეშვეობით ჩვენმა თამარ ერისთავმაც გვაზიარა და, რასან „სულის ვადმეოტანა“ ჩამოვიარა სიტყვა, აქვე უნდა ვახსენო შექპიბირის „სულის მზიადეული“ რეზო თაბუკაშვილი, ფრანსუა ეოინის „სულის გამქართულდელი“ ნერდინიან დავითი, უნგრისი პეტეფის ქართული „ამა“ გროგოლ აბაშიძე და განათიარ ქალაქისეული ქართული ბუშქინსა და ამერიკელ ლონგელოზეც იგივე არ ითქმის?). ანდა იქნებ კონსტანტინე ლორქიფანიძისეული ისაკავა ტაკუბოზე გაეიხსენით:

**ერთხელ ზემობით
დედაჩემი მხარე შევისყო,
იგი ისეთი მსუბუქი იყო,
რომ უცხად ეტყემლი მომერია
და ვეღარ ვხედვ**

მაგრამ ისევ მარშაკს მივებრუნდები. მან ერთგვარი ნუბლი გამოიტყა, რომ ვერა და ვერ მოახერხა საქართველოში ჩამოსვლა და ვაგა-უფუფელას სათარგმნელად მომზადება (სხვათა შორის, თბილისის რუსული მოზარდ მათერებელთა თეატრის მთავარი რეჟისორი პოეტის დვილი ძმა იყო). როცა მე შევახსენე ვატას პასტერნაკისეული თარგმანები, მან სწორედ „სული“ ახსენა: პასტერნაკი, რასაკვირრეულია, ოსტატია, მაგრამ ყველა თარგმნელ სულის აბასტერნაკებს, ინდივიდუალობას, ანუ „საკუთარ პულს“ ვერ უნარჩუნებს. ეს დაახლოებით იგივეა, უმეილო მშობლები სხვის შვილს რომ ვაზრდინან, თავიანთ სულს ვერ მთარგმვენ და თავიანთ სისხლიორცეულ, ანუ თავხსნიერ, მართალ შეილად ვერ აქვეყვენ. მართალი გიხორთ, ცოტა არ იყოს, გამიკვირდა ამ დიდად თავდაჭერილი ბერიკაცისგან მეორე ასევე ფრიად სახელიანი რუსი პოეტის ასეთი კრიტიკული შეფასება, თუცა მალევე დაერწმუნდი, რომ ეს მხოლოდ და მხოლოდ პროფესიული მიდგომა იყო საქმის მიმართ და არა რაღაც ქვეგრძობის გამოძალავენება, რაც აგრეროვად ახასიათებთ უთუოდ ნაკლებად ნიჭმომადლეული ბუზის მსახურთ.

რასან სულის ვადმეოტანაზე ჩამოვიარა სიტყვა, აქ ჩემდა უნებურად წამომავიანდა მანანა გვიგინევილისეული ხიმენისის ქართული „პლატერო“, რომელიც ამქვეყნად დამორეზული დედა-შვილის სულიერმა ერთობამ გაასრულა... აი რატომ გრძნობს მკითხველი ქართულ „პლატეროში“, ესპანურ სულთან ერთად, ქართულ სულს შერწმუნულ ნათელ და ჩახხაბა ბიჭის სულსაც!..

— რატომღაც მგონია, თარგმან არის არა ვადმეოტანა, არამედ ის, რასაც ჩვენი ძველები ბულისხმობდნენ — განმარტება. ვთუთა, გერმანულიდან ვთარგმნი ქართულად,

ეს იმას ნიშნავს, რომ გერმანულ ტექსტს ვანგმარტავ ქართულად, ანუ ვენერე მის ადაპტირებას ქართულ ენაზე.

— როგორც კარავდ მოვფხენება, ჩვენი სიტყვის ვა-ვა, სულხან-საბა, თარგმანს იგავიანი სიტყვის ვაცხადებად განმარტავს, თარგმანება სიტყვის ვაცხადების თქმასო. რასაკვირრეულია, თარგმანი თავისებურად მართლაც განმარტება, იმ იგავიანი სიტყვის ვაცხადება, რომელიც, თუ შეიძლება ასე თქმა, ძალიან იმ ენისაა, საიდანაც ხდებდა თარგმანი (სიტყვაზე, ჩვენი ქართული „გენაკველ“ რომ არის ანდა „შენი ჭირიშე“), მაგრამ თუ მთარგმნელმა უცხო ნაწარმოების ვადმეოტებისას თავისი მშობლიური ენის ბუნებრივი მფინარება არ შეინარჩუნა და უარი არ ითქვა ვინაფერზე, რაც დაარღვევდა, ანუ დისონანსს შეიტანდა ამ მფიენარებაში, ცხადია, მკითხველს კარგა გეარანება ვაუწყნებს თარგმნილი ტექსტის აღქმას. ესე იგი, თუ მთარგმნელი მავსილურად არ იცეხნება თავისი მშობლიური ენის ყოველგვარ გამომსახველ საშუალებას, მაშინ ითიქმის ყოველგვარდზე სქოლითაა სართოლების დადგმა მოუწენს, რაც სულ ერთიანად ნეაღბი ჩარის მხატვრული თარგმანის ღორსებას და მხატვრულ ტექსტს სამეცნიეროს დაამსგავსებს.

მაგალითისთვის რაბლეს მოვიმეცილებ, რომლის შემოქმედებამაც მთელი ეპოქა შეადგინა ფრანგული ლიტერატურისა და ენის ისტორიაში ასევე ფრანგული ფრანკოლოგიის ისტორიაში.

დღეისათვის „გარგანტუა და პანტაგრუელი“ სულ სტრიქონ-სტრიქონ არის შესწავლილი (მარტო ლ. სენეანს რაბლეს ენაზე ორტომიანი უზარმაზარი შრომა აქვს დანეროილი) და დადგენილია, რომ მთლიანად რომანში 1 139 ფრანკოლოგიური ერთეულია, რომელთაც მწერალი 3 000-ჯერ იცეხნება, ანუ ითიერეული ერთეული საშუალოდ დაახლოებით სამეჯრ მთარგმნა. ერთი სიტყვიანი, რაბლე ენას განიხილავდა „როგორც ხალხის უდიდეს სულიერ ფსახეულობას“, რომელიც მუდმივად წმინდად შენახვასა და ვადიდრებას ითხოვს“. აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ, თუ არა რაბლეს ეს გენიალური წიგნი, საფრანგეთში სახელმწიფო ენად კიდევ დიდხანს დარჩებოდა ლათინური.

რა თქმა უნდა, ზემოსენებული 1 139 ფრანკოლოგიური ერთეული, ანუ იგავიანი შესიტყვებათა ერთობლიობა, გარკვეული აზრით, განმარტებასაც საჭიროებს, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში ადაპტირებას — გამარტებებას ან შემოკლება-ვადაკეთებას. დამთავხმებთ, რომ თითოეულ ფრანგულ ფრანკოლოგიურ ერთეულს იმ ენაზე უნდა მოემდებოს შესატყვისი ფრანკოლოგიური ერთეული, რომელზეც ითარგმნება, მაგრამ ამასთანავე მთარგმნელმა ითქვც უნდა იფიქროს, რომ ნაწარმოებს შეუნარჩუნებს თავისი ეროვნული კოლორტი. ეს აზრი მე ასე მემსმის: უკეთუ დედანს უზარეუ ტყისა და მინფერის ნარ-ნარ ყვაეილითა თავილად წარმოივლივით, თარგმანი არც ერთმა იმ ყვაეილმა არ უნდა დაეკაროს არც თავისი ფერი და არც კიდევ თავისი სურნელი, თუცა მთარგმნელმა უკვე თავისად „გადამიორცნულბულთ“ ის უცხო თავიული თავისი ქვეყნის (ენის) ტყისა და მინდვრის შესატყვისი ყვაეილით უნდა შეკონოს და არა ისევე უცხოური (მოლანდიური თუ ჩინური) ხელოვნური ყვაეილებით.

ჩემი გაგებით, ამ პრინციპით მთარგმნადა, მავალითად, ვახუშტი კონტემპილი სპარსულ პოეტებსა და გერმანულენიერებს რილეს. ერისხელ სადალაც უკვე ვთქვი და აქვე გავიმეორებ, რომ დალი ფანჯიკიძის ქართული თომას მანი

დაახლოებით ასეთ რასმე მაგონებს: იდუმალი რაი საინჟინრო ხერხით საძირკვლიანად რომ გადმოიტანო გერმანიიდან საქართველოში რამდენიმე უზარმაზარი შენობა, სადაც უხეტად ისეთივე კომფორტით ცხოვრობს ქართველი ხეისხველი, როგორი კომფორტითაც იქ გერმანულ მკითხველს უხდება ცხოვრება. ამით იმის თქმა მინდა, რომ მთარგმნელი გერმანული ტექსტის ადამიტირებას კი არ ენევა, პირიქით, მთელი თავისი „ჩადედეებული სირთულით“ ახერხებს მანის „ქართველ გერმანულად“ ქცევას, თუმცა არც ერთ ზედმეტ ან მეტელოტიან ნათურას არ ანთებს ზემოთ ხსენებულ გერმანიიდან საქართველოში გადმოიტანილ რამდენიმე უზარმაზარ შენობაში, ანუ მანის რომანების ქართულ ტექსტში. იგივე უნდა ითქვას ქართული სიტყვის დედის, ჩვენი პატარების სულის მესაიდუმლის — მაცყალა მრუდეშვილის კოსტუმის „ულენშპიგელს“ და ფრანგულ ხალხურ საბავშვო ლექსებსზე („თამამ-თამამ“).

— ნელა პრადანეთ, სადგოიანუს და ლაქინენის იმიტომ ვთარგმნიდი, რომ სხვებისთვისაც განმეცდვიენებინა ის სიხარული და აღტაცება, რაც ამ მწერლებს პოიზამ განამაცდვიენაო. მოდი, პირდაპირ ვთქვათ, თარგმნის თავდაპირველი, სუბიექტური მოტივი სწორედ ეს არის — გაუზიაროს თავისიონებს სხვათა ენის ნიაღში მოპოვებულ სიხარული.

მეორე და, რასაკვირველია, მთავარი მოტივი, კულტურული ფაქტორია. დიხა, თარგმანმა კულტურა უნდა გაამდიდროს, ეროვნული კულტურის აღმშენებლობის საქმეში უნდა ჩაერთოს. სხვათაგანად არაბარი მიმშენებლობა არა აქვს იმ სიხარული, სხვათა ენიდან გადმოიტანული ტექსტი რომ გვანიჭებს. ხანდახან მგონია, კულტურის კრიზისი, რომელიც რუსთაველის შემდეგ საუკუნეების განმავლობაში გრძელდებოდა, სწორედ ლიტერატურული თარგმანის ჩავარდნამ გამოიწვია.

— რასაკვირველია, თარგმანის მთავარი მოტივი, იქნებ უპირველესიც, კულტურული ფაქტორია. თქვენი მოსაზრება, რომ კულტურის კრიზისი, რომელიც რუსთაველის შემდეგ არა ერთი და ორი საუკუნე გრძელდებოდა საქართველოში, დიხაზე ლიტერატურული თარგმანის ჩავარდნამ გამოიწვია, უთუოდ სწორია.

მაა, გადახედეთ ევროპის ხალხებს, ისინი არა მარტო ერთმანეთს თარგმნიდნენ უკვე დღორმეოტების ხანაშივე, არამედ თავიანთ ენებზე გადაიტარდათ მთელი ბერძნული, არაბული და სპარსული (ცოტა მოგვიანებით ჩინური, ინდური და იაპონურიც) სიტყვიერი კულტურა, რაც ჩვენთვის დღესაც საოცრებოა.

კიდევ კარგი, რომ ქართული მიაღალი წრის წარმომადგენლებში რუსულად ან ფრანგულად მინც ცეცობოდნენ სხვა ხალხების ზემოსხენებულ სიტყვიერ კულტურას“. ეს თავისთავად ერთეფად ტინს აჩვენდა ამ აღმავალში, სამომავლოდ ამ მიმართულებით მოქმედების ფინს, ურთმოსილებაც არც ერთი საქმე არ კეთდება, მით უმეტეს, კულტურის საფეროში.

ამ შორეუ მართლაც რომ გამოირჩეული ნივთია იოანე ბატონიშვილის „სუმარსნაველ“ („კულმასობა“), რომელსაც თავისი ენციკლოპედიურობით სამართლიანად „უბიძამილეებენ“ რბლეს „გერგანტუსას და პანტაგურელს“. მაგრამ ეს მამონდელი ამბავია, „სუმარსნაველის“ მექულის დროზე მოგახსენებ, როცა ევროპის ბევრ ხალხს უკვე თარგმნილი აქვს რაბაულეც, სერვანტესიც, არიოსტოც, შექსპირიც, დანტეც, გოე-

თეც, იქნებ ამგაშინდელი პოლიტკურად კარგა გვარინად „მწერდარულ“ დროში „აიტირ ყვავიდაც“ გამოქმენდე ზოგიერთი ვიპაპირირტის თავლინი, მაგრამ ჩემი აზრით მინც უნდა ვთქვა. თუნდაც იმ თვალსაზრისით, რომ ზოგი ტორი მარცხებელია, რუსულმა სიტყვამ უთუოდ კარგი „ეტკობა“ გაგვინია სხვა კულტურებისკენ მიზავალ არცყო იოლ ვაზახე.

რუსთაველის შემდეგ, თითქმის მთელი ექვსეახი წელიწადი, საქართველოში ნამდვილად დიდი „კულტურული უამინდობის“ ხანაა. რაღაც „გამოდარების“ ნიშნები დიდატორიკად მე-18 საუკუნეშიც ჩანდა. მაგრამ, ჩვენთან ვთვალდ საუბედუროდ, ხალხსა და წინსს მუა „თვალაუნდენელი ხრამი“, რომელსაც არამეთუ თარგმნილი ლიტერატურა, არამედ თვითი სულხან-საბა ორბელიანისა და დავით გურამიშვილის ნიგნებოც ვერ „ანათებენ“, რადგან ხალხისთვის ისინი მაშინ თავითანი არასწორების გამო „ევერ მუშაობდნენ“.

ახე რომ, როგორც იტყვიან, ჩვენ ძალიან ბევრი რამ ძილში გამოვლიტობა. მართალი თუ ვინაა, დიდი, ყოცლის-ბომცველი გავებით, ჯერაც კი არა ვართ იქ, სადაც უნდა ვიყოთ. არადა, როგორც მგონია, [დმერთმა ქნას, რომ ცდებოდდე], ალბათ, კიდევ დიხანს მოგვინვეს „კაცორიობის კუდში ჩანწლი“, რადგან კულტურა როგორც ჩვენი ამგამინდელი სახელმწიფოს მხრივ, ისე საზოგადოების მხრივ, ამკარად ზრტმეცველობა. ახლა, როცა ყველა უქნის ფულითი იზმება, ყველაზე ძალიან წინსს გაუტურდა. ვისაც წინეი უნდა, ფული არა აქვს, ხოლო ვისაც ფული აქვს, წინეი სულ ცალ ფეხზე ჰკიდია. მაგრამ საბედნიეროდ არიან ქვეყნები, სადაც კულტურისთვის და, კერძოდ, წინის-თვის, როგორც კულტურის ერთ-ერთი ეკვლეზე მკვიდრი საშენი მასალითების ფული კი არა, სულაც არ ენანებათ.

ამას ნიშნით ვნერფი და, რახან წინსზე ჩამოვარდა სიტყვა, მგონი, უთუოდ არ იქნება, თუ აქაც რამდენადმე ვრცლად შევეჩრდები.

ამგამინდელი საქართველოში ადამიანს და წინსს ერთნაირად უქორი.

ისე, კარგად თუ დავეკვირდებით, იქნებ იმიტომაც უქორთ ერთნაირად უზარალი ადამიანსა და წინსს, რომ ბოლო ორი ათეული წელიწადი ერთმანეთისკენ მიზავალ გზას არიან აცდენილი, რის გამოც მინაინი კავშირი თუ მიზიხდულობა დავრდეთ: ცალ-ცალკე კი არც ერთი უქნის ლმერის და არც მეორე, ანუ უქმინელი და უსოვარი ადამიანი (უფრო სწორად, საერთოდ ადამიანი) უნიგნად უნიგნური და „უხორთუმო სილი“ ხდება, ხოლო უსოიბელო წინსს დაუტურელი რჩება ასომცემლა ჩრჩილის ანაბარა.

ერთი სიტყვილი, საქმე კარგად ვერ არის. თუ მთელ დედამიწის ზურგზე აიკერ ახლა ატყდა ევლისსრა ეკონომიკური კრიზისი, საქართველო მთელი ოცი წელიწადი ამ დღეშია (ანდა რა ეკონომიკურ კრიზისზე შეიძლება ლაპარაკი, როცა ჩვენში თვითონ ეკონომიკა არ არსებობს!). ასე რომ ქართველები დღეღუდ მარტო დემოკრატის უზარისბობის მხრივ კი არა, თვით ადამიანური ცხოვრების უზარისბობის თვალსაზრისითაც ერთ-ერთ პირველ ადგილზე ვართ არცეთუ ისე ძალიან დიდ ცისქვეშეთში, როგორიც ადრე ვეცენებოდდა.

ამ ყველაფერს არ ავებდობია თუ მეცდენურლობის, სათავ დიხაზე ჩვენებურ ადამიანსა და ნამეჭედ სიტყვას შორის სათადისეროდ დარღვეულ კავშირსა, რაც ცხადად და მართლაც რომ თავსადაცკეზად გაბმინად სულ ახლადან განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის დარგში გაერთიანებული

ერების ორგანიზაციის (იუნესკო) აგებული ცნობაში: საქართველო ადამიანისა და წიგნის უზიარებლობის, ანუ, წიგნიერების თვალსაზრისით, მთელი დღემოდის კვალობაზე შედგენილი კარგა გვარობაა და მისი სულ უკლებია მოქცეული...

დაეფიქსირებოდა ახლა და ვიხიბოთ: ჩვენ ქართველები, ჩვენ ქართველები... დაიბ, ჩვენ ქართველები, გამორჩეულად ნიჭიერები, უნიჭიერები (როგორც ჩვენი ამერიკულად განათლებული პრეზიდენტი ფარისებულად იმეორებს ხოლმე თვის წინასწარჩვენო თუ ავსტრის ომის შემდგომ სატელევიზიო გამოსვლებში) თურმე წიგნთან მწყარადად ვყოფილართ. თუმცა, იუნესკოს ცნობა რად გვიჩნდა, განა ჩვენ თვითონ ვერ ვაგებოთ ჩვენს თავს, რა ხეითობიც ვაგებდით ჯერ ერთი, მერე მეორე და ახლა უკვე ამამინდელი მესამე ხელისუფლების ხელში, რომელი ხელისუფლებაც ხუთი წელიწადი ერთხელ და სამუდამოდ ამქნების ვეპირებოდ, მაგვ ვერცხვრებობით, და ძალიან სამწუხაროდ, მხოლოდ ვიქცევით და ვინერვიეთ. ის კი არა, ჩვენი ცვრთ ნოველბული მეცნიერებისა და განათლების სამინისტრო რამდენიმე წელიწადი, რაც ვყოფიდა ცდილობს სასწავლო პროგრამიდან, ვითომ გადატვირთულობის გამო და მოსწავლე ახალგაზრდობის უაზრბრებლობაზე ზრუნვის საბაბით, ქართული კლასიკური ლიტერატურის ამოღებას. თანამედროვე ლიტერატურაზე ლაპარაკი ხომ შედგებოდა უნდა?

რასან წიგნზე ჩამოვარდა სიტყვა, და ეს ლაპარაკიც ძირითადად იუნესკოს ხსენებულ ცნობას მოვყვლივით, თანა უპირველესი პასუხისმგებლობა, ამ თვალსაზრისით, უწინარედად თვით ამამინდელ ხელისუფლებას არ ეკისრება? რაცა თვით ქვეყნის პრეზიდენტი ამბავდაც კი ამბობს, უფრო სწორად, უწინარედად კი, უფრბალ-გაზეთების არ ვითხოვლობო, ის რა, ტელევიზიით მოხელბრებულ ხელმძღვანელი, ვითომ წიგნი საკითხობთ კი არაკითხობთ თვას?! ანდა, როცა სწავლულ და მწიგნობარ ხალხს ჩარეცხილად მოიხსენიებს, ის რა, ქვეყანაში საბიბლიოთეკო ქსელის განვითარებას შეუწყობს ხელს?!

ჰოდა, სავალალო მედეგიც იუნესკოს ცნობაშია!.. მამ, ვინ ვაფანტავს ამ უნიჭიერობის წყვილადს, რასაც ლმობიას, თვე-ზაბიას და ნოდის „რეფორმების“ მოქმედდავად, აგრბროვად რომ მოუღავა ჩვენი ქვეყანა?.. იქნებ ახალმა ვანალბრების მინისტრმა, პროკურორმა გვარამბამ უწინარესად სწორედ საკუთარი პროფესიისა და საქვილობის შესახებუდად შესწავლის თვისი წინამორბედი მინისტრებისა და აწინდელი რექტორ-დირექტორების საქმინობა და მეტ-ნაკლებად უფრო გამაინფრანსონის წიგნის როლი ჩვენი ახალგაზრდების თვალში, რომელი ახალგაზრდებიც, როგორც ჩანს, ქვეყნის პრეზიდენტის ზეგავლენითა თუ მიბაძვით ნაბეჭდ სიტყვას მიიწინებდნენ საქირო პატივს არა სცემენ და სატელევიზიო განათლებას არიან დანაფებული (ისე, ვაცნა რომ თქვას, ან უკვე ხომ არ დაგვა სწორედ ის დრო, როცა მეცნიერებისა და განათლების სამინისტრომ საშუალო და უმაღლესი სატელევიზიო განათლების დილომები უნდა შემოიღოს?!)..

ზარემ აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ ჩვენი ახალგაზრდობის დიდ უმრავლესობას, სხვათა შორის, უმაღლესი განათლებულ დიდ უმრავლესობას, ხშირად უზარალო განცხადებისა და ავტობიოგრაფიის დანერგა კი უჭირს. თვალდათვალ მრავლებმა, როგორც კახეთში იტყვიან, უწერეუკითხი ხალხი. ასე რომ მალე, ალბათ, ახალი იტყვიან-კითხვის გამავრცელებული საზოგადოების დაარსება მოგვიჩვენებს...

იუნესკოს ზემოსწერებული ცნობის ნაკითხვის შემდეგ ერთადერთი შეგებად, თუ ამას მართლა შეგება ჰქვია, — ისე ჩანს, რომ წიგნის მიმართ სივარულითა და გულსისურვის დაკარგვა მარტო ჩვენი გავარდისფერებული საქართველოსთვის არ ყოფილა დამახასიათებელი. ესანეთში, მაგალითად, სპეციალური სამთავრობო პროგრამა მოულიათ, რომლის მიზანი ის არის, რომ იქაური მოქალაქეები, ესანელნი თუ არასანელნი, მიაჩვიონ კლასიკური ესპანური ლიტერატურის კითხვას. როგორც ბრიტანული The Guardian იუნესკა, ამ პროგრამის ფარგლებში ახლანაჲ კონკურსიც გამართულა სერვანტესის „დონ კიხოტის“ ნაკითხვისთვის შეწინების უფლების მოსაპოვებლად. ეს უფლება მადრდელ ტაქსის მძიოლს ვინმე ესავიე კარტტეროს მოუპოვებია, რომელსაც ტელეკამერის წინ მწუხარე სახის არინდის შესახებ დანერგობების ულამაზარა და ყოველდღიურად ინტერნეტით მიღებულ მრავალ კითხვაზეც ვაუწყია სრულყოფილი პასუხი. და გრანტების სახით 640 ევრო ჩაუქონალებია.

თვითონ სერვანტესის უკუდავი წიგნისა არ იყოს, ეს უთვლად დასაფერებლად სასაცილოც კია. კარგა გვარობის საზღაური იმის გულისთვის, რომ კაცმა დრო კიბოტი წაიკითხა და ისამოგუნა, როგორც იტყვიან, ნამდვილად მუქთი ფულია, მაგრამ, მეორე მხრივ, როცა დღეს ყველადერი ფული იხიბობა, იქნებ ურიგო არ გამოვდგეს, თუ ამ ესანურ გამოცდილებას ჩვენც, ქართველებიც, ვაძმოვიტყვიდით.

აბა, წუთით დაფიქრდით, რას უყურებენ დიდიად სალამომდ (თუ გვიან შევალამდმე არა) ჩვენი ფილიპის ნეერტი, შევიტყვი, შევილოვიტყვი. ეს ვაუწყებმართებული სიყვარული, რომელსაც ხშირ შემთხვევაში სამინილე მკვლელობაც ახლავს თან, კიდევ უფრო ვაუწყებმართებულ სესკილი, თახის მრავალსტრიანი ოხრობა და მამამაღლობა, ვეუბრბობთ თუ მოუტყვი ნიქავენი ჩვენი ისედაც ხანმოკლე წუთისოფლის უამრავ დროს.

ჩვენი ახალგაზრდობის მზარდი საგანგაშო უნიჭირობის თუნდაც გავრცობით ოდნავ შესაწერებლად განა ცუდი იქნებოდა, რომ საქართველოს ტელევიზიისაც ცოტა დრო მაინც გამოეყო წიგნისთვის, წიგნის კითხვისთვის, წიგნის სიყვარულისთვის ახალგაზრდობამ როგორც ცუდის, ისე კარგის მიბაძვად მყისუყუდა იცის. ნუ ჩავიწენებ ხელს, ჩვენი ამამინდელი ჩაზნებულბული განათლების სისტემის „ვიბრზე“ იქნებ ჩვენი ბავშვებს ბოლოსა და ბოლოს როგორმე ავალბინოთ წიგნი ხელში და პატარაობიდანვე ვასწავლოთ (როგორც ახლა აგრბროვად ყუბადებულბულ ჩვენს ახლო წარსულში ხდებოდა) ნაკითხული სიტყვით ტკბობა.

მე მართად ვყოფლივთ გული მტკიოდა და ახლა მტკიოდა, რომ ბეგრ, ძალიან ბეგრ ქართველი, მეტყველო რაც დრო გადის, მით უფრო, დიანაც ჩვენი კლასიკური ლიტერატურის ნაკითხვადად მიდის ამ წუთისოფლიდან. აა, თუნდაც ნამაღწერო რუსთაველი ვაკერია პირზე, მაგრამ მოდით, როგორც განა ვიცნავ, გულზე ხელი დავდოთ და ისე ვიქვითა, ვითომ ვიპოვოთ კი დიდი თბილისის ისეთ ტაქსის მძიოლს ანდა რომელიმე სხვა პროფესიის ადამიანს, ვინც „ეკუფისტყაონის“ ისეთხვე კონკურსში გამარჯვებდა, როგორ კონკურსზე „დონ კიხოტის“ ნამკითხველად მადრდელმა ტაქსის მძიოლს ვამარჯვებ?

ღმერთმა ქვას, მაგრამ, რაღაც არ მეტყვიება, რადგან ამ ბოლო დროს მალეც, ჩვენდა საუბედროოდ, ხშირად მშხედვდრიან ახალგაზრდები, რომლებიც ოლია გვარავნე რწერეული პეონიბიბათ, ხოლო აკაკი — ჭაჭვამეცა. რაც შეეხება

„ვეფხისტყაოსანს“, ერთმა გულდაჯერებულადაც კი მიიზნრა, ლადო ასათიანის გრძელი ლექსითა.

არც იმის დაჯერება მინდა, რომ ინგლისელებმა არ კითხულობდნენ შექსპირს, იტალიელებმა — დანტეს, გერმანელები — გოეთეს, რუსები კი — პუშკინს. თუმცა სხვები თუ თავიანთსა არ კითხულობენ, ჩვენთვის რა მნიშვნელობა?!

ანდა იქნებ ემშაკური რამ ხერხი გვეხმარა, როგორც ამას წინათ ერთი უცხოელი ავტორი წერდა, სულაც კანონით აგვეკრძალა კლასიკური ლიტერატურის კითხვა... მოგვხსენებთ, აკრძალული ხოლი გემრიელია და, რა იცით, რომ ძალიან ბევრ რამეში უცხო ეფხის ხმას დამოუკველად აყოლოდნენ ჩვენი წინგნისმოძულე ახალგაზრდობა პროტესტის წინშედ მართლაც უფრო არ მიეტანოს ჩვენი კლასიკური ლიტერატურის კითხვას!

ერთი სიტყვით, საქმე, ყველანაირი თვალსაზრისით, ფრიად და ფრიად დამაბედინებელია. წინგნის სრულფასოვნად შემცველი კი ჯერ არც ღმერთისა და არც კაცის არაფერი არ მოუგონია და, ალბათ, ვერც მოგონებს...

— თქვენი არ ვიცი, მაგრამ დღევანდელ ვითარებას რომ ვაკვირდები, ისეთი შთაბეჭდილება მრჩება, თითქოს ერთიანი მთარგმნელობითი პროცესი გაჩერებულია, აღარ არსებობს. არსებობენ ცალკეული მთარგმნელები და ცალკეული თარგმანები, თანაც არცთუ ცოტა, მაგრამ ერთიანი კულტურული ხაზი არ ჩანს, შენგერძობია თარგმანის, ავღთქვათ, სოციალ-კულტურული დისკურსი.

რა ხდება? კრიზისია თუ ახალ რეალობაში გადავდეთი?

— უფროდ სწორი შთაბეჭდილება გრჩება. ერთიანი მთარგმნელობითი პროცესი ნამდვილად გაჩერებულია და აღარ არსებობს. არც ერთიანი კულტურული ხაზი ჩანს. დიდად შეწყვეტილია სოციალ-კულტურული დისკურსი. ახალ რეალობა თუ ძალიან ღრმა ორმოდ ან ხარისხ წარმოუტყვევებელი, დახალღობით ისეთ ორმო-ხაროდ, სადაც ლექსი ტყვეობიდან გაქცეული გურამიმძელი მოხვდა, ისიც უნდა წარმოვიფიქროთ, რომ იმ ორმო-ხაროს ძირზე ახლა ჩვენ ვართ, სრულიად მიშვლილ ხელებით ცვდილობთ ზეით ამოფოფებება, მაგრამ აგერ უკვე თითქმის ორი ათეული წელიწადია, რაც სრულიად ამოია ჩვენი მეცადინეობა. ხელისუფლების მხრიდან ვითომ ჩვენდა სამეცადინეო ჩამოგდებული სუსცივლა თოკი დამაბალი გამოგდა და ისევ და ისევ მხოლოდ ჩვენი ბოკო ფრჩხილებს იმედავლა ვართ.

არადა, ლებინი, გაბსოეთ, რომ ერთიანი მთარგმნელობითი პროცესი ჩვენში ნამდვილად არსებობდა. თავი დავანებოთ ყოველგვარ პოლიტიკას და რეალურ საქმეზე გილაპარაკოთ.

მართლაც რომ ამ ერთიანი მთარგმნელობითი პროცესის მაყინდ გამოჩნდა ჩვენს სალიტერატურო ცაზე ჯერ აღზნა-ნი „ციხარტყელა“, ხოლი მერე „იომლი“ და „საუნჯე“, რომეილც საერთო საქმისთვის თავდადებული ადამიანების წყალობით ჯერ კიდევ რის ვაიკვალასთი ინარჩუნებს სიცოცხლეს. მსვე ჩვენი ეკლესიისა და, კერძოდ, პატრიარქის ძალისხმევით ხერხდება, თორემ აქამდე სულს ვერ მოიტანდა.

ფურელი, რომელიც გუგინი ერთ-ერთი მრავალტარგმანია გამოცემის იყო, დღეს სამასი ცალია იმეცვლება. აღარც სახელმწიფო, აღარც ახალი ფუნდია ქართველობა მწერლობისკენ და, კერძოდ, ქართული პერიოდიკისკენ აღარ იყურება. რა გუნთა, ბატონო, საბაზრო ეკონომიკა, ყველამ თავის თავს უნდა მოუაროსო. კი ბატონო, მოუაროს, მაგრამ თუკი ყველა ჩვენგანის შრომითა და ოღოლით შედგენილი ქვეყნის

ბოუჯეტი ქვეყნისავე არცთუ მცირერიცხოვან ბიურკრატიულ აპარატს სულ უფრო და უფრო მზარდნი ანაზღაურებით აპურებს, რატომ არ შეიძლება, რომ თუნდაც ამ გარდასახვალ ხანაში, სანამ ქვეყანა ასე თუ ისე ფეხზე დადგებულეს, მცირედნი ქართულ მწერლობისადაც ქართულ მხატვრულ პერიოდიკისაც მოუვლებოთ? მერე რა ვფიქრო, რომ ეს არც ამერიკისკი ხდება და არც რომელიმე სხვა კონტინენტზე? ან იქნებ ხდება კიდევ და ჩვენ არ ვიციოთ? თუ მსოფლიო ბანკი არა გვრთავს ამის ნებას? ესპანეთში, მაგალითად, ვიცი, რომ საგანგებო ფონდებია შექმნილი, როგორც სახელმწიფო, ისე საზოგადოებრივი, ესპანური კულტურისა და ესპანური ენის მხარდაჭერისა და განვითარების მიზნით. ის კი არა, ნ წნის შემდეგ ყველა ესპანელითვის, უფრო სწორად, ესპანული მოქალაქისთვის, უფასოა ყველა სასურველი პერიოდული გამოცემა, აგრეთვე ყველანაირი წამალი, ფასისად მიუხედავად, აგრეთვე მკურნალობა და ტრანსპორტი. პუნსია, რასაკვირველია, თავისთვის იავლისწამებს. მაგრც ცნობისთვის იმასაც აქვე ვიტყვი, რომ ესპანეთის ბელისუფლებისთვის ამკარაა, რომ თუ ჩაკვდება ესპანური კულტურა და ესპანური ენა, დიდი სურვანტესის ენა, თითი თუ ესპანეთი, როგორც ქვეყანა, გინდ ყოფილა, გინდ არა.

როგორც ადამიანების უმუშევრობა დიდი ეროვნული დანაშაული, ასეთივე დანაშაული და დიდი უხედავება ქართული სიტყვისა და ქართული ენის უმუშევრობა. მით უმეტეს, დღეს, როცა მწვაზე ბანკურმა, შეუფულომა ინგლისურმა ენამ თანდათან ამკარად დაიწყო ქართული ენის „გაუფასურება“. ასეთი მდგომარეობა თვით რუსული ენის მოძალანების ხანაშიც კი არ ყოფილა. თუ ასე გაგრძელდა, ქართული ენა მალე ინგლისურის მხეველად გადაიქცევა, მხეველის მდგომარეობა კი ყველას კარგად მოეცხენება.

ამაჟამად, როცა ხალხს მხოლოდ სამოქარზე უჭირავს თვლი, როცა კითხვისთვის თითქმის აღძრავის სცხებლა, გულს იმედილი მივსებს ის ამბავი, რომ ახლა უკვე ორ თვეში ერთხელ გამოივავალი „საუნჯის“ სამისივე ცალი გამოსვლისთანავე იყიდება. და ის სამისივე მკითხველი, რომელიც ნამდვილად პირდაპირი მნიშვნელობით ესმით სურვანალის სახელწოდება, ჩემს ცნობიერებაში ოდესღაც საქარ-თველისთვის თავგანწირული, მხოლოდ ქართულად მოლაპარაკე სამისი არაგველის გვერდით დგება.

რასაკვირველია, ცალკე უნდა აღინიშნოს ამ დიდ ეროვნულ საქმეში ამჟამად ფურნაღ „ჩვენი მწერლობის“ როლი.

ანდა მთარგმნელობითი კოლეგია გავიხსენოთ. წარმოგიდგინო, რამბლა საქმე კეთდება! თითქმის მთელი მსოფლიოს მწერლობის, როგორც მგლის, ისე ახლის (ყოველ შემთხვევაში, რჩეულის მაინც!) თარგმნას დაედო სთავად ეროვნული კულტურის ახალ სახელებზე აყვინის თვალსაზრისით, ამ უაღრესად სასიკეთო პროცესის მიშვეელი შედეგი იყო მსოფლიო ლიტერატურის ოიბნოციტომეულის გამოცემა, რაც, ჩენდა დიდად სამწხებროდ და საუბედუროდ, სუა გზაზე შეჩერდა. მშვეული და ხელის ამპყრობული კი არაიენ არა ჩანს, არც ამჟამინდელი ეგრეთ ნოდებანი დამოუკიდებელი სახელმწიფო, რომელიც მინცდამინცი ვალზე არ ახატია ეროვნული კულტურა, და არც კიდევ უწინარესად დიხავც ხალხის ბარჯზე გამდიდრებული ვინმე ეგრეთ ნოდებელი „ახალი ვაიკველი“, რომელიც ხანდახან თავის მოსაბინძოვლად თუ გაიკრავია ხოლმე ხელს თავის „დაცხრაკლიტულბულ“ ფიბეზე.

როცა ჩვენში თარგმანის საქმის აღმავლობაზე ვლაპარაკობთ, როგორ შეიძლება, რომ უპირველესად არ გავისვენოთ ცხონებული ვახტანგ ქციციძე, ელვაჯა მალრაძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, რომელთაც, როგორც ჩვეყიან, ზოგიერთი პოლიტიკურად თავგზაბანული (მოდურ ანგაფორბულს) განგებ არა ვხმარობ) თავისი მართლაც მოკლე ქცუთი ვითომ ანგარიშს უსწარმობს. ესენი ის ეროვნული კაცები იყვნენ, თავიანთ უმუშალო საქმესთან ერთად, საქართველოში ერთიან მთარგმნელობით პროცესს რომ უძღვებოდნენ, თავს უყრიდნენ, აერთიანებდნენ ცალკეულ მთარგმნელებსა და ცალკეულ თარგმანებს, რათა მენარჩუნებულყო ერთიანი კულტურული ხაზი. ეკოლოგიურად ისეთი სუსტია და აუცილებელი სულიერი საკვების შემოტანა-საუქუნოვანი სიტყვიერობა, რომლის შეუწყადავებლადაც სუყოველი ეროვნული კულტურა იმ გაუმდინარ დიდ გუბედ იტყვება, ბოლოს და ბოლოს აყროლებს რომ ემუტკრება.

მე, როგორც ქართული სიტყვის სიჯანსაღისთვის ერთ-ერთი თავგადაკლებული კაცი, ვალდებული ვარ ჩემი ზემონათქაში ჩემივე მავალთით გავაპყრო... თუ არა ვახტანგ ქციციძე, თუ არა ამ ადამიანის საოცარი შეგულიანება და თანადგომა, აღბათი, ნაკითხვის მეტს ვერას შევებდავდი რაბლეს. რომ ეთქვათ, ეს უზარმაზარი ტექსტი დაიხვეწირო, იქნებ დახვეწილება კიდევ გაამტება, მაგრამ თარგმანა, ღმერთი, რჯული, ვერ წარმომდგინა. ასევე შემავლანებალად იყვნენ ჩემს მიმართ განწყობილი ჩვენი ბუნება ელვაჯა მალრაძე, თავად ჩინებული მთარგმნელი და ლიტერატორი, ერთიანს საგამომცემლო საქმის მესვეური, და ზოგ-ზოგთათვის რატომღაც არანეტარხსენებელი, ამჟარად დიდი მწერალი კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, რომელთაც, სანამ ცოცხალი ვარ, ყოველთვის დავეუშაველდ განეულ ამგას.

დასასრული შემდეგ ნომერში

რეპორტაჟი

ეკა ბუჯიაშვილი

„ქართულ პოეზიაში პოეტი მოვიდა“

— მთ ერთმანეთთან ის აკავშირებთ, რომ ახლა იმკვიდრებენ ადგოს ქართულ მწერლობაში და საკმაოდ თამაში და საინტერესო განაცხადით შემოვიდნენ ჩვენს ლიტერატურულ სივრცეში. ამ ახალგაზრდებს აქვთ მაიჯებელი სული, რის გარეშეც შემოქმედის ნაწარები უსული ქმნილებებად დარჩება. კიდევ ის აერთიანებთ, რომ თანმიმდევრებით დაიბეჭდნენ ფურხალ „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე და წარადგინა ისინი ბატონმა გივი ალბაზიშვილმა — პოეტმა, რომელსაც შიანია, რომ შთავარი არა მხოლოდ ის არის, რას აკეთებ, არამედ ისიც, თუ ვის და რას უწყობ ხელს, იგი რომ ქართული მწერლობა მხოლოდ შენ არ ხარ — გყავს წინამორბედებიც და მომავალი, რომელსაც დაკავალანება სჭირდება. ამ მხრივ ბატონი გივის ღვაწლი საინჟუმოა.

ამ ახალგაზრდების გამოსვლას დიდი ღვაწლითა მოჰყვა. ზოგიერთმა შემოსვლა ვერ მოასწრო ლიტერატურაში, ქცევა შეხვდა და მწვავე კრიტიკაც, მაგრამ მე შიანია, რომ ერთიც და მეორეც ერთხანად მნიშვნელოვანია ავტორისთვისაც და სალიტერატურო პროცესისთვისაც. — ასე წარადგინა ბატონმა როსტომ ჩხეიძემ ფურხალ „ჩვენი მწერლობის“ სალონის ოთხი ახალგაზრდა პოეტი, რომელთაც კარგად იცნობენ ლიტერატურულ საიტებზე, აღიარებულ ავტორებდაც ითვლებიან და ერთგული მკითხველებიც ჰყავთ ვირტუალურ სივრცეში, ფურხალ „ჩვენი მწერლობის“ მკითხველმა კი ისინი სულ ახლახან გაიცნო.

გიორგი კეკელიძე, დიანა აბდოშიძე, ქეთი თოთბერიძე, ნატა ვარდა — ეს ის სახელებია, თამაში განაცხადით და საინტერესო პოეტიან რომ გამოჩნდნენ თანამედროვე ლიტერატურულ პროცესებში. შეძლებს თუ არა საკუთარი ადგილი იპოვონ დიდ მწერლობაში, ამას დრო გვიჩვენებს, მანამდე კი ისინი საკუთარი შემოქმედებით რეალურ სივრცეში, რეალურ

რი საზოგადოების წინაშე წარსდგნენ. ამ საღამოზე გამართული ლექსების კითხვის კი მოჰყვა შეფასებებიც და გასაზრებაც ავტორებთან.

ლევან ბრეგვაძე:

— ძალიან მიხარია ამ ახალგაზრდებთან შეხვედრა. ორ მათგანს — გიორგი კეკელიძეს და დიანა აბდოშიძეს კარგად ვიცნობ და მიყვარს მათთან ურთიერთობა. დიანა არაჩვეულებრივ საღამოებს მართავს ხოლმე. ორი ასეთი შეხვედრა მახსოვს — უნივერსიტეტში და ნოდარ დუმბაძის სახელობის თეატრში. ეს იყო პოეზიის სპექტაკლები. მსახიობები ძალზე კარგად „ასრულებდნენ“ დიანას ლექსებს. ის არტისტული ბუნებისაა არის, რაც მის პოეზიაშიც აჩვენებს თავის კვლას.

ძალიან მომხიბვს გიორგი კეკელიძის ლექსები. არაჩვეულებრივი აზროვნებაა მის შემოქმედებაში. სინტაქსიც როგორი უცნაური აქვს, მხატვრული სახეებიც უჩვეულო და ორიგინალურია. საინტერესოა სიტყვასთან მისი ურთიერთობა, რომელიც ძალზე მაღალ დონეზეა. გიორგის უყვარს სიტყვა, თამაშობს სიტყვებით და ეს ძალიან კარგად გამოსდის.

ნატა ვარდას და ქეთი თოთბერიძის შემოქმედებას ახლა ვეცნობი, ამიტომ მათ შესახებ ჯერჯერობით ბევრს ვერაფერს ვიტყვი, უზრაოდ მინდა მივულოცო ეს დღე და წარმატებები უსურვო*.

მარიამ ნიკოლაური:

— ეს ახალგაზრდები ლიტერატურული საიტების მერცხლები არიან, მათ ძალზე ბევრი მკითხველი ჰყავთ. ეს საიტები, ტექნოლოგიურად, სრულიად ახალი ლიტერატურული სივრცეა, რომელშიც ისინი მკვიდრდებიან, იღებენ შეფასებებს და ძალიან მწყვდებიან გული იმის გამო, რომ ამ სივრცეში ნაკლებად არის გადაკვეთილი ძველი და ახალი თობა.

ბატონი ვიკო მამაიძემილი აქტიური მონაწილეა ამ ლიტერატურული პორტალებისა, იცნობს ამ ახალგაზრდებს, მათ შემოქმედებას, სწყალობს და აკვალინებს მათ, ასპარეზეც გამოჰყავს საუკეთესოები... მაგრამ ასე-

თები, სამწუხაროდ, ცოტანი არიან. ამიტომაც ეს სახელე-
ბი ზოგისთვის ძალიან ნაცნობი, უკვე მიღებული და აღი-
არებულია, სხვებისთვის კი სრულიად უცნობ ავტორებად
ჩრდება. ამიტომ სჯობს, რომ რეალურ სივრცეშიც მოხ-
ბეს მათი ნარაგვინება.

იქნებ დღევანდელი საღამო სწორედ ამიტაც იყოს საინ-
ტერესო - ეს შეხვედრა გახდეს საინტერესო ამ საინტერესო
ვირტუალური ურთიერთობების რეალურ სიბრტყეში გად-
მოტანისა. ასეთი ნიჭიერი ახალგაზრდები კიდევ გვყავს სა-
ბედნიეროდ და კარგი იქნება, თუ ისინიც გამოჩნდებიან”.

როსტომ ჩხეიძე:

— ეს ავტორები მხოლოდ ნიმუშად შეირჩნენ. მე ვადე-
ნებ თვალს მათ შემოქმედებას იმ სივრცეშიც და ამ სივ-
რცეშიც. ვცდები, რომ თანდათანობით ყველა წარმოვა-
ჩინო. „ჩვენი მწერლობა“, ჩემი აზრით, სწორედ მათთვის
არის და ამ ახალგაზრდებს სრული თავისუფლება ექნებათ
მის ფურცლებზე. ცხა-
დია, საუკეთესო ნიმუ-
შებს გვულისხმობ. და-
მეთანხმებით, ყველა
ერთნაირი არ არის და
რაც კარგია, ის უნდა
დაიბუქდეს.

ნინო დარბაისელი:

— ვირტუალურ
სივრცეში გამოჩენილი
ეს ოთხივე ახალგაზ-
რდა ჩემთვის ნაცნობი
და ახლობელი პოეტი
და ვირტუალური მეგო-
ბარია. ვიყავი ახლა,
ყუსმენდი მათ და ვფიქ-
რობდი: რა აერთიანებთ
ამ ავტორებს და რო-
გორ შეიძლება დახასი-
ათდეს თითოეული
მათგანი შემოქმედები-
თად?

დავითყვე გიორგი კეკელიძე:

უპირველესი ნიშანი, რაც მას გამოკვეთს ამ საერთო
ფონზე, ეს არის მისი გარდამქმნელი, კრეაციული დამოკი-
დებულება არა მხოლოდ ქართული პოეტური მეტყველე-
ბის, არამედ, საერთოდ, ქართული ენისადმი. ამ თვალსაზ-
რისით მისი ყურადღება ორი მიმართულებით ნაწილდება.
ერთი — ეს არის ქართული იდიომატიკის მხატვრული
გადამუშავება და მეორე, მთავარი — ქართული ენის ხერ-
ხემალი — ზმნა, რომელიც გიორგის პოეტურ სამყაროში
სრულიად ახალი, ტრანსფორმირებული სახით შემოიღის.

დაიანა ანდომიადი, გიორგი კეკელიძის მსგავსად, კრეა-
ციულად უდგება მინარსობრივ მხარეს, მაგრამ მისთვის
პოეზია გამოჩენილად სიტყვური ხელოვნების დარგია.
ის ძალზე ბევრს მუშაობს პოეტურნი ქმნილებების, როგორც
სინთეზური მოკლენის სრულყოფაზე. მასში ფორმა და
სათქმელი უნისონია. ამას ემატება გამოთქმის მახვილ-
გონიერება და სრულიად გამოჩენილად გამოხატული თა-
ნამედროვე ფემინური ინტონაცია, რაც ასევე სიახლედ მი-
მაჩნია.

ქეთი თუთბერიძე ყველაზე ახალგაზრდაა ამ ჯგუფში.
ის ძალზე მხარდი შემოქმედია, რომელიც არასოდეს არ
ჩერდება, მინის მარცხის, ნაშთგრომის, ხელახალი ცდები-
სა და ექსპერიმენტების გზით. აქვს სრულიად ნარეულბე-
ბული ლექსებიც და ისეთი ნიმუშებიც, ასი თავით რომ
სტარობს სტებს. ის ძალიან ართანაზარი პოეტია დიდი
შინაგანი პოეტეციითა და შინაგანი ვენებით თუ გაუიზო-
არებთ იმ აზრს, რომ ხელოვნებას ვენება განაპირობებს, მა-
შინ ის ძლიერი ვნება, რომელიც გამოხატულია მის ლექ-
სებში, იმედს მძალეებს, რომ როცა ქეთი კიდევ უფრო
სრულყოფილად დაეუფლება გამოხატვის ფორმებს, ეს
ყველაფერი საფუძვლად დაედება მის პოეტურ ქმნილე-
ბებს და ქართულ პოეზიას შესანიშნავი ავტორი შეემატება.

ამ ახალგაზრდებს აერთიანებთ კიდევ ერთი რამ — და-
მოკიდებულება მითოპოეტური აზროვნების ტრადიციას-
თან, რომელიც თითოეულ მათგანში სხვადასხვანაირად
არის ნარმოდგენილი
და აი, ნატა ვარადა რა-
ლაცნაირად ცდილობს
ჩანვდეს იმ პოეტურ
არქეტიპებს, რომლებ-
საც უძველესი დროი-
დან მოყოლებული
ეფუძნება არა მხო-
ლოდ ქართული, არა-
მედ, საერთოდ, მსოფ-
ლიო პოეზია. მთავარი
აღსანიშნავი თავისებუ-
რება კი მაინც ის არის,
რომ ნატა ახერხებს ერთ
ლექსში შეხამოს საერ-
ო პოეტური კულტუ-
რა და მისი არქეტიპები
და ძალზე ფაქიზად შე-
უნყოს ხელი არა მხო-
ლოდ ქართული მითო-
სის და ზემარისტყევი-

ნატა ვარადა და ქეთი თუთბერიძე

რების სხვადასხვა ასპექტის, არამედ ქართული მოდერნი-
სტული ხედვისა და მისი გამოხატვის ფორმების ნარმოქნა-
საც.

და კიდევ:

თითოეული მათგანის ენა არის მეტაფორული, სიმ-
ბოლურ-აღვგორიული, ანუ პირდაპირ ნათქვამს, თუნ-
დაც ეროტიკულ ლექსებში, თითქმის არ მიმართავენ. და
თუკი ეროტიკული პლანი რალაცნაირად გამოხატება
მათ ლექსებში, ეს მხოლოდამხოლოდ მეტაფორის ელემ-
ენტია, რომელიც სხვა ზოგად ცნებებთან თუ სახეებ-
თან გადაკვეთისას ახალ მხატვრული სახეს და სინამ-
დვილეს ქმნის.

მაკა ჯობაძე:

— მე ამ ახალგაზრდებზე, სამწუხაროდ, მხოლოდ ზო-
გადი შთაბეჭდილებებით შემიძლია ვიმსჯელო, რადგან
ჯერ არ ვიცნობ თითოეულ მათგანის შემოქმედებას. ზო-
ლო იმაზე, რაც აქ მოვისმინე, ორიოდ სიტყვას მაინც
ვიტყვი.

აღვნიშნავ, რომ ეს ლექსები, პირადად ჩემთვის, პირ-
ველ რიგში, საინტერესოა არა პოეტურობის, არა ფორმის,

პოეტური ტექნიკის თვალსაზრისით, თუ გენებათ არა მსოფლებდვის თვალსაზრისით (ის, რომ ასიმეტრიული სამყაროა, რომელიც ყველაფერი დამოკიდებულია, დანაწევრებულია. ის, რომ ინტელექტუალური ცოდნის შემდგომი გამოყენებულია ფილ კლორუელი, ზღაპრული, მითოსური ასპექტები... ეს ყოველივე კარგა ხნის განვლილი ვტანა ზელოვნებაში... დესტრუქციის თვალსაზრისით, გაცილებით მძაფრი ექსპერიმენტების მოტანაცაა შესაძლებელი სანიმუშოდ).

პირველ რიგში, საინტერესოა მათი დამოკიდებულება რეალობისადმი, რეალური სამყაროსადმი, გარე სამყაროსადმი. ჩვენ თვალნინ მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკურ-ზნეობრივ-ფსიქოლოგიური პროცესებისა და მოვლენებისადმი. ბოლოს და ბოლოს, მათი ინტერესი იმ ქვეყნისადმი, რომელშიც იმადებიან, იზრდებიან, ცხოვრობენ...

რჩება შთაბეჭდილება, რომ ისინი მარსიდან გამომიწერდნენ დედამიწაზე. სამართლიანობა მოითხოვს ითქვას, რომ გიორგი კეკელიძეს ეს არ ენება.

სამუშაოზე, მე მჯერა იმისა, რომ ისინი გულწრფელები არიან და ყველაზე მეტად ეს მამფრთებს, რადგან მხოლოდ გულწრფელობით არასოდეს იქმნება ნამდვილი ლექსი, ნამდვილი მოთხრობა, ნამდვილი რომანი. მამფრთებს ეს გულწრფელობა, რადგან ეს არის ახალი სრული გახსნილობის, იმეოციის, სიყვარულის, თანაგრძნობის... არაფერი ამდაგვარი აქ არ ხდება, საოცარი სულის-შემზოთველი ჩაკეტილობა. საუკეთესო შემთხვევაში საკუთარი სამყაროს, ამ სამყაროში გამოჩენილი თითო-ორი პერსონის აღწერის, ანონ-დანონა, ცქვითა და სტრანზილით მივლავ. ეს „პოეტური“ პრაგმატიკაში ლექსის სტრუქტურა გრაფიკულ გაანალიზებასაც, მათ ფორმასაც ატყვია.

თითი სამშალო ომის თაობაზე კი, რომ აღარაფერი ვთქვათ მომდევნო თაობებზე სიცოცხლის, სინათლის, ბედნიერებისადმი ლტოლვის ისეთი ენერჯია შემოპქინდა ქართულ პოეზიაში, რომ დღემდე გადამდები და დამშუბტველია.

ისე არ გამოვით, თითქოს პოეზიის უმთავრესი ზიბედა, იმპულსად მხოლოდ სიბარულს ვგულისხმობდე, მაგრამ თითი ყველაზე პირქუშ, სულიერ შეჭრებზე შექმნილია ნამდვილა ლექსა პოეზიით გახარების, პოეზიით ტკბობის განცდა უნდა გამოიწვიოს მკითხველი. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, ამის კლასიკური მაგალითი გალაკტონია...

ის ვაკცენტრირში, ის კარნავეტილობა, საკუთარი ინსტიტუტებისა და ხილვების ლაბირინთში გაბადებულები შუშით სიბარული აქ-იქ მარლატ უწნაურ სახეს ან მეტაფორას გამოირყავს ჩვენს თვალნინ, მაგრამ მეტაფორა ხშირ შემთხვევაში იმდენად ბუტაფორული და პარადოქ-

სულია, რომ არასოდეს აჩენს განცდას: მეტაფორა პოეტის ლია ჭრილობაა.

და მინცი, ვინ არის, რა არის ამის უმთავრესი მიზეზი. ალბათ ის უსამართლო, აგრესიული, ცრუ და ცოფიანი სამყარო, რომელშიც აგერ უკვე მერამდენე წელია ცხოვრობს საქართველო.

არ ვიცი, ეს „არ დანახვა“, „არ შეხება“ იქნებ თავდაცვის ინსტიტიტი უფროა, ვიდრე გამოფიტვა და გულგრილობა, მაგრამ რატომღაც დანაწმუნებული ვარ ეს პარადოქსი — მათი „ნელთილი ახალგაზრდობა“ თანდათან გალღვება, გათბება და ასაკიან ერთად გამოვა მზის გულზე, რათა თავადაც გათბეს და სხეაც გაათბოს. უკეთ დაინახოს და სხვაგვარ დანახოს, თავად განიცადოს და სხვაგვარ განაცდივოს.

კითხვა დარბაზიდან:

— თუ შეგიძლიათ უბრალოდ პროცესი ავეცხსნათ — როგორ წერთ ლექსებს? ამ დროს თქვენ ფიქრობთ მკითხველზე? ცდილობთ თავი მოაწონოთ მას?

ქეთი თუთბერიძე:

— ჩემი აზრით, შემოქმედი ადამიანი წერ მაშინ, როცა ძალიან გტყვია და შეუძლებელია ტკივილის დროს იმაზე იფიქრო, მოენონეს ეს მკითხველს თუ არა.

რენე კალანდია:

— პოეზიას ან პროზას თუ თარგმნით? მინტერესებს თქვენი ოსტატობა ამ თვალსაზრისით.

დიანა ანფიმიადი:

— სისტემატური სახით არა, მაგრამ ვთარგმნი რუს პოეტებს: მაგალითად, ცვეტაევის, ახმატოვის... თანამედროვე ავტორებს, ასევე ფრანგ პოეტებს, თუმიცა მთარგმნელის პოზიციიდან ნამდვილად ვერ ვისაუბრებ...

ნინო დეკანოძე:

— ჰვავს თქვენი პოეზია იმის, რასაც თარგმნით?

დიანა ანფიმიადი:

— არა, არ ჰვავს... მაგრამ აუცილებელი ხომ არ არის ჰვავი, უბრალოდ, მომწონს და ვთარგმნი.

გიორგი კვეციანი:

— მე პროფესიონალი მთარგმნელი არ შეთქმის, უბრალოდ თარგმნის დროს, ძირითადად, ქართულ ენაზე ვმუშაობ და ვცდილობ გამოვთარგმნო ისე, როგორც ამას ქართველი ნიკითხავდა. ამ უთხობი პროექტებში ჩართვაც მომიწია. ვთარგმნი ავსტრიული პოეზია, ფრანგ ვერეფლი, ქრისტიანე ბუსტა, ქრისტიანე ლავანტი, იოსებ ვაინაპერი...

ქეთი თუთბერიძე:

— ერთი პერიოდი იტალიურად ვთარგმნიდი, ძირითადად პროზას. ბუკოვსკის თარგმანი დაიბეჭდა კიდეც...

ნატა ვარდა:

— მე თარგმნა არ მიცვლია.

დიანა ანფიმიადი

ნანა კუცია:

— ძალიან წინააღმდეგობრივი განცდა მაქვს და დაახლოებით ვხედვები რატომაც უფრო არაბუნებრივი აღბათის იქნებოდა, ამ პაეუბების ლექსებში სიბარული რომ იყოს. ეს არის თაობა, რომელიც ორ ომს შორის გაიზარდა და სულაც არ მივიჩნობ მათ შემოქმედებაში აშდენი ტყვილი და დარდი რომ არის.

ქალბატონო მაკა, თქვენ საოცრად კარგი რამ გქონდათ ერთ-ერთ ნერილიზში ლაშა ბუღაძის შესახებ რომ დაინერა მისი ასპარეზზე გამოჩენისას. ახლაც მახსოვს ის ერთი ფრაზა: „თითქოს ეს ბიჭი დგას და ჰამელტივით ხელში უჭირავს თავის ქალა იორიკის“...

აი, ამ ახალგაზრდებსაც უჭირავთ თავის ქალა — ის, რაც ჰქვნიან გარშემო დარჩა. სწორი პიძანეთ — ალბათ დადგება მათ ცხოვრებაში დრო, როცა ისინი დანაზავენ სინათლეს, ლაშში გადატეხილ სიხეს.

ქეთი თუმბერიძეს აქვს ერთი ლექსი — ივუჯების შესახებ — როგორ ივუჯება სახლი მთავარის კენჭებით, როგორ დულს ჩაი... ისეთი სიმყუდროვეა, ისეთი სიმშვიდე... არ არის გუკულობა, არც სიტყვით ფონგლიორობა... აბსოლუტურად სხვა კლიმატი და სიტუაცია ამ ლექსში... ან ნატა ვარადას „სასიძლოს გავლობს“ გაიხსენებ — თუნდაც ის, რომ სათაურში დატოვებულია „სასიძლო“ და „გალობს“, უკვე წინწაფს, რომ იქ ათასი შეცდომაც რომ იყოს, უკვე არის ნატერა იმისა, რომ მოვიდეს ეს შუქი.

დაიანასთან არაჩვეულებრივი ნოუანსებია მთოლოგიიდან — ნიშში იმისა, როგორ უნდა ნაიკითხო სხვანაირად ეს ძალიან ძველი ამბები — როდინდელი ზეგის და როდინდელი კონსტანს... მითიური ქვებისა და ამ ქვებში შემოგადლი სიბრალის...

დააკვირდით, როგორი წანამძღვრები აქვს გიორგი კეკელიძის ლექსებს, ერთი სიტყვით შეიძლება ციტირება ყველაფრისა. მე მგონია, რომ ამ ახალგაზრდებში არის ძალზე დიდი სინათლე, მხოლოდ მინდა, რომ მათ ჰქონდეთ ისეთი ქვეყანა, სადაც ეს შუქი გამოჩნდება. უბრალოდ იმ ტყვილს, რომელიც ასევე აქვს ამ თაობას, არ შეეჭმევიროთ (ამის თქმა უნდა და თქვენთვის ქალბატონ მაკასაც), როდგან ყველაფრის მოუხედავად, ჰქვნი ძალიან დაცულ ქვეყანაში ვცხოვრობთ, ღვთისგან დაცულ ქვეყანაში.

ამაზე თქვენ ფაქტობით (ეს თქვენს ლექსებში ჩანს), ოღონდ მინდა, რომ ამაზე ნეროთ კიდევ. ეს არის და ეს.

თემურაზ დოიასვილი:

— თანდათან ვიტყვი, რომ ოთხივე ახალგაზრდა საკმაოდ ნიჭიერი და, საბედნიეროდ, სხვადასხვაგვარად ნიჭიერიც. მე დამამახსოვრდა მათი პუბლიკაციები, რაც არცთუ ხშირად ხდება.

არ მინდა ვიყო დიდაქტიური, მაგრამ მიჩნდება სურვილი, ახალგაზრდა ავტორებს — ამ ოთხეულსაც და სხვებსაც — ვურჩიო: ნუ დაუჯერებენ გენიალურ პლატონს, რომ პოეზია მხოლოდ „ზემთავრებდა“! მთავრების თეორიის გვერდით ანტიკურნა სამყარომ იცის ატეხენს“ ცნებაც, მასალის წინააღმდეგობის დაძლევის, ოსტატობის ფაქტია. ამიტომ აუცილებელია პოეტური ხელოვნების დაუფლება, განსაკუთრებით — ნაშლის ხელკლებებისა. „მოფრინდნენ ლურჯი ანგულოზები“ თეთი გალაკტიონისთვისაც კი ლამაზი მითია. გლავაბერივია „ნიკონრმინდა“, მაგრამ ჩახედეთ ვარიანტებს — იგი უდიდესი შრომის შედეგია. სხვათა შორის, ეს საოცარი ლექსი, ჩემი დაკვირვებით, რუსთაველის „მერა-შენდას“ მუსიკიდან და სემანტიკიდან იღებს იდუმალ პირველობებს. გალაკტიონი დიდად დაიბარჯა, რომ ეს სიტყვა ჩაეშენებინა თავისი ტექსტის კედელში, შემდეგ კი... გენიოსის დაუნებლობით ნაშალა იგი!

ამას იმიტომ ვამბობ, რომ ახალგაზრდების ლექსებში ხშირია ენამრავლობა და, შესაბამისად, კომპოზიციური მთლიანობის სიმყიფე, არამდგრადობა. ლექსი, მოგახსენებთ, სტრიქონების ჩამონათვლი არ არის, მისი არც დაუსრულებელი განედება შეიძლება და არც ნებისმიერ ადგილზე გაწყვეტა. კარგი ლექსია, მაგალითად, ნატა ვარადას „ეკარდას ჭორები“: ავტორი ქმნის განწყობილებას, თანამიმდევრულად გაჰყავს ფსიქოლოგიური ხაზი, ხოლო ფინალი ეფექტურია და მომხიბლავი. მიუხედავად ამისა, ამ ვრცელი ლექსის არაკრთი ტაქმი შეიძლება უმტკიცესულად ნაიშალოს მთლიანობის სასარგებლოდ. უფრო კადნიერაც ვიქნები.

ნუბი. მგონია, რომ ტექსტის დანაკება სულაც ფინალური მონაკვეთიდან ჯობდა, როცა მოძალო „სასიძოს“ — კარალიოვის ხეს! — ნაჯახს მოუღვრებენ, დასკვნითი აკრძი კი — ყოლიდა მტერის უცნაურ ქორნიზზე მიატებება — ლაკონური პასაჟით შემზადებულიყო. ეს ხომ ლრიკაა, სადაც ამბის გადმოსაცემად ყველაფერმა უნდა იმუშაოს: რიტმმა, ბგერამ, ინტონაციამ, სახემ, ალუზიამ?! კომპოზიციურად შეკრული, ეს იქნებოდა არა კარგად გამართული თხრობა, არამედ ისეთი ხარისხის ლექსი, რომელიც დემიუტანტისთვის საეზოიჭო ბარათად იქცეოდა. დღეისათვის ნატა ვარადას საეზოიჭო ბარათი ჩემთვის არის „ბოჰემას ყვავილი“, საიდანაც გამჭვირვად სახეობრთი მტესაბრება სადა, თანამედროვე პიროვნება, რომელიც მშობლიურ ნიადაგს კავშირს არ წყვეტს.

გიორგი კეკელიძე

დაიანა ანგიოზიადის ლექსებიდან გამოყოფდი „მამას“; არა იმიტომ, რომ იგი საუკეთესოა — მის უმთავრესობა არის სხვა კარგი ლექსებიც. უბრალოდ, დასახლებული ლექსი მტე ინფორმაციას მაშალავს დემიუტანტის შესაძლებლობას და აკულტურულ დონეზე. აქ უკვე ოთხეა,

რომ მითოლოგიური ელემენტების გამოყენება არ-ახალია, ხარისკოც კია. დიანა ახერხებს ამ ელემენტების ორიგინალურ გადახრებას და ამ გზით თანამედროვე სულის კონსტრუქტულ წარმოქმნას. ეს უკვე ნიმუხავს რაღაცად.

მე ასე ვხედავ: დიანა ანფიმიადის ძირითადად დაძლეული აქვს მინარეალობისა და პოეტური მეტყველების შეთანხმების საწყისი სტადია. ახლა იგი სხვა მხარეს იყურება. ავტორი სიტყვიერ ქსოვილს ლექსში, როგორც ნესი, აზრობრივი ჩანაფიქრის, კონცეპტუალური ბირთვის ირგვლივ ქმნის. ეს რთული პოეტური ამოცანა — საკუთარი ესთეტიკით და პოეტით. და თუ დაძლევა ხელოვნურიონის საფრთხე, რაც ამგვარ „თამაშს“ ახლავს, ახალგაზრდა შემოქმედისგან სანტრერესო ტექსტებს უნდა ევლოდეთ.

ნელა ნაწილის ხელოვნება გახსენა. ამ პოზიციიდან, აღბედა, არ ღრდათ ორი პატარა ლექსის გამოცეცეცება...

რისტომ ჩხვიძე:

— ეს უკვე რედაქტორის მოეკითხება...

თეიმურაზ დოაშვილი:

— არა. ეს სუსტი ლექსები არაა, მით უფრო — მღვრიე პუბლიკაციების ფონზე. დებოტს თავისი სპეციფიკა აქვს — უამღვრიებოდ დიანას გამოჩენა უფრო ეფექტური იქნებოდა. რადგან დებოტის სპეციფიკაზე ჩამოყარდა სიტყვა, ვიტყვი, რომ ქეთი თუთბერიძეს, სულ ცოტა, ორი-სამი წლის მანძილზე მაინც გააყვება ამ პოეტის სახელი, ვინც დაწერა ლექსი ერთ და მრავალ მამაკაცზე...

— ამ ლექსის შესახებ აზრის სხვაობაა, მიუჭმა-მოუჭმაა, მით უფრო ახალგაზრდების პოეზიაში ერთგვარულ-სექსუალური ნაკადის აქტუალურობის ფონზე. მე არც ე.წ. პუ-რისტები ვარ და არც არა-პურისტები, მიმაჩნია, რომ პოეზიაში ყველა თემა დასაშვებია. საბედნიეროდ, აღარ არის ის დრო, როცა რთულია, მორალური, იდეოლოგიური და თუნდაც ესთეტიკური აკრძალვების გამო მოქმედებდა პრინციპი — რაღაც შეიძლება, რაღაც — არა!

ერთგვარულ პოეზიაში ხანგრძლივი ისტორია აქვს. როცა, მაგალითად, ევროპულ კულტურულ სივრცეში არსებობს ბერძნული და რომაული ეროტიკული ლირიკა, მაგრამდებლობაზე ორიენტირებული ლირიკების პოეზია, ფრანგული კლასიციზმის დახვეწილი სიმბოლურ-ალეგორიული ეროტიკა, დაბოლოს, XX საუკუნის პოეზიაში განვითარდა სექსუალური ანომალიების ფართო სპექტრი, ეპატაჟზე და სკანდალზე შეიძლება მხოლოდ უბრალოთავის გათვალისწინება. პოეზიაში ერთი პრინციპია არსებითი, რაც დაახლოებით ასე გამოითქვა ბორის პასტერნაკმა: რა თქმაზეც არ უნდა წარდეს პოეტი, ლექსი მოგვიბირობს მხოლოდ თავის თავზე ანუ იმაზე, როგორ არის ის შექმნილი. მაშასადამე, ლექსში განმსაზღვრელი ეროტიკა, სექსი და ეპატაჟი კი არ არის, არამედ — როგორ ტრანსფორმირდება თემა.

მე მსოფლიო პოეზია შევანუხე. მაგრამ ავტორ, სულ ახლის მინიოებიდან. ახლახან „ჩვენს მწერლობაში“ დაიბეჭდა ნიშნად დარბაისების ორი ლექსი — ეროტიკულ პოეზიის ორი ჩინებული ნიმუში. მე ხაზს ვუსვამ სიტყვას „ნიმუში“. ერთ ლექსში („ნასესხებისა“) ყველაფერი ვერდნობა სახე-კონტექსტს — „კატა მარტო“. დამთავანებებით — ეს ხატი უკვე შეიცავს ეროტიზმის ძლიერ მუხტს. ეროტიკული ხაზი საკმაოდ გამომწვევად ვითარდება, მაგრამ როდესაც იგი მანალური ნატურალიზმის სახითაო უზღვრის უახლოვდება, პოეტი უკვე ცვლის სიბრტყეს, იწყებს თა-

მამს, ამ ცნების კულტუროლოგიური გაგებით. თურმე მისი პერსონაჟი ორფეზე ადამიანი კი არა, ოთხფეზე ყოფილა — კატა! „თამაშის“ გამო რეალურია და წარმოსახულის მიჯნაზე იქმნება ისეთი განზომილება, რომელიც ეროტიკული ესთეტიკურად გარდაქმნება.

თუ სთავაზებ შეიძლება საქმე, მეორე ლექსში („გადამწერე-ნი“) კულტურულ მიმოცევაში დაკვირვებული ისეთი ეროტიკული სიმბოლოება, რომ შეიძლება შევხებუნე კიდევ, მაგრამ ეროტიკული იმპულსი ჯერ ლოცვის ინტონაციას იღებს, ბოლოს კი სიყვარულისთვის თავგანწირვის სიმღერად იქცევა.

მე აღარაფერს ვამბობ ქალბატონი ნინოს ლექსზე, მგლისა და ძაღლის სიყვარულს რომ გადამოსცემს („დეუ-გია“) და საუკეთესოა უკანასკნელი ათწლეულის ქართულ პოეზიაში. ეროტიკა აქ თითქმის ფიზიოლოგიის დონეზეა — ნერწყვი და ბაღანი ირცევა ერთმანეთში, მაგრამ ტექსტში თავად ბავრები, სიტყვები, სახეები მიღტევიან, ვალერსკინებს ერთმანეთს, რომ შედეგადაც ფიზიოლოგიური ეროტიზმს „ესთეტიკური ეროტიკაში“ ენაცვლება...

ერთი სიტყვით, ნიმუშები არის. ვასარკვევი მისა, საილ გვსურს ნასკლა. ეროტიკა პოეზიაში ჩემთვის მხოლოდ კულტურაზე შეიძლება იყოს ორიენტირებული, ხოლო იყოს ვისაც წარმშაროვლია „ეროტიკა ეროტიკისათვის“, მე მას ვერ თანავუგერძნობ.

ქეთი თუთბერიძის ლექსში — მე ასე მგონია — გამოსახვის ეროტიკული პლანი არცთუ ორიენარული განცდვის გადმოცემას ისახავს მიზნად. ავტორის ვერ წარმოცეცე იგი მეტნაკლებად ღრუბს ფრმას, მაგრამ რატომ მოხდა, რომ ეპატაჟმა დაირღვია მისი ჩანაფიქრი, ამაზე იგი აუცილებლად უნდა დაფიქრდეს. ხოლო თუ ახალგაზრდა ავტორი ეროტიკას თვითკმარ მნიშვნელობას აძლევს, მხოლოდ გაღვქმული „სექსუალურიტიტ“ გამოუვა, რასაც არაფერი აქვს საერთო პოეზიასთან.

მე მუმუნნა ქეთის ლექსი „სამკუთხედი“ აქაც შეგუე-ბის, განურჩევლობის დარმატული განცდაა, ეროტიკულად შეფერილი, მაგრამ აქვე იგრძნობა პიროვნული თავი-სუფულების სურვილებს, რომელიც ადამიანურ ღირებულებებთან კონტრასტის გახას არ ეტყავს.

დერეფანოვის კომპლექსი ნამდვილად არა მატქს, და, საშწნაზრდო, ვერც პუშკინის მოვლინებით გავსაზრდო, მაგრამ იმას კი ვიტყვი, რომ ქართულ პოეზიაში არავიღა პოეტი — ეს გიორგი კეკელიძეა. ამ დასკვნას სექსტიკურ-არონიული განწყობის დაძლევა უძღოდა ნინ, რაც ენაგარფებმა აღ-მირბა. მომეჩვენა, რომ ლიტერატურშინას წიაღიდან კიდევ ერთი პრეტენზიული ახალგაზრდა გამოჩნდა. როდესაც ტექსტების კითხვა განვგრძე, გიორგი, რომ ისეთი თვისებების სინთეზთან გავსებს საქმე, როგორცაა რეალობის დაკვირვებუ-ბული ადამი და ზომიერი ემოციურობა, ინტელექტუალური ფინი, ირონია და თვითირონია ტრაგიკულობის განცდასთან ერთად. მთავარი ის არის, რომ ამ ავტორს აქვს ენა, ორიენტირებული არა რომელიმე სოციალურ სეგმენტზე, არამედ სიღრმის მჭიდრ, ე.წ. კულტურის წიაღიდან აღმოცენებული, ამასთან — თანამედროვე. ის, რაც უქეთი, ჯერწნობით პოეტნიცაა, ამიტომ, ღღრმობა ენას, გიორგის ამ შეფერვის ტრადიციული ქართული სენი, თვითკმაყოფილება რომ შექცია სახელად. მაშინ შედეგად მნიშვნელოვანი იქნება.

სიტყვა გამიგრძელდა. ახალგაზრდებს დღევანდელ დღეს ვულოცავ.

ივანე ამირხანაშვილი

სალი კოლხელი — ახალი გმირი

ლია რუსიაშვილის საზღაპრო თირილი

როგორ ეწეროთ ბავშვებისთვის? ისე, როგორც დიდებისთვის, ოღონდ ცოტა უფრო უკეთ.

გაერცელებული აზრია. სწორია თუ არა, ძნელი სათქმელია, მაგრამ ეფექტური ნამდვილად არის. კარგია, როცა დიდებოც და პატარებიც ერთნაირი გატაცებით, ერთნაირი ინტერესით კითხულობენ, მაგრამ პატარებს აქვთ სხვა ხედვა, რაღაც შესაბამე თვალის მსვავალი, რომელიც სრულიად განასხვავებს მათ აღქმას უფროსების აღქმისგან, სხვანაირად დადანახებებს, სხვა სიღრმეებს აღმოაჩენინებს იქ, სადაც არაფერი ან ყველაფერი ჩანს.

„ისე, როგორც დიდებისთვის...“
ესე იგი, ვერ უნდა ვიცოდეთ, როგორ უნდა წერა — დიდებისთვის, უფროსი ასაკის მკითხველებისთვის, შემდეგ — „ცოტა უფრო უკეთ“.

ლია რუსიაშვილმა თავის დროზე დაამტკიცა, რომ მშვენივრად იცის, თუ როგორ უნდა წერა დიდებისთვის და, სხვათა შორის, გარკვეულწილად დიდებასაც მისწავდა იმ თვალსაზრისით, რომ ძალიან კარგი და სერიოზული გამოხმაურებები ჰქონდა მის პოეტურ კრებულებს.

შესანიშნავი პოეტური განაცხადის შემდეგ მან გადაწყვიტა — „ცოტა უფრო უკეთ“.

საინტერესოა, ვინ გვეტყვის, თუ რას ნიშნავს ეს „ცოტა უფრო უკეთ“? ბავშვებმა არ იციან, როგორ ეწეროთ დიდებისთვის, დიდებმა კი არ იციან, რა მოსწონთ პატარებს. ტყუილია გაერცელებული აზრი, თითქოს პატარებს მოსწონთ ის, რაც ჩვენ მოგვწონდა პატარაობისას. არა, ასე არ არის. გემოვნება იცვლება, თანაც მუდმივად, განუწყვეტლევ. პერმანენტულად, არასდროს ჩერდება ერთ რომელიმე ნიშნულთან, ხან ძალდა ადის, ხან დაბლა ჩამოდის, ხან სულაც ქრება, ივარდება, უჩინარდება, მერე ისევ ჩნდება, ისევ იხვევს შკალახთან თამაშს, ისევ გვახსენებს თავს, ისევ გვიჩენს ილუზიას, თითქოს ურყევია, უძრავია, უცთომელია, თითქოს დროჟამის სვლას არ ეშორილებოდა, არ სცევს ფაშია ცვლას.

პატარები. რა თქმა უნდა, თვითონ პატარები გვეტყვიან, რა მოსწონთ, რა არ მოსწონთ, რა არის კარგი, ნამდვილი, მოსაწონი.

„სალი კოლხელი“. ზღაპარი. ავტორი ლია რუსიაშვილი. გამომცემლობა „ლევა“, თბილისი, 2007 წელი.

ეს წიგნი ბავშვებს მოსწონთ. 8-10 წლისანებს განსაკუთრებით.

ჩვენი საქმე ახლა მხოლოდ ის არის, რომ გავარკვიოთ, რატომ მოსწონთ ბავშვებს ეს ზღაპარი.

უპირველეს ყოვლისა, იმიტომ, რომ დანერულია მათთვის და მხოლოდ მათთვის.

ლია რუსიაშვილი ახლოს იცნობს ბავშვის შინაგან სამყაროს, მის ფსიქოლოგიას, ინტერესებს, ოცნებებს, მისწრაფებებს. ვასაკვირია იქნებოდა, რომ არ სცოდნოდა შვიდი შვილის დედას და მესანიშნავ პოეტს. მან კარგად იცის, რომ ქუჩის სწავლება და მორალის კითხვა არ არისის გზა, რომელსაც ქუშმარიტებისკენ მივყავართ. აქ უფრო სხვა, უფრო ეფექტიანი მეთოდის მოძიებაა საჭირო, რაც, რასაკვირველია, ქნეულია, თუმცა არა მუდმივად.

ლია რუსიაშვილმა წინადად ლიტერატურული გზა აირჩია. იგი მორალისტურ იდეებს მხატვრულ სინამდვილედ აქცევს და ამით საკმაოდ დამაჯერებელს ხდის თავის თხრობას.

ლიტერატურაშიც არსებობს დედუქციის ცნება, ზოგადიდან კერძოს გამოყვანის ნესი, რომელსაც ვერ ისწავლი, თუ დაბადებით არ მოგდავამს, თუ ზუნებრივად არ გაქვს გამოინგანებული სამყაროს სურათებდა დეპიზიდებდა აღქმის უნარი.

ეს არის „ცნობიერების აღზრდა“ ზღაპარი.

„სალი კოლხელი“ ბავშვებს ასწავლებს. სწავლება მოქმედებაში — შეიძლება ასე ვუნოდოთ ამ მეთოდს.

შინაარსის განვითარების კვალდა ბავშვი ბევრ ისეთ რამეს იცნობიერებს, რასაც შგონებებისა და დარიგებების გზით ძნელად მიიღებდა, მაგალითად, რომ საჭიროა ქამის წინ ილოცვის და ქამის წინმდეგ უფლას მადლობა გადაუხადოს; წყლის დაღვის წინ პირფვარი გადაინეროს; რომ უნდა იცოდეს როგორ დაიკვას თავი ვი თვლისგან ან თუნდაც როგორ გაბოიყნოს თავისუფალი დრო.

ლია რუსიაშვილს სულაც არ უტყროს მხატვრული განზოგადებინა, თუმცა, ასე გმონია, შეგებულად მიზართას თხრობის დოკუმენტურ სტლს, საგანგებოდ ირჩევს რეალურ დროსიერცეს — თანამედროვეობა, მცხეთა, სეკტიციხოვლის უბანი. ამით უფრო ახლოს მიდის სინამდვილესთან, უფრო დამაჯერებელს ხდის მინათხრობს. მართალია, ბავშვებისთვის არ არსებობს ნამდვილი და გამოინგანი, მათთვის ყველაფერი ნამდვილია, მაგრამ მწერლის გუჟინი უტყუარია — სწორედ რეალურის გზით უნდა ნავიღეს ქუშმარიტი რეალობისკენ, რომელიც არის ქუშმარიტება, ლეითაბრივი ქუშმარიტება.

გაუზა მებრელიძე

ნეოცილოზტი ისტორიის ბაყალბებას

ფურნალ "ჩვენს მწერლობაში" (2008, 24) დაიბეჭდა იოსებ ჭუმბურიძის რეცენზია თეატრმოცედოზე ნათელა არველაძის ნიგეზ "შომაგლის ვადასარქნად". ამ წიგნის რედაქტორობა არცერთმა პროფესიონალმა არ იკისრა და იგი ფურნალისტ იოსებ ჭუმბურიძის ანაბარად დარჩა.

იმიტიათა, როდესაც რედაქტორი თავადვე რეცენზენტადღე გვევალინება, ვინაიდან სხვა შემთხვევაში ეს აგრესიული და დემაგოგიური "ნაშრომი" შეუფასებლად დარჩებოდა. ი. ჭუმბურიძე პროფესიონალი ფურნალისტი, მაგრამ ქართული თეატრის ისტორია არ იცის და ვერც XX საუკუნის 30-იანი წლების სპეციფიკურ საკითხებში ერკვევა. მიუხედავად ამისა, მაინც გაბედა თეატრალურ წრეში სრულიად მიუღებელი ნიგნის რედაქტორობა და საკმაოდ უბერებულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა.

იოსებ ჭუმბურიძეს უნდა გაეთვალისწინებინა ის, რომ ვერც კიდე 1991 წელს გაზეთ "თბილისში" საარქივო მასალების გამოქვეყნებასთან დაკავშირებით გამოართა დიდი კამათი, სადაც ჩაივალა არველაძის ნინაბაღვე ჩვენს ვადა კამათში მონაწილეობდნენ: პროფესორი ვ. კიკნაძე, ლიტერატურის მუზეუმის თანამშრომლები ლ. ცომაია, რ. კობახიძე, მ. ყვინიანი, ე. გრიგოლია. მაშინაც ნათელა არველაძე გააფორმებდა და მძღვდა აკ. ხორავასა და აკ. ვასაძეს. სამაგიეროდ, თავდადაკვლით იცავდა თამარ წულუკიძის წიგნს "მხოლოდ ერთი სიკოცხლე", სადაც შეგნებულად იყო გაყალბებული რუსთაველის თეატრის XX საუკუნის 30-იანი წლების ისტორია.

იოსებ ჭუმბურიძეს შეეახებინებოდა, რომ რედაქტორობა ნაშრომის მცდელობისგან დაზღვევას, ისტორიული სიმარტლის დადგენა უნდა ემსახურებოდა და ხელს არ უნდა უწყობდეს დამახინჯებული ისტორიის პოპულარიზაციას. სამწუხაროდ, იგი ბრძამდ ენბლობა ავტორის ტენდენციურობას.

უფრო მეტიც, სრულიად დაუმსახურებლად და უადგილოდ თვლის, რომ თითქოს თავისი პროტექტი პროფესიონალიზმით რეჟისორ მიხეილ თუმანიშვილისა და მამულაშვილობით ზვიად გამსახურდიას შემკვიდრავს. სრული მტრტორიის აბსურდული განცხადება. თურმე: "ბაკულის ღორებით" არის თუმანიშვილი ქვეშაირიხად ქართველი რეჟისორი — ი. აშს მთელი სერიოზულობით გვიმტკიცებს თეატრალურ ხელნეებაში აშკარად გაუთვითცდომიერებული ჭუმბურიძე. ახლა კითხვა ასე დავხვით — თუკი ბატონი მამა "ბაკულის ღორებს" არ დადგამდა, ქვეშაირიხად ქართველ რეჟისორებს არ დაწინებოდა? მარტინიშვილისა და ახმეტელის საუკეთესო სპექტაკლების უმრავლესობა არ

იყო ერთნელ დრამატურგიულ საფუძველზე დადგმული და ამიტომ არ იყო ქართული? ანდა რ. ჩიხიკაძეს ინგლისში არ უწოდეს "კავკასიელი მოღვიწი" რინარდის გამსახურებისთვის? აი, სადამდე მიღის ჭუმბურიძის არაკომპეტენტურობა. ხომ არ შეიძლება ასე ერთი ხელის მოსმით განიზარყო მ. თუმანიშვილის შემოქმედება?

სამწუხაროდ, რედაქტორის წიგნი კარგად არ წაუკითხავს, თორემ არ დაწერდა: "ის სრული სახით პირველად აქვეყნებს უმძიმეს დოკუმენტს — აკაკი ვასაძის ხელით დაწერილ ავტობიოგრაფიას". თავად ნათელა არველაძე კი გვამცნობს: "ამჯერად გთავაზობთ მხოლოდ მეორე ნაწილს, რომელიც ჩვენს განსახილველ პრობლემებს ეხება" (გვ. 73). იოსებ ჭუმბურიძე ერთ ნინაბაღვეში ორ უბეზ შეცდომას უშვებს. ვერ ერთი — ავტორი თავადვე გვეუბნება, აკ. ვასაძის ავტობიოგრაფიის მეორე ნაწილს ვაქვეყნებო (თანაც რედაქტორს არ ჩემულობს), რედაქტორი კი ვჯოტად "გვიმტკიცებს" — სრული სახით ქვეყნდება. მეორეც — იოსებ ჭუმბურიძე არ ასოსს ან სპეციალურად ჩქმალავს, რომ აკ. ვასაძის ავტობიოგრაფიის სადავო ფრაგმენტები კომენტარებით პირველად შემოაქვეყნეს გაზეთ "თბილისში" (1991 წ. 10 ოქტომბერი, 190), სადაც იგი მუშაობდა. უფრო ვრცლად ვისაუბრე ფურნალ "თეატრის და ცხოვრებაში" (1991 წ. 11-12. "სიმათრე უპირველეს ყოვლისა"), სადაც დოკუმენტურად დავსაბუთე, თუ რას ვჯულსებობდა აკ. ვასაძე ახმეტელის მიერ ახალი ფანსტურის წრის ჩამოყალიბებისა და მთილების შესახებ. სინამდვილეში საქმე გვაქვს სულ სხვა გარემოებათა.

საქ. პოლიტსამმართველის მესამე განყოფილების მიერ მომზადებულ 1929 წლის ივნისის ანგარიშში (რომელსაც ხელს აწერენ პოლიტსამმართველის თავჯდომარე მერია, განყოფილების უფროსები: ლორთქიფანიძე და მელიქაძე), ქვესაბაურში "კორპორაციული განსჯობილებების აღდგენა" (პარტარქი. ფ. 13, აღ. 7, საქმე 120, გვ. 13) წერია, რომ ბავშვის დაბადების დღის საბაბით, კ. კორნელის ბინაზე მომზადდა შეკრება, რომელიც დილის 4 საათამდე გაგრძელდება. მასში მონაწილეობდნენ: ახმეტელი, ხორავა, ვასაძე, დავითაშვილი, შატარაძე, კორნელი, ლორთქიფანიძე, აბშიძე და სარჩიშვილიც. განიხილეს თეატრის მდგომარეობის საკითხი და აღინიშნა "დურუჯის" აღდგენის აუცილებლობა თეატრის მტრებთან საბრძოლველად. აქ იკულისხმება ის გარემოება, რომ პრესაში, დისკუსიებსა და თათბირებზე თეატრის შემოქმედებას აკრიტიკებდნენ და საჭირო ხდებოდა თავდაცვა. ამ ფაქტს განმარტავს ს. ახმეტელი 1937 წლის 16 თებერვლის დაკითხვაზე (გაზ. "ასავალ-დასავალი", 20065. 2, გვ. 38).

კიხიხვა: გამოიგება აქვს მანკეებში, რომ 1928 წლის მიწურულს (დეკემბერი) კორპორანტის — აქტიორ პლატონ ვეგნის ძე კორნელიის ბინაში, თქვენი ნინაბაღვეთი, რომელსაც სხვა კორპორანტებმა დაუჭირეს მხარი, კორპორანტი "დურუჯა" არსებობა აღადგინა. მოვეყენო ჩვენება.

პასუხი: დაახ. ასეთი ფაქტი იყო.

კიხიხვა: გამოიგება განმარტება მიეციო თქვენს მიერ კორპორანტი "დურუჯის" ანაოფიციალურ საწინააღმდეგო მატეზთან დაკავშირებით.

პასუხი: იმ პერიოდში, ე.ი. 1928 წლის ბოლის და 1929 წლის დასაწყისში რუსთაველის სახ. თეატრი კრიტიკულ

მგფომრებაში აღმორჩნდა იმ თავდასხმების წყალობით, რომლებსაც ქართველი ინტელიგენციის გარკვეული ნაწილის მხრიდან ჰქონდა ადგილი. მეორე მხრივ, პარტიულ და საბჭოთა ორგანიზაციებს თავგანსივების დიდი დახმარება არ აღმოუჩნებია. საკუთარი თავის ანაბარად მიტოვებული რუსთაველი ათეული კოლექტივი ყველა ზონას იღებდა, რომ თავი დაეცვა და დაშლა გადაარჩენიდა. მარჯანიშვილისა და რუსთაველის სახ. თეატრებს შორის უმწვავესი ბრძოლის ეს პერიოდი წინ უძღოდა მოსკოვში თეატრის საგანტროლოდ გამგზავრებას. მარტოდაპარტო დარჩენილი მხარდაჭერას ვეძებდი და მიმაჩნდა, რომ მას ჩემს ამხანაგებთან და „დურუჯის“ ყოფილი კორპორანტებთან ვპოვებდი. ამით ეხსნი კორპორაცია „დურუჯის“ ზოგიერთი (ორგანიზაციული) ფორმის აღდგენას.

კითხვა: რომელ პერიოდს მიაკუთვნებთ კორპორაცია „დურუჯის“, უფრო სწორად, ეგრეთ მოხდებული კორპორაციული ღონისძიებების საბოლოოდ დაშლას, რომლებიც 1928 წელს იქნა აღდგენილი?

პასუხი: მე ამას მიაკუთვნებ 1930 წლის ბოლოს — 1931 წლის დასაწყისს.

კითხვა: როგორ რეაგირებდნენ კორპორანტები კორპორაციის საბოლოოდ დაშლასზე?

პასუხი: ისინი ფიქრობდნენ, რომ გაეყოფიდა და მათთან დათაობრება აღარ მსურდა. კორპორაციის აღდგენის საკითხი ჩემ წინაშე 1930-1931 წლების შემდეგაც მრავალჯერ დაუყენებია, მაგრამ ამაზე უარყოფითად ვრეაგირებდი.

მოყვანილი დოკუმენტებიდან ჩანს, რომ კორპორაციის აღდგენის ცდები თავად ს. ახმეტელმა აღკვეთა და მას რაიმე მნიშვნელობა არ მიუძღვნებია. იგი უფრო იდეის დონეზე დარჩა და არც სხდომათა ოქმები არსებობს. არც პრესაში და არც იმ პერიოდის მოღვაწეთა მოგონებებში რაიმე ნათქვამი. სახელმწიფო ორგანოების ოფიციალურ დოკუმენტაციაშიც არ მოიპოვება დადგენილება კორპორაციის გაუქმების შესახებ, როგორც მიღებულ იქნა 1927 წელს. ეს საკითხი ოფიციალურად არც ა.კ. ვასაძესა და ა.კ. ხორავას დაუყენებიათ. მაშ, რომელ განადგურებაზე შეიძლება სერიოზული ლაპარაკი? გასათვალისწინებელია, რომ ამას არავითარი კავშირი არა აქვს 1935 წელს რუსთაველის თეატრში მომხდარ კონფლიქტთან და არც ს. ახმეტელის რეპრესირებასთან.

ახმეტელი დაჰპატიმრეს მოსკოვიდან მიღებული საიდუმლო მიწროგრაფიის გამო — იგი ცდილობდა კრემლში მოღვაწე ქართველებთან შესვლას, რაც მიმართული იყო ბერეას წინააღმდეგ. ფაქტების ასეთი გაყალბება ნათელა არცვლადის ფანტაზიის შედეგია, რასაც იოსებ ჭუმბურიძემ დაუფიქრებლად აიყვანა. საყურადღებოა, რომ ა.კ. ვასაძეს ავტობიოგრაფიის ტექსტში მუვი ეგზემპლარია, მასში ჩასწორებებია გაკეთებული და თანაც რუსთაველის თეატრის ბუქმედი აქვს დასამული. არც სახელმწიფო ინსტანციებში ვაგზავნილა. ამიტომ იგი ოფიცია-

ლური დოკუმენტად ვერ ჩაითვლება და ვერც ვინმეს ბრალდებას საბაზად გამოვლება.

იოსებ ჭუმბურიძე ასევე ბრძამდ იმეორებს ნათელა არცვლადის ტყუილს, თითქოსდა ა.კ. ვასაძემ და ა.კ. ხორავამ ბინა და სსრკ სახალხო არტისტის ნიშება ღალატის საყურადღებო მიიღეს. მაშინ წინასწარ ვერაუთნ ვანსაზღვრავდა, რომ 1936 წელს დაწესდებოდა ასეთი უშაღლესი ნიშება, რომელსაც ორივე ბელოვანი სხვა რესპუბლიკების წარმომადგენლებთან ერთად მიიღებდა. ამ „ლოგიკით“ დანარჩენი 9 მსახიობიც მოლაღალები იყენ? ი. ჭუმბურიძემ უნდა იცოდნენ, რომ ეს ნიშება ა.კ. ვასაძეს „არსენას“ დადგმისთვის, ხოლო ა.კ. ხორავას არსენას როლის შესრულებისთვის მიენიჭა. ბინის მიღებაც საბრახისი არ არის იმ მძიმე საყოფაცხოვრებო პირობებში, რასაც ორივე მსახიობი თავის მოგანრებებში აღწერს. მით უმეტეს, როდესაც მათთან ერთად ჩაიარეთმა გამოიშლინა მოღვაწემ მიილი. ამ მხრივ დედსაც ცნობილია ა.ნ. თერმინიანი თელიანი და ყოფილ მარტის მოედანზე არსებული სახელები.

საინტერესოა, რატომ ამახებლებს ვერადგებას ი. ჭუმბურიძემ მხოლოდ ამ გარემოებებზე და არაფერს ამბობს წიგნის მთავარ მოვლენებზე. აკი თვითონაც გვამცნობს: „ყურადღებამ გამახელეულებია ოთხ რეჟისორზე, როგორც მისი შემოქმედებითი ცხოვრების ფერისკაცობა უმაჯარეს ავტორებზე“ — იგულისხმებიან: მარჯანიშვილი, ახმეტელი, თუმანიშვილი, სტურუა“, აღბათ იმითომ, რომ ვერ ვცდვარ ამ ხელოვნათა შემოქმედებაში და უსაფუძვლო ინტრიგა მისთვის უფრო ხელისაწყოვლია და მომგებანი აღმოჩნდა. ი. ჭუმბურიძემ ვერც ის ახსნა, თუ რატომ ეძღვნება ერთი მოზარდილი თავი თანამოწმეებს, რაც სრულიად ამოუგონილია ამ ოთხი რეჟისორის სპექტაკლების პოლიტიკური არსის ჩვენებლადან. სამაგიეროდ, ნათელა არცვლადის აკეიტებული აზრებისა და ცრუ პატივმოყვარეობის დაკმაყოფილება ისახავს მიზნად. იოსებ ჭუმბურიძე ისეა დაბრმავებული თავისი პროტექტეს განდებებით, რომ ერთი მოკრძალებული შენიშვნაც კი არ გაუჩნდა და საცხები თოხანხემა ისტორიის გაყალბებულს. უფრო მეტიც, თურმე ნათელა არცვლადე გმირიც ყოფილა, ვინაიდან საბჭოთა მილიციისთვის თავის ავიანზე ნათელი დროის გამოკიდების უფლება არ მიუცია. ესეც ყალბი ლეგენდაა. ვერც ერთი — დროშების სახლმმართველობის წარმომადგენელი არცვლად და მისთვის კარის არცვლად ვერაფერი ვაქცაობდა. აი, ასეთი იაფყანობა „გმირობით“ უნდა ავტორის არცვლადის კომუნისტების წინააღმდეგ მებრძოლად წარმოადგენა. მომავლისა და სამშობლოს გადარჩენა მსგავსი ტენდენციური ფაქტების შეგნებულად გაყალბებული ნიგით შეუძლებელია. პირითი, თუ გვინდა ისტორიული სიმართლის დაცვა, საზოგადოების ზემოპირივი გადარჩენა, ობიექტურად უნდა შევადგინოთ ამ წიგნის ზერულად ანტისაზოგადოებრივი ხასიათი. იმედია, იოსებ ჭუმბურიძე ახლა მაინც დაიხსნის თავს ნათელა არცვლადის პიპონისგან.

სამშაბათს, 24 მარტს
ფურნალ „ჩვენი მწერლობის“
დარბაზში გაიმართება
განხილვა
როსტომ ჩხეიძის
ბიოგრაფიული რომანისა
შიო არავისპირელზე
„მზა და მწუხრი“
დასაწყისი 14 საათზე
ჩუბინაშვილის 41

სტეფანო ბენი

ორი ნოველა

პირფასსო მელის

პინკოდი შენახულია სეიფში, რომლის გასახსნელი ციფრების კომბინაცია თავის მხრივ ცხრილში მენერა, რომელიც კომპიუტერში დაიკარგა. გაიქციე ავტოფარეში, რათა შენთან მანქანით მოვსულიყავი, მაგრამ, საუბედუროდ, წინა დღეს კოდი, რომელიც თიშავს ავტოფარეხის ხმოდან სიგნალიზაციას, დაეკარგე, კოდის სათადარიგო ნომერი კი ავტომობილში დატოვებულ ქურთუკში ჩაძრია. ავტოფარეხიდანაც ვერ გამოვედი, დისტანციური პულტიც მანქანაში დამრჩა, და ვერც მთავარი კარებიდან, რადგან ისიც სიგნალიზაციას ჩაექცეა, ხოლო მისი გასახსნელი, ყოველ ოცდაოთხ საათში ცვლია, პასპორტი ვიზის ნიგანაკში მენერა, რომელიც სარეც მანქანაში დაიკარგა. ფანჯრიდან გამოვხეიერი და მიზნე სტორაჩეს გადავყავარე, ჩემს ძაღლს, როტვეილერს, რომელიც მხოლოდ მაშინ მცნობს, როცა ინსტრუქტორის მიერ ნასწავლ გასაღებ სიტყვას ვუყვირი. საწრუხაროდ, აღარ მახსოვს, დაბოლოვი მობილურის ცხრილში ვინახავდი. მიძნე ბრძოლის შემდეგ შემოხეული მარელით ქურაღებ მივედი და ტაქსი გავაჩერე, მაგრამ გამახსნდა, რომ ფული თან არ მქონდა, რადგან პერსონალურ კეისში დატოვე, რომლის გასახსნელ ციფრთა კომბინაციაც დასტოვებულ კომპიუტერში იყო. საუბდნიეროდ, პლასტიკური ბარათი მქონდა, თუმცა იმ დროს, როცა ბანკომატს მივუახლოვე, ვერ გავიხსენე კოდის ციფრები, რომელიც ავტომობილის კოდი იყო შეტრუნებოდა.

ჩემს თავში ავტომობილის კოდი იყო შეტრუნებოდა. განწეა, კოდის სამჯერ შეცვლით აკრეფთის შემდეგ ბანკომატმა ბარათი ჩაყვავა, არ ვიცი, დაიჯერებ თუ არა, მაგრამ ქარმა ქუდიც კი მომგლიჯა. იმ წუთის გაგიფიქვულმა იმის გამო, რომ ვერ გამოვიყენე საკრედიტო ბარათი, გადავწყვიტე შინ დაბრუნება და ჩემი ბიჭის ყულბის გატევა. კვლავ დიდახანს ვეჭიდავე სტორაჩეს და ფანჯრიდან სახლში შევეყვირი, რითაც სახლის სიგნალიზაცია გავაქტიურე და ვეღარ გამოვხეიერი, რადგან მთავარი, რომელიც მას თიშავს, წუთის ნინათ ბანკომატის მიერ ჩაყვავული საკრედიტო ბარათის მეორე მხარეს იყო დატანებული. კარი პერმეაბლად ჩაიკეტა და ხანძარსანინადებულ გო სიტემა ჩართო, წყალმა იწყა დენა. მისი გადაქცევა გადავწყვიტე, მაგრამ მრიცხველის გასაღები პერსონალურ კეისში იყო. მიუვბრუნედი კომპიუტერში, რომელიც უკვე საბოლოოდ განადგურებულიყო და ცბენივით ჭიხინებდა. ყველაფერი ვცადე მის ასახლებავებად, ფლოპი დისკში ჩაყვავე კი ჩავაგდე, თუმცა ერთადერთი, რასაც მივხეიერი, იყო ის, რომ აღმოვაჩინე ფაილი რეკონილი მამუელისადმი მიწერილი შენი წერილებით (ამაზე მოგივინებთ დაგელაპარაკები). ჩემი ვაჯის ყულბა ჩაქცედი იყო

ძვირფასო მელის, როდესაც ამ სტრიქონებს მიიღებ, გთხოვ მიირიბინო ჩემს საშველად, დროს წუ დაკარგავ და არ შეგეშინდეს, რამეთუ მეტისმეტად უჩვეულო მდგომარეობაა. კარგად ვიცი, ეს სამი დღეა, არცერთი შეტყობინება არ მიგიღია ჩემგან. ჩემს ელფოსტაში შენი სახელით უამრავი წერილია, მაგრამ არ ვხსნი, რადგან საშინელი ვირუსებია გავრცელებული ქალის სახელით, პასუხს მაინც ვერ გავცემ, ჩემი კომპიუტერი დასნებოვნებულია.

სამი დღის ნინათ მივიღე შეტყობინება Amanito@recycleed სახელით და დაუფიქრებლად გავხსენი. კომპიუტერული პროგრამის Adobe Premier-ის პირველ ენას შეიცავდა. მაშინვე მიუხედავად, საშინელ ვირუსს დაეკრავა ყოველგვარი თანმიმდევრობა, წესრიგი და გრძობა.

მას შემდეგ, რაც დღის პირველი შეტყობინება გავხსენი, ძალიან მიშხიფედილი სახელით Amanita, ჩემი კომპიუტერი თანდათან გაბურდა და პროცესორიდან ქანჭიკებმა ისე იწყეს ცვევა, როგორც თავგებმა გემიდან, რომელიც იძირება. ფაილებმაც კი დაიწყეს გაუჩინარება, როგორც Fininvest-ის ანგარიშებმა უცხოეთში, შემდეგ კი ეკრანზე გაჩნდა წარწერა: "ეს არის მსაჯულების დედა", რაც ვირტუალური ინტელექტის განვითარების უმაღლეს დონეს მიანიშნებდა.

ყველა პროგრამა სათითაოდ გამოიხტა ეკრანზე: განრიგები, Superenelo-ს სათამაშო სისტემა, პაქელა ანდროსონის საიტი, რომელიცა ჩემი ვაჯი ერთობა, სათაო ოფისიდან ჩემს მიერ გადმოქაჩული თამაშები და, რამდენადაც ჩემი სასიყვარულო წერილები გაქრობას გადაურჩა, მათ ნაკითხვას ინტერნეტში, კრეზულ "Eva express"-ში შეუღებ და კვირას. მაშინვე ვცადე ჩემი ანტივირუსების მოშორებულთან დაკავშირება, მაგრამ აღმოვაჩინე სამდღიანი, რომელიც იუნყებოდა: "თხოვნისა და კონსულტაციისთვის გთხოვთ მოგვანდოთ თქვენი საკრედიტო ბარათის ნომერი". ძალიან გვიან შევიტყე, რომ თურმე ანტივირუსთა ცენტრიც კი დავირუსებულიყო. სამ დღეში ჩემი ბარათით ვილაგე მაყიდინა "Skylift"-ის სათიბლამურო საბავიგრო Foggia-ს ცენტრში (იტალიურ ქალაქში, სადაც მთა საერთოდ არ არის), ასევე ჩამომეჭრა ფულიანი ანგარიში "მონიჭებულ სამიონგებისთვის" ვინც ქალბატონისგან Crudella Frustarmi (რაც "გამორზეგ, გამამორიავსა სასტიკად"-ს ნიშნავს), დაბოლოს, ჩემი სახლის წინ გადმოვიცალა თქვესმეტი ათასი ევოთლი მინერალური წყალი.

სწორედ ამის შემდეგ ვცადე შენთან დაკავშირება, მაგრამ, საწრუხაროდ, სიქქურში გასაქტიურე მობილურის უსაფრთხოების ბლოკი, ხოლო ბლოკის მოშხნენლი

ზღაპარი
სამყაროს დასასრულზე

და მხოლოდ პოკემონების 90 სახელის აკრფვის შემდეგ იხსნებოდა. ასე რომ, გრანდიოზული იდეა მოვიცადა. საბურავზე ავიტყარი და ვცადე კვამლი შენიშვნებინა ჩემი გასაჭირი, მაგრამ წვიმა წამოვიდა და წვიმისგან ახლა დადევნებული ჟიშკარი ჩაიკეტა, რომლის გასახსნელი კოდზე კომპიუტერში იყო.

გამძინვარებული პალმე გამოვვარდი ცვირილით — ეშმაკსაც ნაული ინტერნეტზე, ბილ გეთისიც და ნასდაკიც — მეთქი, ამ დროს კი სტორაზე აღერსით და კუდის ქიციით მომიახლოვდა, თურმე "nasadac" — ი იყო ის სიტყვა-გასაღები, რომლითაც ძალი მცნობდა.

ასე რომ, ჩემო ძვირფასო, გათხოვ, როცა მიიღებ სისხლით დაწერილ ამ წერილს (ყველა საწერი კალამი კეისში იყო, პრინტირები დასწებოვნებულიყო და შეუჭერებლივ ანთხედა და ოპოზიციონერთა სურათებს), ვიმეორებ, როცა მიიღებ ამ წერილს, რომელიც სტორაზე საველის გამოვება, ჩემთან სახლში ესკალატორით მოდი, გაარღვევ დაჯავშნული ჟიშკარი, შემოინაგროვ კარი და უფრთხილად წყლის ნიაღვარს, რომელიც მოედინება. მე სხენში, კომოდზე ვარ ამძვრალი აკერ უკვე ორი დღე-ღამეა. მხოლოდ მართი და გაყინული ქათამი ვიკვებები, რადგანაც მიკროღვევაც კოდით არის ჩაკეტილი (დეიტაზე რომ ვიყავი, შამონ დავბოკე), წამოიყვანე ექიმებიც, წამოიღე გაოქის ფეხები, რომ ვჭამო, და თან ფულიც იქონიე. გათხოვ დაივიწყო სიტყვა, რომ გიციონ, რადგან მთელი ღამე ქურდები და მარადიორები დასტრიალებდნენ სახლს და შემოსვლას ცდილობდნენ. სიტყვა, რომლითაც გიციონ, სიმღერის სათურაო, არ გწერ, ვაი და სტორაზე პოროტი-მოქმედებს ჩაუვარდეს ხელთ, თუმცა გეტყვი, რომ ეს ის სიმღერაა, რომელიც შენი კომპიუტერის ჩართვისთანავე ირთება. თუ შენც ვირუსთა შემოტევას განიცდი, დაედუ-პულვართ და ეტაა. სამწუხაროა New Economy-ს ეპოქაში ასეთი პრესისტორიული გზით სიკვდილი. მეტს ვეღარ გწერ, სისხლი გამიშრა.

დასასრულს სამი Postscriptum: I) თუ დაგინტერესებს ჩემი საკრედიტო ბარათის გავიყების მიზეზი, გეტყვი, რომ ჩემი ანგარიში ბანკში ამიერიდან ინდონეზიური წესების გამოყველს ეკუთვნის. II) შესაძლოა შენს დანახავა სტორაზე მოვალერსოს და მოვალეუცოს, რაზეთუ "Nasadac" ის სიტყვაა, რომელიც მას უზომოდ მოსიყვარულე აქცევს, თუმცა არ მახსოვს სიტყვა, რომელიც მას ამშვიდებს და აჩერებს. III) დაბოლოს, რა თქმა უნდა მიყვარხარ.

იტალიურდან თარგმნა
ზაალ ჭაჭასელიძე

შენიშვნები:

- Adobe Premier-კომპიუტერული პროგრამა
- Fininvest-კომპანია რომელიც სლივი ბერლუსკონის მეუთერის Superenelco-კომპიუტერული თამაში
- Eva express-მოცვარულ პირიზაიკოსია და პოეტთა ნაწარმოებების კრებული ინტერნეტში
- პაპლა ანდერსონი - მოდელი და „ალეიბის“ ვარსკვლავი პოკემონები - მულტიფლმი. ასე რომ მის მოქმედ გამიერსაც პოკემონებს უწოდებენ
- Nasadac-საფრენლო პირეა

— მაშკო, მიაშბო ზღაპარს ოცდამეერთე საუკუნის ადამიანებზე?

— კეთილი, ოღონდ მერე უნდა დაიწყო. ოცდამეერთე საუკუნეში ადამიანებს უამრავი თავმსაკვეცი ჰქონდათ: კინებები, ფეხბურთის ზემოწინადა, მოედების ჩვენებები, სილიკონი, კომპიუტერი.

— პიცაც?

— პიცაც. ამ ყველაფრის მოუხედავად მათი ცხოვრება თანდათან გაუარესდა. შესაძლოა კატასტროფა არც მომხდარიყო, ადამიანებს უკეთ რომ გაეთვითცნობიერებინათ ყოველივე და შესაბამისად მოქცეულიყვნენ, მაგრამ ისინი ისტორიას უყურებდნენ როგორც მანქანას, ყოველ ვჯერზე უფრო ღამზე და ახალი სურდათ, მაშინვე, კომოდსაც წინ ნასახლებული გზები აღარ ჩანდა. კლიმატი სულ შემოშალა, ისინი კი თითქმის კმაყოფილებაც ჩანდნენ სიცხისა და სიცივის ყოველი ახალი რეკორდის მოხსნისას. მეტეოროლოგია ერთგვარ სპორტის სახეობად იქცა, სადაც წარმატებების არანორმალური ზრდის მოუხედავად დომინის მიღების საველადლო შედეგებს არავინ კითხულობდა. ქალაქში ვეღარ ისუნთქებდა, რადგან ჰაერი პრეგატიზირებული იყო. მდიდრები სუნთქვისთვის მთის ჰაერით სავსე Fiat-solo-ს ფრმის ბალნეტებს იყენებდნენ, ღარიბები კი მწვეთმცენარეობით კმაყოფილებდნენ, რომლითაც წუთში მხოლოდ ოთხ შესუნთქვას ახერხებდნენ. სოფლის მეურნეობა მოშალა, მეცნიერები კი სამედიცინო ნიახურისა და სახელოებიან ღორთა ფრმის გამოყენებით იყვნენ დაკავებული. იყო გვაგლა და გაზინი სასმელები, ორჩხომელი და წყალდიდობები, დასასველებელი კლებები და ანომალური ტალღები.

— ანომალური რას ნიშნავს?

— როდესაც რაღაც ან ვიღაც, რომელსაც ძალიან დიდ უფლებებს ვანიჭებთ (რადგან თავდაპირველად ეს ჩვენს თეთრომ გვაძლევს ხელს) სცდება ყოველგვარ წესს და კანონს და ვერაფრის აღდგებით ვეღარ ვიმორებთ თავიდან. აი ამას ჰქვია ანომალია.

— როგორც ბერლუსკონი?

— ეს ვინ გიხარბ?

— პონდინგმა. ჩემი მეგობარია, ერთად ვთამაშობთ. ის ერთ ძველ ბიბლიოთეკაში ცხოვრობს და ძალიან განათლებულია. პონდინგმა ისიც მითხრა, ოცდამეერთე საუკუნეში ადამიანების ყველაზე მეტად სამი რამის ემნობდათ: შენელებული კადრის, სახზე ნაოჭებისა და ხიზნებისო.

— სწორედ ვგრე იყო. არავის ადრეგებდა, რომ ბანკები, ვაიმშენელები თუ ინდუსტრია თითქმის მთლიანად დაეპატრონა ქალაქებს, აღგავა პირისაგან მინისა და გააუჟაცურა უბნები და კვარტლები. პირიქით, როდესაც ვიღაც ცარიელი სახლის დაკავება შეეცდებოდა, ამაზე აფთორეგივით ცოდვებოდნენ.

— და მათი საქმეები ნელ-ნელა გაუარესდა, არა?

— მართალია, ირველი ყველაფერი არის, საგზაო მოძრაობა ნელი და ქაოტური გახდა, ავტოსტრადები ნახევრად დაკარიღდა, მატარებლები სირცხვილისაგან გვირავდა და იმანდნენ, ადამიანები კი მისობით და ეზოთერშით ერთობოდნენ. ასე, მაგალითად, გაზეთი „რეზუბლიკა“ მარჩი-

ლობის შემდეგ „ალიტალიას“ განრიგს ჩუენიდა თავის მკითხველს. იყვნენ ისეთებიც, ვინც მალენსას აეროპორტში თვითმფრინავებს ჯავშნიდნენ, მთელ ღამეებს იქ ატარებდნენ და ერთბაშით მწვენილებასაც ცვლიდნენ. ირგვლივ გაშფოთებული არეულობის ხანძრებიც დაემატა.

— მერე როგორ აქრობდნენ?
— შებენით. როგორც კი რაიმე პრობლემა განჩნდებოდა, იწყებოდა დავა, რეგიონები მინისტრებს ადანაშაულებდნენ, მინისტრები — რეგიონებს. ორივე ერთად სიროკოს ძლიერ ქარს სდებდა ბრალს. ჯარი კი ამასობაში ყაზარმაში პოლკოვნიკის ფიკუსს დარაჯობდა.

— სხვა პრობლემებიც პქონდათ?

— უამრავი. ატომური ბომბები კვლავაც ფეთქებოდა. თუმცა ახლა მათ დაშინების ატომური საშუალებები ერქვათ. იარაღით მოვაჭრეებს საომარ ტექნოლოგიათა ექსპორტიორები დაარქვეს. იმართებოდა ინტელექტუალური ომები. მხოლოდ მკვდრები ინოვებოდნენ ძველებურად მკვდრებზე. ღარიბი ქვეყნებიდან ადამიანები განვითარებულ ქვეყნებში გადასვლას ცდილობდნენ, მაგრამ იქ მათ უფრო ხშირად პანლუთი ხვდებოდნენ, რადგან მდიდარ ქვეყნებს უკვე ყველაფრისა უწინოდათ აფორკული კოლეგების, აზოური ბირჟის, არაფუბურთელი ზანებისა და არაბერგამიელი თეთრების. ამიტომაც იყო, რომ რაიმე პრობლემის გაჩენისთანავე განგაში ტყეზდნენ და საგანგებო მდგომარეობას აცხადებდნენ. განგაში გამოაცხადეს ოზონის ხერხლის, ხანძრების, მათისა და ემიგრანტების გამო. ბოლოს იქამდე მივიდნენ, შინიდანაც კი აღარ გამოდიოდნენ.

— ნოთუ ამაზე კრინტს არავინ ძრავდა?
— როგორ არა. იღებდნენ ფილმებს კატასტროფებზე, მართავდნენ საქველმოქმედო კონცერტებს, იყო ბენეფიკონის რეკლამა და მეცნიერთა შეკრება, რომლის დასასრულსაც

მონაწილენი ერთხმად სცემდნენ განგაშის ხარს. ძალიან სახალისო ცერემონია იყო, ზოგიერთი შეკედობით „გოლსაც“ კი დასძახებდა ხოლმე. იდავებდნენ, იყავანებდნენ და ცნაყოფილები ბრუნდებოდნენ სახლებში. ტელევიზიებს უამრავი არხი პქონდათ, მაგრამ ერთსა და იმავეს უჩვენებდნენ. ადამიანებიც ისე იყვნენ შეჭედილნი ამას, რომ ვერ ამჩნევდნენ, ყველაფერი უფსკურლესკენ რომ მიდიოდა. მათ არც ენახათ ცეცხლიმომკვდული ტელენამყვანი, ნყანაბლებული პოლიტიკოსი ანდა ლტოლივლებით სასვე ჩაძირული ნავი შუა ტყისებინდრის, შესაძლოა შენუხებულყვენი კიდეც, მაგრამ ცუდ ამბებს მხოლოდ საინფორმაციო გადაცემებში უჩვენებდნენ, რომელსაც ყველა ბოროტ ზღაპრად მიიჩნევდა.

— და მერე რა მოხდა?

— ოხ, ეს ხომ უკვე ბევრჯერ მაცქ მთყოლილი. ერთ დღესაც დედაპირის ბირთვი გალგადა, ზღვამ შეიდი მეტრით აინია და ოცდაათ ნამში ყველაფერი ნყლით დიფარა. ზედაპირზე მხოლოდ მოტიტტივე ფართიდა დარჩა. მხოლოდ ერთი აღბანელი ცდილობდა გადარჩენას უკანასკნელი ტილით, ცოტა ხანში კი ყველაფერი ჩაკვდა. მხოლოდ ჩვენ მოვახერხეთ გადარჩენა და დედაპირაზე სიყოცხლეტ გაგრძელდა.

— რა ბედნიერებაა, რომ თავგებებად გავერდით, არა, მამიკო?

— მართალი ხარ, შვილო, ისნაველ გაკვეთილები ხვალისთვის!

— ვისნაველ. თავგების ევოლუციის ისტორიაში სამი დიდი პერიოდი გამოიყოფა: ნეანდერტალი, სიმენტალი და ემენტალი.

— ყოჩაღ, ვამაყოფ შენით, ახლა კი დაიბინე, ღამე მშვილობისა.

იტალიურიდან თარგმნა
მაია მაქლარაშვილმა

მბატარი ზურაბ ნივარაძე

ნამცვრპვი

პეინიშაუი, როგორც დიანგოსტიკოსი

1925 წლის გაზაფხულზე პარიზში მყოფმა სკოტ ფიცჯერალდმა სტუმრად მიიწვია ერნესტ ჰემინგუედი, რათა გაეცნო მისთვის თავისი ცოლი — ზელდა. ფიცჯერალდი ფაქრობდა, მათ ბევრი რამ აქვთ ხართი და უსათუოდ დამეგობრდებიანო. მაგრამ იმედი ვაჯერვდა. ორივე მძლავრ ბუნებით გამოირჩეოდა და საერთო ენის პოვნა გაუძიროდათ. ნასვლისას პეინიშაუი ჩაუყოფრ-

ულა ფიცჯერალდს: „სკოტ, შენ, რა თქმა უნდა, გესმის, რომ მეცნი ცოლი შემქლილია“.

ზელდა ფსიქიატრიულ კლინიკაში პირველად მოათავეს 1930 წლის აპრილში (კემინგუეის დიანგოზიდან ხუთი წლის შემდეგ), მეორედ — 1932 წლის თებერვალში, მესამედ — 1934 წლის იანვარში, და ა.შ.

1948 წელს, სხვა შვიდ პაციენტთან ერთად, დილუპა კლინიკაში გააწელი ხანძარში.

პირუთენილოზა

გერმანელი ზარონი ჰილდებრანდი, ძირძველი არისტოკრატი პოლიტიკოსი და ევროპული განათლების პიროვნება, 1938 წელს მოულოდნელად აღმოჩნდა საბჭოთა კავშირში, როგორც მისი გულშემატკივანი და ერთგული მხაზურა. არა, ჩვენი ტებს როდეს გაუბამთ მანუმი და არც ოცდაათი ვერცხლით მოუსკიდით. იმპროვიზაციულ დასავლეთში საკმაოდ გაგრძელებული, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ინტელიგენტური მირაჟი ჩაუდგა ტვინში და კეთილი ზრაცებით აღუქმრელი ესტუმრა მოსკოვს.

ჰილდებრანდი ეახლა პირადად იევის — „ენკავედეს“ შუფს და მიაჩნდა დანერვილებითი ინფორმაცია, სადაც ასახული იყო ნაციტურ გერმანიის სანარკოტიკო სიმძლავრე, ორგანიზება, დისციპლინა. თურმე ნებისმიერ მცირე სამოქალაქო სანარკოტიკო ძალბრუნად დაყოყნებელიც გადასულიყო სამხედრო რუსებსზე და ომსათვის საჭირო ნაწარმი დაეწყებებოდა.

„რკინის ნაკომად“ წოდებულმა იევისმა ჰილდებრანდის მოხსენებიდან გაიგო ერთადერთი რამ: გერმანიაში ყველაფერი კარგია, საბჭოთა კავშირში კი ყველაფერი ცუდიაო. იევისის პრიმიტიულია გონებაში მტერ ვერადერი გაუგო საბჭოთაებზე შეყვარებულ ზარონს და დაუღრიალა: „შენ რაო, შენი დედა ახე და ისე, ჩემთვის ავიტაკის გასაჩვენად ჩამოვთრინე“.

პირუთენელი ზარონი იმპერიალისტურ ჯაშუშად მიიჩნის და სადაც ჯერ არს — იქ უკრებს მირაჟებით გამოტენილი თავი. ესეც თქვენი პირუთენილოზა!

ამგვარი სანტიტურესი ეპიზოდები უზედადა დამონწყველი დიპლომატიის ნივთში „სოლოგინის ჩანაწერები“ (პირველად გამოქვეყნდა 1973 წელს დასავლეთში რუსულ ენაზე, ორი წლის შემდეგ — ფრანგულსა და ინგლისურ ენებზე. 1991 წელს გამოცემის მოსკოვშიც უფრო „კომპიუტერული“ სათაურით: „ლუბიანკა — ეკიბასტუჩი“).

პანინს თავისი ფსევდონიმი აუღია სოლვენიციის რომანიდან „გარის პიუჯილი“, სადაც იგი გამოყვანილია სოლოგინის გავართი.

აი, მისი პირველი გამოქონა რომანის ფურცლებზე: „თქვენგანდა უმე, მართლაც რომ მეფურ ძირხლს დაეთრთილა ზონისა და ზონისპირა ბოძები, იო ძედავა ვადახლარითული და იას ვარს კვლავად ვადაღლეთიმი მავთულხორითი, საგვამო კომკურსის დამრეცი სახურავი და ვაეთიბიავი შამანარი მავთულეს იეთი ვადაღლილი მინდორში. დიპლომატიკური დაღუსისთვის თაბლებით შეპურებდა ამ სახანაუს და ტატებოდა, ის იდეა შეუის სახერხე ზარახოსთან. ეცვა დაბამული ჯუბა, ლავერნი სასუშაოად რომ არიგებდნენ, ხოლო ჯუბის ქვეშ — ლურჯი კომინდონი. ქალარა სულ ოდნავ მუჰარადა თხამი, თავზე კი არაფერი ეხურა. ის იყო უფლებითი არარაობად ქვეყნული მონა. უკვე თორმეტი წელია იჯდა, მაგრამ ლავერნი მარქობილი მერვე ვადის გამო მის ჰატიმონის ახლო დასარსული აღარ უღრმოდა. უნაყოფო ლოდინმა ჩამოაზნო მისი ცოლი, რომელსაც უკვე ბევრჯერ ენებია დახოფნა სამსახურიდან და ამ-

ფრაგმენტი გულაგის არქივალაგადან

გამინდელიც რომ არ დაეკარგა, აიღო და იცურა, ქმარი საეროთოდ არა მყავს და შენევიტა მიომურნა სოლოგინთან. თავისი ერთადერთი ვაჟი სოლოგინის არსადვის ენახა: როდესაც დაახლოებრეს, ცოლ ფუშმინმედ შეავდა. სოლოგინმა იცვრა ჩერდინის ტყეები, ვორკუბის მახტები, განაგარა ერთი ვაშლითა — ნახევარწლიანი და ერთწლიანი, რასაც ხარუნივეტელი დაპყვებოდა უძილოდა და მთელი ძალ-ღონის გასავათება. მისი სახელიცა და მისი მომავალიც უკვე დიდხანია ჩაენიხილთ ტალახში. მთელი მისი ქონება იყო — ნახმარი, დაბამული შარვალი და ბრუნეტის სამუშაო ქურ-თუკი, უარეს ჭამია მოლოდინით რომ ინახებოდა სანუგეზო.

ფულს იღებდა ოცდაათი მანეთის თეთმი — სამი კილო შაქრის საფასურს, ოლონდ ამ ფულსაც კი ხელზე არ აძლევდნენ. სულთა შერით სურთქვა შეედილი მოლოდინ გინასხაზურულ საათებში, ციხის უფროსობა რომ დათოვდა ნებას... და ურღვევი სიმწიფედ სუფევა და მის სულში. ჭაბუკოვით უელვარებდა თვალები. ყინვას არ ეძუებოდა და ვადაღლილი მკერდი აღზევებოდა სიცოცხლის ხალისით“.

პანინი და სოლვენიციის დამეგობრდნენ მარქონის „შარმაკამი“ ყოფისას და, ალბათ, შემდგომშიც გაგრძელებოდა მათი ურთიერთობა. პროფესიით

ინჟინერ-მექანიკოსი პანინი 1956 წელს დაბრუნდა გულაგის არქივალაგადან და პენსიაში გასვლამდე მუშაობდა ერთ-ერთი სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის შივარკ კონსტრუქტორად. ხოლო სოლვენიციანი, როგორც იტყვიან, ლტერატურულ ფრონტზე იბრძოდა. 1972 წელს პანინი დასავლეთში გადასახლდა. ალბათ იქაც შეხვდებოდა სოლვენიციის, რომელიც 1973 წელს იტალიაში გადასახლეს სამხრეთ კავშირებთან.

სოლვენიციისადმი მთელი თავისი უსახლგრო პატივისცემისა და უნაგარო სიყვარულის მიუხედავად, ფხიზლად მოხაროვნე პანინი კრიტიკულ შემინებლად არ ერიდებდა. პირუთენელსა მისი მსჯელობის განუყოფელი ატრიბუტიც გახლავდა. ამაში არადავლას გასაკვირო [ჩვენში ზოგს შეიძლება გაუკვირავს].

პანინი აღნიშნავს, რომ სოლვენიციის საყოველთაოდ ცნობილი მოხერხება „ერთი დღე ივან დენისოვიჩის“ ნარკომადგენდა ლავერის თემატიკაში შექრას საბჭოთა ლიტერატურაში, მაგრამ საბჭოთა თურნალი გამოხატუვნებლად ავტორს ვადახადვიდნის სათაზიად ქირავს: აღწერლობა კალატრუბა მრავალის მარჯვად და სწრაფი მუშაობისა. პანინის სიტყვით, ამგვარი მუშაობა თუქვი შესავლებელი იყო და ეცებ ადვილად ქვირა სინამდვილეთი, მაგრამ პანინ არაბტაიური, არადავამასაიანეველი გახლავდა „მოხილავებისათვის“. ამ პირველ დათიბობს მერე სხვებიც უმსჯევო.

პანინი იქვე დასძევს: „შინაგანი სამყარო ივან დენისოვიჩის სოლვენიციის მიერ მოცემულია ალალმართლად და იგი ტიპური მილიონობით ადამიანისათვის, უღელი სისტემა რომ დასახირობს“.

აი, რას ჰქვია პირუთენილოზა უმურველდ — ავირ და კარგიც...

„ბრძოლის საჭურველს სიბრძნე სჯობია“, — ამბობს ელენასისტე.

ეს სიტყვები, ალბათ, გულის ფიცარზე ჰქონდა ამოჭრილი ალექსანდრე კახთა მეფეს (1574-1605) და ხმალებზე მტვრად ქცეულა ენდობოდა.

...1576 წელს გარდაიცვალა სეფიანთა ირანის სახელგანთქმული ხელმწიფე შაჰ-თამაზი და მისივე ატყდა დაუნდობელი ბრძოლა ტახტის მემკვიდრეთა შორის.

ოსმალთა ხელისუფლებამ ამღერულ წყაღში თევზის დაჭერა განიზრახა და სასწრაფოდ შეუდგა დიდი ლაშქრობის სამზადისს, რათა ირანისათვის ხელიდან გამოეგლიჯა ის ტერიტორიები, 1555 წლის ზავით რომ დაუთმო, სახელდობრ: ქართლ-კახეთი, შირვანი, ყარაბაღი, აზერბაიჯანი.

ვინაიდან ოსმალეთს უკვე უჭირდა ომი ორ ფრონტზე (ეკრაპასა და აზიაში), ხონთქარი დაუყოვნებლივ დაეზავა ავსტრიასა და პოლონეთს, თავისი შეიარაღებული ძალების ბირთვი ირანთან საომრად რომ გადაესროლა.

ოსმალეთის ლაშქრის მთავარსარდალად დაინიშნა გამოცდილი და იღბლიანი ლალა მუსტაფა-ფაშა.

1578 წლის ვაზაფხულზე 200 ათასი მეომარი, აღჭურვილი 500 ზარბაზნით, სტამბოლიდან აღმოსავლეთისაკენ დაიძრა.

ოსმალთა მთავარსარდალმა, როდესაც არზრუმში ჩავიდა, მოუწონდა საქართველოს მეფე-მთავრებს, ამხედრებულიყვნენ ყოჩილბაშთა ნინაღამდეგ.

ლალა მუსტაფა-ფაშამ იმავე არზრუმიდან ვრცელი და ქედმაღლეოვანი ნერილი გაუგზავნა სეფიანთა ირანის ხელმწიფეს ნახევრადბრმა მუჰამედ ზუღანანდეს. მუქარით აღსავსე ტექსტის ირონიული ეპილოგი ახლდა: შენ რომ დაეცავს, ჩემთვის დიდად სასახლო არ იქნება და თუკი პირიქით მოხდა, მთელს დუნიანზე გაგვიარდება სახელიო.

იმავე წლის 9 აგვისტოს ჩიღღირის ველზე გაიმართა სისხლისმღვრელი ომი, რომელიც ოსმალთა დამპყრობტელ ეპაპარჯებთ დამთავრდა.

24 აგვისტოს ოსმალეებმა ერთობ იოლად აიღეს თბილისი. ირანის ხელქვეითმა, ქართლის გამგებლად დაინიშნულმა და მუდ-ხანმა (ყოჩილბაშთა ტყვეობაში მყოფი სეიმონ მეფის ძმამ) ცალკეი გადაწვა და გაქცეული უშველა თავს.

29 აგვისტოს ოსმალეებმა თბილისი დატოვეს და შირვანისაკენ აიღეს გეზი.

სართიქალა, 1578

1 სექტემბერს კახთა მეფე ალექსანდრე, თავისი ამაღის თანხლებით, სოფელი სარო-

ქალასთან დაბანაკებულ ლალა მუსტაფა-ფაშას ეწვია.

სწორედ ეს შეხვედრა არის ასახული ასაფის თხზულებაში მოთავსებულ ფერად მინიატურაზე (იხ. „ომეგა“, 2003, 7), თურქი ისტორიკოსი იბრაჰიმ ფუნევი მოისახიხვს ალექსანდრეს, როგორც „საქართველოს მეფეებში სახელგანთქმულსა და რჩეულს“. მისი სიტყვით, მთელი ისლამის ყვარი თავისი ძლიერებითა და დიდებით შეეგება კახეთის მეფეს და მის სახელმოვან აზნაურთაძამ შედგენილ ამაღლს.

ხანმოკლე მოლაპარაკება დამთავრდა იმით, რომ ალექსანდრემ თავს იფრ გადახდა ყოველწლიური ხარკისა: ოცდაათი სპაჰლანე აბრემუში, ათი ლაშაზი ჭაბუკი და ათი ბროლათინი ქალწული, ათი ფრთა მგვარადევი და ამდენივე მიმინო.

ამის საზღაურად ოსმალეებმა იგი აღიარეს კახეთის მმართველად, ოღონდ რჯულის გამოცვლას არ აიძულებდნენ, რაც შეთანხმების ერთ-ერთი მთავარი პირობა იყო.

ლალა მუსტაფა-ფაშას ლაშქარი, იმავე წლის დამოღვეს, შირვანიდან ბრუნდებოდა კახეთის ვაკეში. გამოცხადდა მთავარსარდალის ბრძანება: ყველას ეკრძალებოდა სიმშვიდის დარღვევა ალექსანდრეს სამფლობელოებში და ყოველი ოსმალე მეომარი ვალდებული იყო, თავიზიზნოხა და ზრდილობა გამოეჩინა, წესრიგი დაცევა. ამ ბრძანების დამრღვევს კი სიკვდილით დასჯა ემუქრებოდა.

ივანე ჯავახიშვილი წერდა, რომ ალექსანდრე მეფის ნყალობით კახეთის სამეფო საკრძინობლად მოჰყენა, მოსახლეობა მომრავალდა, ეკონომიკა მოლონიერდა და კულტურა აღორძინების გზაზე იდგა.

მისი ქვეყანა აყვავებულიყო, ამტიკიცებდა სტუმრად ჩამოსული სანარსელი პოეტები.

ამასვე თავისებურად ადასტურებს ის ფაქტი, რომ სწორედ ალექსანდრე მეფეს ნარმოთქვამს მკრებელობად მიჩნეული ფრაზა: „ახ, ნეტარაძი ოხვირ მექმნეს კახეთი, რათა მაქმნდეს სანადირონი მრავალად“.

ამას გამომოცეცემს გამოჩინილი ქართველი ისტორიკოსი ვახუშტი ბაგრატიონი და ამკარად ამუღავენებს, რომ შვე იფროთთან მწყრალად ყოფილა. დაიბ, სრულიად სერიოზულად აღიქვამს მეფის ნათქვამს და ეცესლანად დასძენს: ალექსანდრეს ნატყრა მისი შელონიერის თიშურასა აუხდა, მაგრამ იმას კი სანადიროდ არ ეცვალაო...

ქრონიკა

26 თებერვალს თბილისის ნოდარ დუმუზაძის სახელობის ბავშვთა თეატრში (მიზარდაწყურებელთა თეატრი) შედგა ნიგნის „ღუთისა ძალით“ პრეზენტაცია. ეს კრებული ნარმოადგენს მოგონებებს ილიუმზე ელისზე (ერისკაცობაში ზურაბ ბელქანია), რომელიც ტრაგიკულად დაიღუპა კოდორის ხეობაში. მამა ელისის სახელს უკავშირდება სამონასტრო ცხოვრების აღორძინება ფოკაძე, სადაც მან წაწელი იმპლევანდა.

საღამოს უძველესობა თეატრის დირექტორი მიხილდ ანთაძე. უჩქერს რეჟისორ პაატა კერესელიძის ფილმი ფოკაძე მოღაღბე ჩვენს სახელეოვო პირებზე, რომელთაც უთრულეს პირობებში

უწეით ცხოვრება. ილუმენ ელისზე მოგონებებით გამოვიდნენ და ნიგნზე ისაუბრეს — ბორჯომისა და ბაკურიანის მთავარეპისკოპოსი სტაფილემ, თეოლოგი აკაკი მინდიანოვი, მწერალი და სასულიერო პირი მერაბ ელიოზიშვილი, მკაც ვიხი, ლაშა თაბუკავალი, ნიგნის დადატორი სტებლანა კვიციანი.

ნიგნე გამოცევა ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტის დანილოს (დათუქილის) ლეკვა-კურთხევით, რომელმაც დასასრულდ დახმნრე საზოგადოება ილუმენ ელისეს დაბავების დღის აღბანინავე ტრაკეზე მიიწვია.

განგმირული სიყვარულის ისტორია სურათებად

ქართულ-აფხაზური ალბომი პაატა ქურდოვანიძისაგან.
ის, რაც დავკარგეთ,
ის, რაც გვაერთიანებს.

XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დასაწყისის
ურთიერთობები ქართველთა და აფხაზთა.
დიდი კულტურულ-ისტორიული ეპოქის
მნიშვნელოვანი მოსაკვეთი.
უნიკალური ფოტომასალა ტრადიციული
აფხაზურ-ქართული ოჯახებიდან.
დაკარგული დროის გაცოცხლება
შავ-თეთრ ფოტოგრაფიებზე.

ქართულ-აფხაზური სანათესაო

ძვირფასი სახეები:
გიორგი მიხეილის ძე
შარვაშიძე-ჩაჩბა,
ბაბო შარვაშიძე,
მერი შარვაშიძე-ჩაჩბა,
გიორგი დიმიტრის ძე
შარვაშიძე,
კონსტანტინე ლაკერბაია,
ასტამურ ინალიფა,
კონსტანტინე დადიანი,
პეტრე ანჩაბაძე,
კონსტანტინე დადეშქელიანი,
ნიკოლოზ ემუხვარი,
ლილი ჩაჩბაია-ემუხვარისა,
ბაბო დადიანი. . .

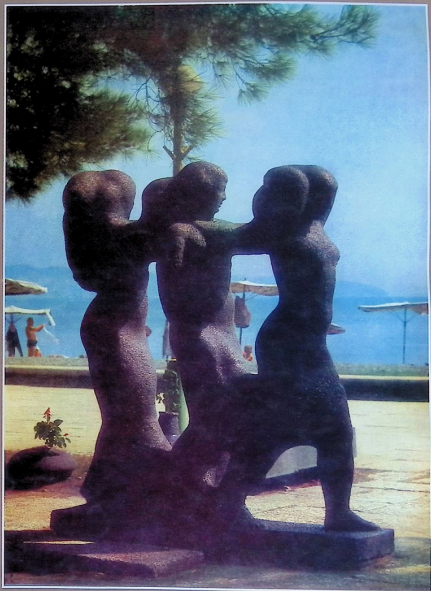
რედაქტორ-შემდგენელი
ხათუნა ქურდულია.

აფხაზურად თარგმანა
ესმა კოკოსკერიამ.

წინასიტყვაობა
გიორგი ანჩაბაძისა.

გამომცემლები:
საქართველოს კულტურის,
ძეგლთა დაცვისა და სპორტის
სამინისტრო;
გიორგი ჩუბინაშვილის
სახელობის ქართული
ხელოვნების ისტორიისა და
ძეგლთა დაცვის კვლევის
ეროვნული ცენტრი.

დაიბეჭდა შპს „სეზანში“.

სამეცხე

სკულპტურული კომპოზიცია ბიჭვინთაში 1962 წელი

გუგლია კალაძე